

De lading van vuurwapens

Een onderzoek naar de impact van illegale vuurwapens
in Nederland

H. Ferwerda, J. Wolsink, I. van Leiden

De lading van vuurwapens

De lading van vuurwapens

Een onderzoek naar de impact van illegale vuurwapens in Nederland

H. Ferwerda

J. Wolsink

I. van Leiden

m.m.v. J. van Esseveldt en A. Lenders

In opdracht van: het programma Politie en Wetenschap van de Politieonderwijsraad.
Meer informatie over deze en andere uitgaven kunt u verkrijgen bij:

Sdu Klantenservice
Postbus 20025
2500 EA Den Haag
tel.: (070) 378 98 80
website: www.sdu.nl

Omslagontwerp: Joris Clappers | Elgersma Reclame en Media
Foto omslag: FreeImages.com
Foto's binnenwerk: Nationale Politie

ISBN: 9789012405867
NUR: 600

© 2020 Sdu Uitgevers, Den Haag; Politie & Wetenschap, Den Haag; Bureau Beke, Arnhem

Alle rechten voorbehouden. Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) dient men zich te wenden tot de Stichting PRO, Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp www.cedar.nl/pro. Voor het overnemen van een gedeelte van deze uitgave ten behoeve van commerciële doeleinden dient men zich te wenden tot de uitgever.

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, kan voor de aanwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolledigheden niet worden ingestaan en aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever deswege geen aansprakelijkheid voor de gevolgen van eventueel voorkomende fouten en onvolledigheden. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Inhoudsopgave

Voorwoord / 9

Op hoofdlijnen / 11

1 Introductie / 13

1.1 Illegale vuurwapens in ons land / 14

1.2 Een onderzoek naar de impact van illegale vuurwapens / 15

1.3 Vraagstelling en onderzoeksvragen / 16

1.4 Onderzoeksmethoden / 16

1.4.1 Voorbereiding / 16

1.4.2 Bijeenkomsten en gesprekken / 17

1.4.3 Deskresearch / 17

1.4.4 Media-analyse / 18

1.4.5 Online survey opsporing / 19

1.4.6 Vuurwapengeweld en de Spoedeisende Eerste Hulp (SEH) / 19

1.4.7 Interviews / 20

1.4.8 Casestudy's / 21

1.5 Leeswijzer / 21

2 Illegale vuurwapens in de literatuur / 23

2.1 Illegale wapens: aard en omvang / 23

2.2 De handel in illegale vuurwapens: herkomst, handelaren en prijzen / 24

2.3 Modus operandi / 27

2.4 Journey to crime / 28

2.5 Impact van illegale vuurwapens / 29

2.6 Resumé / 31

3 Experts over illegale vuurwapens / 33

3.1 Illegale vuurwapens: herkomst, typen, handel, prijzen en verwevenheid / 33

3.2 Impact van illegale vuurwapens / 37

3.3 Aanpak / 39

3.4 Resumé / 41

4	Vuurwapens in het nieuws, in de opsporing en vuurwapenletsel / 43
4.1	Vuurwapens in het nieuws / 43
4.1.1	De incidenten / 43
4.1.2	Het aantreffen van vuurwapens / 46
4.1.3	Het gebruik van vuurwapens / 50
4.2	Vuurwapens in de opsporing / 56
4.3	Vuurwapens en letsel / 60
4.4	Resumé / 63

Tussenbeschouwing / 65

5	De bedreiging van de misdaadjournalist / 67
5.1	Introductie / 67
5.2	Reconstructie / 68
5.3	De impact op het gezin / 71
5.4	De impact op de woonomgeving / 73
5.5	De impact op de journalistiek / 73
5.6	Het vervolg / 74
5.7	Van incidenten naar aanpak / 75
6	De minderjarige overvallers / 77
6.1	Introductie / 77
6.2	Reconstructie / 78
6.3	De impact van de overval op de twee werknemers / 79
6.4	De impact van de overval op de eigenaar van het tankstation / 83
7	De overval op een gelddepot / 85
7.1	Introductie / 85
7.2	Reconstructie / 85
7.3	De overvallers slaan op de vlucht / 87
7.4	De achtervolging / 89
7.5	De opsporing / 90
7.6	Reflectie op de overval / 91
7.7	De impact van de overval / 94
8	Schieten in een woonwijk / 97
8.1	Introductie / 97
8.2	Reconstructie / 97
8.3	De impact op onbedoelde slachtoffers / 98
8.4	De impact op buurtbewoners / 99
8.5	De impact op de politie / 101
8.6	Impact op de politieorganisatie / 102

9	Gerichte moordaanslagen / 103
9.1	Reconstructie / 103
9.2	De dader wordt gepakt / 104
9.3	Impact van de aanslag / 104
9.4	Een tweede liquidatiepoging / 105
9.5	De dader blijft spoorloos / 105
9.6	Impact van de tweede aanslag / 106
9.7	Het vervolg / 106
10	Schieten in een buurthuis / 109
10.1	Introductie / 109
10.2	Reconstructie / 109
10.3	De buurt is bang en eist maatregelen / 110
10.4	Het doelwit en het buurthuis / 112
10.5	De impact op buurtbewoners / 112
10.6	De impact op professionals / 114
11	Een familiedrama / 117
11.1	Introductie / 117
11.2	De voorgeschiedenis / 117
11.3	Reconstructie / 119
11.4	De impact op de overlevenden / 120
11.5	De impact op de burgemeester en de gemeente / 122
11.6	De impact op de buurt en de scholen / 123
11.7	Getrokken lessen / 123
12	Twee vergismoorden / 125
12.1	Introductie / 125
12.2	Reconstructie van de moord op Stefan Regalo Eggermont / 126
12.3	De impact van de vergismoord op Stefan Regalo Eggermont / 129
12.4	De vervlechting met een criminele wereld / 132
12.5	Reconstructie van de moord op Djordy Latumahina / 133
12.6	Impact van de vergismoord op Djordy Latumahina / 134
13	Terroristisch aanslagen / 139
13.1	Introductie / 139
13.2	Reconstructie van de aanslagen in Parijs / 139
13.3	Het achterhalen van het terroristische netwerk en de rol van Nederlanders / 146
13.4	De impact van de aanslagen / 147
13.5	De nazorg voor overlevenden / 151

14	De politieke moord / 153
14.1	Introductie / 153
14.2	Reconstructie / 154
14.3	Herkomst van het gebruikte wapen / 157
14.4	Impact op de dader / 157
14.5	Incident leidt tot onrust en complottheorieën / 158
14.6	De impact op de nabestaanden / 160
14.7	De impact op mensen rondom het Mediapark / 162
14.8	Impact op collega's / 163
14.9	De impact op het stelsel Bewaken en Beveiligen / 165
14.10	De impact op burgers / 166
14.11	Impact op de deelnemers aan de UEFA Cupfinale / 167
14.12	Impact op Nederlandse journalisten / 168
14.13	Impact op buitenlandse media / 169
15	Conclusies en beschouwing / 171
15.1	Vraagstelling en werkwijze / 171
15.2	Nederland is een kopers- en doorvoerland / 172
15.3	Nadere duiding van vuurwapenbezit en vuurwapengebruik / 173
15.4	Tien incidenten met impact / 174
15.5	Van impact naar aanpak / 178
Reflectie / 181	
Geraadpleegde bronnen / 183	
Bijlage 1 – Informatiesheet over het onderzoek / 207	
Bijlage 2 – Programma National Firearms Seminar / 209	
Bijlage 3 – Survey voor teamleiders opsporing / 211	
Bijlage 4 – Met dank aan / 215	
Bijlage 5 – Tabellen bij de media-analyse / 217	
Bijlage 6 – Tabellen bij letsel door geweld / 219	
Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap / 221	
Uitgaven in de reeks Politiekunde / 223	

Voorwoord

Met nodige regelmaat worden we opgeschrikt door zeer ernstige incidenten waarbij (illegale) vuurwapens zijn gebruikt. In deze publicatie staan illegaal vuurwapenbezit, illegaal vuurwapengebruik en de impact hiervan op de Nederlandse samenleving centraal.

We staan allereerst stil bij vragen als waar deze vuurwapens vandaan komen, om welke wapens het gaat, wie ze gebruikt en wat er te zeggen valt over de invloed en ontwikkeling van dergelijke wapens op dader- en slachtofferschap. De meeste aandacht gaat in deze publicatie uit naar wat de impact van illegale vuurwapens is. Het gaat dan om de impact op slachtoffers, nabestaanden, jongeren, professionals maar ook op de samenleving als geheel.

Om de gestelde vragen te beantwoorden, hebben we diverse onderzoeksactiviteiten uitgevoerd. We spraken onder andere met – bij het onderwerp – betrokkenen. Naast professionals zijn dit ook nabestaanden en slachtoffers. Samen met hen reconstrueerden we tien casus die een indringende maar ook steeds verschillende kijk op de impact van vuurwapens geven. We hebben getracht om samen met hen de verhalen achter de soms kille cijfers te vertellen.

Het waren ook voor ons als onderzoekers gesprekken met impact. Wij hadden ons bij de start van dit onderzoek niet gerealiseerd wat illegale vuurwapens in onze samenleving aan leed, angst en impact teweegbrengen op zowel het persoonlijk als maatschappelijk vlak. Illegale vuurwapens maken diepe en soms blijvende wonden.

Alle respondenten willen we hartelijk danken voor hun medewerking en openheid in de voor hen soms moeilijke en heftige gesprekken. Sommigen van hen wilden graag anoniem blijven en dat respecteren we. De anderen staan genoemd in een van de bijlagen van deze publicatie.

We zijn het Programma Politie en Wetenschap en de Nationale Politie zeer erkentelijk dat wij dit onderzoek mochten uitvoeren. In het bijzonder danken wij Dennis Maier van de Directie Operatiën van de Nationale Politie voor het coördineren en begeleiden van de informatieverzoeken voor dit onderzoek.

Tot slot willen we de leden van de leescommissie bedanken voor hun input en reflectie op de conceptversie van deze publicatie:

Monique Bruinsma	- Bureau Bruinsma
Arie Graafland	- Nationale Politie
Peter Klerks	- Openbaar Ministerie
Kees Loef	- Programma Politie en Wetenschap
Adriaan Rottenberg	- Programma Politie en Wetenschap
Jos van der Stap	- Nationale Politie

Namens het onderzoeksteam,

Henk Ferwerda, Joey Wolsink en Ilse van Leiden

Op hoofdlijnen

Het wordt harder op straat, met name onder de jongens in achterstandswijken die carrière aan het maken zijn in de drugscriminaliteit. Ze willen en moeten zichzelf beschermen. Met een wapen heeft iedereen respect voor ze. Ze kennen de weg, hebben de juiste contacten en kopen voor rond de 300 euro een tweedehands vuurwapen dat uit het voormalige Oostblok komt. Sommige van deze jongens zijn bereid om voor € 2.000 tot € 5.000 een moord te plegen. Waarom? Met het geld dat zij verdienen, kopen zij dure goederen zoals kleding en sieraden waarmee zij status verdienen en kunnen ontsnappen aan hun kansarme verleden. Wat deze jongens zich niet realiseren, is dat het gemak waarmee ze een vuurwapen kopen en gebruiken in schril contrast staat met de impact van vuurwapengeweld op slachtoffers en nabestaanden maar ook op woonbuurten waar hun rondvliegende kogels soms van wijkbewoners of passanten onschuldige slachtoffers maken.

Dit boek gaat over illegale vuurwapens en de impact van vuurwapengebruik op onze samenleving. In het eerste deel – de eerste vier hoofdstukken – gaan we hier op basis van diverse bronnen op in. We noemen een aantal feiten die de urgentie van het thema onderschrijven en die in deze hoofdstukken uitgebreid aan de orde komen:

- Nederland is een kopersland voor illegale vuurwapens die sinds de val van het IJzeren Gordijn uit de voormalige Sovjet-Unie en later vanuit de Balkanlanden Bosnië en Herzegovina, Kroatië en Servië ten gevolge van de burgeroorlog in grote aantallen in ons land aanwezig zijn.
- De kans op incidenten wegens wapenbezit (dus ook steekwapens) op scholen is in zes jaar tijd bijna vervijfvoudigd.
- De doorgroei van criminele jeugdgroepen – zoals de ‘Mocro Maffia’ – gaat in veel gevallen gepaard met cocaïnehandel waarbij illegale vuurwapens tot de standaarduitrusting van de criminelen behoren.
- Voor de straathandel en particulieren zijn vuurwapens via de Russische app Telegram gemakkelijk verkrijgbaar.
- Op basis van politiecijfers blijkt dat er zich van januari 2019 tot september 2019 in Nederland 445 schietincidenten hebben voorgedaan waarbij 92 gewonden en 21 doden zijn gevallen. Gemiddeld vinden er twee schietincidenten per dag plaats.
- Jaarlijks komen er naar schatting driehonderd slachtoffers met schotwonden door een vuurwapen op de Spoedeisende Eerste Hulp van ziekenhuizen terecht.
- Professionals, zoals politiefunctionarissen, krijgen steeds vaker te maken met daders die beschikken over zware automatische vuurwapens en daar soms ook gebruik van maken. Voor een reguliere politieagent met een dienstwapen is deze vuurkracht te beschouwen als een ongelijke strijd.
- Op basis van een survey onder teamleiders opsporing in ons land blijkt dat bij zestig procent van de geïnventariseerde opsporingsonderzoeken een illegaal vuurwapen is gebruikt.
- Er is een sterke verwevenheid tussen illegale vuurwapens en georganiseerde drugscriminaliteit enerzijds en tussen illegale vuurwapens en terrorisme anderzijds.

In het tweede deel van dit boek – hoofdstukken 5 tot en met 14 – reconstrueren we tien casus die een indringende maar ook steeds verschillende kijk geven op de impact van vuurwapens. In de tussenbeschouwing leiden we deze casus nader in.

In het laatste hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten bij elkaar gebracht. Dit hoofdstuk is te lezen als een samenvatting.

We besluiten met een reflectie op het onderzoek.

1 **Introductie**

De laatste jaren valt er steeds meer te lezen over liquidaties, gewapende overvallen, vuurwapengebruik in de wereld van de ondermijnende drugscriminaliteit en terroristen die beschikken over vuurwapens. Ook jongeren die deel uitmaken van jeugdgroepen maken bij het plegen van strafbare feiten steeds gemakkelijker gebruik van vuurwapens. De politie heeft in haar taakuitoefening te maken met daders die over steeds zwaardere automatische wapens beschikken en niet schromen om deze ook te gebruiken. Dit laatste noemen we vuurkracht. Vuurwapens die gebruikt worden bij het plegen van strafbare feiten zijn bijna altijd illegaal en de gevolgen van vuurwapengebruik en de impact op slachtoffers zijn groot. Ondanks de grote impact van vuurwapens neemt het aantal door de politie in beslag genomen (illegale) vuurwapens de laatste jaren af. De cijfers zijn met andere woorden goed, maar het gevoel over gebruik en impact van illegale vuurwapens is dat zeker niet.

In deze publicatie gaan we niet op zoek naar een verklaring voor de geregisteerde daling van het aantal in beslag genomen vuurwapens, maar zoomen we in op de vraag hoe illegale vuurwapens op de Nederlandse markt komen en vooral wat de impact van illegale vuurwapens is. Wat betekent het gebruik van illegale vuurwapens voor slachtoffers en nabestaanden, voor politieagenten die onder vuur worden genomen, voor professionals die betrokken raken bij vuurwapengeweld, voor de ontwikkeling van de criminaliteit en voor dreiging richting politici of journalisten?

In dit hoofdstuk staan we eerst kort stil bij de aard en omvang van illegale vuurwapens in Nederland om daarna in te gaan op de vraag waarom we onderzoek doen naar de impact van illegale vuurwapens. Vervolgens komen de vraagstelling en onderzoeksvragen en methoden van onderzoek aan de orde. We besluiten dit hoofdstuk met een leeswijzer.

Definitie (illegaal) vuurwapen

Een vuurwapen is in de Wet wapens en munitie gedefinieerd als 'een voorwerp bestemd of geschikt om projectielen of stoffen door een loop af te schieten, waarvan de werking berust op het teweegbrengen van een scheikundige ontploffing of een andere scheikundige reactie'.

Binnen de kaders van de WWM is het burgers toegestaan om vuurwapen(s) in bezit te hebben. Wapenbezit buiten de kaders van deze wet- en regelgeving kan worden aangemerkt als illegaal wapenbezit.

1.1 Illegale vuurwapens in ons land

In wetenschappelijk onderzoek dat aan het begin van deze eeuw werd verricht, werd geschat dat er tussen de 85.000 en 125.000 illegale vuurwapens in Nederland circuleren (Spapens, 2002). ‘Doelgroepen’ die in die tijd gebruikmaakten van illegale vuurwapens konden grofweg, en met enige overlap, in drie groepen worden ingedeeld: ten eerste de kleine (startende) criminelen die straatroven plegen en/of actief zijn in de drugshandel, ten tweede de doorgewinterde criminelen met criminele contacten op regionaal en landelijk niveau en tot slot internationaal opererende criminelen die actief zijn in de drugs-, wapen- en vrouwenhandel. Personen in deze groepen gebruiken de illegale vuurwapens om delicten te kunnen verwezenlijken, ter bescherming van de eigen veiligheid, als verzamelobject of als object van handel (Spapens & Bruinsma, 2002; Bruinsma & Moors, 2005).

Recent is geconstateerd dat in Nederland sprake is van een sterkere vraag naar illegale vuurwapens. Bovendien is er een toenemend aanbod dat in deze behoefte kan voorzien. Enerzijds vanuit voormalige conflictgebieden en anderzijds vanuit de online handel: de komst van het *dark web* – een gedeelte van internet dat lastiger te monitoren is en dus de anonimiteit van gebruikers beter kan garanderen – wordt daarbij genoemd als een factor die de drempel om wapens aan te schaffen kan verlagen. Ook de afschrijving van 4 miljoen kalasjnikovs uit het Russische leger creëert mogelijk illegaal aanbod (Nationaal Dreigingsbeeld, 2017).

Wat dit precies betekent voor de ontwikkeling van het aantal in Nederland circulerende illegale vuurwapens, is lastig vast te stellen. Vanuit de toegenomen vraag en een toename in het aanbod kan worden betoogd dat de schatting van Spapens (2002) niet langer recht doet aan de realiteit. Diens bovengrens van 125.000 illegale vuurwapens is mogelijk zelfs aan de lage kant.

Politicijfers lijken geen direct houvast te bieden om tot een schatting van het aantal actuele illegale vuurwapens te komen. Daarnaast valt het op dat het aantal in beslag genomen vuurwapens door de politie sinds 2013 daalt, waarbij opgemerkt dient dat er maar een paar politie-eenheden goed registreren (Nationaal Dreigingsbeeld, 2017). Ofwel: de politicijfers laten een ontwikkeling zien die contrair is aan ontwikkelingen die onder andere in het Nationaal Dreigingsbeeld worden benoemd. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat politicijfers productiecijfers zijn en om die reden altijd slechts een gedeelte van de daadwerkelijke problematiek laten zien.

De politie over handel in vuurwapens en het gebruik daarvan

‘We zien geregeld dat een conflict makkelijk escaleert tot een schietpartij’, zegt recherchechef De Zwart. ‘Groepen mannen krijgen ruzie op straat en als dat uit de hand loopt, wordt impulsief een vuurwapen getrokken. [...] De impulsieve schietpartijen komen ook voor in de drugscene bij mensen die elkaar willen rippen. Als dat mislukt, wordt er geschoten.’ De Zwart praat over ‘ongelofelijke aantallen’ als het over de handel in vuurwapens gaat. ‘De Balkanlanden, daar komt heel veel vandaan. En uit Slowakije komen onbruikbare wapens die hier omgebouwd worden tot bruikbare exemplaren.’

We zien ook dat vrij eenvoudig via internet in Spanje en Amerika onderdelen worden besteld die als postpakketten hierheen komen. In werkplaatsen worden er wapens van gemaakt'. De politie richt zich daarom ook steeds meer op de goederenstroom via de post. 'Uiteindelijk moeten wapens die via het Darknet worden besteld een keer worden bezorgd. Daar willen we tussen zitten'. (*Algemeen Dagblad*, 23 oktober 2017)

1.2 Een onderzoek naar de impact van illegale vuurwapens

De daadwerkelijke problematiek rondom illegale vuurwapens manifesteert zich ook op een andere wijze: namelijk in de vorm van de impact van het gebruik van illegale vuurwapens. Iets wat impact heeft, laat een gevoel, indruk en/of herinnering achter. Het geeft betekenis aan dat wat je heeft geraakt of geïmponeerd. En dat heeft weer invloed op hoe jij in het vervolg tegenover dat voorval staat, hoe je erover denkt, wat je erbij voelt, en hoe je erop reageert. In dit onderzoek gaat het in de eerste plaats om de impact van vuurwapengebruik op personen, zoals slachtoffers, nabestaanden, professionals en daders. In de tweede plaats richten we ons in dit onderzoek ook op de impact van vuurwapengeweld op de samenleving, zoals angst onder burgers en het beleid.

Ferwerda, Appelman & Van Wijk (2013) beschrijven dat wanneer bij een misdrijf een vuurwapen gebruikt wordt, dit vrijwel altijd een illegaal vuurwapen betreft. De drempel om tot vuurwapengebruik over te gaan, lijkt steeds lager te liggen. Situaties waaruit dit kan worden afgeleid, zijn onder andere het gegeven dat jongeren die deel uitmaken van jeugdgroepen steeds makkelijker gebruikmaken van illegale vuurwapens, het feit dat de kans op incidenten wegens wapenbezit op scholen in zes jaar tijd bijna vervijfvoudigd is en het feit dat iedere dag een burger met een schotwond zich in het ziekenhuis meldt. Andere informatie waaruit een verlaagde drempel tot het gebruik van illegale vuurwapens kan worden afgeleid, betreft onder andere het hogere aantal moorden dat in de loop der jaren met een vuurwapen wordt gepleegd en het aandeel dodelijke slachtoffers van huiselijk geweld door vuurwapengeweld: dit bedraagt circa een derde (www.veiligheid.nl; Scholte, Nelen, De Wit & Kroes, 2016; Nieuwenhuis & Ferwerda, 2010).

De lagere drempel tot het gebruik van vuurwapens lijkt gepaard te gaan met een verruwing. Van Gestel (2017) stelt dat deze verruwing in de context van liquidaties toegeschreven kan worden aan zowel een ruime(re) beschikbaarheid van zware vuurwapens als aan nieuwe onervaren 'home grown' schutters die bereid zijn tegen betaling een moord te plegen. Ook de politie krijgt hiermee in de uitoefening van haar taken te maken, daar personen die over deze steeds zwaardere vuurwapens beschikken niet schromen om deze te gebruiken. In dit kader wordt wel gesproken van vuurkracht. Het gebruik van (zware) illegale vuurwapens is daarmee ook in andere contexten – zoals gewapende overvallen, in de wereld van de ondermijnende drugscriminaliteit en terrorisme – een belangrijk onderwerp.

In deze publicatie gaan we niet op zoek naar een verklaring voor de geregistreerde daling van het aantal in beslag genomen vuurwapens. Wij schetsen de verhalen achter

de cijfers, namelijk de impact die de aanwezigheid en het gebruik van illegale vuurwapens op een samenleving hebben.

Belangrijk om daarbij op te merken is dat de aandacht voor de aanpak van illegale vuurwapens in de ons omringende landen toeneemt, waarmee ons land aantrekkelijker kan worden als afzetmarkt en doorvoerland.

Meer inzicht in de impact van illegale vuurwapens kan bouwstenen leveren voor een gerichte en gefundeerde aanpak ervan.

1.3 Vraagstelling en onderzoeksvragen

In het onderzoek dat ten grondslag ligt aan deze publicatie, is de volgende vraagstelling geformuleerd: *'Hoe komen illegale vuurwapens op de Nederlandse markt en welke impact hebben illegale vuurwapens op de samenleving?'*

De concretere onderzoeksvragen zijn:

1. Hoe komen illegale vuurwapens op de Nederlandse markt en welke handelaren en/of dadergroepen uit welke landen zijn vooral leverancier?
2. Welk type illegale wapens komen vooral op de Nederlandse markt en welke drijfveren hebben de handelaren?
3. Welke rol spelen de fysieke infrastructuur en de online infrastructuur (internet waaronder het *dark web*) bij de komst van illegale wapens?
4. Welke ontwikkelingen zijn er op te tekenen als het gaat om de onderzoeksvragen 1, 2 en 3?
5. Welke impact hebben illegale vuurwapens op slachtoffers, daders, professionals en de samenleving?
6. Welke faciliterende rol hebben illegale vuurwapens bij welke ernstige en ondermijnende vormen van criminaliteit?
7. Welke barrières zijn op te werpen om de stroom illegale vuurwapens tegen te gaan?

1.4 Onderzoeksmethoden

In het onderzoek zijn diverse activiteiten uitgevoerd die we hierna de revue laten passeren.

1.4.1 Voorbereiding

Om tijdens het onderzoek kennis te mogen dragen van politie-informatie uit registraties of gesprekken zijn we het onderzoek gestart met een toestemmingsaanvraag bij het College van procureurs-generaal die vervolgens ook is toegekend. De Directeur Operatiën, Staf Korpsleiding van de Nationale Politie schreef in deze fase een instemmingsbrief die we tijdens het onderzoek konden gebruiken. Verder is het onze ervaring dat in onderzoeken waarin diverse actoren betrokken zijn, het belangrijk is dat er een hel-

dere boodschap is over de inhoud van het onderzoek. In dat kader hebben we een informatiesheet over het onderzoek opgesteld (zie bijlage 1).

1.4.2 *Bijeenkomsten en gesprekken*

De eerste activiteiten die we hebben uitgevoerd ter oriëntatie op het onderwerp bestonden uit het bijwonen van drie overleggen met experts op het gebied van illegale vuurwapens in Nederland en in Europa. Het betreft:

- Het landelijk overleg contactpersonen illegale vuurwapens uit alle tien politie-eenheden aangevuld met een officier van justitie van het Landelijk Parket.
- Het tweedaagse seminar Illegale wapenhandel van Impact Firearms bij Europol. Bij dit seminar waren 38 deelnemers van politie, het Openbaar Ministerie, Europol en het ministerie van Defensie. Wij mochten op beide dagen met een onderzoeker aanwezig zijn. De lijst met sprekers en onderwerpen is in bijlage 2 opgenomen.
- In een latere fase van het onderzoek hebben we deelgenomen aan een bijeenkomst van de Cirkel Coalitie over wapenbezit waar ongeveer dertig personen aanwezig waren. De Cirkel Coalitie is een initiatief van het Openbaar Ministerie en is een netwerk van lokale initiatieven én partijen uit de strafrechtketen die zich richten op het sterker maken van de sociale cirkels rondom zogeheten risicogroepen.

Tijdens deze bijeenkomsten hebben we het onderzoek geïntroduceerd, kregen we een eerste beeld van het fenomeen, de aanpak in zowel Nederland als Europa en kwamen we in contact met belangrijke stakeholders voor ons onderzoek. Ook hebben we ons hier laten voeden voor mogelijke casestudy's die we later in het onderzoek zijn gaan optekenen.

1.4.3 *Deskresearch*

Tijdens de deskresearch hebben we bestaande kennis over illegale vuurwapens bij elkaar gebracht. We hebben ons daarbij zowel gericht op wetenschappelijke literatuur als andere kennisdocumenten ('grijze literatuur'). Bij het inventariseren van de wetenschappelijke literatuur hebben we ons gericht op internationale en nationale onderzoeksliteratuur over de laatste tien jaar. We inventariseerden deze literatuur door op het onderwerp toegespitste zoektermen (in combinatie met elkaar) te gebruiken in verschillende nationale en internationale databases, zoals de Criminal Justice Abstracts Database, de database van het ministerie van Veiligheid en Justitie en Google Scholar. Aanvullend hebben we referenties in de gevonden wetenschappelijke literatuur geraadpleegd. Op deze wijze voorkomen we dat (oudere) publicaties die op basis van de zoekslag niet naar voren komen maar gelet op het onderwerp toch relevant zijn, niet 'gemist' worden. Bij het inventariseren van grijze literatuur hebben we dezelfde onderzoeksperiode gehanteerd. De geïnventariseerde wetenschappelijke en grijze literatuur hebben we benut om een beeld te schetsen van illegale vuurwapens en hun impact en kan daarmee worden gezien als een synthese van de op dit moment internati-

onaal en nationaal aanwezige kennis over het onderwerp (state of the art). Deze kennissynthese staat beschreven in hoofdstuk 2 en dient ook als inhoudelijke basis voor de rest van de onderzoeksactiviteiten.

In deze fase hebben we via een analyse van de open bronnen en het *dark web* ook gekeken naar de beschikbaarheid van de verschillende typen illegale wapens en munitie, de daarvoor geldende prijzen en het land van herkomst (verscheplingsland).

1.4.4 *Media-analyse*

Om een beeld te krijgen van het aantal aangetroffen vuurwapens en het gebruik van vuurwapens in Nederland hebben we met LexisNexis over de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2018 gezocht naar berichtgeving waarin een illegaal vuurwapen voorkomt. LexisNexis verzamelt nieuwsberichten, juridische en bedrijfsinformatie van tienduizenden (inter)nationale bronnen, evenals van duizenden websites, blogs, social media en forums. We hebben in LexisNexis gezocht met de volgende (combinatie van) zoektermen: 'Wapen' & 'Illegaal'; 'Wapen' & 'Illegaal' & 'Liquidatie'; 'Wapen' & 'Herkomst'; 'Illegaal wapen'; 'Vuurwapen' & 'Dader'; 'Vuurwapen' & 'Illegaal'; 'Illegaal vuurwapen'; 'Illegale vuurwapens'; 'Vuurwapen' & 'Illegaal' & 'Slachtoffer'; 'Vuurwapenhandel'; 'Vuurwapen' & 'Impact' en 'Vuurwapen' & 'Liquidatie'.

Dit leverde over de genoemde periode 6.868 artikelen op. Deze artikelen zijn op inhoud geanalyseerd en per uniek incident is een aantal gegevens vastgelegd. Allereerst is gekeken naar de plaats en regionale eenheid waar het illegale vuurwapen is aangetroffen ofwel gebruikt. Vervolgens is voor beide vormen (aantreffen of gebruik) gekeken naar de context van het incident, de leeftijd van de daders, welke andere criminaliteitsvormen hierbij gepaard gaan en het type vuurwapen. Tot slot is nagegaan bij hoeveel incidenten er geschoten is en wat de gevolgen daarvan zijn geweest.

Bij deze onderzoeksactiviteit past een disclaimer, want in algemene zin valt er wel iets te zeggen over de manier waarop de media berichten over fenomenen. Journalisten dienen een overzicht te geven van het nieuws vanuit een neutraal en objectief oogpunt. Dit is echter onmogelijk vanwege tijdsgebrek. Hierdoor dienen zij bepaalde gebeurtenissen te negeren en is het nieuwsoverzicht geen representatieve weergave van de werkelijkheid. Het gevolg is dat journalisten kiezen voor de mediaberichten die niet te complex zijn, makkelijk leesbaar zijn en een bepaalde aantrekkingskracht hebben. Deze aantrekkingskracht zit hem met name in negatieve gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan in de nabijheid van de lezer. Door de selectieve weergave van het nieuws zijn burgers niet in staat om zicht te krijgen op alles wat gaande is in de samenleving en hebben mediaberichten een grote invloed op de publieke opinie omtrent bepaalde onderwerpen. Het onderzoek van Jacobs, Damstra, Boukes en De Swert (2018) naar hoe er over immigratie wordt bericht in de media laat zien dat een substantieel deel van de mediaberichten omtrent immigratie gepaard gaat met een criminologische, economische en terroristische invalshoek. Daarnaast rapporteren zij dat in tijden waarin zich terroristische aanvallen hebben voorgedaan en waarin de criminaliteitscijfers toenamen, het aantal nieuwsberichten in Nederland omtrent im-

migratie ook toenam. Voor andere maatschappelijke ontwikkelingen, zoals op sociaal, politiek en economisch gebied, is er geen invloed op het aantal mediaberichten omtrent immigratie. Deze studie laat zien dat hetgeen in de samenleving gebeurt niet per se zijn weerslag heeft op de inhoud van mediaberichten. Journalisten blijken tezamen een nieuwsagenda te maken, evenals de manier waarop ze over een onderwerp schrijven (zoals immigratie in deze studie).

Voorgaande betekent voor onze media-analyse dat deze ook met enige voorzichtigheid moet worden gelezen omdat deze geen volledig objectief beeld van het vuurwapenbezit en -gebruik in Nederland geeft. Omdat de politie niet van ieder wapenincident een persbericht naar buiten brengt, geeft de media-analyse een ondergrens van de aantallen weer. Omdat we de analyse hebben uitgevoerd over een periode van drie jaar geeft de media-analyse ons wel meer zicht op achtergronden van vuurwapenbezit en -gebruik. Ook is vuurwapengeweld een dusdanig negatieve gebeurtenis die zich veelal voordoet in de nabije omgeving van de Nederlandse burger dat de nieuwsagenda van journalisten mogelijk redelijk representatief is voor dit fenomeen.

1.4.5 *Online survey opsporing*

Om een beeld te krijgen van de rol van illegale vuurwapens binnen opsporingsonderzoeken hebben we een korte online survey verspreid onder teamleiders van de recherche in het land. Het gaat daarbij om teamleiders van zowel de regionale als landelijke recherche. Voor het uitzetten van de survey hebben we een e-mail met link naar de online survey uitgezet (zie bijlage 3). Aan de respondenten hebben we vragen gesteld over het type opsporingsonderzoek, de rol van illegale vuurwapens, het type wapens, relatie met andere vormen van criminaliteit, herkomst en de impact. Op deze wijze hebben we over 63 opsporingsonderzoeken relevante informatie kunnen verzamelen. Ook in de survey hebben we respondenten gevraagd naar mogelijk relevante onderzoeken voor een later uit te voeren casestudy.

1.4.6 *Vuurwapengeweld en de Spoedeisende Eerste Hulp (SEH)*

Om een beeld te krijgen van het aantal personen dat in ons land letsel oploopt ten gevolge van geweld in het algemeen en van vuurwapengeweld in het bijzonder hebben we aan VeiligheidNL gevraagd om over de periode 2013-2017 een analyse voor ons uit te voeren (Stam, 2018).

Voor die analyse is gebruikgemaakt van letselgegevens uit het Letsel Informatie Systeem (LIS) van VeiligheidNL. Hierin staan slachtoffers geregistreerd die na een ongeval, geweld of in verband met zelf toegebracht letsel zijn behandeld op een Spoedeisende Eerste Hulp (SEH) afdeling van een selectie van ziekenhuizen in Nederland. Deze ziekenhuizen vormen een representatieve steekproef van ziekenhuizen in Nederland met een continu bezette SEH-afdeling. Dit maakt een schatting van cijfers op nationaal niveau mogelijk. Eén persoon kan meerdere keren de SEH-afdeling bezoeken, al dan niet voor hetzelfde letsel, en telt dan meerdere keren mee in de cijfers.

Een schatting van het landelijke aantal SEH-bezoeken voor letsel maakt men met behulp van de methode van de quotiënt-schatter. Daarbij gebruikt VeiligheidNL de hulpvariabele ‘aantal SEH-bezoeken in Nederland’. Dit gegeven is afkomstig uit een onderzoek naar SEH-behandelingen in Nederland (Gaakeer et al., 2014). In de praktijk komt deze methode erop neer dat het aantal SEH-behandelingen ten gevolge van letsel in de steekproef vermenigvuldigd wordt met het quotiënt van het ‘aantal SEH-behandelingen in Nederland’ gedeeld door het ‘aantal SEH-behandelingen in de ziekenhuizen in de steekproef’. Voor onze analyse heeft VeiligheidNL alle SEH-bezoeken in verband met letsel door geweld geselecteerd. Dit kan in principe zowel de dader als het slachtoffer betreffen, maar zal meestal het slachtoffer zijn. In verband met de leesbaarheid spreken we van slachtoffers van geweld. De gepresenteerde gegevens betreffen met name gemiddelde jaarlijkse aantallen en percentages over 2013-2017 tenzij anders vermeld.

Uit onderzoek gebaseerd op het LIS blijkt dat het totaal aantal SEH-bezoeken in verband met letsel de laatste jaren is gedaald (Stam & Blatter, 2017). Uit een recente analyse is gebleken dat vooral het aantal patiënten met licht letsel en het aantal zelfverwijzers in de loop der jaren (sterk) is afgenomen. Dit heeft te maken met beleid dat gericht is op verbetering van de efficiëntie van de spoedzorg (Gaakeer, 2016), meer concentratie door sluiting van SEH-afdelingen, samenwerking van SEH-afdelingen met huisartsenposten leidend tot een sterke daling van zelfverwijzers en minder verwijzingen naar SEH-afdeling door huisartsen. Daarnaast speelt de verhoging van de eigen bijdrage in de zorg een rol. Tot slot moet nog gedacht worden aan veranderingen in behandelrichtlijnen. De dalende trend in het aantal SEH-bezoeken wordt dus bepaald door beleidseffecten en vormt als geheel geen juiste afspiegeling van de trend in het aantal letsels. Uitspraken over de ontwikkeling van de problematiek in de tijd kunnen daarom beter worden gedaan op basis van het aantal ernstige letsels. VeiligheidNL gaat er vanuit dat de ernstige letsels zowel vroeger als nu (en in de toekomst) op de SEH-afdeling werden en worden (en zullen worden) behandeld. Hierdoor zal het verloop in de tijd van het aantal SEH-bezoeken in verband met ernstig letsel een betere indicator zijn voor de ontwikkeling van de betreffende letselproblematiek.

Een kanttekening bij het voorgaande is wel op zijn plaats want als de georganiseerde misdaad zich blijft doorontwikkelen, dan zullen ze zelf ook medische zorg ‘gaan regelen’. In Zuid-Amerika – binnen de drugskartels – is dit reeds gaande.

1.4.7 *Interviews*

Tijdens het onderzoek hebben we – naast de aanwezigen die we tijdens de drie bijeenkomsten hebben gesproken – met 43 personen een interview gevoerd. Dit hebben we gedaan in groepsgesprekken, individuele gesprekken en telefonische interviews. In de interviews is telkens gesproken over de handel, de impact, dadergroepen, slachtoffergroepen en de aanpak. We hebben gesproken met politiefunctionarissen, medewerkers van het Openbaar Ministerie, vertegenwoordigers van de legale schietsport en de legale wapenhandel, ingevoerde journalisten, medewerkers van Slachtofferhulp Nederland en wetenschappers. Voor een overzicht van de respondenten verwijzen we naar bijlage 4.

1.4.8 Casestudy's

In het kader van de casestudy's hebben we aanvullend verdiepende interviews met 26 betrokkenen gevoerd. Deze respondenten zijn ook opgenomen in bijlage 4. Oorspronkelijk lag het in de bedoeling om tien casestudy's te maken van opsporingsonderzoeken waarin illegale vuurwapens een prominente rol spelen. Gaandeweg het onderzoek en geïnspireerd door de interviews zijn we afgestapt van het model van opsporingsonderzoeken en overgestapt op het maken van casestudy's die telkens een ander facet van de impact van vuurwapens laten zien. We hadden daarnaast via de survey al het verzoek in de opsporing uitstaan en de uiteenlopende voorbeelden van impact die we hoorden tijdens bijeenkomsten en interviews en tegenkwamen in de deskresearch maakten dat we tot deze keuze zijn gekomen.

Onze werkwijze in de casestudy's is als volgt geweest. We hebben een *longlist* van mogelijke casestudy's gemaakt waarvan we telkens vanuit een andere invalshoek – gebaseerd op de literatuur en interviews – de impact van vuurwapens wilden belichten. Op basis van open bronnen hebben we steeds eerst een reconstructie van een casus gemaakt om vervolgens aanvullende interviews (meestal twee à drie per casus) met direct bij de casus betrokken personen te voeren. Dit zijn nabestaanden, slachtoffers, betrokkenen en experts. Niet in alle casus zijn de directe slachtoffers of nabestaanden van de slachtoffers van vuurwapengeweld bereid gevonden tot een interview omdat dat te veel emoties zou losmaken. In dat geval hebben we gesproken met andere betrokkenen van onder andere de politie of de gemeente. In één geval hebben we van de rechtbank – na bemiddeling van een officier van justitie – toestemming gekregen om een zitting bij te wonen van een gewapende overval waar minderjarige daders en slachtoffers bij betrokken waren. Omdat de gesprekken soms erg persoonlijk waren en wij er veel waarde aan hechten dat er geen feitelijke onjuistheden in de casus staan, hebben we indien gewenst de conceptcasus voorgelegd aan de betrokkenen.

1.5 Leeswijzer

In het vervolg van deze publicatie worden de onderzoeksbevindingen gepresenteerd. In het hiernavolgende hoofdstuk 2 gaan we in op wat er op basis van de literatuur bekend is over illegale vuurwapens. In hoofdstuk 3 laten we experts aan het woord over de illegale vuurwapens, de impact en de aanpak. Hoofdstuk 4 doet verslag van de media-analyse, de resultaten van de survey in de opsporing en de analyse van vuurwapenletsels bij de Spoedeisende Eerste Hulp. Het hart van deze publicatie bestaat uit de tien casestudy's die we – na een tussenbeschouwing – in de hoofdstukken 5 tot en met 14 presenteren. Iedere casestudy laat een of meer vormen van impact door vuurwapengeweld zien. Daarna volgt hoofdstuk 15 met de belangrijkste conclusies en een slotbeschouwing. Dit hoofdstuk is te lezen als een samenvatting. We besluiten met een reflectie op het onderzoek.

2 Illegale vuurwapens in de literatuur

In dit hoofdstuk gaan we in op de bestaande kennis over illegale vuurwapens. In de eerste twee paragrafen bakenen we het onderwerp af, brengen we de omvang en ontwikkelingen in beeld en beschrijven we de handel in illegale vuurwapens. In de derde paragraaf staan we stil bij de *modus operandi* en in de vierde ‘journey to crime’ staan we stil bij de dadergroepen. Tot slot behandelen we in de vijfde paragraaf de impact van illegale vuurwapens.

2.1 Illegale wapens: aard en omvang

In Nederland zijn de regels omtrent de handel, het bezit en het gebruik van vuurwapens vastgelegd in de Wet wapens en munitie (WWM) en de Regeling wapens en munitie (RWM) (Bruinsma & Spapens, 2018). Er bestaat een breed arsenaal aan vuurwapens, waaronder hand- en schoudervuurwapens (revolvers, pistolen, geweren, mitrailleurs) en andersoortige vuurwapens zoals grootkaliber kanonnen en mortieren. Vuurwapens kunnen worden geclassificeerd op basis van hun werking: niet-automatisch, semiautomatisch (of halfautomatisch) en volautomatisch. Bij niet-automatische vuurwapens moeten patronen voor elk afzonderlijk schot handmatig ingebracht worden. Anders is dit bij semiautomatische wapens, waarbij patronen eenmaal moeten worden ingebracht. Deze worden vervolgens elke keer dat de trekker wordt overgehaald, afgevuurd. Automatische vuurwapens blijven bij het ingedrukt houden van de trekker patronen afvuren (Federatie van Vlaamse Historische Schuttersgilden, 2017). Aanvullend kunnen vuurwapens worden geclassificeerd als scherpschietend, niet-scherpschietend en nagemaakt. Met een scherpschietend vuurwapen kan scherpe munitie verschoten worden, met een niet-scherpschietend vuurwapen kan dit niet (Boerman & Bruinsma, 2012). Nagemaakte vuurwapens, tot slot, zijn qua vorm en afmeting identiek aan een origineel vuurwapen (Justis, n.b.).

Hoeveel illegale wapens er in Nederland zijn, is lastig vast te stellen. Hoewel in het begin van deze eeuw wel een schatting werd gemaakt van tussen de 85.000 en 125.000 illegale wapens (Spapens & Bruinsma, 2002), is het de vraag in hoeverre deze schatting accuraat is. Cijfers over het aantal in beslag genomen vuurwapens waren ten tijde van de schatting onvolledig en onduidelijk is in hoeverre de veronderstelling dat tien procent van alle illegale wapens in beslag genomen wordt – die aan de basis lag van deze schatting – van toepassing is op Nederland (Slot, Van Wanrooij, Bruinsma & Sapulete, 2017; Bruinsma & Spapens, 2018). Politiecijfers lijken bovendien ook hun beperkingen te kennen. In de eerste tweeënhalf jaar na oprichting van de Nationale Poli-

tie in 2013 werden er per jaar gemiddeld 9.600 illegale vuurwapens in beslag genomen en dit aantal is gedaald tot circa 3.700 in 2016 (NOS, 2015). Politicijfers zijn met andere woorden productiecijfers die gestuurd worden door prioriteit en capaciteit. Dientengevolge laten deze slechts een gedeelte van de daadwerkelijke problematiek zien. Dit wordt met name duidelijk in het licht van de constatering dat er sprake is van een toenemend gebruik van automatische vuurwapens (Boerman et al., 2017).

De Nederlandse markt voor illegale vuurwapens kan als een kopersmarkt getypeerd worden waarbij kopers veel keuze en – door het grote aanbod – een goede onderhandelingspositie hebben (Slot et al., 2017). De toegenomen interesse in illegale vuurwapens kan onder andere worden gezien in het licht van een verharding van het criminele milieu (Boerman et al., 2017). Criminelen willen niet achterblijven op een gespannen markt waarbij – indien nodig – niet geschroomd wordt met geweld ‘zaken te doen’. Aan het groeiend aantal (pogingen tot) liquidaties die sinds 2012 zijn uitgevoerd, liggen bijvoorbeeld vaak conflicten in de drugshandel en -smokkel ten grondslag (waarbij het risico op ‘vergismoorden’ op de koop toe wordt genomen). Omdat personen die het risico lopen het slachtoffer te worden van een liquidatie hierop inspelen met betere beveiliging en kogelwerende kleding (*target hardening*), is bovendien steeds meer vuurkracht nodig. Aanvullend hebben technologische ontwikkelingen, zoals de komst van sociale media en online marktplaatsen zoals het *dark web*, de drempel tot het aanschaffen van vuurwapens verlaagd. Het *dark web* is alleen toegankelijk met software (zoals de Tor-browser) en de identiteit van de gebruiker is lastig(er) te achterhalen. Aanvullend kunnen aanbieders en kopers gebruikmaken van VPN-services om hun anonimiteit te waarborgen. Hierdoor is het ten opzichte van het verleden makkelijker om anoniem een vuurwapen aan te schaffen. De toename van het gebruik van illegale vuurwapens bij overvallen, plofkraak en bedreigingen en de opkomst van jonge, onervaren *home grown* schutters (Slot et al., 2017; Boerman et al., 2017; Bruinsma & Spapens, 2018; Paoli, Aldridge, Ryan & Warnes, 2017; Van Gestel & Verhoeven, 2017) kunnen in het verlengde daarvan worden gezien.

2.2 De handel in illegale vuurwapens: herkomst, handelaren en prijzen

Nederland is geen productieland van vuurwapens en illegaal geproduceerde vuurwapens worden in Nederland nauwelijks aangetroffen. Dit houdt in dat illegale wapens veelal uit het buitenland komen door middel van netwerken (Slot et al., 2017; Bruinsma & Spapens, 2018). Geopolitieke ontwikkelingen spelen daarbij een belangrijke rol. De val van het IJzeren Gordijn in de jaren negentig van de vorige eeuw zorgde voor een toestroom van vuurwapens uit de voormalige Sovjet-Unie en later werden de Balkanlanden – met name Bosnië en Herzegovina, Kroatië en Servië – ten gevolge van de burgeroorlog belangrijke bronlanden. Meer recentelijk komen wapens uit Noord-Afrika Nederland binnen via reeds bestaande drugssmokkelroutes (Boerman et al., 2017; Slot et al., 2017). Daarnaast zijn buurlanden van Nederland belangrijke bronlanden van illegale vuurwapens. Hierbij speelt mee dat goederen die tussen deze landen vervoerd worden nauwelijks gecontroleerd worden. Tot slot worden lacunes in wet- en

regelgeving op Europees niveau misbruikt (Bruinsma & Spapens, 2018; Boerman et al., 2017). Bovendien lijken doorgevoerde aanpassingen in het Europese beleid (zie European Commission, 2016; Europese Raad, 2017) tot op heden tevergeefs in het bestrijden van de handel in illegale vuurwapens (Boerman e.a., 2017).

Mazen in de wet: de ‘Slowakijeroute’

In Partizánske, op honderd kilometer van de Slowaakse hoofdstad Bratislava, is de (web)winkel AFG Security gevestigd. De Duitse politie vermoedt dat dit bedrijf 14.000 omgebouwde semiautomatische vuurwapens zonder vergunning of registratie verkocht heeft. Dergelijke wapens gelden volgens de Slowaakse interpretatie van Europese regels niet als vuurwapens, waarmee deze handel niet in strijd is met nationale wet- en regelgeving. Niet alleen Duitsland ondervindt problemen met deze ‘Slowakijeroute’. Ook in Nederland worden in 2015 wapens uit Slowakije aangetroffen en ook de herkomst van wapens die zijn gebruikt bij terreuraanslagen in Frankrijk hadden een Slowaakse herkomst (Meeus, 2016; Slot et al., 2017).

Prijzen zijn afhankelijk van beschikbaarheid, vuurkracht en staat. Doordat op de Nederlandse illegale wapenmarkt een ruim aanbod bestaat, kunnen kopers een lagere prijs afdwingen. Desalniettemin zijn de prijzen van illegale vuurwapens in Nederland relatief hoog in vergelijking met andere landen. Veelal hebben de vuurwapens een sterke vuurkracht en zijn ze in goede staat, waardoor Nederland een aantrekkelijk land is om vuurwapens te verkopen (Spapens & Bruinsma, 2004; Slot et al., 2017; Bruinsma & Spapens, 2018). Illegale vuurwapenhandel is echter overwegend een nevenactiviteit van de handel in verdovende middelen (Boerman et al., 2017; Slot et al., 2017; Bruinsma & Spapens, 2018). Zo komt het voor dat de opbrengst van de illegale wapenhandel wordt benut voor het aankopen van drugs, die vervolgens in het buitenland tegen relatief hoge prijzen worden verkocht (Bruinsma & Spapens, 2018). De handel en smokkel van vuurwapens in Europa bestaan dan ook voornamelijk uit relatief kleine en samengestelde partijen vuurwapens en munitie (‘kofferbaksmokkel’) (Slot et al., 2017). De relatief kleine groep handelaars die verantwoordelijk is voor de smokkel van illegale vuurwapens maakt gebruik van buitenlandse contacten (families of etnische gemeenschappen) die de wapens kunnen leveren (Boerman et al., 2017). Wanneer de wapens Nederland eenmaal bereiken, zijn er verschillende ‘groepen’ betrokken bij de tussenhandel. Voorbeelden van dergelijke groepen zijn woonwagenbewoners, leden van Outlaw Motorcycle Gangs (OMG’s) en (doorgegroeide) criminele jeugdgroepen (voornamelijk van Antilliaanse en voormalig-Joegoslavische origine) (Boerman et al., 2017). Van belang is dat ook terroristen gebruikmaken van dergelijke tussenhandelaars om bij voorkeur zware vuurwapens te bemachtigen en derhalve niet noodzakelijkerwijs afhankelijk zijn van een eigen smokkellijn (Duquet, 2016; Bruinsma & Spapens, 2018; Slot et al., 2017).

Foto 1 - Vuurwapens die zijn aangetroffen bij de zoekingen in november en december 2019 op diverse woonwagenkampen in Oost Brabant in verband met het onderzoek ALFA

Recent onderzoek naar 23 massaschietpartijen tussen 2009 en 2018 in Europa, waaronder de massale schietpartij in 2011 in een winkelcentrum in Alphen aan den Rijn, levert het volgende op: de meeste massaschietpartijen die zijn geïnventariseerd, zijn niet aan te merken als een terroristische daad. Bij de massaschietpartijen die wel door een terroristisch motief zijn gedreven, is het aantal slachtoffers vele malen groter dan bij de niet-terroristische schietpartijen. Een verschil is ook dat er bij de terroristische aanslagen vaker gebruik wordt gemaakt van zwaardere vuurwapens die afkomstig zijn uit het illegale circuit. Over het algemeen werden er door de daders zwaardere wapens gebruikt zoals automatische geweren van het type kalasjnikov. Dergelijke oorlogswapens zijn lastig via het legale circuit met bijvoorbeeld een vergunning te verwerven dus werden ze voornamelijk op de illegale wapenmarkt via connecties in de onderwereld verkregen. Bij de massaschietpartijen zonder terroristisch motief wordt vaker gebruikgemaakt van legaal verkregen wapens (Duquet, Kbiltsetskhlashvili, Khan & Woods, 2019; Duquet, 2019).

Naast de aandacht voor wapens is ook specifieke aandacht voor de distributie van munitie van belang. Het blijkt dat geschikte munitie in het criminele milieu relatief moeilijk te verkrijgen is en dat hierop gerichte preventieve en repressieve maatregelen zinvol zijn binnen de totale bestrijdingsaanpak (De Vries, 2010; Ranzijn, 2006; Ranzijn, 2015).

Moorden wereldwijd

De meest recente cijfers (2017) over moorden in de wereld laten zien dat bij de moorden waar de toedracht bekend is geworden er in 54% van de gevallen een vuurwapen is gebruikt. Dat leverde wereldwijd 238.804 slachtoffers van vuurwapengeweld op. Steekwapens werden bij 22% van de moorden gebruikt en in 24% van de gevallen is er sprake van slagwapens, gif of medicijnen (UNODC, 2019).

2.3 Modus operandi

Bij het op de markt brengen van illegale vuurwapens is het ‘recyclen’ van vuurwapens – het ombouwen en weer scherp schietend maken van gedeactiveerde vuurwapens – een van meest gebruikte methoden (Boerman et al., 2017). Ook gas- en alarmpistolen, die in andere EU-landen vrij verkrijgbaar zijn of dat tot voor kort waren, zijn qua uiterlijk identiek aan vuurwapens en worden veelvuldig omgebouwd tot scherp schietende wapens (De Vries, 2008; Boerman & Bruinsma, 2012). Door hun lage prijs is hier bovendien een aanzienlijke vraag naar (Bruinsma & Spapens, 2018; Boerman et al., 2017). Illegale vuurwapens worden niet alleen gerecycled of omgebouwd maar ook samengesteld. Om wapens samen te kunnen stellen – wat weinig expertise vergt – worden verschillende vuurwapenonderdelen in uiteenlopende landen besteld. Deze relatief goedkope onderdelen worden, veelal onder de noemer van een ander product, afgeleverd en vervolgens samengesteld tot een scherp schietend vuurwapen (Boerman et al., 2017; Bruinsma & Spapens, 2018). Ook komt het voor dat vuurwapens door stromannen uit Amerika – die daar een wapen kopen – onder een andere noemer naar Nederland worden verstuurd (Slot et al., 2017).

Een andere manier waarop wordt voorzien in de vraag naar illegale vuurwapens is het zogenaamde ‘zwartwassen’. In dergelijke gevallen wordt een legaal wapen ten onrechte als gestolen of vermist opgegeven of worden vuurwapens enkel op papier naar het buitenland uitgevoerd (Boerman & Bruinsma, 2012; Duquet & Goris, 2017). Vooralsnog is onduidelijk of en, zo ja, op welke schaal zwartwassen in Nederland plaatsvindt (Slot et al., 2017). Daarnaast worden vuurwapens gestolen van verlof- en erkenningshouders die legaal over vuurwapens beschikken en worden schietverenigingen, vuurwapenhandelaren en wapenwinkels bestolen (Boerman et al., 2017; Ferwerda, Appelman & Van Wijk, 2013; Slot et al., 2017). In 2015 gaf Europol aan dat 3D-printen vooralsnog niet gebruikt zou worden om (illegale) vuurwapens te fabriceren. De kans dat dit in de toekomst zou veranderen, schatte Europol vanwege de technische complexiteit van 3D-printen als laag in (Europol, 2015). Nog geen vijf jaar later weten we dat dit oud nieuws is. Het downloaden van blauwdrukken van wapens is simpel en het 3D-printen ook.

Schietincidenten in het nieuws

Onderzoeksjournalisten van *RTL Nieuws* brengen in oktober 2019 cijfers van de politie naar buiten met betrekking tot het aantal schietincidenten met vuurwapens in Nederland van januari 2019 tot september 2019. In die periode hebben zich 445 schietinci-

denten voorgedaan waarbij 92 gewonden en 21 doden zijn gevallen. Op basis van deze cijfers vinden er gemiddeld twee schietincidenten per dag plaats. Wanneer deze trend zich in de resterende maanden van 2019 voortzet, zullen volgens de politie de cijfers uit 2018 worden overtroffen. In dat jaar vonden namelijk 577 schietincidenten plaats waarbij 120 gewonden en 34 doden vielen.

Eén van de redenen dat dit soort schietincidenten veelvuldig voorkomen, heeft te maken met het feit dat de beschikbaarheid van vuurwapens sterk is gestegen in de afgelopen jaren (Van Gestel, 2017). Debet aan deze grotere beschikbaarheid zijn de stromen wapens van de Balkan en het feit dat vuurwapens duurzaam zijn en meerdere decennia bruikbaar zijn.

2.4 Journey to crime

Naast de grotere beschikbaarheid van vuurwapens is het gemak waarmee deze worden gebruikt groter geworden. Deze verharding met betrekking tot vuurwapengeweld heeft er voor gezorgd dat ook criminelen angstiger zijn geworden, zo blijkt uit openbare bronnen. In 2007 gingen criminelen bijvoorbeeld vaker naar de politie om informatie te melden over afpersingen en liquidaties om in ruil daarvoor bescherming te krijgen. Deze wens kwam voort uit ontstane onrust doordat concurrenten werden vermoord vanwege de geldende concurrentiestrijd. *'Ze gaan denken dat ze de volgende zijn. Of dat de ander een politie-informant is'*, aldus een hoogleraar strafrecht in 2007 in *de Volkskrant*. Het heeft er mede voor gezorgd dat het bij zich dragen van een bepaalde wapenuitrusting is genormaliseerd. Criminelen willen immers niet voor elkaar onderdoen en dienen zich dus wel te beschermen. Naast dat (jong)volwassenen zich bewapenen, is het tegenwoordig zo dat jongeren dit ook doen. *'Ik woon en werk zelf in Rotterdam. Ook hier zie ik dat de trend is dat jongeren zich bewapenen. Die verharding en verjonging van de criminaliteit moeten we heel serieus nemen'*, aldus een criminoloog (Metronieuws, 2019).

Het is de vraag welke jongeren een grotere kans hebben om over te gaan tot deze criminaliteitsvormen dan andere. Van invloed hierop zijn de risicofactoren waaraan een jongere wordt blootgesteld. Indien een individu op hetzelfde moment wordt onderworpen aan meerdere risicofactoren ontstaat er een cumulatief effect en wordt de kans op het overgaan tot crimineel gedrag groter (Coie, Watt, West, Hawkins, Asarnow, Markman, Ramey, Shure & Long, 1993). Wientjes en De Kemp (2007) scharen de risicofactoren onder een viertal categorieën: het individu, het gezin, de school en de cultuur en maatschappij.

Onderzoek dat is uitgevoerd door Office of the Surgeon General (2001) onderscheidt, naast een toevoeging van de categorie *peer group*, dezelfde categorieën. Zij hebben onderzocht in hoeverre het moment waarop een individu wordt blootgesteld aan risicofactoren, namelijk op 6- tot en met 11-jarige leeftijd of op 12- tot en met 14-jarige leeftijd, van invloed is op het plegen van geweld wanneer individuen 15 tot en met 18 jaar oud zijn. Allereerst blijkt dat er verschillende risicofactoren naar voren komen naargelang de leeftijd van het individu. Daarnaast komt naar voren dat indien beide

leeftijdsgroepen met dezelfde risicofactor kampen de grootte van het effect wel verschillend kan zijn. Zo blijkt middelengebruik in de kindertijd een groter effect te hebben op de mate van geweld dan middelengebruik in de vroege adolescentiefase.

Onderzoek van United Nations Office on Drugs and Crime (2019) laat zien dat armoede een grote risicofactor is voor het plegen van criminaliteit. Dit is voor individuen namelijk de mogelijkheid om te overleven. In de media worden ook enkele redenen gegeven voor een eventuele criminele carrière van een jongere. Met name de risicofactoren die behoren tot de categorie cultuur en maatschappij worden genoemd. Er wordt namelijk gesteld dat criminelen op zoek zijn naar jongeren die afkomstig zijn uit een kansarm milieu, zeker indien zij nodig zijn voor het uitvoeren van criminele activiteiten waarbij de pakkans en strafmaat hoog zijn. *‘Je hebt een vaste kern criminelen, die elkaar beschermt en de hand boven het hoofd houdt’*, aldus een medewerker van het bureau Universiteit van de Straat. *‘Liquidatiegeweld en religieuze radicalisering hebben dezelfde voedingsbodemp: wijken met een optelsom van sociale problemen waar jonge mensen wonen die zich niet verbonden voelen met de Nederlandse samenleving’*, volgens een politieagent. De lector Aanpak Jeugdcriminaliteit van de Hogeschool Leiden voegt hieraan toe: *‘Op een voetbalveldje zegt zo’n grote jongen dan over een jonge jongen dat ie zijn soldaat is, dat hij erbij hoort en ertoe doet. Ze krijgen schoenen, mogen aan de viptafel zitten in een club. Criminelen zijn meesters in het creëren van situaties waarin iemand bij ze in het krijt komt te staan’* (NRC, 2019).

2.5 Impact van illegale vuurwapens

De handel in illegale vuurwapens is relatief onzichtbaar terwijl het gebruik van illegale vuurwapens veel impact op de samenleving heeft. Het meest zichtbaar zijn de slachtoffers die door vuurwapengeweld om het leven zijn gekomen of gewond zijn geraakt. Maar de impact van illegale vuurwapens reikt verder dan deze directe slachtoffers. Veel liquidaties vinden bijvoorbeeld overdag en in het openbaar plaats, waarbij vaak veel omstanders aanwezig zijn. De opkomst van jonge, onervaren *home grown* schutters (Van Gestel & Verhoeven, 2017) is daarbij zorgelijk. Amerikaans onderzoek naar deze jonge dadergroep in achterstandswijken leert dat zij – onder andere vanwege culturele verschillen – niet met de politie praten (*snitchen*) en dat het verbeteren van de relatie tussen politie en bevolking en het inzetten van intermediairs om de jongeren te bereiken een must is om iets aan het wapenbezit en -geweld te doen (Brunson & Wade, 2019).

Boerman en collega’s (2017) stellen dat jaarlijks honderden mensen, onder wie politieagenten, psychische schade en/of trauma’s oplopen doordat zij geconfronteerd worden met (de dreiging van) vuurwapengeweld rondom straatroven, overvallen, openlijke geweldpleging en afpersing. Personen die over (steeds zwaardere) vuurwapens beschikken, schromen immers niet om deze te gebruiken om zodoende de politie, omwonenden en anderen op afstand te houden (Boerman et al., 2017). Van belang is verder dat in Nederland aan het begin van deze eeuw twee politiek gemotiveerde liquidaties hebben plaatsgevonden. Bovendien zijn de afgelopen jaren in Nederland

tenminste vijftien personen gearresteerd, omdat zij werden verdacht van het plannen van een terroristische aanval met een vuurwapen (Bruinsma & Spapens, 2018). Dergelijke gebeurtenissen kunnen tot maatschappelijke onrust en versterking van angst- en onveiligheidsgevoelens onder burgers leiden. Ook is (dreiging met) vuurwapengeweld in strijd met het geweldsmonopolie van de overheid en ondermijnt het daarmee het gezag van de rechtsstaat (Boerman et al., 2017).

Recent onderzoek naar massaschietpartijen in Europa laat zien dat de impact daarvan groot is. De casus uit Alphen aan den Rijn is meegenomen in de inventarisatie van massaschietpartijen in Europa die door het Vlaams Vredesinstituut is uitgevoerd. In de publicatie *Armed to kill* (Duquet, Kbiltsetskhlashvili, Khan & Woods, 2019) worden 23 massaschietpartijen in de (semi)publieke ruimte in Europa tussen 2009 en 2018 geanalyseerd. Massaschietpartijen worden daarbij gedefinieerd als: 'Doodslag in de (semi)publieke sfeer waarbij door een of meerdere daders in een relatief korte tijdspanne en binnen een eerder beperkt geografisch gebied minstens vier personen werden gedood door een vuurwapen, de dader(s) niet inbegrepen'.

Bij de 23 massaschietpartijen vielen in totaal 341 dodelijke slachtoffers (exclusief de daders). Dat komt neer op gemiddeld bijna vijftien slachtoffers maar er moet rekening gehouden worden met een grote variatie van vier tot zo'n 130 dodelijke slachtoffers per afzonderlijke schietpartij. Omdat de massaschietpartijen veelal plaatsvonden op commerciële locaties zoals een supermarkt en winkelcentrum of op recreatielocaties zoals een restaurant, bar, nachtclub of concertzaal is de impact heel groot (Duquet, Kbiltsetskhlashvili, Khan & Woods, 2019 en Duquet, 2019).

Nederlanders opgepakt na DNA-match op wapens

Op 18 juni jongstleden heeft de politie een drietal mannen aangehouden nadat er DNA-sporen waren aangetroffen op vuurwapens van IS. Zij worden verdacht van deelname aan een terroristische organisatie door wapens te leveren. De wapens werden gevonden in een appartement in de Parijse voorstad Argenteuil. In dat appartement werden in totaal vijf kalasjnikovs, handvuurwapens, dertig kilo explosieven, ontstekers, valse paspoorten, mobiele telefoons en jihadistische geschriften gevonden. Bij het doorzoeken van de huizen van de drie verdachten vond de politie ook nog een shotgun en pistool (NOS, 2018).

Een laatste vorm van impact die enigszins in de literatuur wordt belicht, is de impact van vuurwapengebruik op de daders. Ieder vuurwapen heeft een afschrikwekkende werking. De mate van deze werking is echter afhankelijk van hoe het vuurwapen wordt gebruikt. Hierbij gelden volgens Schnebly (2002) een viertal factoren: 1) het vuurwapen moet stevig worden vastgehouden; 2) de schutter moet accuraat op het doelwit richten; 3) de schutter moet ervan overtuigd zijn dat hij of zij daadwerkelijk gaat schieten en moet dus niet twijfelen; 4) de schutter moet uiteindelijk gecontroleerd schieten en de macht behouden over het vuurwapen. In hoeverre een individu in staat is om te voldoen aan deze vier criteria is afhankelijk van vier individuele kenmerken, namelijk kracht, reflexen, gezichtsvermogen en vaardigheden (Schnebly, 2002). Door een be-

paalde combinatie van deze factoren is het mogelijk dat enkel het doelwit wordt uitgeschakeld, maar daarnaast kan het ook zo zijn dat er onschuldige slachtoffers vallen en/of bijkomende materiële schade wordt aangericht.

Het is de vraag wat de impact van dit soort uitkomsten is op de daders. Hiernaar is tot dusverre geen wetenschappelijk onderzoek verricht. Het onderzoek dat Gersons (1984) heeft uitgevoerd, gaat hier enigszins op in. Het betreft een (Amerikaans en gedateerd) onderzoek naar de impact van vuurwapengebruik op politieagenten. Op voorhand dient te worden benoemd dat politieagenten een vuurwapen gebruiken indien het noodzakelijk is, terwijl criminelen veelal vuurwapens gebruiken met voorbedachten rade. In het onderzoek van Gersons wordt de crisistheorie beschreven, waarin wordt gesteld dat politieagenten door een drietal fasen gaan. Ten tijde van een incident ontstaat er een bepaalde mate van stress waarop een politieagent reageert. Dit wordt de instrumentele reactie genoemd, waarbij zij naar een vuurwapen kunnen grijpen. Wanneer het vuurwapen is gebruikt en het incident en bijbehorende gevaar zijn verdwenen, komt een politieagent in de terugslagfase. Gedurende deze periode ontstaat de behoefte om de emoties te tonen zonder enige beperkingen, waarvoor in veel gevallen alcohol wordt gebruikt. Deze fase wordt tot slot opgevolgd door de posttraumatische fase. In deze fase wil de politieagent het incident geleidelijk verwerken, hetgeen niet altijd lukt. Het betreft een fase waarin het individu zich constant afvraagt of hij of zij het anders had kunnen oplossen, hij of zij angstig is voor het feit dat een soortgelijk incident plaats zal gaan vinden, hij of zij het incident herbeleeft in gedachten en hij of zij overgevoelig wordt voor licht en geluid. Deze problematiek heeft tot gevolg dat de agent in een vicieuze cirkel terechtkomt waarvan slapeloosheid en oververmoeidheid de consequenties zijn. Daarnaast kunnen er een aantal lichamelijke klachten ontstaan, zoals maagklachten, een hoge bloeddruk en rugklachten. Indien het voorgaande langdurig aanhoudt, kan het tot slot leiden tot een depressie, gezinsproblemen of frequent alcoholmisbruik. Dat vuurwapengebruik op politieagenten stevige impact heeft, lijkt op basis van de crisistheorie helder. In hoeverre daders die een vuurwapen gebruiken ook te maken krijgen met een dergelijke impact lijkt voor de hand te liggen, maar is niet hard te maken vanwege het ontbreken van onderzoek op dit terrein.

2.6 Resumé

Op basis van de literatuur blijkt het lastig om de omvang van illegaal vuurwapenbezit in ons land vast te stellen. De cijfers van in beslag genomen illegale vuurwapens zijn productiecijfers van de politie die gestuurd worden door prioriteit en capaciteit. Aantallen variëren dan ook per jaar en liggen het ene jaar op 4.000 en het andere jaar op 9.000. Dergelijke cijfers zeggen niet zoveel over het werkelijk aantal illegale vuurwapens in ons land. Op zich is het gepeins over cijfers ook minder interessant dan nadenken en in kaart brengen wat de impact van illegaal vuurwapenbezit en -gebruik in ons land is. Dat is dan ook het centrale thema in onderhavig onderzoek.

De Nederlandse markt voor illegale vuurwapens kan als een kopersmarkt getypeerd worden, waarbij kopers veel keuze hebben. Eigenlijk is alles te koop; van pistolen tot

geweren, zowel halfautomatisch als volautomatisch. In ons land circuleren veel zware wapens met veel vuurkracht. Vooral de verharding in het criminele milieu – conflicten in de drugshandel en -smokkel – maakt dat er meer vraag naar vuurwapens is. Doordat de bereikbaarheid van een vuurwapen – offline en online – groter is geworden, maken relatief jonge en daders met bepaalde achtergrondkernmerken – anders dan in het verleden – ook gebruik van illegale vuurwapens en worden liquidaties niet meer alleen gepleegd door een professionele huurmoordenaar uit het buitenland maar ook door *home grown* schutters.

Omdat Nederland geen productieland is, komen illegale vuurwapens uit het buitenland. De val van het IJzeren Gordijn in de jaren negentig van de vorige eeuw zorgde voor een toestroom van vuurwapens uit de voormalige Sovjet-Unie en later werden de Balkanlanden Bosnië en Herzegovina, Kroatië en Servië ten gevolge van de burgeroorlog belangrijke bronlanden. Meer recentelijk komen wapens uit Noord-Afrika en daarnaast zijn buurlanden van Nederland belangrijke bronlanden van illegale vuurwapens. Illegale vuurwapenhandel is voor een belangrijk deel een nevenactiviteit van de handel in drugs. Het klein aantal handelaren maakt gebruik van buitenlandse contacten die de wapens kunnen leveren. In de tussenhandel zitten woonwagenbewoners, leden van OMG's en leden van doorgegroeiende criminele jeugdgroepen. Ook terroristen maken gebruik van tussenhandelaars om aan zware vuurwapens te komen.

In de literatuur wordt als het gaat om impact vooral gewezen op de onschuldige slachtoffers en de impact op de omgeving waar geschoten wordt. Daarnaast is er de verharding in de ontwikkeling van jonge dadergroepen door de beschikbaarheid van vuurwapens. Ook is er de impact op de naar schatting honderden professionals – onder wie politieagenten – en burgers die ieder jaar psychische schade en/of trauma's oplopen doordat zij geconfronteerd worden met (de dreiging van) vuurwapengeweld. De politieke moorden en de link naar in ons land verhandelde vuurwapens en terroristische aanslagen worden als laatste fenomenen benoemd waarvan de nodige impact op de samenleving – waaronder maatschappelijke onrust en onveiligheid – uitgaat. Tot slot is er ook nog de impact van vuurwapengebruik op de daders. Er is niet veel literatuur over dit onderwerp beschikbaar, maar de impact van schieten met een vuurwapen lijkt toch ook voor daders en voor professionals die beroepshalve een vuurwapen hanteren stevig te zijn.

3 Experts over illegale vuurwapens

We interviewden tijdens het onderzoek diverse experts en woonden daarnaast ook een drietal – voor het onderwerp relevante – bijeenkomsten bij (zie hoofdstuk 1 en bijlage 4). In dit hoofdstuk doen we verslag van deze onderzoeksactiviteiten en gaan we in op de herkomst, typen, handel, prijzen en verwevenheid, de impact en de mogelijke aanpak van illegale vuurwapens in ons land.

3.1 Illegale vuurwapens: herkomst, typen, handel, prijzen en verwevenheid

In deze paragraaf gaan we in op de herkomst en typen wapens, de wijze waarop de wapenhandel in elkaar zit, de prijzen en de verwevenheid van wapens met andere vormen van criminaliteit.

Herkomst en typen

Een eerste belangrijke bron en factor in de illegale wapenhandel is de Slowakijeroute. De komst en beschikbaarheid van voornamelijk volautomatische wapens via deze route is vooral te wijten aan de reactivering en conversie van voormalig gedeactiveerde of gedemilitariseerde vuurwapens. Een Slowaaks bedrijf waar veel van deze gedeactiveerde wapens zijn gekocht is AFG Security Corporation. Hiervan schatten sommige deskundigen dat er meer dan tienduizend in het mondiale criminele en terroristische milieu terecht zijn gekomen.

Ook van belang is de Diaspora. Dit zijn ex-Joegoslaven waarvan kernen in Antwerpen, Rotterdam en Luxemburg duidelijk aanwezig zijn. Zij maken gebruik van wapenarsenaal (kalasjnikovs) uit de Westerse Balkan uit het ex-Joegoslaviëconflict. Het gaat om geplunderde wapens uit wapenstocks van het leger uit Kroatië, Montenegro en vooral uit Servië en Bosnië en Herzegovina. Ook Albanië wordt regelmatig als herkomstland benoemd. Volgens een wapenexpert zijn er op dit moment nog ongeveer een miljoen vuurwapens aanwezig in deze gebieden die geleidelijk illegaal worden verkocht en in de rest van de wereld opduiken.

Vooralsnog onder jonge criminelen zijn – vanwege de bereikbaarheid en relatief lage prijs – alarmpistolen uit Turkije populair.

Op basis van een gesprek met Belgische experts lijkt het erop dat het adagium ‘België is het wapenparadijs’ veel minder opgaat dan vroeger. Zorgelijker is het dat er de komende jaren vanuit bijvoorbeeld de Oekraïne – een conflictgebied – zware vuurwapens onze kant op komen.

Een respondent over populaire wapens in de onderwereld: ‘... voor de grote jongens maakt het niet zoveel uit. Het enige criterium waaraan een vuurwapen moet voldoen is dat hij het doet. Hierbij gaat het om vertrouwen in de handelaar’.

Recent duiken er steeds vaker handgranaten in ons land op. Deze zijn vooral afkomstig uit de Balkan. Doordat ze ten tijde van de oorlog in groten getale zijn geproduceerd, is de kwaliteit minder dan handgranaten uit bijvoorbeeld Amerika of Engeland. Handgranaten worden vooral als dreigmiddel gebruikt: ‘... er is onlangs iemand begonnen met het ophangen van een handgranaat aan een deur en dat wordt door andere criminelen gekopieerd’.

Naast de verkrijgbaarheid van wapens wordt weleens vergeten dat er ook munitie nodig is om het wapen te gebruiken en deze wordt steeds schaarser. Er zijn dus veel wapens in omloop, maar voor veel wapens is het verkrijgen van de juiste munitie een probleem.

De handel

Er wordt volgens experts veel gespeculeerd over de verkrijgbaarheid en handel van wapens op het *dark web*. Vrijwel iedereen geeft aan dat dit verhaal veel groter is gemaakt dan dat het in werkelijkheid is. Een van de respondenten: ‘... Uit een studie (RAND, 2017) blijkt bijvoorbeeld dat de totale mondiale omzet van de handel in vuurwapens op het dark web in een jaar op 83.000 dollar lag. Dat is niets’. Er is de afgelopen jaren ook veel gesproken over het versturen van wapens via pakketpost maar tot nu toe is er in pakketten nauwelijks iets gevonden, zo geven respondenten aan.

Dit geldt ook voor het marginale verschijnsel dat – door hiaten in de wetgeving – onderdelen van een wapen in het ene land vrij gekocht worden en andere onderdelen in een ander land, waarna ze geassembleerd worden tot een scherp schietend wapen.

Voor de straathandel en voor de particulier zijn wapens gemakkelijk te koop via de Russische app Telegram. Dit is een soort anonieme WhatsApp die sinds 2013 bestaat en waar van alles – van drugs, medicijnen, kleding, porno, ID-bewijzen, vog-verklaringen en inlogcodes tot wapens – wordt aangeboden en gevraagd. Een korte search op Telegram leert dat vuurwapens er ruimschoots, in allerlei varianten en door het hele land worden aangeboden. De prijzen liggen ook via deze handelwijze op enkele honderden euro’s voor diverse wapens.

TELEGRAM: Marktplaats (3.212 leden)

9MM P.A.K. (alarm) zijn weer op voorraad!

GLOCK 17 met 50 patronen = 250

ZORAKI 906 = 225

Aanbieding!

LADYKILLERS!

Schiet door verkeersborden heen

Penetreert body

Killerwapen met speciale patronen

300 alleen deze week!

Locatie ophalen Alkmaar, bezorgen niet

(d.d. 12-08-2019)

Respondenten geven aan dat tegen geld alles te koop lijkt te zijn: *‘... een man die zijn vrouw heeft doodgeschoten had in no time een vuurwapen, zo bleek. Hij is naar de Bijlmer gegaan en heeft daar een aantal mensen aangesproken dat hij een vuurwapen wilde. Binnen een paar uur had hij voor 1.500 euro een vuurwapen in handen.’*

De serieuze en grootschalige wapenhandel gaat volgens experts vooral via ‘oude’ netwerken en vertrouwen. *‘Voor de echte wapens moet je onderdeel zijn van een subcultuur van echte criminelen’,* zo geeft een wapenexpert aan.

Volgens diverse respondenten is Nederland te zien als doorvoerland: *‘Als we niet oppassen krijgen we dezelfde naam als rondom verdovende middelen. Landen als Engeland, België en Zweden zijn argwanend als het gaat om de rol en aanpak van Nederland.’*

De prijs

Voor het verkrijgen van illegale vuurwapens hoeft doorgaans niet veel moeite te worden gedaan. En de kosten? Die vallen reuze mee. In een onderzoek uit 2005 hebben Bruinsma en Moors van 49 vuurwapens achterhaald wat er voor betaald is door de verdachten. Zij stelden vast dat driekwart van de vuurwapens maximaal 700 euro heeft gekost. Slechts een paar wapens vielen in een hogere prijsklasse, waarbij een aantal vuurwapens zelfs meer dan 1.200 euro kostten. Dat betrof twee automatische wapens, zes pistolen en één revolver. De goedkoopste vuurwapens hebben minder dan 250 euro gekost. In deze categorie vallen alarmpistolen die al dan niet tot scherpschietende wapens zijn omgebouwd. Ook ruilhandel komt voor: andere goederen (zoals drugs) of het inlossen van een schuld voor een vuurwapen.

In onze interviews – bijna vijftien jaar later – komt naar voren dat het lastig is om te zeggen of de prijzen zijn veranderd. Een deskundige stelt dat de prijzen door de jaren heen stabiel zijn omdat er een grotere vraag maar ook een groter aanbod is. Een andere deskundige geeft aan dat de prijzen afhankelijk zijn van verschillende factoren: *‘Ken je de koper, welk wapen wil je, mag het geconverteerd zijn, moet je het vandaag hebben?’* Tussen Europese landen worden grote prijsverschillen gezien maar de hiërarchie in prijzen voor de type wapens is hetzelfde: alarmpistolen zijn het goedkoopst, daarna gewone pistolen, kalasjnikovs en Glock: *‘Het vuurwapen is een statussymbool waarbij de Glock het statussymbool bij uitstek is.’*

Anno 2019 zijn de gas- en alarmpistolen nog steeds goedkoop en ruim voorhanden. Via bijvoorbeeld Turkije is het gemakkelijk om een alarm- of gaspistool te kopen omdat die daar vrij verkocht worden. Keuze te over aan onder andere Zoraki's en Ekol's. Voor 100 tot 200 euro schaf je daar een pistool aan dat je vervolgens met een van de tientallen handleidingen op YouTube ombouwt tot dodelijk wapen. Voor het omgebouwde alarm- of gaspistool worden vervolgens doorgaans enkele honderden euro's gevraagd.

Volgens een wapenexpert zijn de prijzen van vuurwapens in elkaar gedonderd: *‘... tien jaar geleden betaalde je voor een kalasjnikov € 2.000, tot € 2.500. Tegenwoordig is dat nog maar € 300 tot € 400. Hetzelfde geldt voor handgranaten: van € 150 naar € 5 per stuk. Wat een crimineel gebruikt, heeft niet te maken met wat hij wil maar enkel met wat er*

beschikbaar is. De toestroom uit de voormalige Balkanlanden is zo groot dat het de hele markt kan bedienen. Hierdoor zijn de prijzen zo enorm gedaald.

Het verdienmodel is soms wel lucratief, zo geeft een andere respondent aan: *‘... zo koop je in Slowakije een wapen voor € 500 dat je ombouwt naar een scherp schietend wapen dat in Nederland voor € 2.500 te verkopen is’.*

Foto 2 - Begin 2017 zijn in Nederland in een vrachtwagen onder een deklading een aantal automatische vuurwapens aangetroffen, waaronder deze Brügger & Thomet MP9 pistoolmitrailleur

Verwevenheid

Illegale vuurwapens worden door experts in een adem genoemd met internationale georganiseerde criminele (drugs)netwerken: *‘... de reden dat er steeds meer vuurwapengeweld is, heeft te maken met de toegenomen drugscriminaliteit’*. Verder zijn er sterke vermoedens dat er ook relaties zijn tussen vuurwapenhandel en terroristische netwerken. Daarnaast is het opvallend dat vuurwapens niet alleen circuleren onder grote criminelen maar ook bereikbaar zijn geworden voor straatcriminelen en personen die ze aanschaffen en gebruiken vanwege een relationeel conflict.

‘Mocro Maffia’

De ‘Mocro Maffia’ vindt haar oorsprong in een jeugdgroep die aan het begin van deze eeuw actief was in de Diamantbuurt in De Pijp in Amsterdam. De groep die zich in haar beginjaren bezighoudt met overlast en intimidatie groeit door richting bedreigingen, overvallen, inbraken en de handel in coke. Door een ruzie in 2012 over een partij van tweehonderd kilo coke die verdween uit de haven van Antwerpen valt de groep uit elkaar en ontstaan er twee groepen. De eerste onder leiding van Gwenette Martha en bij de andere stonden Houssine Ait Soussan (alias Hoes of de burgemeester) en Benaouf Adaoui aan het roer. Sinds 2012 zijn er over en weer meer dan twintig liquidaties gepleegd die telkens over drugs gaan. Inmiddels zijn er meerdere groepen bij de drugsoorlog van de ‘Mocro Maffia’ betrokken. Moorden leiden tot nieuwe vetes waar broers, neven en (voormalige) vrienden in verwickeld raken. Semiautomatische en automatische vuurwapens en PGP-Blackberry’s (Pretty Good Privacy) zijn onderdeel van de bedrijfsuitrusting van deze gewelddadige drugscriminelen.

De term ‘Mocro Mafia’ is overigens vreemd omdat er niet alleen mannen van Marokkaanse komaf bij betrokken zijn en ze met de aanduiding ‘mafia’ te veel status krijgen. Topcrimineel Gwenette Martha kwam in 2014 om het leven en had maar liefst tachtig ‘schotwonden’. Benaouf Adaoui is veroordeeld voor een liquidatie in Antwerpen en zou in 2020 voorwaardelijk in vrijheid komen. Zou, want hij blijft langer vast, omdat men hem linkt aan een vrijdelde bevrijdingspoging met een helikopter uit de gevangenis in Roermond, waarna hij is overgeplaatst naar de Extra Beveiligde Inrichting (EBI) in Vught.

Hij geldt al jaren als een sleutelfiguur in de aanhoudende oorlog in de onderwereld. Houssine Ait Soussan is op vrije voeten en zit in Marokko en behoort samen met Ridouan Taghi (alias Kleine) en Richard Riquelme (alias Rico de Chileen) tot de belangrijkste erfgenamen.

3.2 Impact van illegale vuurwapens

Experts onderscheiden diverse vormen van impact door de verkrijgbaarheid en het gebruik van illegale vuurwapens.

Impact op de ernst van misdrijven

Illegale vuurwapens dragen bij aan andere vormen van criminaliteit en zijn te beschouwen als faciliterend. Ze verlagen de drempel om ernstige misdrijven te plegen en maken het misdrijf schadelijker en ingrijpender dan het in eerste instantie was. Een respondent: ‘... *Schieten is fataler en heftiger dan welk wapen ook. Het is in een klap klaar en daarnaast maak je minder je handen vuil dan met welk ander type wapen of met een andere vorm van geweld*’.

Impact op slachtoffers en nabestaanden

In een gesprek met drie casemanagers van Slachtofferhulp Nederland (SHN) die slachtoffers en nabestaanden van zeer ernstige misdrijven begeleiden, komt de aanwezigheid en impact van vuurwapengeweld pregnant naar voren: ‘... *ik werk nu 1 jaar bij SHN, ben betrokken bij 25 zaken waarvan 7 vuurwapenzaken*’.

Over de impact op nabestaanden van een slachtoffer uit het criminele milieu die was doorzeefd met kogels zegt een van hen: ‘... *Het was door alle verwondingen een ontoonbaar lichaam, hoe ga je daar afscheid van nemen? De echtgenote van dit slachtoffer gaat door hetzelfde rouwproces als alle nabestaanden. Het verdriet en leed dat de familie heeft, is hartverscheurend. De vrouw was niet meer in staat om het incident te verwerken en de kinderen wilden niet meer naar school. Ze ervaren sociale druk en worden nagewezen als de kinderen van...*’.

In een andere casus heeft een man zijn vrouw – moeder van vier kinderen – vanuit een *crime passionel* met twee kogels door haar hoofd geschoten. Ze overleeft de aanslag maar raakt half verlamd en is sindsdien aan een rolstoel gekluisterd. ‘... *de vier kinderen zijn getraumatiseerd door wat het vuurwapengeweld heeft aangericht. Binnenkort komt hun vader vrij en hij heeft aangegeven weer contact met hen te willen*’.

Politiefunctionarissen geven aan dat in het recente verleden slachtoffers van vuurwapengeweld veelal uit hetzelfde criminele milieu afkomstig waren als de daders: *‘... dit was een redelijk gesloten milieu, waarbij de kans op een willekeurig slachtoffer minimaal was. Tegenwoordig geldt dat niet meer en vallen er ook willekeurige slachtoffers. Dus daar zit ook impact. Een vergismoord is hier een voorbeeld van’*. Volgens deze respondenten is de professionele *hitman* vervangen door jonge ongetrainde daders met steeds zwaardere wapens: *‘... als je zo’n wapen voor het eerst in handen hebt, ga je gegarandeerd sproeien waardoor de kans op willekeurige slachtoffers veel groter is’*.

Impact op professionals

We spreken verschillende groepen professionals en sommigen brengen ook de impact van vuurwapengeweld op henzelf naar voren. Zo geven casemanagers van Slachtofferhulp Nederland aan dat ze regelmatig slachtoffers of nabestaanden van een vuurwapenincident begeleiden waarin het geweld dermate extreem was dat dat er ook bij hen ‘inhakt’. Ook zijn ze soms bang – omdat ze ook in milieus verkeren waar wapengeweld normaal lijkt te zijn – dat ze zelf een keer het slachtoffer worden: *‘... er gaat er een keer een van ons aan’*.

Politie mensen wijzen erop dat de vuurkracht van criminelen tegen de politie is toegenomen. Door de aanwezigheid van vuurwapens en het gemak waarmee deze ook worden gebruikt, is de kans dat politiefunctionarissen zelf beschoten worden groter geworden.

Ook journalisten zijn zich meer bewust geworden van de risico’s voor henzelf en impact op hun werk: *‘... als professional ben ik me wel bewuster geworden van de risico’s. Je zou onnozel zijn als je niet zou beseffen dat mensen in de wereld bewapend zijn. Ik ga af op intuïtie, spreek niet zomaar met iemand af en ik houd er rekening mee’*.

Impact op jonge dadergroepen

Sinds drie tot vijf jaar grijpen jonge dadergroepen steeds makkelijker en vroeger in hun criminele carrière naar een vuurwapen, zo geven experts aan. De moordende concurrentie in de steeds grotere en gewelddadigere drugsmarkt, de invloed van de straat alsmede de gemakkelijke verkrijgbaarheid van vuurwapens zijn hier debet aan. Jongeren dragen ook wapens ter zelfbescherming c.q. voor de eigen veiligheid, maar een wapen dragen vergroot tevens de kans op gebruik, zo geven diverse experts aan. Een respondent: *‘... Wat ik van binnenuit hoor, uit de Bijlmer bijvoorbeeld, is dat je gek bent als je ongewapend de straat op gaat. Je moet namelijk meteen kunnen reageren. Deze jongens lopen ook vaak in kogelwerende vesten’*. Een wapen gebruiken laat zien dat je lef hebt en dat is goed voor je carrière. Uiteindelijk gaat alles om geld en status. Deze levenswijze is ook een (snelle) manier om zich aan de armoede te onttrekken. Ouders, partners en anderen uit de familie- en vriendenkring profiteren overigens regelmatig mee van de criminele opbrengsten en accepteren de dubieuze herkomst van het geld. Straatprofessionals geven aan dat liquidaties bedragen van tussen de 2.500 en 15.000 euro opleveren. Met dat geld kunnen de daders statusverhogende spullen kopen, zoals kleding en auto’s. Respondenten spreken over kwetsbare en beïnvloedbare

jongeren: ‘... in principe is het rekruteren van deze jongeren niet veel anders dan de werkwijze van loverboys. Ze doen echt aan werving en via rap video’s worden “bitches and guns” als iets normaa!s weggezet’. Voor veel jongeren is het risico op detentie niet echt een belemmering: ‘... in de PI zit je bovenop de apenrots, in de maatschappij moet je achteraan sluiten’.

3.3 Aanpak

Uit diverse gesprekken die we voerden en uit bijeenkomsten die we bijwoonden, komt naar voren dat de aanpak van illegale vuurwapens in ons land – maar ook in België – eigenlijk al jaren onvoldoende prioriteit heeft bij politie en justitie. Kennelijk heeft dit thema maar een beperkte impact op de keuzes die binnen de politieorganisatie gemaakt worden.

Cyrille Fijnaut over het belang van een internationale aanpak van vuurwapens

Professor Fijnaut is zeer kritisch over het gebrek aan prioriteit en kwaliteit binnen de opsporing en vanuit het ministerie van Justitie en Veiligheid als het gaat om de aanpak van illegale vuurwapens. Dit terwijl er volgens hem alle redenen zijn om deze aanpak in ons land – maar ook in internationaal verband – wel zeer serieus te nemen. Fijnaut analyseert:

- de bestaande politiecijfers over in beslag genomen vuurwapens zeggen niet zoveel: ‘... ze weerspiegelen vooral de passiviteit van de Nationale Politie op dit terrein’;
- vuurwapens spelen een rol bij veel vormen van criminaliteit, er is sprake van (onschuldige) slachtoffers en het gebruik heeft grote impact. ‘... Er is in ons land public awareness nodig. Zware incidenten hebben er toe bijgedragen dat de aanpak van vuurwapens in de UK wel hoog op de agenda staat’;
- in de derde plaats hebben nagenoeg alle zware vormen van criminaliteit de volgende overeenkomsten: transport, communicatie, wapens en geld. De recherche zou op al deze onderdelen dus specialist moeten zijn, maar is dit niet. Het ontnemen van vuurwapens is gezien de faciliterende rol ervan bij georganiseerde en zware criminaliteit essentieel. Belangrijk is dat vuurwapens ook forensisch interessant zijn: het is een indirect opsporingsmiddel. In de praktijk van opsporingsonderzoeken zijn wapens echter vaak bijvangst waar vaak weinig mee gedaan wordt;
- in de vierde plaats is er een toename van criminelen die op de politie schieten. De veiligheid van de politie zelf vraagt om een krachtige bestrijding van vuurwapens;
- we blijven – in de vijfde plaats – als Nederland zijnde achter bij onze Europese buurlanden: ‘... De Italiaanse maffia haalt wapens in Nederland, terwijl ze deze ook in Albanië zouden kunnen kopen. Bij ons is het gemakkelijk en zijn de straffen laag. Het feit dat de politie wapendepots ontmantelt, geeft aan dat het mis is met onze aanpak’;
- een stevige aanpak in Nederland is ten slotte van belang om ook betrouwbaar te zijn als partner voor onze buurlanden. De samenwerking met die bureaus is niet

structureel genoeg en internationaal (Europol en Interpol) is er centrale (informatie) coördinatie in de aanpak nodig.

De laatste tijd komt er – ander andere door de liquidaties, vergismoordens en verdoelkogs – weer meer urgentie op het onderwerp, zo lijkt het. De aanpak is evenwel lastig omdat de wapenhandel een markt is met diverse aanvoerlijnen en dus vraagt om internationale samenwerking en harmonisering van Europese wetgeving om continue druk te zetten op die markt. Zo had het ingrijpen op Europese schaal om deactivatie van wapens moeilijker te maken direct effect volgens experts.

Vanuit België wordt aangegeven dat het – gezien de vermoedelijk grote links tussen beide landen – van belang is om gezamenlijk incidenten met vuurwapens in kaart te brengen en over elkaar te leggen. Op deze wijze kunnen transnationale criminele groepen in kaart worden gebracht om vervolgens gezamenlijk opsporingsonderzoek uit te voeren. De urgentie om als opsporing kwalitatief en kwantitatief op vuurwapens in te zetten is er helaas niet, maar vanwege de maatschappelijke impact en faciliterende rol bij georganiseerde criminaliteit bittere noodzaak. Een expert zegt hierover: ‘... de opsporing van wapenbezit en wapenhandel krijgt niet de aandacht die het verdient. (...) Wapenhandel is meestal internationaal en daarmee complex. (...) het paradoxale is dat we best het nodige weten over wapens en wapenhandel, maar de personen die er achter zitten, zijn zelden onderwerp van onderzoek. Daar wordt nauwelijks prioriteit aan gegeven’.

Wapens zijn onbruikbaar als er geen munitie voorhanden is en munitie blijkt steeds schaarser te zijn volgens experts, waardoor de prijs sterk toeneemt. Ook is de kans groot dat er een relatie tussen de boven- en onderwereld komt te liggen doordat munitie via de legale wapenhandel of de schietsport in het criminele milieu terechtkomt. Er is immers vraag en dus geld mee te verdienen. De registratie en verkoop van munitie zouden in Europees verband moeten worden verbeterd. Vanuit de schietsport en jagersvereniging wordt dit beaamd en aangegeven dat men graag samen met de overheid op wil treden om de legale schietsport schoon te houden en criminelen aan te pakken. Voor de specifieke doelgroep jongeren die in de gewelddadige drugscriminaliteit verzeild zijn geraakt en zich daar steeds vaker van vuurwapens bedienen, zou de aanpak fundamenteeler moeten zijn. Voorkomen door vroegsignalering van risicogedrag en interveniëren op jonge leeftijd heeft daarbij de voorkeur. Als jongeren zich echter willen onttrekken aan de gewelddadige straat- en drugscultuur en de wil en motivatie tot verandering er is, zal er ook een alternatief moeten zijn. Nu worden ze door hun strafblad en het niet krijgen van een verklaring omtrent het gedrag (vog) systematisch uitgesloten voor stages of werk, waardoor de kans op terugval groot is. De overheid – als grootste werkgever – zou daar een voortrekkersrol in kunnen vervullen.

Diverse experts geven aan dat wapens erg duurzaam zijn. Wapens kunnen tientallen jaren circuleren in het criminele circuit, ook tussen landen. Het zo veel mogelijk onttrekken van vuurwapens aan het maatschappelijk verkeer is dan ook bittere noodzaak. Dit kan via inleveracties van vuurwapens met een zogeheten amnestiemaatregel waardoor er geen strafrechtelijke gevolgen zijn voor de persoon die een vuurwapen komt

inleveren. Overwogen zou kunnen worden om wapens anoniem te laten inleveren. Een respondent: *‘Ieder illegaal vuurwapen is een Team Grootschalige Opsporing (TGO) in spe’*.

Voor de informatiepositie van de politie is het ook van belang dat burgers van wie een geregistreerd vuurwapen is gestolen of vermist aangifte doen. Voor de burger zelf is dit ook belangrijk omdat deze er last mee kan krijgen als het gestolen vuurwapen opduikt en is gebruikt bij een misdrijf.

3.4 **Resumé**

De experts die we gesproken hebben wijzen bij de herkomst van illegale vuurwapens in ons land vooral op de ‘Slowakijeroute’ en het wapenarsenaal van het leger (kalasjnikovs) uit het ex-Joegoslaviëconflict. Landen als Kroatië, Montenegro, Servië, Bosnië en Herzegovina en Albanië komen dan naar voren. Het gaat niet alleen om vuurwapens maar de laatste tijd ook om handgranaten. De voorraad wapens in deze landen behelst naar schatting één miljoen en deze illegale vuurwapens duiken langzaam maar zeker in de hele wereld op. Jonge criminelen hebben een voorkeur voor vuurwapens uit Turkije omdat die daar vrij verkocht worden.

Experts wijzen op de duurzaamheid van wapens, waardoor ze tientallen jaren in en tussen landen kunnen circuleren en gebruikt kunnen worden. Ook wijzen ze op een probleem waar criminelen tegenaan lopen en dat is de schaarste als het gaat om bijbehorende munitie.

Vuurwapens komen vooral via vertrouwde netwerken ons land in. De rol van het *dark web* en de komst van wapens via pakketpost is veel kleiner dan wel eens beweerd wordt, zo geven experts aan. Eenmaal in ons land loopt de verkoop ook via netwerken alhoewel de verkrijgbaarheid van vuurwapens op het Russische Telegram – een variant van WhatsApp – ook groot is.

Experts wijzen op de rol van Nederland als doorvoerland van vuurwapens en in het buitenland krijgen we net als bij drugs de naam dat onze aanpak faalt.

Over de prijzen wordt veel gespeculeerd, maar vraag, aanbod en kwaliteit zijn daarbij bepalend. Een handgranaat is te koop voor 5 euro, een pistool voor 200 euro, terwijl er 2.500 euro neergeteld wordt voor een volautomatisch topwapen. Over de jaren heen zijn de prijzen overigens wel gedaald, zo geven experts aan.

Experts wijzen daarnaast op een sterke verwevenheid tussen illegale wapens met georganiseerde drugscriminaliteit en met terrorisme. Ook benadrukken ze de bereikbaarheid c.q. de beschikbaarheid en het gebruik van vuurwapens door straatcriminelen en het gebruik van illegale vuurwapens in relationele conflicten. De doorgroei van criminele jeugdgroepen – zoals de ‘Mocro Maffia’ – gaat in veel gevallen gepaard met cocaïnehandel waarbij illegale vuurwapens tot de standaarduitrusting van de criminelen horen.

Met betrekking tot de impact wijzen experts op de toename van de ernst van misdrijven, de impact op slachtoffers, nabestaanden en professionals én de impact op de ontwikkeling van jonge dadergroepen.

De aanpak van illegale vuurwapens en de wapenhandel is vanwege de maatschappelijke impact en de faciliterende rol bij georganiseerde criminaliteit niet alleen urgent, maar dient volgens experts ook uit meer sporen te bestaan.

Componenten van de aanpak die door experts genoemd worden zijn:

- voorkomen dat jongeren toetreden tot de gewelddadige drugscriminaliteit door vroegsignalering van risicogedrag en interveniëren op jonge leeftijd;
- het bieden van een maatschappelijke kans aan jongeren die zich gemotiveerd willen onttrekken aan de gewelddadige straat- en drugscultuur;
- investeren in een publieke awareness over de brede impact van de handel en het gebruik van illegale vuurwapens;
- inzetten van de amnestiemaatregel bij inleveren, het anoniem kunnen inleveren van wapens en het stimuleren van het doen van aangifte bij diefstal/verlies vuurwapen;
- het anders framen c.q. het geven van een hogere prioriteit aan vuurwapens (en vuurwapendeskundigheid) binnen de opsporing, namelijk als faciliterend voor ernstige vormen van criminaliteit en als interessant voor forensisch sporenonderzoek;
- waar mogelijk binnen opsporingsonderzoeken doorrechercheren op dadergroepen;
- het onder de loep nemen van de strafmaat voor gebruik en handel van vuurwapens en deze meer afstemmen op ons omringende buitenland;
- verbeteren van de registratie omtrent de verkoop van munitie in Europees verband;
- belang van een kwalitatieve en kwantitatieve informatiestuurde inzet door de opsporing;
- streven naar meer Europese samenwerking in de opsporing en harmonisering van Europese wetgeving.

4 Vuurwapens in het nieuws, in de opsporing en vuurwapenletsel

Om meer duiding te geven aan het gebruik en de impact van illegale vuurwapens in ons land voerden we een media-analyse uit (4.1), namen we opsporingsonderzoeken in ons land onder de loep (4.2) en verdiepten we ons in de geweldsregistraties van de Spoedeisende Eerste Hulp (SEH) van Nederlandse ziekenhuizen (4.3).

4.1 Vuurwapens in het nieuws

Op basis van een LexisNexis-analyse (zie 1.4.4) is voor een periode van drie jaar (2016-2018) een media-analyse uitgevoerd met betrekking tot de aanwezigheid en het gebruik van vuurwapens in ons land. Op basis van een analyse van 6.868 artikelen gaan we in op het aantal incidenten waarbij een vuurwapen is aangetroffen of gebruikt. Voor zowel aantreffen als gebruik beschrijven we de context van het incident, de leeftijd van de daders, welke andere criminaliteitsvormen hierbij gepaard gaan en het type vuurwapen. Tot slot beschrijven we de incidenten waarbij met scherp is geschoten en wat de gevolgen daarvan zijn geweest.

4.1.1 *De incidenten*

Na analyse bleken er 850 unieke incidenten te zijn waarbij een vuurwapen is aangetroffen of gebruikt. 850 unieke incidenten met een vuurwapen in een periode van drie jaar impliceert dat er op basis van mediaberichten per dag gemiddeld 0,78 incidenten plaatsvinden waar een vuurwapen bij betrokken is. Of anders gezegd: bijna iedere anderhalve dag vindt er in Nederland een incident met een vuurwapen plaats waarover de media berichten. Aangenomen mag worden dat dit aantal lager is dan de werkelijkheid. De politie zal namelijk niet van ieder aangetroffen wapen een persbericht naar buiten brengen. De media-analyse geeft dus de ondergrens van de aantallen weer maar het geeft ons wel meer zicht op achtergronden van vuurwapenbezit en -gebruik. Opgemerkt dient te worden dat op basis van berichtgeving niet altijd is vast te stellen of er sprake is van een illegaal of legaal vuurwapen, waarbij wel duidelijk wordt dat er in het leeuwendeel sprake is van illegale vuurwapens.

Vuurwapengerelateerde incidenten naar plaats en regionale eenheid

In totaal levert de analyse 296 verschillende plaatsnamen op waar vuurwapengerelateerde incidenten voorkomen (zie bijlage 5, tabel 1). In tabel 4.1 is te zien dat in de top

15 met name de grote steden voorkomen. In totaal vonden er in deze vijftien plaatsen 364 incidenten plaats, wat neerkomt op 42,8% van het totaal aantal incidenten. Rotterdam is ruim koploper met 112 incidenten en Amsterdam volgt op gepaste afstand met 65 incidenten en daarna volgen Nijmegen, Eindhoven, Apeldoorn en Breda.

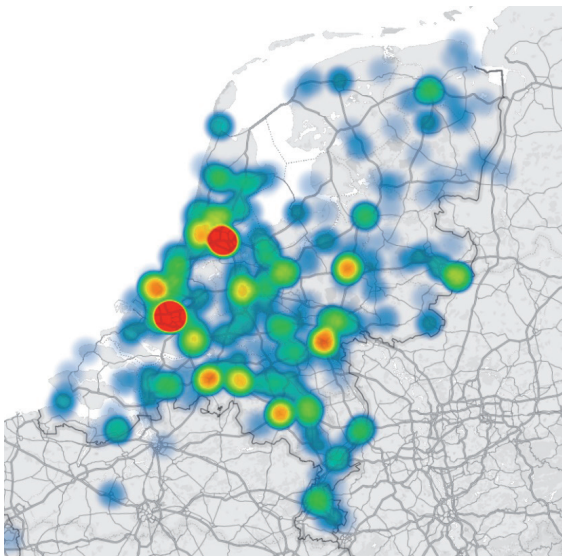
Tabel 4.1 - Top 15 van vuurwapenincidenten naar plaatsnaam (periode van drie jaar)

	N		N
1. Rotterdam	112	9. Haarlem	14
2. Amsterdam	65	10. Enschede	13
3. Nijmegen	21	11. Utrecht	12
4. Eindhoven	19	12. Amersfoort	11
5. Apeldoorn	18	Zaandam	11
Breda	18	14. Dordrecht	10
7. Den Haag	16	15. Helmond	9
8. Tilburg	15		

Bron: media-analyse

Om de spreiding van vuurwapengerelateerde incidenten in Nederland weer te geven is in figuur 4.1 een *heat map* gemaakt.

Figuur 4.1 - Spreiding van de vuurwapen gerelateerde incidenten in Nederland (periode van drie jaar)

Bron: media-analyse

Ondanks het feit dat de meeste mediaberichten betrekking hebben op incidenten in Rotterdam en Amsterdam, laat figuur 4.1 zien dat het aantreffen en gebruik van vuurwapens een fenomeen is dat nagenoeg in heel Nederland voorkomt, met hotspots in het westen en zuiden van het land.

Wanneer we de incidenten per regionale politie-eenheid beschouwen, blijken de meeste incidenten (n=165) – zo blijkt uit tabel 4.2 – in de eenheid Rotterdam voor te komen. Het behelst zelfs bijna een vijfde (19%) van alle verzamelde incidenten over de onderzoeksperiode van drie jaar. Hiermee komen in deze regionale eenheid net iets meer incidenten voor dan in de regionale eenheid Oost-Nederland (n=141). De regionale eenheid waar de minste vuurwapens worden aangetroffen of gebruikt, is de regionale eenheid Noord-Nederland. Ook wanneer we het aantal incidenten met vuurwapens afzetten tegen het aantal inwoners binnen de eenheden staat de eenheid Rotterdam bovenaan. De regionale eenheden Amsterdam en Zeeland-West-Brabant volgen daarna. In de regionale eenheid Noord-Nederland en Den Haag is het aantal incidenten per duizend inwoners het laagst.

Tabel 4.2 - Incidenten naar regionale eenheden (periode van drie jaar)

	<i>n incidenten</i>	<i>% incidenten</i>	<i>n inwoners</i>	<i>n incidenten per 1.000 inwoners</i>
Rotterdam	165	19%	1.793.472	0,092
Oost-Nederland	141	17%	3.211.604	0,044
Zeeland-West-Brabant	92	11%	1.488.950	0,062
Noord-Holland	84	10%	1.531.730	0,055
Midden-Nederland	78	9%	1.960.128	0,040
Oost-Brabant	73	9%	1.421.640	0,051
Amsterdam	71	8%	1.046.478	0,068
Den Haag	56	7%	1.887.572	0,030
Limburg	46	5%	1.117.198	0,041
Noord-Nederland	42	5%	1.722.312	0,024
Onbekend	2	0%	-	-
Totaal	850	100%	17.181.084	0,049

Bron: media-analyse

4.1.2 *Het aantreffen van vuurwapens*

Van de 850 incidenten met vuurwapens gaat het in 151 incidenten (18%) om aangetroffen vuurwapens. In dit geval is het niet bekend of de vuurwapens zijn gebruikt om mee te dreigen of schieten. In deze paragraaf bespreken we achtereenvolgens de context waar de vuurwapens zijn aangetroffen, wat het profiel van de daders is, of er een relatie met andere vormen van criminaliteit is en wat de aard en omvang van het aantal aangetroffen vuurwapens zijn.

Context

Vuurwapens worden – zie tabel 4.3 – in meer dan de helft van de incidenten aangetroffen in een woning (59%). Zo ging de politie in Bergen op Zoom een woning binnen vanwege een vermoeden van illegaal wapenbezit. In deze woning werden vier revolvers, een BB-gun (air-soft), een geweer en meerdere messen aangetroffen. Ook werden in het huis verschillende zakjes met drugs (cocaïne, hasj en hennep) gevonden. Vanwege deze vondst werd de 23-jarige bewoner aangehouden. Bij 24 incidenten (16%) treft de politie de vuurwapens in de openbare ruimte aan. Zo werd in Wormerveer een auto voor controle aangehouden vanwege opvallend rijgedrag. In de auto zaten drie mannen van 20, 26 en 27 jaar oud. Tijdens deze controle trof de politie een vuurwapen aan, waarvoor de drie mannen werden aangehouden en voor verhoor werden meegenomen naar het politiebureau. Van acht incidenten is het onbekend in welke context de vuurwapens zijn aangetroffen.

Tabel 4.3 - Context aangetroffen vuurwapens (n=151)

	<i>n</i>	%
Woning	89	59%
Openbare ruimte	24	16%
Horeca	9	6%
Loods	9	6%
Bedrijf	7	5%
Recreatiepark	3	2%
Garagebox	2	1%
Onbekend	8	5%
Totaal	151	100%

Bron: media-analyse

Daders

Tijdens het analyseren van de mediaberichten is vastgelegd hoeveel daders er worden genoemd bij een incident en wat hun leeftijd is. In totaal konden we dit bij 125 incidenten achterhalen (zie tabel 4.4) en daarbij waren – ten minste – 206 daders betrokken (gemiddeld 1,4 daders per incident). Bij bijna driekwart van de incidenten (71%) is er sprake van één dader. Bij ruim een achtste van de incidenten waarin vuurwapens worden aangetroffen, gaat het om twee betrokkenen (14%). Er zijn achttien incidenten waarbij er meer dan twee daders betrokken zijn (15%). Het maximaal aantal betrokkenen bij één incident van illegaal wapenbezit betreft acht personen.

Tabel 4.4 - Aantal daders bij 125 incidenten waar vuurwapens zijn aangetroffen

	<i>n</i>	%
Eén dader	89	71%
Twee daders	18	14%
Drie daders	8	6%
Vier daders	4	3%
Vijf daders	1	1%
Zes daders	1	1%
Zeven daders	2	2%
Acht daders	2	2%
Totaal	125	100%

Bron: media-analyse

In 97 van de 151 incidenten waarin vuurwapens worden aangetroffen, staat vermeld wat de (vermoedelijke) leeftijd van de dader(s) is (zie tabel 4.5). Indien er meerdere daders zijn, zijn we uitgegaan van de gemiddelde leeftijd van de daders. Hetzelfde wordt gedaan indien er in de mediaberichten een indicatie van de leeftijd van de dader(s) staat. De leeftijden variëren van 16 tot 62 jaar, waarbij de gemiddelde leeftijd 35 jaar is. Ruim een tiende van de mediaberichten (12%) behelst daders die jonger zijn dan 23 jaar. Het aandeel daders met een leeftijd tussen de 23 en 35 jaar is bijna de helft (44%), terwijl een derde van de daders tussen de 35 en 50 jaar is (34%). Negen daders zijn ouder dan 50 jaar (9%).

Tabel 4.5 - Leeftijd van de daders (gecategoriseerd) indien vuurwapens zijn aangetroffen (n=97)

	<i>n</i>	%
Jonger dan 18 jaar	1	1%
18 tot 23 jaar	11	11%
23 tot 35 jaar	43	44%
35 tot 50 jaar	33	34%
50 jaar en ouder	9	9%
Totaal	97	100%

Bron: media-analyse | vanwege afrondingen komt het totaal percentage niet exact uit op 100%

De relatie met andere vormen van criminaliteit

Behalve het aantreffen van vuurwapens komen er bij de analyse van incidenten andere vormen van criminaliteit naar voren. Naast het aantreffen van een vuurwapen worden dan ook andere zaken, zoals drugs of illegaal vuurwerk, aangetroffen. Per incident is vastgelegd welke andere vormen van criminaliteit worden genoemd. Het aantreffen

van vuurwapens blijkt vooral gepaard te gaan met opiumdelicten (48%) en/of illegaal vuurwerk (19%). In Den Haag werden bijvoorbeeld twee daders opgepakt omdat agenten in hun woningen ruim drie ton cash, een vuurwapen met munitie, illegaal vuurwerk en dure horloges aantroffen. Daarnaast werden zeven auto's in beslag genomen. In een ander mediabericht wordt beschreven dat de politie tijdens een huiszoeking in Herveld tweehonderd wietplanten, twee vuurwapens en illegaal vuurwerk vond. Andere vormen van criminaliteit die met regelmaat in mediaberichten worden genoemd, zijn witwassen (8%) en diefstal (5%). Tot slot worden de volgende vormen van criminaliteit minder dan vijf keer in relatie tot vuurwapens genoemd: illegaal gokken, fraude, terrorisme, bedreiging, stroperij, brandstichting, seksueel misbruik, heling en illegale sloperij.

Uit nadere analyses blijkt dat witwassen een vorm van criminaliteit is die met name wordt uitgevoerd door oudere daders (50 jaar en ouder). Het bezit van illegaal vuurwerk komt daarentegen helemaal niet voor onder deze groep. Deze criminaliteitsvorm is dan ook toe te schrijven aan daders die jonger zijn dan 50 jaar. Tot slot zijn opiumdelicten in zekere mate te relateren aan alle leeftijdscategorieën, maar komt het met name voor bij daders tussen de 23 en 50 jaar oud (zie bijlage 5, tabel 2).

Type en aantal vuurwapens

Bij 58 incidenten hebben we kunnen vastleggen welk type vuurwapen wordt aangetroffen. Per mediabericht kunnen meerdere typen vuurwapens worden genoemd. Als we inzoomen op de aard van de aangetroffen vuurwapens zien we dat het met enige regelmaat gaat om volautomatische geweren (11%) en pistolen (10%). Ook treft de politie weleens alarmpistolen aan (7%). Nepwapens, luchtdrukpistolen en balletjespistolen zijn voorbeelden van vuurwapens die onder 'anders' (20%) zijn geschaard (zie tabel 4.6).

Tabel 4.6 - Aard aangetroffen vuurwapens bij 58 incidenten

	n	%
Volautomatisch geweer	16	11%
Pistool	15	10%
Alarmpistool	10	7%
Semiautomatisch pistool	4	3%
Revolver	4	3%
Gaspistool	3	2%
Volautomatisch pistool	3	2%
Alarmrevolver	2	1%
Hagelgeweer	1	1%
Anders	30	20%

Bron: media-analyse

Uit de analyse blijkt verder dat de politie 311 vuurwapens aantreft bij 124 incidenten (gemiddeld 2,5 vuurwapens per incident). Het maximaal aantal vuurwapens dat bij een enkel incident is aangetroffen, bedraagt 32 vuurwapens. Deze werden aangetroffen in een loods in het buitengebied van Asten. Tegelijkertijd werden ook munitiepatronen, illegaal vuurwerk en een mortier gevonden. De meeste vuurwapens worden aangetroffen in de eenheid Oost-Brabant (n=66), gevolgd door Zeeland-West-Brabant (n=42), zoals blijkt uit tabel 4.7. Wanneer we het aantal aangetroffen vuurwapens afzetten tegen het aantal inwoners binnen de eenheden, zien we dat opnieuw in de eenheid Oost-Brabant de meeste vuurwapens worden aangetroffen (n=0,046). De eenheden Amsterdam (n=0,032) en Limburg (n=0,031) volgen hierna.

Tabel 4.7 - Aantal aangetroffen vuurwapens bij 124 incidenten naar politie-eenheid

	<i>n wapens</i>	<i>% wapens</i>	<i>n wapens per 1.000 inwoners</i>
Oost-Brabant	66	21%	0,046
Amsterdam	33	11%	0,032
Limburg	35	11%	0,031
Zeeland-West-Brabant	42	14%	0,028
Noord-Holland	27	9%	0,018
Noord-Nederland	25	8%	0,015
Rotterdam	26	8%	0,014
Oost-Nederland	28	9%	0,009
Midden-Nederland	16	5%	0,008
Den Haag	8	3%	0,004
Onbekend	5	2%	0,018
Totaal	311	100%	

Bron: media-analyse | vanwege afrondingen komt het totaal percentage niet exact uit op 100%

4.1.3 *Het gebruik van vuurwapens*

Bij 699 van de 850 incidenten (82%) die we analyseerden, werd daadwerkelijk een vuurwapen gebruikt. Achtereenvolgens bespreken we de context van het vuurwapengebruik, het profiel van de daders, de relatie met andere vormen van criminaliteit en de aard en omvang van de gebruikte vuurwapens. In de laatste paragraaf lichten we alle incidenten toe waarin ook daadwerkelijk is geschoten.

Context

Vuurwapens worden in een derde van de incidenten gebruikt in de openbare ruimte (34%). Zo werd in Waalwijk, rond 1 uur 's nachts, een 18-jarige man uit Kaatsheuvel overvallen. Het slachtoffer liep na zijn werk met een collega over straat toen twee mannen op hen afkwamen. Onder bedreiging van een vuurwapen stond het slachtoffer zijn portemonnee af. Een ander voorbeeld betreft een situatie waarin een vader en zoon vol-

komen werden overrompeld in hun auto. Zij waren 's ochtends in hun auto aan het wachten op een parkeerplaats in Zoetermeer. Rond elf uur stapte een gemaskerde man uit een BMW en begon te schieten op de twee mannen. Het leek om een professionele afrekening te gaan, waarbij de twee mannen geen schijn van kans hadden. In ongeveer een vijfde van de incidenten is de context van het mediabericht een woning (22%). Een voorbeeld dat dit illustreert is de mishandeling van een man door nepkoeriers. De overvallers in DHL-jassen belden kort voor het middaguur aan bij de woning van het slachtoffer. Die verwachtte een pakketje en opende de deur. De mannen bedreigden de bewoners daarna met een vuurwapen. Ook sloegen ze de man met het vuurwapen. Na de bewoner te hebben vastgebonden en het huis te hebben doorzocht, reden de overvallers weg met de voor de deur geparkeerde Maserati van de eigenaar. De gewonde bewoner werd naar het ziekenhuis gebracht. Ook de context horeca (15%) en bedrijf (12%) komen met enige regelmaat voor. Andere contexten die worden genoemd zijn: supermarkt, tankstation, openbaar vervoer, casino, recreatiepark en loods. Onder de categorie 'anders' vallen onder andere een school, een moskee en een zorginstelling. Van negentien incidenten is het onbekend in welke context het vuurwapengebruik zich afspeelde.

Tabel 4.8 - Context vuurwapengebruik (n=699)

	<i>n</i>	%
Openbare ruimte	240	34%
Woning	153	22%
Horeca	108	15%
Bedrijf	84	12%
Supermarkt	45	6%
Tankstation	18	3%
Openbaar vervoer	11	2%
Casino	5	1%
Recreatiepark	4	1%
Loods	3	0%
Anders	9	1%
Onbekend	19	3%
Totaal	699	100%

Bron: media-analyse

Daders

Waar het bij het aantreffen van vuurwapens voornamelijk één dader betreft (71%), gaat het bij vuurwapengebruik vaak over meerdere daders. Bij iets minder dan de helft van 625 incidenten waar informatie over de daders bekend is (tabel 4.9) is er sprake van één dader (42%). Een derde van de mediaberichten leert ons dat er twee daders aanwezig waren indien een vuurwapen werd gebruikt. Van 99 incidenten is bekend dat er bij het

gebruik van een vuurwapen drie daders betrokken waren. Bij bijna een tiende van de incidenten zijn er meer dan drie daders betrokken (9%). In totaal kunnen 1.230 unieke daders van vuurwapengebruik worden onderscheiden over 625 incidenten. Dit komt neer op gemiddeld twee daders per incident met gebruik van een of meerdere vuurwapens.

Tabel 4.9 - Aantal daders vuurwapengebruik (n=625)

	n	%
Eén dader	260	42%
Twee daders	212	34%
Drie daders	99	16%
Vier daders	34	5%
Vijf daders	10	2%
Zes daders	8	1%
Zeven daders	1	0%
Acht daders	1	0%
Totaal	625	100%

Bron: media-analyse

De gemiddelde leeftijd waarop een dader een vuurwapen gebruikt, is volgens de analyse 27 jaar. De jongste dader is 12 jaar en de oudste dader 77 jaar. Daarnaast blijkt dat iets minder dan de helft van de daders de leeftijd van 23 jaar nog niet had bereikt toen zij een vuurwapen gebruikten (46%). Zo werden in Rotterdam en op Schiphol twee overvallers van 12 en 15 jaar oud opgepakt voor een gewapende overval op een textielzaak. Ongeveer een vijfde van de daders was ouder dan 35 jaar ten tijde van het incident (19%) (zie tabel 4.10). Zo zou een 77-jarige man een vrouw hebben neergestoken, terwijl hij ook een vuurwapen bij zich droeg. De wapens zijn afgepakt door omstanders. In 411 van de 699 mediaberichten is de leeftijd van de dader(s) onbekend.

Tabel 4.10: Leeftijd daders (gecategoriseerd) vuurwapengebruik (n=288)

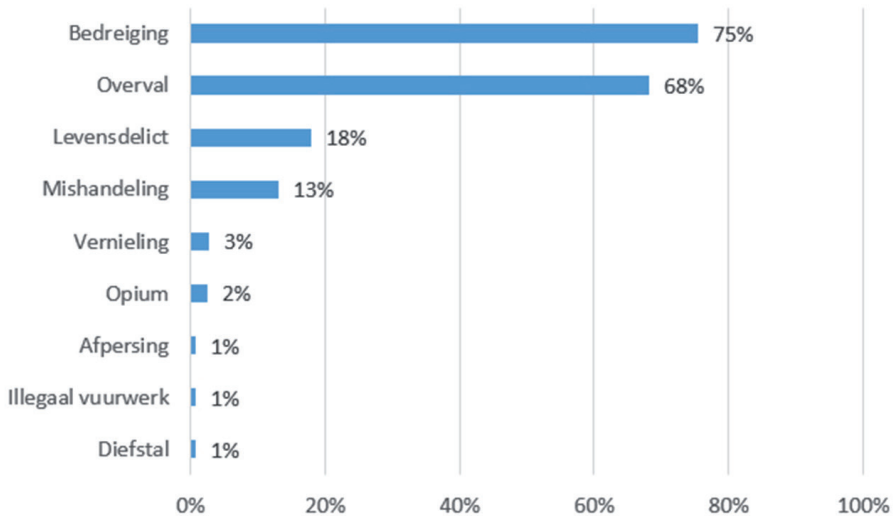
	n	%
Jonger dan 18 jaar	51	18%
18 tot 23 jaar	82	28%
23 tot 35 jaar	99	34%
35 tot 50 jaar	44	15%
50 jaar en ouder	12	4%
Totaal	288	100%

Bron: media-analyse | vanwege afrondingen komt het totaal percentage niet exact uit op 100%

De relatie met andere vormen van criminaliteit

Vuurwapengebruik is in driekwart van de incidenten te relateren aan een bedreiging en in ongeveer twee derde van de incidenten aan een overval, zo is te zien in figuur 4.2.

Figuur 4.2 - Relatie vuurwapengebruik met andere vormen van criminaliteit (n=699)

Bron: media-analyse

Het vuurwapen wordt dan vaak als middel gebruikt om de overval te doen laten slagen. Zo werd in Eindhoven een supermarktmedewerker bedreigd door een gemaskerde man met een vuurwapen. De overval mislukte en de overvaller vluchtte met lege handen. Vier dagen later was het opnieuw raak in Eindhoven. Een gemaskerde man overviel een cafetaria waarbij opnieuw werd bedreigd met een vuurwapen. Dit keer maakte de overvaller een paar tientjes buit. Deze tactiek wordt ook veelvuldig toegepast bij woningovervallen. In Lelystad belden bijvoorbeeld drie mannen aan bij een woning. Toen een van de bewoners de deur opende, drongen de mannen zich een weg naar binnen. Zij eisten geld en bedreigden de bewoners met een vuurwapen. Na de overval zijn zij in een auto gevlucht.

Naast dat de daders van een overval het vuurwapen gebruiken om te dreigen, mishandelen ze het slachtoffer soms ook (13%). Zo werd in Zoetermeer een 27-jarige man door drie mannen belaagd toen hij uit zijn auto stapte. Hij werd vervolgens geslagen en bedreigd met een vuurwapen. Hierdoor liep hij lichamelijk letsel op. Nadat de daders zijn horloge hadden afgepakt, zijn zij weggerend. Een criminaliteitsvorm waarvoor het vuurwapen ook regelmatig wordt gebruikt, is een levensdelict (18%). Zo kwam een 44-jarige man thuis na een avondje met zijn vrienden te hebben doorgebracht. Toen hij vlak voor zijn woning uit zijn auto stapte, schrok hij van de oplichtende koplampen van

een achter hem geparkeerde Volkswagen. De man riep wat naar de man die vanuit de Volkswagen op hem afliep, maakte een armgebaar en rende vervolgens een stuk naar achter. Zijn vluchtpoging slaagde niet en hij werd door meerdere kogels geraakt en overleed. Waar dit schietincident in de nacht plaatsvond, komt het ook voor dat er overdag iemand wordt neergeschoten. Zo werd in Amsterdam een 62-jarige man neergeschoten in een restaurant. De dader kwam om 14.50 uur het restaurant binnen en schoot gericht op het slachtoffer, waarna hij de straat op rende. In omliggende straten werden het vuurwapen en enkele kledingstukken gevonden die vermoedelijk van de dader waren. Het slachtoffer overleed even later aan zijn verwondingen. Andere vormen van criminaliteit die aan vuurwapengebruik te relateren zijn, zijn vernieling (3%), opiumdelicten (2%), afpersing (1%), illegaal vuurwerk (1%) en diefstal (1%). Vormen van criminaliteit die wel worden genoemd, maar minder dan vijf keer, zijn: ontvoering, gijzeling, brandstichting, illegaal gokken, seksueel misbruik, inbraak en verkrachting. Uit nadere analyses blijkt dat de verschillende criminaliteitsvormen te relateren zijn aan de leeftijden van de daders. Allereerst blijkt dat daders tot 23 jaar met name bedreigen en overvallen plegen. Naarmate men ouder wordt, neemt de mate waarin zij deze criminaliteitsvormen uitvoeren af. Het tegenovergestelde is het geval met betrekking tot een levensdelict. Waar daders tot 23 jaar nauwelijks een levensdelict plegen, gebeurt het plegen van een levensdelict met name door daders vanaf 23 jaar. Tot slot vindt een mishandeling met name plaats door daders van 18 tot 35 jaar (zie bijlage 5, tabel 3).

Type en aantal vuurwapens

Bij 66 incidenten is de aard van de gebruikte vuurwapens bekend. Het gaat onder andere om 22 pistolen en 21 volautomatische geweren. Nepwapens, luchtdrukpistolen en balletjespistolen zijn voorbeelden van vuurwapens die onder 'anders' zijn geschaard (zie tabel 4.11).

Tabel 4.11 - Aard gebruikte vuurwapens bij 66 incidenten

	n	%
Pistool	22	3%
Volautomatisch geweer	21	3%
Alarmpistool	6	1%
Volautomatisch pistool	2	0%
Hagelgeweer	1	0%
Revolver	1	0%
Anders	13	2%

Bron: media-analyse

In totaal worden er 677 vuurwapens gebruikt in 633 incidenten. Dit komt neer op gemiddeld 1,1 vuurwapen per incident. Het maximaal aantal vuurwapens dat in één incident is gebruikt, is acht. Uit de analyse die is weergegeven in tabel 4.12 blijkt dat er in

de eenheid Rotterdam de meeste vuurwapens worden gebruikt ($n=123$), gevolgd door de eenheid Oost-Nederland ($n=119$). Als we het aantal gebruikte vuurwapens afzetten tegen het aantal inwoners binnen de eenheden, worden in de eenheid Rotterdam opnieuw het grootste aantal vuurwapens gebruikt per duizend inwoners ($n=0,069$). De regionale eenheden van Zeeland-West-Brabant ($n=0,054$) en Amsterdam ($n=0,053$) volgen hierop.

Tabel 4.12 - Aantal gebruikte vuurwapens naar eenheid ($n=677$)

	<i>n wapens</i>	<i>% wapens</i>	<i>n wapens per 1.000 inwoners</i>
Rotterdam	123	18%	0,069
Zeeland-West-Brabant	81	12%	0,054
Amsterdam	55	8%	0,053
Noord-Holland	65	10%	0,042
Oost-Nederland	119	18%	0,037
Oost-Brabant	51	8%	0,036
Midden-Nederland	64	9%	0,033
Limburg	37	5%	0,033
Den Haag	48	7%	0,025
Noord-Nederland	33	5%	0,019
Onbekend	1	0%	
Totaal	677	100%	0,039

Bron: media-analyse

Schietincidenten

Van de 699 incidenten waarin een vuurwapen is gebruikt, blijkt er in 154 incidenten te zijn geschoten (22%). Van deze 154 schietincidenten heeft iets minder dan de helft (41%) een dodelijke afloop, zo blijkt uit tabel 4.13.

Tabel 4.13 - Gevolgen schietenincidenten ($n=154$)

	<i>n</i>	<i>%</i>
Dood	63	41%
Gewond	40	26%
Niet gewond	43	28%
Onbekend	8	5%
Totaal	154	100%

Bron: media-analyse

Eind 2017 werden twee Rotterdammers (25 en 26 jaar oud) geliquideerd terwijl zij vlak bij een winkelcentrum net in hun auto waren gestapt. Met een kalasjnikov werd een

groot aantal kogels afgevuurd, waardoor de slachtoffers geen schijn van kans hadden. De slachtoffers bleken al dagenlang te zijn gevolgd. Voor het volgen van de slachtoffers hadden de vier daders (gemiddeld 16,7 jaar oud) een auto gestolen die was voorzien van kentekenplaten die weer van een andere auto waren gestolen. Dit is een voorbeeld van een schietincident met dodelijke afloop. Naast deze dodelijke incidenten, raakt in ongeveer een kwart van de schietincidenten iemand gewond. Zo zijn in 2016 drie gemaskerde mannen een woonwagen van een echtpaar in Harderwijk binnengedrongen. In huis volgde een worsteling, waarbij werd geschoten. De 68-jarige bewoner raakte hierbij gewond en moest met schotwonden naar het ziekenhuis worden gebracht. Uiteindelijk namen de overvallers alleen de telefoon van het slachtoffer mee. Tot slot raakt in ruim een kwart van de schietincidenten (28%) niemand gewond. Dit heeft over het algemeen een tweetal redenen. Allereerst komt het voor dat de daders niet accuraat genoeg schieten. Zo wordt er in 2017 in Blerick vanuit een voorbijrijdende auto geschoten op twee personen in een auto. Zowel de twee inzittenden als de auto worden niet geraakt, terwijl er wel kogelgaten worden gevonden in de deur en in een etalage-ruit van een bloemenzaak. Ten tweede komt het voor dat er met een vuurwapen wordt geschoten zonder dat het doel is om iemand te verwonden of vermoorden. Te denken valt aan een woning die onder vuur wordt genomen met behulp van een automatisch vuurwapen in het kader van een bedreiging.

4.2 Vuurwapens in de opsporing

Om een beeld te krijgen van de rol van illegale vuurwapens binnen opsporingsonderzoeken – meer in het bijzonder de mate van voorkomen en de relatie met andere vormen van criminaliteit – hebben we een korte online survey verspreid onder teamleiders van zowel de regionale als landelijke recherche (zie bijlage 3). Aan de respondenten hebben we vragen gesteld over het type opsporingsonderzoek, de rol van illegale vuurwapens, het type wapens, de relatie met andere vormen van criminaliteit, de herkomst en de impact. Op deze wijze hebben we van 32 teamleiders, die zijn verdeeld over heel Nederland, relevante informatie kunnen verzamelen over 63 opsporingsonderzoeken.

Wapenvondst van de eeuw

Op 15 juli 2015 forceert de politie in aanwezigheid van een officier van justitie de deur van een loods in Nieuwegein. De loods staat al maanden onder observatie omdat een groep mannen wordt verdacht van het voorbereiden van liquidaties en hier de boxen 40 en 161 in gebruik hebben. In box 40 treffen ze een kluis aan en na het doorboren van het slot treffen ze twee automatische vuurwapens met bijbehorende munitie aan. De rechercheurs zijn wel wat gewend maar als ze opslagbox 161 openen, zijn ze verbaasd. Ze vinden 34 automatische vuurwapens, soms met bijbehorende munitie, 50 handvuurwapens, 8 revolvers met munitie en patroonhouders, geluiddempers, kogelwerende vesten en tassen met munitie. Het blijkt dat dit de grootste wapenvondst van de eeuw in ons land is. Het onderzoek krijgt de codenaam 26Koper en de groep verdachten wordt beschreven als ‘een uitzendbureau voor de onderwereld’ met als belangrijke

opdrachtgever Ridouan Taghi. De zaak 26Koper is ook om een andere reden bijzonder, want een aantal gevonden automatische vuurwapens zijn vermoedelijk gekocht van dezelfde handelaren die wapens leverden aan de terroristen die aanslagen pleegden in Brussel en Parijs (zie ook de casus in hoofdstuk 13). Het zijn wapens die via de Slovaakse wapenwinkel AFG op de markt zijn gebracht. Er is dus sprake van een link tussen de georganiseerde misdaad en terrorisme (bron: NRC, 5 september 2019). *‘Het hof wil de ogen niet sluiten voor het ontwrichtende vuurwapengeweld in de samenleving’*. Deze zinsnede is onderdeel van de uitspraak van het gerechtshof Amsterdam in de zaak 26Koper. De vijf hoofdverdachten in de zaak zijn in hoger beroep veroordeeld voor 13 tot 14,5 jaar gevangenisstraf (bron: rechtspraak.nl).

Type opsporingsonderzoeken en mate van voorkomen illegale vuurwapens

We hebben de teamleiders gevraagd om over hun laatste en eventueel voorlaatste opsporingsonderzoek aan te geven waar het onderzoek betrekking op had, c.q. wat het primaire misdrijf was (tabel 4.14).

Tabel 4.14 – Primaire misdrijf opsporingsonderzoek (n=63)

	n	%
Moord of doodslag	24	38%
Drugscriminaliteit	17	27%
Geweldscriminaliteit	4	6%
Wapenhandel	8	13%
Overval, straatroof of (woning)inbraak	2	3%
Voertuigcriminaliteit	1	2%
Anders	7	11%
Totaal	63	100%

Bron: Survey opsporingsonderzoeken

Verreweg de meeste opsporingsonderzoeken hebben te maken met moord of doodslag dan wel drugscriminaliteit, zo valt in tabel 4.14 te zien.

Gebruik van vuurwapens

Uit nadere analyses blijkt dat er bij 38 van de 63 opsporingsonderzoeken (60%) illegale vuurwapens zijn gebruikt. Bij gebruik gaat het om daadwerkelijk en doelgericht schieten (69%), het gebruik van een vuurwapen om te intimideren of te dreigen (23%) of het gegeven dat wapens zijn te beschouwen als handelswaar. Combinaties zoals intimideren en bijvoorbeeld handelen zijn vanzelfsprekend ook mogelijk. In tabel 4.15 is het aandeel van het gebruik van vuurwapens uitgesplitst naar type misdrijf. Moord en doodslag, wapenhandel en geweldscriminaliteit staan daarbij in de top 3. In de categorie overige waar vuurwapens zijn gebruikt, valt een opsporingsonderzoek naar terrorisme (CTER) en een onderzoek met de aanduiding ‘strategisch onderzoek’.

Tabel 4.15 – Aandeel vuurwapengebruik binnen opsporingsonderzoeken naar aard misdrijf

	n onderzoeken	n vuurwapen- gebruik	% vuurwapengebruik
Moord of doodslag	24	20	83
Drugscriminaliteit	17	4	23
Geweldscriminaliteit	4	2	50
Wapenhandel	8	8	100
Overval, straatroof of (woning)inbraak	2	2	100
Voertuigcriminaliteit	1	0	0
Anders	7	2	29
Totaal	63	38	60

Bron: survey opsporingsonderzoeken

Wanneer we nader inzoomen op de 38 opsporingsonderzoeken waarin vuurwapens zijn gebruikt (zie tabel 4.16), blijkt dat er in totaal 141 illegale vuurwapens zijn aangetroffen (gemiddeld 3,7) en dat het in 80% van de gevallen gaat om pistolen, volautomatische geweren en semiautomatische pistolen. In 11 onderzoeken weet de recherche het land van herkomst van de vuurwapens vast te stellen. Deze komen 6 keer uit Slowakije, 4 keer uit Nederland en één keer uit Roemenië.

Tabel 4.16 – Aantal en aard van de gebruikte illegale vuurwapens (n=38)

	n	%
Pistool	43	30%
Volautomatisch geweer	43	30%
Semiautomatisch pistool	28	20%
Volautomatisch pistool	7	5%
Semiautomatisch geweer	6	4%
Gaspistool	5	4%
Alarmpistool	2	1%
Air soft geweer	2	1%
Kogelgeweer	2	1%
Gasrevolver	1	1%
Revolver	1	1%
Stengun	1	1%
Totaal	141	100%

Bron: Survey opsporingsonderzoeken

Impact van de gebruikte vuurwapens

In de survey hebben we de teamleiders ook gevraagd wat de impact van het vuurwapengebruik was binnen het opsporingsonderzoek waar zij leiding aan gaven. In de eerste plaats noemen de teamleiders de tientallen dodelijke slachtoffers die te betreuren zijn en de impact die dat heeft op nabestaanden.

Daarna volgt de impact op de gewone burger en de (geschokte) samenleving. Een teamleider: *‘... de impact op gewone burgers was groot want het was een schietpartij – met zwaar vuurwapengeweld – in een woonwijk op klaarlichte dag’*. Een ander geeft aan: *‘Nu was er sprake van een dubbele liquidatie in een woonwijk en midden op straat’*. En weer een ander: *‘... daarvoor is er bij een eerdere ruzie vermoedelijk met hetzelfde vuurwapen in de lucht geschoten bij een horecagelegenheid. Dit gaf veel consternatie en leidde tot veel paniek’*.

Diverse teamleiders wijzen op de onschuldige slachtoffers en rondvliegende kogels: *‘... het beoogde slachtoffer werd gemist, maar er werden wel twee voorbijgangers geraakt. (...) Een burger is geraakt door rondvliegende kogels. Er worden onschuldige slachtoffers gemaakt. (...) In huizen en voertuigen die er niets mee te maken hebben, slaan rondvliegende kogels in. Naast materiële schade zijn er ook gevoelens van angst’*.

Sommige teamleiders wijzen op de langeretermijngevolgen van de dreiging met een vuurwapen. *‘... Een slachtoffer dat onder bedreiging van een vuurwapen zijn geld heeft afgegeven, ondervond hier later veel psychische problemen van’*, zegt een teamleider. Een ander zegt: *‘... het slachtoffer ging in gevecht met de dader. Nadien bedacht het slachtoffer dat er risico’s aan zijn optreden zijn verbonden en ontstond er weer angst’*.

Een laatste reactie heeft te maken met terroristische aanslagen: *‘... Vuurwapens verkregen in Nederland zijn vrijwel zeker gebruikt bij aanslagen in Frankrijk en België, met vele doden en gewonden tot gevolg’*.

Foto 3 – Deel van de wapenvondst in 2015 in Nieuwegein in het kader van het onderzoek 26Koper

4.3 Vuurwapens en letsel

Om een beeld te krijgen van het aantal personen dat in ons land letsel oploopt ten gevolge van geweld in het algemeen en van vuurwapengeweld in het bijzonder hebben we aan VeiligheidNL gevraagd om over de periode 2013-2017 op basis van het Letsel Informatie Systeem (LIS) een analyse voor ons uit te voeren. In het LIS staan slachtoffers geregistreerd die na een ongeval, geweld of in verband met zelf toegebracht letsel zijn behandeld op een Spoedeisende Eerste Hulp (SEH) afdeling van een selectie van ziekenhuizen in Nederland. Deze ziekenhuizen vormen een representatieve steekproef van ziekenhuizen in Nederland met een continu bezette SEH-afdeling. Dit maakt een schatting van cijfers op nationaal niveau mogelijk (zie 1.4.6).

Letsel door geweld

In de periode 2013-2017 vonden naar schatting jaarlijks 17.000 bezoeken aan een Spoedeisende Eerste Hulp (SEH)-afdeling plaats in verband met letsel opgelopen door geweldpleging. Vanzelfsprekend kunnen zowel daders als slachtoffers zich laten behandelen, maar volgens VeiligheidNL betreft het vooral slachtoffers. Als het gaat om de geweldsmechanismen bij letsel door geweld (tabel 4.17) valt op dat de meeste slachtoffers (74%) letsel hebben opgelopen door geweld door middel van lichaamskracht. Met betrekking tot schotwonden door een vuurwapen komen er jaarlijks naar schatting driehonderd slachtoffers (2% van het totaal) naar een SEH in het land. Bijna iedere dag meldt zich dus een slachtoffer van vuurwapengeweld waarbij vanzelfsprekend niet bekend is of het een legaal of illegaal wapen betreft.

Tabel 4.17 – Letsel door geweld geschat op jaarbasis (periode 2013-2017): SEH-bezoeken naar geweldsmechanisme

	Aantal	%	Per 100.000 inwoners
Lichaamskracht	12.500	74	74
Scherp wapen of voorwerp	1.700	10	10
Stomp wapen of voorwerp	1.400	8	8
Schot van (vuur)wapen	300	2	2
Seksuele mishandeling	300	2	2
Overig/onbekend	800	5	5
Totaal	17.000	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2013-2017, VeiligheidNL

VeiligheidNL gaat ervan uit dat ernstige letsels zowel vroeger, nu als in de toekomst werden, worden en zullen worden behandeld. Hierdoor zal het verloop in de tijd van het aantal SEH-bezoeken in verband met ernstig letsel een goede benadering geven van de ontwikkeling in de letselproblematiek. Op basis van een trendanalyse over de

periode 2008-2017 blijkt het aantal SEH-bezoeken in verband met ernstig letsel met 32% afgenomen. Een nadere analyse per type geweldsmechanisme laat alleen een significante daling (28%) zien bij geweld door lichaamskracht.

Inzoomen op vuurwapengeweld

Wanneer er op de naar schatting gemiddeld driehonderd letselsslachtoffers van vuurwapengeweld op jaarbasis wordt ingezoomd (zie bijlage 6) blijkt dat de slachtoffers vooral mannen (94%) zijn in de leeftijdscategorieën van 20-29 jaar (42%) en 30-39 jaar (22%).

Over de relatie tussen het slachtoffer en de dader is meestal (70%) geen informatie. Daar waar dit wel het geval is, is er sprake van geweld tussen politie en burger (15%) of geweldpleging door een onbekende (12%). Bij de relatie tussen politie en burger is overigens niet bekend of de politie zelf letsel heeft opgelopen of letsel veroorzaakt heeft. Tot slot blijkt dat de locatie waar het vuurwapenletsel is toegebracht – voor zover bekend – voor een belangrijk deel op straat is (38%).

De impact van vuurwapengeweld op het menselijk lichaam

We besluiten deze paragraaf over letsel met de impact van vuurwapengeweld op het menselijk lichaam. In 2002 schreef Verleisdonk dat er in Nederland in toenemende mate vuurwapens werden gebruikt bij geweldsmisdrijven met als gevolg dat chirurgen en andere hulpverleners in het spoedeisende medische circuit hier ook vaker mee geconfronteerd zouden gaan worden (Verleisdonk, 2002). Uit de voorgaande hoofdstukken komt naar voren dat er tegenwoordig meer vuurwapens beschikbaar zijn, dat de typen vuurwapens zwaarder worden en dat er wordt geschoten door minder ervaren schutters waardoor de kans op *collateral damage* groter is geworden.

Met een schotwond loopt een lichaamsdeel letsel op door de impact van de kogel(s). De ernst van het letsel wordt door een drietal factoren bepaald. Allereerst is het van belang welk soort vuurwapen is gebruikt in combinatie met de kracht en vorm van de kogels die daarmee kunnen worden afgeschoten. Met betrekking tot de kracht waarmee kogels worden afgevuurd, kan een drietal vuurwapens worden onderscheiden. De *low-velocity* vuurwapens leggen minder dan 305 meter per seconde af en betreffen vrijwel alle handvuurwapens. Deze vuurwapens zorgen ervoor dat weefsels in de baan van de kogel worden weggedrukt maar doordat de snelheid laag is, blijft de schade beperkt tot het directe contact dat de diameter van de kogel heeft met het weefsel.

De schade door een handvuurwapen

Een 28-jarige man werd van zes meter afstand geraakt door een kogel uit een handvuurwapen. Doordat er geen sprake was van een uitredewond bleek de kogel nog in het lichaam te zitten. De röntgenfoto wees uit dat de kogel ter hoogte van de vijfde lendenwervel zat. Hierom is de keuze gemaakt om de buikwand en het buikvlies open te snijden tijdens een laparotomie. Gedurende de operatie werd een aantal letsels aan de dunne darm waargenomen. De schade was echter minimaal waardoor hechtingen voldoende waren. Naast de dunne darm waren er verder geen vitale delen geraakt,

zoals de aorta. Het slachtoffer herstelde voorspoedig en werd na zeven dagen ontslagen uit het ziekenhuis (Verleisdonk, 2002).

De *intermediate-velocity* vuurwapens hebben een afvuursnelheid van 305 tot 914 meter per seconde, waaronder bijvoorbeeld een AK-47 valt.

De schade door een AK-47

Een 34-jarige politieagent werd van 25 meter afstand in zijn bovenbeen geraakt door een kogel van een AK-47. De intredewond verschilde niet veel met de intredewond die voort was gekomen uit de kogel uit het handvuurwapen. Het grote verschil was echter dat deze kogel wel een uitredewond teweeg heeft gebracht. Deze wond was veel groter en onregelmatiger van vorm dan de intredewond. Dit geeft aan dat de vrijgekomen kinetische energie een stuk groter was met als gevolg dat het aangerichte dode weefsel moest worden verwijderd. Indien deze kogel dezelfde kogelbaan had gehad als de kogel uit het handvuurwapen was het onmogelijk om enkel te hechten. Waarschijnlijk hadden dan de beschadigde delen van de darmwand verwijderd moeten worden (Verleisdonk, 2002).

De *high-velocity* vuurwapens hebben een afvuursnelheid die hoger is dan 914 meter per seconde, zoals jachtgeweren en militaire wapens. Door deze hogere snelheden is de mate van kinetische energie die door het lichaam wordt geabsorbeerd groter en wordt niet alleen het weefsel beschadigd dat in de directe omgeving van de kogelbaan ligt. De mate van kinetische energie wordt ook beïnvloed door de vorm van de kogel. Door kogels met een zachte loden punt (dumdumkogels) of kogels met een ingedeukte punt is deze bijvoorbeeld hoger. Kogels met een ingedeukte punt worden afgeplat wanneer de kogel het weefsel raakt waardoor de weerstand van de kogel hoger wordt en er meer kinetische energie vrijkomt. Ook bestaan er zogenaamde hagelgeweren die ervoor zorgen dat honderden projectielen tegelijk worden afgeschoten. Dit type geweer richt vooral op korte afstand veel schade aan. Naarmate de afstand groter wordt, is de verspreiding van de kogels groter en zullen er minder kogels het lichaam raken. Het gevaar van hagelschoten is de plastic prop die mee wordt geschoten. Deze kan namelijk tot ernstige diepe infecties leiden (Verleisdonk, 2002).

De schade door een hagelgeweer

Een 44-jarige politieagent werd van tien meter afstand beschoten door een hagelgeweer met afgezaagde loop. Het had tot gevolg dat meerdere kogels zijn buikwand raakten. De schokgolf die de kogels teweeg hadden gebracht, hadden ervoor gezorgd dat erg veel vet verwijderd diende te worden. Er moest een huidtransplantatie aan te pas komen om de verwijderde stukken huid te herstellen. Doordat de agent overgewicht had, wisten de kogels de buikholte niet te bereiken (Verleisdonk, 2002).

Naast het soort vuurwapen is – ten tweede – de afstand vanwaar de kogel wordt afgevuurd een belangrijke factor evenals, als derde factor, de plaats waar de kogel het li-

chaam binnendringt. Deze drie factoren tezamen zorgen ervoor dat een kogel een bepaald traject aflegt in het menselijk lichaam. De kogelbaan die een kogel hanteert, gaat gepaard met beschadigingen van weefsel en organen. Bovendien is het mogelijk dat botten worden verbrijzeld. Er zijn enkele symptomen die gepaard gaan met schotwonden: pijn, zwakte, misselijkheid en een grote dorst. Daarnaast zal er veelal sprake zijn van een snelle ademhaling en polsslag, en zal de huid van het slachtoffer bleek zijn en koud en klam aanvoelen.

De Amerikaanse Dr. Amy Goldberg heeft veelvuldig mensen geopereerd die waren geraakt door een kogel. Het gevoel dat zij hieraan overhoudt is erg wrang, zo geeft zij aan. Dit illustreert zij door een casus te beschrijven waarin een onschuldige vrouw op straat werd neergeschoten. Deze vrouw kwam angstig het ziekenhuis binnen en Dr. Goldberg heeft haar behandeld. Toen haar verwondingen waren verholpen, mocht zij huiswaarts keren. Hoewel de gehele wereld zich al lang niet meer bewust was van het feit dat zij het slachtoffer was geworden van een schietpartij, moest zij met datzelfde angstige gevoel als waarmee zij het ziekenhuis binnenkwam ook huiswaarts keren. Deze situatie geeft weer waarom het beleid omtrent vuurwapens volgens Dr. Goldberg niet snel zal veranderen. Zij beweert zelfs dat hoe efficiënter het werk van chirurgen is, des te onzichtbaarder het vuurwapengeweld wordt voor de wereld. Volgens haar is het laten zien van autopsiefoto's van mensen die zijn neergeschoten dan ook de enige manier om de prioriteit rondom het tegengaan van illegaal wapenbezit te verhogen. Hiervoor gebruikt zij vaak het voorbeeld van de moord op twintig leerlingen en zes volwassenen op een school in 2012: *'Het feit dat geen van deze leerlingen naar een ziekenhuis kon worden vervoerd, vertelt me dat ze niet alleen dood waren, maar echt heel, heel, heel erg dood. Tienjarige kinderen, bezaaid met kogels. Het land zal er niet klaar voor zijn, maar mensen confronteren met de fysieke realiteit van vuurwapengeweld is wat er moet gebeuren. Dat is de enige kans dat dit ooit wordt teruggedraaid'* (HuffPost, 2017)

De mogelijke impact van een kogelwond

In 2005 wordt een man in zijn huis geraakt door een kogel uit een 9 millimeter-pistool. Hij was in zijn buik geraakt waardoor zijn darmen open waren gescheurd. Door verschillende complicaties kon het gat dat was gemaakt tijdens de operatie niet meer uit zichzelf helen. Hierdoor moest de man elf maanden lang met een open wond in zijn buik in het ziekenhuis liggen. Het gat in zijn darmen zorgde ervoor dat maagzuur bleef lekken. Het maagzuur verbrandde het omliggende weefsel en de huid waardoor de kans dat zijn huid uiteindelijk volledig zal sluiten steeds kleiner werd. Uiteindelijk had de man veertien operaties nodig om volledig te herstellen van de schade die één kogel teweeg had gebracht. Zijn buikwand is dichtgemaakt door gebruik te maken van zowel spieren uit andere delen van zijn lichaam als van kunstmatig gaas (HuffPost, 2017).

4.4 Resumé

In dit hoofdstuk hebben we op basis van drie uiteenlopende bronnen een nadere duiding gegeven aan vuurwapenbezit en vuurwapengebruik in ons land.

Een *media-analyse* over de jaren 2016-2018 leverde 6.868 artikelen in kranten en tijdschriften op waarin iets geschreven werd over vuurwapens. Nadere analyse leerde dat er in die jaren 850 unieke incidenten zijn geweest waarbij een vuurwapen is aangetroffen of gebruikt. Dat betekent dat bijna iedere anderhalve dag in Nederland een incident met een vuurwapen plaatsvindt. Niet ieder vuurwapenincident komt in de media en derhalve geven de aantallen een ondergrens aan. Rotterdam is in die drie jaar ruim koploper met 112 incidenten en Amsterdam telt 65 incidenten. Daarna volgen Nijmegen, Eindhoven, Apeldoorn en Breda. Nadere analyse toont aan dat het aantreffen en gebruik van vuurwapens een fenomeen is dat nagenoeg in heel Nederland voorkomt, met hotspots in het westen en zuiden van het land. Wanneer incidenten met vuurwapens afgezet worden tegen het aantal inwoners binnen de eenheden van de politie, heeft de eenheid Rotterdam opnieuw het hoogst aantal incidenten per duizend inwoners. De regionale eenheden Amsterdam en Zeeland-West-Brabant volgen hierna. In de regionale eenheid Noord-Nederland en Den Haag is het aantal incidenten per duizend inwoners het laagst.

In de analyse maakten we een onderscheid in incidenten waarbij vuurwapens zijn aangetroffen (151 van de 850 incidenten) en incidenten waarbij vuurwapens zijn gebruikt (699 van de 850 incidenten). Vuurwapens worden vooral aangetroffen in woningen, waarbij één dader is betrokken met een gemiddelde leeftijd van 35 jaar. Het aantreffen van vuurwapens – dit zijn met name volautomatische geweren en pistolen – blijkt vooral gepaard gaat met opiumdelicten (48%) en/of illegaal vuurwerk (19%). Uit de analyse blijkt dat de politie 311 vuurwapens aantreft bij 124 incidenten. Dit is gemiddeld 2,5 vuurwapens per incident. De meeste vuurwapens worden aangetroffen in de eenheid Oost-Brabant (n=66) en Zeeland-West-Brabant (n=42).

Bij het gebruik van vuurwapens gaat het om dreigen (78%) en schieten (22%). Dit gebeurt vooral in de openbare ruimte, in woningen en in de horeca waarbij er sprake is van één (42%) of twee daders (34%) met een gemiddelde leeftijd van 27 jaar. Vuurwapens worden vooral gebruikt om te dreigen bij met name overvallen. Het gebruik van een vuurwapen bij een levensdelict komt in 18% van de gevallen voor. Voor zover bekend worden er vooral pistolen en volautomatische wapens gebruikt. De meeste wapens worden gebruikt in de eenheden Rotterdam (n=123 in de laatste 3 jaar) en Oost-Nederland (n=119). Bij de 154 incidenten waar wordt geschoten leidt dit, voor zover bekend, 63 keer tot een dodelijk en 40 keer tot een gewond slachtoffer.

Op basis van een *survey* onder 32 *teamleiders opsporing* in ons land blijkt dat bij 60% van de 63 geïnventariseerde opsporingsonderzoeken een illegaal vuurwapen is gebruikt. Bij gebruik gaat het om daadwerkelijk en doelgericht schieten (69%), om te intimideren of te dreigen (23%) of het gegeven dat wapens zijn te beschouwen als handelswaar. Het aandeel van het gebruik van vuurwapens is groot bij moord en doodslag, wapenhandel en geweldscriminaliteit, zo blijkt uit nadere analyse. Bij illegale wapens gaat het vooral om pistolen, volautomatische geweren en semiautomatische pistolen die – voor zover bekend – afkomstig zijn uit Nederland, Roemenië en Slowakije. Met betrekking tot impact noemen de teamleiders allereerst de dodelijke slachtoffers en de impact op nabestaanden en de gewone burgers. Verder wijzen ze op de langeretermijn-

gevolgen voor slachtoffers die letterlijk en figuurlijk in een loop hebben gekeken en daar last van blijven houden. Tot slot noemen ze de impact van vuurwapens die uit ons land komen en elders in Europa voor terroristische aanslagen gebruikt zijn.

Op basis van een analyse van *letsel op de Spoedeisende Eerste Hulp* (SEH) van Nederlandse ziekenhuizen blijkt dat er jaarlijks naar schattig driehonderd slachtoffers met schotwonden door een vuurwapen op de SEH komen. Dit zijn vooral mannen (94%) in de leeftijdscategorieën van 20-29 jaar (42%) en 30-39 jaar (22%). Tot slot blijkt dat vuurwapenletsel vooral wordt toegebracht op straat (38%). Niet duidelijk is of het hier legale of illegale vuurwapens betreft.

De impact op het menselijk lichaam van vuurwapengeweld is meestal erg groot en varieert per type wapen en soort kogel, de afstand vanwaar gevuld wordt en de plaats waar de kogel het lichaam binnendringt. De zichtbaarheid van de fysieke impact is echter laag omdat het letsel vaak alleen door de chirurgen in ziekenhuizen wordt waargenomen.

Tussenbeschouwing

In de voorgaande hoofdstukken zijn de feiten en cijfers rondom de handel en het bezit van illegale vuurwapens vanuit verschillende invalshoeken geschetst. Maar wat zijn de verhalen achter die feiten en cijfers? Aan de hand van tien uiteenlopende casus waarin een vuurwapen een rol heeft gespeeld, hebben wij de verhalen achter de kille feiten en cijfers opgetekend. We gingen daarvoor in gesprek met slachtoffers, nabestaanden en professionals die zijn geconfronteerd met een vuurwapenincident. Samen met hen reconstrueerden we wat er gebeurde en welke gevolgen dat heeft (gehad).

Het feit dat het om vuurwapens gaat, is bijzonder. Kogels uit vuurwapens richten veel schade aan in het menselijk lichaam en zijn al snel dodelijk terwijl een slachtoffer van een steekincident dit veelal wel overleeft. Het gebruik van zware automatische vuurwapens in bijvoorbeeld het publieke domein leidt tot angst bij burgers en professionals maar ook tot maatschappelijke onrust.

De casus die we hierna presenteren en telkens beginnen met een korte samenvatting, selecteerden we langs twee lijnen. Allereerst is er het gebruik van het (type) vuurwapen. In een aantal casus gaat het om het dreigen met een (zwaar) vuurwapen en in één casus blijkt het zelfs te gaan om een nepvuurwapen dat overigens voor de slachtoffers niet van echt te onderscheiden was. In andere casus was het vuurwapengebruik dodelijk.

Voor zover wij hebben kunnen achterhalen, gaat het in de casus telkens om een illegaal vuurwapen, waarbij het gaat om een nepvuurwapen, pistolen uit België, Spanje en het voormalig Oostblok, explosieven, maar ook om (semi)automatische geweren en pistolen uit de Balkan die in ons land verhandeld worden.

De tweede lijn waarlangs we de casus hebben geselecteerd, heeft te maken met het type vuurwapengeweld. Het type vuurwapengeweld varieert van een bedreiging van iemand die zijn journalistieke werk doet door leden van een doorgegroeide criminele jeugdgroep, een overval op een tankstation door minderjarige verdachten, een overval op een gelddepot waar politiemensen niet zijn opgewassen tegen de vuurkracht van de AK-47, het gebruik van een automatisch vuurwapen in een woonwijk, gerichte moordaanslagen, een liquidatiepoging in een buurthuis, een familiedrama, twee vergismorden, terroristische aanslagen tot een politieke moord.

De impact die uit de tien casus naar voren komt, is zeer divers. Te denken valt aan angst, onveiligheidsgevoelens, niet meer kunnen werken, trauma, professionals die ander werk gaan doen, PTSS, intens verdriet en boosheid, jonge criminelen die zich on-aantastbaar wanen, criminelen die verharden en gezinnen die ontwricht zijn. De impact is soms ook van een andere orde want na diverse incidenten zijn procedures en werkwijzen ten aanzien van bijvoorbeeld politieoptreden bij vuurwapenincidenten ontwikkeld of drastisch aangepast.

5 De bedreiging van de misdaadjournalist

Illegale vuurwapens spelen vaak een rol als het gaat om dreigen of bedreigen. In deze casus reconstrueren we de heftige dreiging om doodgeschoten te worden waar journalist Paul Vugts mee te maken heeft gehad. Lange tijd heeft Paul met zijn vriendin ondergedoken gezeten en was Paul onderdeel van het stelsel bewaken en beveiligen omdat hij op een dodenlijst stond van personen die niet 'blij waren' met wat hij over hen geschreven had. Naast de impact op Paul en zijn vriendin laat deze casus zien wat het betekent voor een woonomgeving als een bewoner door zware vuurwapengevaarlijke criminelen wordt bedreigd. Een andere vorm van impact die in deze casus naar voren komt is die op de journalistiek. Collega's van Paul vragen zich af wat ze wel en niet kunnen schrijven en er zijn ook collega's die gestopt zijn met het schrijven over zware misdaad. De casus van Paul illustreert tot slot de invloed van illegale vuurwapens op de ontwikkeling van jonge straatgroepen tot keiharde georganiseerde criminelen waar liquidaties een normaal onderdeel van het handelingsrepertoire zijn.

5.1 Introductie

Beledigingen en bedreigingen zijn tegenwoordig onlosmakelijk verbonden met het journalistieke vak. Een nieuw fenomeen is het echter niet, gezien het feit dat in de jaren negentig van de vorige eeuw een toenmalig misdaadverslaggever van *Het Parool* werd bedreigd. De mate waarin beledigingen en bedreigingen voorkomen, is daarentegen wel toegenomen. Onderzoek in 2017 van criminoloog Marjolein Odekerken en hoogleraar rechtsstaat Alex Brenninkmeijer onder journalisten laat zien dat 61 procent van de respondenten te maken heeft gehad met ernstige en minder ernstige geweldsbedreigingen. Bij dertig procent van hen gebeurde dit zelfs wekelijks tot maandelijks. Gezien het feit dat de journalisten vaker geen aangifte doen dan wel, is dit een ondergrens. De ernst van de bedreigingen is door de jaren heen toegenomen. Deze conclusie sluit aan bij de verharding die al enige jaren zichtbaar is in het criminele milieu. Illustratief hiervoor zijn de in 2018 gepleegde aanslagen op *Panorama* en *De Telegraaf*. Een man probeerde met een antitankwapen een projectiel naar binnen te schieten in het kantoorpand waar onder andere *Panorama* is gevestigd. Bij het hoofdkantoor van *De Telegraaf* werd met een bestelbusje vol jerrycans benzine tegen de gevel gereden waarbij de neus door de pui boorde en het bestelbusje explodeerde. Journalistenvereniging NVJ zei hierover het volgende: 'Het is een volgende stap in de aanvallen op de media'. In december 2016 werd misdaadblogger Martin Kok al vermoord om wat hij op zijn website www.vlinderscrime.nl had gepubliceerd. Ook misdaadjournalist Paul Vugts heeft met

deze verharding binnen het criminele milieu te maken gehad. Hij kreeg in 2017 namelijk informatie tot zich dat er voor hem een moordopdracht was afgegeven. Deze dreiging heeft een behoorlijke impact gehad op zijn gezin, woonomgeving en de journalistiek.

5.2 Reconstructie

In de media ging het vanaf de eeuwwisseling – als het gaat over georganiseerde drugs-criminaliteit – met name over de Hollandse netwerken, met in het bijzonder Willem Holleeder. Hij werd in 2006 gearresteerd voor afpersing en na een monsterproces uiteindelijk in de zomer van 2019 veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf. De rechtbank van Amsterdam acht hem schuldig aan een zestal ten laste gelegde moorden en lidmaatschap van een criminele organisatie. Naast dat er in deze periode verscheidene boeken verschenen over Holleeder, werd hij in de media omschreven als de *Capo di tutti capi*. Volgens Vugts sloegen veel journalisten hier de plank mis. Er was namelijk een ander probleem dat groter van aard was: de criminele jeugdgroepen waarvan leden aan het doorgroeien waren.

De invloed van vuurwapens op een jonge dadergroep

Volgens Paul Vugts zijn vanaf 2010 jonge criminelen (20 jaar en jonger) steeds radicaler geweld gaan gebruiken: *‘Debet aan deze ontwikkeling is de beschikbaarheid van zware vuurwapens en de bereidheid om deze te gebruiken. Het beschikken over dit soort vuurwapens geeft de jongeren een gevoel van onaantastbaarheid en de aard van hun misdrijven is er door veranderd. Er is namelijk geen sprake meer van een lineaire ontwikkeling in de soort en ernst van de misdrijven. Het betreft vaak jongeren die licht verstandelijk beperkt zijn en zich niet verbonden voelen met de maatschappij, waardoor zij door grotere criminelen een makkelijk doelwit zijn om te werven. De misdaad is in de ogen van deze jonge criminelen de beste optie om een plek in de maatschappij te bemachtigen en de enige manier om snel geld te verdienen’*. Misdaadjournalist John van den Heuvel zegt hierover het volgende: *‘De mate waarin de nieuwe generatie criminelen geweld toepast, niet alleen binnen hun eigen kring, is ongekend. Alles en iedereen die ze voor de voeten loopt, wordt uit de weg geruimd. De oude penoze had toch een bepaalde rationaliteit en deze mensen niet. Het is El Chapo. Het is Escobar-niveau. Naar die series kijken ze ook en hebben ze als voorbeeld. Ze denken dat je verder moet plassen dan je concurrent. En als je niet bij je directe vijand komt, dan laat je zijn vrouw vermoorden, of zijn broer, of een journalist die erover durft te schrijven’*.

Vugts heeft na de aanhouding van Holleeder veel artikelen gewijd aan de verharding van criminaliteit door jeugdgroepen. In deze periode liquideerden zij elkaar nog niet, maar het viel wel op dat jonge jongens (20 jaar en jonger) uit het niets zware misdrijven pleegden, zoals een gewapende overval. Deze ontwikkeling heeft Vugts beschreven in zijn eerste boek (*Doorgeschoten. De nieuwe generatie onstuitbare criminelen*) dat uitkwam in 2014.

Vanaf 2012 deed zich echter al een andere ontwikkeling voor: er brak een onderwereldoorlog uit. In rap tempo volgden liquidaties in het criminele milieu elkaar snel op. Het heeft anno 2019 tot meer dan dertig doden geleid. Eén van deze liquidaties vond plaats op de dag dat het eerste boek van Vugts werd gepubliceerd. Het was niet onlogisch dat er nog meer liquidaties zouden gaan volgen, waardoor Vugts besloot deze groepen in beeld te houden.

Voorgaande heeft ertoe geleid dat Vugts in juli 2017 zijn tweede boek (*Afrekeningen. De onderwereldoorlog op straat en in de rechtszaal*) publiceerde, evenals een groot aantal artikelen in *Het Parool*. Uit zowel het boek als de artikelen viel af te leiden dat Vugts meer wist over de liquidaties dan dat hij openbaar maakte. Tevens werden in die periode veel berichten onderschept die criminelen via de versleutelde PGP-Blackberry's (Pretty Good Privacy) verstuurden. Waar de onderwereld dacht vertrouwelijk te kunnen communiceren over te plegen strafbare feiten, waaronder liquidaties, bleek het tegendeel waar. De recherche verkreeg op deze manier de laatste aanknopingspunten om een fors aantal zaken rond te maken. Door deze twee ontwikkelingen schrokken de criminelen dusdanig dat zij Vugts als een risicofactor gingen zien, met als gevolg dat er een moordopdracht werd afgegeven.

Eind augustus werd Vugts hiervan op de hoogte gesteld. Hij ontving deze informatie van een aantal betrouwbare bronnen die dicht bij het vuur zaten. Zij zeiden het volgende: *'Paul, neem het serieus. Je wordt met een vuurwapen doodgeschoten'*. Vugts wilde deze informatie verifiëren, maar dat bleek ingewikkelder dan gedacht. Als journalist zijnde moest hij zich houden aan bronbescherming en moest hij zijn onafhankelijkheid bewaken, waardoor hij niet naar de politie kon stappen. Daarop besloot Vugts zijn journalistieke kwaliteiten te benutten. Hij ging langs bij mensen uit het criminele milieu zelf, bij mensen rondom dat criminele milieu zoals advocaten en bij een aantal opsporingsambtenaren. Hij begon ieder gesprek met de volgende strekking: *'Ik hoor bizarre verhalen en ik neem aan dat het niet waar is. Of is het wel waar?'*

Van diezelfde bronnen kwam kort na de eerste informatie ook de tweede stroom met informatie. Deze informatie was dusdanig gedetailleerd dat Vugts doorkreeg dat hij geobserveerd werd. Meer dan dat werd het toen eigenlijk niet en later zou blijken dat Vugts even geen prioriteit meer was omdat er 'eerst iets anders opgelost moest worden'. Hierdoor kreeg hij voor even wat lucht.

Het checken van de boodschap dat er een moordopdracht op hem was afgegeven, kostte Vugts weken tijd. Hij had ook nog steeds niemand verteld over deze bizarre boodschap. In de maand september gebeurde er echter iets hetgeen overeenkwam met de informatie die hij had ontvangen. Vanaf dat moment kon hij niet meer denken dat de dreiging wel zou overwaaien. Deze bevestiging, plus het feit dat Vugts maar moeilijk achter meer informatie kwam, zorgde ervoor dat hij meer gespannen raakte. Deze spanning bereikte het hoogtepunt op een regenachtige ochtend. De vriendin van Vugts moest de deur uit en had daarom een regenpak aangetrokken. Het enige dat daardoor zichtbaar was, was een klein gedeelte van haar gezicht. Aangezien Vugts en zijn vriendin ongeveer even lang zijn, was het voor anderen vrijwel onmogelijk om te zien dat het de vriendin van Vugts betrof. Vugts zegt hierover het volgende: *'Toen ging mijn hart*

wel even heel hard kloppen, want stel dat het moordplan voor die ochtend was gepland terwijl mijn vriendin op dat moment voor mij aangezien kon worden'. Vugts heeft haar in eerste instantie binnengehouden om de omgeving te scannen en uiteindelijk liet hij haar gaan. Op het moment dat zij naar buiten liep, ging Vugts voor de ramen staan om de omgeving te scannen. Er gebeurde niets en toen zijn vriendin 's avonds weer terugkwam, heeft hij haar de hele situatie voorgelegd. Zij reageerde op de voor hem meest gewenste manier: *'Ze was heel koel en rustig. Ik moest van haar de risico's inschatten en we zouden mijn koers gaan varen'*. Gezien het feit dat de krant waarvoor Paul werkt - *Het Parool* - medeverantwoordelijk is voor zijn veiligheid, vertelde Vugts hetzelfde verhaal in dezelfde dagen aan de hoofdredactie. Op het nadrukkelijke verzoek van Vugts lieten zij hem ook zijn eigen koers varen. Ondertussen had Vugts intensief contact met de rechterhand van de hoofdofficier van justitie die over te beveiligen personen gaat, zodat ze zorgvuldig en snel maatregelen zouden kunnen nemen zodra dat noodzakelijk was. Eind september bleek de informatie waarover Vugts al weken beschikte pas bij de recherche terecht te zijn gekomen. Hij werd opgebeld door een hem bekende rechercheur. Deze rechercheur zei het volgende tegen Vugts: *'We hebben ontzettende klote-informatie over je'*. De recherche is vervolgens naar Vugts gekomen om het een en ander door te spreken. De recherche gaf onder andere aan dat het bijna onmogelijk was om zijn woning te beveiligen. Op dat moment oordeelden de verantwoordelijke van het Openbaar Ministerie en Vugts samen dat het nog verantwoord genoeg was om thuis te blijven wonen, mits Vugts scherp was op verdachte bewegingen.

In het begin van de maand oktober veranderde de situatie volledig. Vugts werd opgebeld door zijn contactpersoon van het Openbaar Ministerie en hem werd medegedeeld dat de situatie escaleerde. Zijn vriendin en hij kregen in een persoonlijk gesprek thuis, waarbij ook de politie aanwezig was, het dwingende advies om hun koffers te pakken en per direct hun huis te verlaten. Vugts en zijn vriendin hadden dit advies kunnen afwijzen, maar gezien de informatie waarover de recherche beschikte, stemden zij hiermee in. Vugts en zijn vriendin verlieten hun huis en in de weken die volgden, woonden zij op verschillende geheime locaties in Nederland. In deze periode hadden Vugts en zijn vriendin een vakantie gepland naar Israël, waar de groepering die het op Vugts voorzien had, nooit iets zou kunnen uitrichten. Dat werd dus als veilig beschouwd. Dat was een nogal vreemde gewaarwording: *'Terwijl er in Nederland een dreiging naar mij uitging, lag ik daar op het strand en kon ik als een vrij persoon van alles ondernemen'*. Gedurende deze vakantie escaleerde de situatie in Nederland alleen maar verder. Daarbij kwam dat rondom zijn woning zichtbare maatregelen werden getroffen - waarvan Vugts niet op de hoogte was - met als gevolg dat er bij buurtbewoners vragen ontstonden over hetgeen er in de straat gebeurde. Voor Vugts was dit de reden om onmiddellijk vanuit Israël zijn naaste burens op de hoogte te brengen van de situatie. Diezelfde dag eiste 'de driehoek' van burgemeester, politiechef en hoofdofficier van justitie dat aan heel Nederland kenbaar werd gemaakt dat Vugts uit huis was, opdat de groepering geen grof geweld zou plegen tegen het pand: *'Dat was voor ons heel naar, omdat je vanaf dat moment wel de bedreigde journalist bent en je volledig uit de anonimiteit raakt. Je*

wordt nieuws en dat wilde ik eigenlijk niet, maar “the word was out” en ik kon niet meer terug. Ik maakte in deze periode vaak de vergelijking met de ziekte kanker. Het lijkt mij vanzelfsprekend sowieso afschuwelijk om kanker te hebben, maar dat vervolgens ook aan iedereen te moeten vertellen. Vanaf dat moment ben je namelijk voor iedereen vooral ziek. Mensen hebben vervolgens de beste bedoelingen en ze vragen altijd hoe het met je gaat, maar je wilt mens zijn en meer zijn dan een persoon met kanker. Iets vergelijkbaars gold voor mij. Ik wilde meer zijn dan de persoon die dreiging ervoer in zijn leven’. Nadat Vugts terug was gekomen in Nederland kwam hij direct in een beschermingsprogramma terecht. Hij werd samen met zijn vriendin naar een safehouse gebracht en zij kregen beveiliging van de Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB).

De Dienst Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (DKDB)

De DKDB beveiligt ‘op maat’. Zij bepalen per beveiligingsopdracht hoeveel persoonsbeveiligers, welke middelen en welke maatregelen nodig zijn om de veiligheid van de Te Beveiligen Persoon (TBP) zo goed mogelijk te waarborgen. De DKDB bepaalt niet zelf wie persoonsbeveiliging krijgt, maar op basis van inlichtingen over de aard en de ernst van de dreiging en de kans en waarschijnlijkheid dat deze daadwerkelijk plaatsvindt. Dit geldt voor politici en het koningshuis. In het geval van Vugts gaf de hoofdofficier van justitie in Amsterdam de opdracht.

De aanwezigheid van de DKDB ervaarde Vugts als volgt: *‘Het is bizar. We zijn altijd met een groep op pad geweest. Wanneer ik bij hun de auto instapte, zag ik als eerste twee automatische vuurwapens. De beveiliging stond altijd in communicatie met elkaar en ze zagen letterlijk alles. Als je nog niet paranoia was, dan zou je het daar wel door worden. Zij wilden graag dat ik mijn leven bleef leven, zowel privé- als werkgerelateerd. Dat betekende wel dat ik uiterlijk vier dagen van tevoren mijn agenda bekend moest maken indien ik iets wilde ondernemen. De DKDB bracht ons en mij overal naartoe. Ze waren voor ons ook onmiskenbaar en je zag dat ze er waren. Dat was in het begin lastig en af-tasten’. Vugts heeft uiteindelijk een half jaar in een safehouse gezeten, ver weg van Amsterdam. Dat hij in het regime van de DKDB zat, heeft zijn impact gehad op verschillende domeinen.*

5.3 De impact op het gezin

Vugts en zijn vriendin hebben hun leven onder invloed van de bedreiging en de beveiliging niet drastisch veranderd en hebben het leven dat zij hadden voor zover mogelijk gecontinueerd. Zo bleef Vugts gewoon artikelen schrijven, waarover hij het volgende zegt: *‘Hierdoor hebben de criminelen hun doel niet bereikt. Het is simpelweg mijn baan en ik vond het maatschappelijk te relevant om er niet over te schrijven. Als iemand in de onderwereld ook maar voor 1 procent de gedachte zou krijgen dat dreigen of een moordopdracht geven, helpt dan zijn we ver van huis. Ik wist dat dit kon gebeuren en dat ik een risico liep. Soms heeft de hele gang van zaken mij wakker gehouden, maar over het algemeen viel dat reuze mee’. Vanuit de dreigingsanalyse was Vugts de persoon die beveiliging*

ligd moest worden, waardoor het ook allemaal om hem draaide: *‘In het DKDB-regime werd ik vrij letterlijk als een koning behandeld, maar mijn vriendin niet als een koningin als we niet samen waren’*. Zijn vriendin had niet het dreigingsniveau waarop geacteerd moest worden, waardoor zij – indien zij niet in de buurt van Vugts was – redelijk zelfstandig kon bewegen. Daartegenover stond dat zij – gezien de afgelegen locaties van een safehouse – met de trein en fiets naar het werk moest en daar soms uren over deed, terwijl Vugts binnen 45 minuten zowat overal naartoe gebracht kon worden. Vugts zegt het volgende over hoe zijn vriendin met de situatie is omgegaan: *‘Zij is hier fantastisch en rationeel mee omgegaan. Wellicht komt dit ook omdat de gedachte dat ik vermoord zou gaan worden dusdanig abstract en onvoorstelbaar was dat die gedachte haar nooit helemaal heeft gegrepen’*. De DKDB had aangegeven Vugts zo veel mogelijk te ondersteunen in het voortzetten van zijn leven. Dit kostte de DKDB veel moeite en Vugts voelde zich hier niet altijd even prettig bij. Dit was bijvoorbeeld het geval wanneer hij een wedstrijd van zijn favoriete voetbalclub wilde bezoeken: *‘De wedstrijd zou op zaterdagavond plaatsvinden, maar ik werd de maandag daarvoor al opgebeld dat een beveiliging in het stadion was om het een en ander te screenen. Tevens was er een overleg tussen allerlei veiligheidsmensen omdat Paul Vugts op bezoek kwam. Toen dacht ik: “Laat maar”. De DKDB stond er echter op en uiteindelijk ben ik gegaan. Op de dag van de wedstrijd ging het constant om een aantal vragen: “Hoe gaan we naar het stadion?”, “Hoe gaan we in de massa op?”, “Hoe betreden we het vak?”, “Wat zijn de uitvalswegen?”, et cetera. Tot het moment dat iedereen op zijn plek zat, was het dan ook een groot circus’*. Indien Vugts zelf wilde voetballen, kostte het ook veel tijd en energie om dat te organiseren. Twee weken voordat de wedstrijd plaatsvond, had Vugts al aangegeven dat hij graag weer eens zou voetballen. Een week daarna werd hij opgebeld. Op dat moment liep een beveiliging over het sportpark om het te screenen, omdat dat de meest representatieve weergave was van hetgeen de DKDB een week later zouden aantreffen. Vugts zegt het volgende over deze dag: *‘Ik moest mij op de achterbank omkleden en zowel mijn eigen team als de tegenstander wist niet dat ik mee ging doen. Toen de wedstrijd vijf minuten bezig was, kwam ik uit de auto. Toen mijn teamgenoten zagen dat ik er was, liet iemand zich spontaan wisselen. Normaal gesproken drink ik na de wedstrijd meerdere biertjes in de kantine, maar nu had ik er na twee al wel genoeg van. Er waren immers ook ouders met kinderen aanwezig. Ik weet dat ik het niet zo mag voelen, maar je voelt je wel verantwoordelijk’*. Een laatste anekdote heeft betrekking op zijn aanwezigheid bij verjaardagen: *‘De psycholoog had gewaarschuwd: je beveiliging zal altijd onderwerp van gesprek zijn, ook lang nadat je dat helemaal beu bent geworden. Tenzij gesprekspartners nadrukkelijk om de olifant in de kamer heen praten, wat even ongemakkelijk kan zijn’*. Hij wist van tevoren dan ook al dat hij een verjaardag ging verstoren wanneer hij met zijn beveiligers aanwezig zou zijn, waardoor hij vaak twijfelde of hij er wel naartoe moest gaan.

5.4 De impact op de woonomgeving

Toen Vugts de signalen kreeg dat het verantwoord was om het safehouse te verlaten, wilde hij samen met zijn vriendin terug naar Amsterdam zodat zijn vriendin niet meer zover hoefde te reizen om bij haar werk te komen. Daarnaast wilden zij op de eerste dag dat zij zonder constante beveiliging door het leven gingen direct in het koude water plonzen: *‘We gingen naar een druk straatfeest in de binnenstad. Het heeft daar geen enkele zin schichtig de omgeving te blijven scannen op mogelijk gevaarlijke types. Het voelt prima. Wat is doodgewoon bijzonder’*. Vugts en zijn vriendin hebben daarna met in totaal drie locoburgemeesters (Ollongren, Van der Burg en Van Aartsen) en de huidige burgemeester van Amsterdam gesproken, waarbij de vraag of zij terug naar huis wilden, geregeld aan de orde kwam. Gesprekken kwamen ook op gepantserde ramen en deuren, maar dat wilden Vugts en zijn vriendin niet. Zij wilden simpelweg niet meer geleefd worden. Daarnaast wilden zij niet in het kadaster terecht komen, zodat zij gewoon ergens konden gaan wonen waar zij niet te achterhalen waren. Deze verschillende denkwijzen botsen volgens Vugts anno 2019 nog wel eens: *‘Alle betrokkenen hebben de beste bedoelingen en doen erg hun best, maar iedereen heeft zijn eigen verantwoordelijkheden. De verantwoordelijkheden willen maximale veiligheid organiseren, maar wij willen ook leven en niet alleen overleven’*.

Toen Vugts in oktober 2017 aan zijn burens vertelde wat er aan de hand was, reageerden zij heel empathisch en prettig. Dat nam echter niet weg dat sommigen wel angstig werden. Op een later moment kreeg Vugts van een aantal burens te horen dat hij altijd welkom was in zijn oude huis indien de situatie was opgelost. Vugts en zijn vriendin zijn echter ergens anders gaan wonen in Amsterdam en de reactie van de nieuwe burens is heel anders. De dreiging waarvan anno 2019 geen sprake meer is, heeft nog wel zijn invloed op de nieuwe burens. Vugts en zijn vriendin hebben zich tijdens het eerste vereniging van eigenaren (vve)-overleg voorgesteld. Bovendien heeft hij uitleg gegeven over zijn verleden en wat de huidige situatie is. De reacties van de burens daarop waren wisselend. Hierdoor hebben Vugts en zijn vriendin voor hun gevoel alsnog geen nieuwe start kunnen maken. Vugts zegt hierover het volgende: *‘Sommige bewoners zien mij nog steeds als een geweldsmagneet. Langzaamaan beseffen wij ook dat dat niet iets is wat binnen een paar weken verdwijnt, maar dat dat jaren zal duren’*.

5.5 De impact op de journalistiek

De dreiging jegens Vugts heeft ook een breder effect gehad op andere journalisten. Zo vonden sommige collega's het beklemmend als Vugts op de redactie was geweest. Enkele collega's gaven aan van het beeld van Vugts te midden van die beveiligers niet te hebben geslapen. Vugts ging daarom op zoek naar oplossingen om niet meer op de redactie te komen, maar wel met zijn collega's in gesprek te blijven. Er zijn journalisten die zich zorgen maken over het feit dat dit hun ook een keer kan overkomen, mede ook omdat dit niet het enige incident is met betrekking tot dreigingen jegens journalisten. Andere voorbeelden zijn John van den Heuvel en Peter R. de Vries. Dit heeft tot gevolg

dat sommige journalisten zijn gaan nadenken over het uitoefenen van hun beroep. Er zijn zelfs journalisten die vanwege persoonlijke omstandigheden de keuze hebben gemaakt om te stoppen als journalist. Daarnaast zijn er journalisten die minder sterk hun functie zijn gaan uitdragen ten opzichte van hoe zij dit voorheen deden. Vugts geeft hiervoor het volgende voorbeeld: *‘Op de dag dat er een kroongetuige werd vermoord, wisten wij dat daar enorm veel media-aandacht voor ging komen. Wij als verslaggevers hebben onderling contact en bespraken wie zich geroepen voelde om die avond op televisie openlijk te spreken over die zaak. We worden ons allemaal meer bewust van de mogelijke gevolgen van ons werk en worden daardoor misschien wat voorzichtiger. Aan de andere kant zijn collega’s en ik ook juist op televisie gegaan om te laten zien dat we doorgaan met ons werk’*. Deze voorzichtigheid heeft ook te maken met een tweetal andere zaken. Volgens Vugts zorgt de onderbezetting bij de DKDB ervoor dat het voor hen steeds lastiger wordt om meerdere personen tegelijk te beveiligen. Daarnaast is niet iedere journalist even zeker van zijn of haar veiligheid. De DKDB wordt namelijk door de staat betaald, maar de kosten van het safehouse – en in het geval van Vugts de reiskosten voor zijn vriendin – zijn voor de werkgever. Als een freelancer dus zoiets overkomt, dreigt het risico dat hij bepaalde onderwerpen gaat mijden en daardoor zijn werk niet meer goed kan uitvoeren.

5.6 Het vervolg

Gaandeweg de maanden kreeg Vugts steeds meer informatie tot zich dat de dreiging aan het afnemen was. In de ogen van Vugts lag hier een aantal oorzaken aan ten grondslag: er werden mensen gearresteerd die onderdeel waren van het moordplan, er werden mensen geliquideerd die onderdeel waren van het circuit waaruit de dreiging kwam en er waren mensen voortvluchtig waardoor het moeilijker werd om zaken aan te sturen. De informatie over de moorden waar de dreiging om begonnen was, was inmiddels aantoonbaar bij de overheid beland, buiten Vugts om. De directe aanleiding voor het moordplan was zo weggevallen. Bovendien besepte Vugts zich dat hij wellicht zelf ook bij kon dragen aan een verminderd dreigingsniveau. Criminelen trekken zich immers meer aan van advocaten dan van politie en justitie. Daarom vroeg Vugts gerespecteerde advocaten om aan criminelen duidelijk te maken dat het absoluut buiten elke orde is een journalist wat aan te doen en dat zij levenslang riskeerden indien zij Vugts zouden vermoorden. Mede daardoor ontstond binnen het criminele milieu het besef dat hetgeen nu gaande was absoluut te ver ging en te risicovol was. Al met al kreeg Vugts het gevoel dat hem niets meer zou overkomen wanneer hij openlijk en alleen over straat zou lopen. Na overleg met alle verantwoordelijkheden voor zijn veiligheid en nadat op verscheidene manieren was getoetst of de dreiging inderdaad was afgenomen, werd dan ook besloten dat de mate van beveiliging afgebouwd kon gaan worden. Vugts mocht zonder zichtbare beveiliging weer de wijk in, maar er waren wel observatieteamen aanwezig die op afstand alles in de gaten hielden, aangevuld met zwaarbewapende DKDB’ers op een grotere afstand. Als team waren zij dus onherkenbaar, maar indien nodig konden ze wel snel ingrijpen. Deze manier van handelen was

voor de DKDB erg wennen. Vugts geeft hiervoor het volgende voorbeeld: *‘De DKDB gaat voor honderd procent veiligheid en dat konden zij mij op deze manier niet bieden. Ze moesten zich dan ook enorm aanpassen. Zo zat ik eens op een terras, waarbij ik in gesprek raakte met een crimineel die elf jaar had vastgezeten voor een zaak waarover ik tot zijn weezin als enige had geschreven. Tijdens dat gesprek was hij heftig aan het gebaren. Voor de DKDB was op afstand lastig te beoordelen wat deze crimineel van plan was. Uiteindelijk stuurde ik op een geschikt moment een sms: “crimineel, maar geen probleem”, zodat voor de DKDB duidelijk was dat ingrijpen niet nodig was’.* Ondanks het feit dat Vugts anno maart 2019 weer alleen over straat kan zonder beveiliging, is hij nog wel blij dat hij in het stelsel van bewaken en beveiligen zit: *‘Er hoeft maar serieuze dreiging te ontstaan en de beveiliging is er alweer, aangezien opschalen in het stelsel relatief eenvoudig is. Desondanks wil ik me natuurlijk het liefst weer volledig vrij voelen. Momenteel is het voor mij veilig, maar mijn leven is absoluut veranderd’.*

5.7 Van incidenten naar aanpak

Naar aanleiding van het aantal ernstige bedreigingen en geweldsincidenten tegen journalisten is vanaf 1 april 2019 het project PersVeilig van start gegaan, waarmee de positie van journalisten tegen agressie en geweld moet worden versterkt. Dit project is een initiatief van de NVJ, het Genootschap van Hoofdredacteuren, het Openbaar Ministerie en de Nationale Politie. Journalisten die te maken krijgen met agressie en geweld kunnen incidenten melden op www.persveilig.nl. Ook is eind 2019 op de website informatie voorhanden over strafbare feiten, meldingen van incidenten bij werkgevers en opdrachtgevers, aangiftes bij politie en het nazorgtraject. Verder wordt er een veiligheidsplan gepresenteerd voor redacties, uitgeverijen en omroepen, en starten er trainingen voor journalisten. Tot slot wordt vanaf 1 april 2019 ook de strafeis verdubbeld voor agressie- en geweldsdelicten waarbij journalisten zijn betrokken.

6 De minderjarige overvallers

In deze casus nemen we de lezer mee in een gewapende overval op een tankstation. Bij deze High Impact Crime worden twee studenten, die een bijbaantje hebben achter de kassa van een tankstation, overvallen door vier minderjarige jongens die daarbij gebruik maken van – naar later bleek – een nepvuurwapen. De overval is in een paar minuten achter de rug maar de impact op de twee medewerkers van het tankstation is stevig. Het vrouwelijke slachtoffer ondervindt psychische problemen waar haar dagelijks leven onder lijdt. Ze heeft een jaar na dato nog steeds dagelijks last van de overval. Ook op het mannelijke slachtoffer heeft de overval veel indruk gemaakt. Het incident heeft hem angstig gemaakt. De confrontatie met de jonge daders in de rechtszaak is door de slachtoffers, waaronder de eigenaar van het tankstation, als heftig ervaren. Ten slotte heeft de gebeurtenis de eigenaar van het tankstation aangezet tot het ondernemen van stappen om in de toekomst beter gewapend te zijn tegen overvallen.

6.1 Introductie

High Impact Crimes (HIC) zijn delicten die een grote impact hebben op het slachtoffer en diens directe omgeving. Onder HIC-delicten vallen onder andere overvallen. Onderzoek van Beijersbergen, Blokdijk en Weijters (2018) heeft uitgewezen dat in 2003 de gemiddelde leeftijd van overvallers 26,6 jaar was en dat deze gemiddelde leeftijd is gedaald naar 24,7 in 2013. Daarnaast hebben de onderzoekers aangetoond dat in 2013 de daders in bijna vijf procent van de overvallen tussen de 12 en 15 jaar oud waren, terwijl bijna vijftien procent 16 of 17 jaar oud was. Hieruit blijkt dat in 2013 bij ongeveer één op de vijf overvallen een minderjarige dader betrokken was. Volgens de landelijk overvalcoördinator van de Nationale Politie heeft deze toenemende trend van jonge overvallers zich doorgezet. Waar het aantal overvallen op winkels en restaurants in de laatste jaren flink is gedaald, is het aantal aangehouden verdachten tussen de 11 en 16 jaar juist omhooggegaan. De politie maakt zich dan ook zorgen over deze steeds jonger wordende daders. Veelal handelen deze overvallers impulsief, waardoor dit soort overvallen ook wel *hit and run*-overvallen worden genoemd. Bij zo'n overval stormen overvallers gewelddadig (schreeuwend en/of zwaaiend met wapens) binnen. De overvallers bedreigen de medewerkers, en soms ook de klanten, zodat zij de kassa-inhoud afgeven (Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid, n.b.). Zo'n gewapende *hit and run*-overval vond ook plaats in oktober 2018. Vier gewapende minderjarigen overvielen een tankstation, waar op dat moment twee jonge werknemers werkzaam waren.

Een jaar na dato is de impact van deze overval voor zowel de twee werknemers als de eigenaar van het tankstation nog steeds groot.

6.2 Reconstructie

Op 21 oktober 2018 zijn twee personen aan het werk in de winkel van het tankstation. Het betreft een 23-jarige studerende jongen die al enige tijd in dienst is en een 23-jarig studerend meisje dat voor de vijfde dag proefdraait. Rond 20.00 uur ziet de jongen op de camera's vier personen via de zijkant van het gebouw richting de ingang van de winkel lopen: *'Ik zag dat twee jongens een sjaal en capuchon droegen. Zij liepen langs de zijkant van het gebouw, keken even naar binnen en liepen vervolgens richting de ingang. Mijn gevoel zei mij dat dit niet goed was en ik vertelde het mijn collega. Ik wilde zo snel mogelijk op de noodknop drukken die onder de balie hangt'*. Met het indrukken van de noodknop zouden de schuifdeuren worden vergrendeld zodat er niemand naar binnen kan. De jongen drukt echter een fractie van een seconde te laat op de knop en de vier personen staan binnen. Zij roepen: *'Geld en sigaretten afgeven'*. De twee werknemers staan achter de balie. Twee van de vier overvallers sluiten hen direct in en bedreigen hen met een mes, dat overigens door de dader is meegenomen vanuit de keukenla, en – wat naar later bleek – een nepvuurwapen was. De werknemers vertellen later dat ze dachten dat het vuurwapen – waarmee ze bedreigd werden – echt was. De werknemers steken hun handen in de lucht en geven de kassa vrij. Eén van de overvallers pakt daarop het geld uit de kassa. De derde overvaller stopt ondertussen ruim tachtig pakken sigaretten in een tas, terwijl de vierde de deuren openhoudt voor het geval dat de noodknop wordt ingedrukt. Wanneer de daders de buit hebben verzameld, lopen zij met z'n vieren de winkel uit. Op het moment dat de overvallers uit beeld zijn, drukt de jongen direct de alarmknop in: *'De alarmknop zorgt ervoor dat er een stil alarm naar de alarmcentrale uitgaat. Bij een overval, maar ook in situaties waarbij een klant bijvoorbeeld een hartaanval krijgt, weet men bij de alarmcentrale dat er iets gaande is op het tankstation. Het is vervolgens hun taak om contact op te nemen met ons'*, vertelt de jongen. Nadat de jongen de alarmknop heeft ingedrukt, wil hij naar de toegangsdeuren lopen om deze te sluiten: *'Op het moment dat ik naar de deuren loop, roept mijn collega dat ze zich niet goed voelt. Terwijl ik mijn hoofd omdraai, zie ik haar in elkaar zakken. Daarop rende ik als een gek naar haar toe. Ik heb haar in de stabiele zijligging gelegd en ik heb gewacht totdat ze weer was bijgekomen. Dat gebeurde gelukkig vrij snel'*. Ondanks het feit dat zij elkaar pas enkele uren kenden, omhelsden zij elkaar: *'Zo'n gebeurtenis zorgt er wel voor dat er een bepaalde band ontstaat'*. Vervolgens heeft de jongen zelf contact opgenomen met 112, aangezien hij het erg lang vond duren eer de alarmcentrale contact opnam. De politie was hierna vrij snel ter plaatse. Ook belt de jongen de eigenaar van het tankstation op om te vertellen wat er was gebeurd. De eigenaar en zijn vrouw komen direct naar het tankstation. Tevens haasten enkele collega's, de moeder van het meisje en de ouders van de jongen zich naar het tankstation nadat zij zijn ingelicht.

De veiligheidsinstructies en -maatregelen

De werknemers hebben voordat zij in dienst traden een instructiefilm gezien. In deze instructiefilm wordt aangeleerd om geen eigen held te spelen, mede omdat er erg goede veiligheidsmaatregelen zijn getroffen. Het doel van deze maatregelen is om de aantrekkelijkheid van het plegen van een overval te minimaliseren en, indien een overval wordt gepleegd, de daders zo snel mogelijk op te kunnen pakken. De volgende veiligheidsmaatregelen zijn genomen:

- er hangen camera's zodat de daders goed in beeld gebracht kunnen worden;
- er zit altijd een minimaal geldbedrag in de kassa, omdat het systeem gaat piepen indien er meer dan € 200 in de kassa zit;
- door de alarmknop kunnen medewerkers stil alarm slaan bij de politie indien zij zich onveilig voelen;
- door op de noodknop te drukken, gaan de deuren op slot en kunnen mensen enkel nog naar binnen indien zij aanbellen en toegelaten worden.

Nadat iedereen gearriveerd is, bekijkt de eigenaar samen met de politie de bewakingsbeelden. De overval staat op beeld en de signalen die daaruit voortkomen, worden direct doorgegeven aan de surveillance. De politie start daarop direct een zoekactie om de overvallers te vinden. Zo wordt er onder andere een flat ontruimd. Ook neemt de politie verklaringen af van de twee werknemers en gaat de recherche actief op zoek naar sporen in en rondom het tankstation. Hieruit is gebleken dat de daders onprofessioneel te werk zijn gegaan. Zo hadden de daders geen handschoenen of iets dergelijks aan om zodoende eventuele sporen te voorkomen. Hierdoor zijn onder andere op de balie de vingerafdrukken van een van de daders gevonden. Daarnaast heeft een andere dader enkele sigarettenpakken laten vallen, waarop ook vingerafdrukken zijn aangetroffen. Dankzij verder onderzoek en getuigenverklaringen zijn uiteindelijk vijf minderjarige jongens opgepakt. Ten tijde van de overval zouden twee daders 14 jaar oud, twee daders 15 jaar oud en één dader 16 jaar oud zijn geweest. De oudste dader bleek later echter niet met de overval in verband gebracht te kunnen worden.

6.3 De impact van de overval op de twee werknemers

De directe impact van een gewapende overval wordt geïllustreerd door het flauwvallen van de vrouwelijke werknemer, aangezien de emotionele schok en/of overmatige stress haar op dat moment te veel werd. Ook in de periode daarna heeft zij naar eigen zeggen erg veel last ondervonden van de overval. Zo durfde zij in de eerste weken na de overval niet alleen in haar eigen huis te slapen en is zij tijdelijk bij haar ouders gaan wonen. Dit had tot gevolg dat haar reistijd langer werd, aangezien de afstand tussen haar woon- en studieplaats groter werd. Door de gebeurtenis heeft zij problemen ondervonden met afstuderen. De eigenaar kan zich goed vinden in haar gevoelens: *'Ik heb in 2013 een ramkraak meegemaakt. Wanneer ik nu, zes jaar later, het alarm hoor afgaan tussen 02.00 en 04.00 uur ben ik nog steeds even van mijn padje. Ik ga er nog steeds mee*

naar bed, en dat gaat voor haar niet anders zijn'. Om haar angsten onder controle te krijgen, heeft zij hulp gezocht bij een psycholoog.

Anno maart 2019 had zij een gesprek met de eigenaar van het tankstation, het Openbaar Ministerie en de officier van justitie. Voor het geven van haar slachtofferverklaring tijdens de rechtszaak, die een maand later zou plaatsvinden, vond het meisje het belangrijk om de beelden van de overval te zien. Samen met haar moeder heeft zij de beelden bekeken en volgens de eigenaar was dit 'heftig'. Op de dag van de rechtszaak, die zes maanden na de overval plaatsvond, geeft haar vriend aan dat zij nog dagelijks last ondervinden van de overval: *'Vannacht heeft zij niet kunnen slapen in verband met de zitting die vandaag plaatsvindt, maar eigenlijk slaapt ze al maanden niet. Dat heeft ook weer zijn invloed op mij. Ons hele leven staat op zijn kop en langzaam raken we echt op'*. Tijdens de rechtszaak neemt zij de tijd om zich op te laden voor het afleggen van haar slachtofferverklaring. Al bij aanvang worden haar emoties haar te veel en moet ze huilen. Tijdens het oplezen van haar slachtofferverklaring wordt zij getroost door haar moeder die ook huilt, evenals de eigenaar van het tankstation. Een jaar na dato geeft de eigenaar van het tankstation aan dat hij merkt dat zijn medewerkster nog steeds erg veel last ondervindt van de overval en nog steeds niet de oude is.

De mannelijke werknemer heeft indirect al eerder ervaren wat de impact van een overval is: *'Dit tankstation was al eens eerder overvallen. Op de dag dat dat gebeurde, was ik aan het werk op de andere vestiging. De collega die toen was overvallen, belde naar onze vestiging. Doordat de eigenaar even niet ter plaatse was, kreeg ik haar aan de lijn. Zij was enorm overstuur en het was naar om dat te horen van een collega. Op dat moment kwam het wel even heel dichtbij en in de dagen daarna besepte ik dat het mij ook zou kunnen overkomen. Wanneer je vervolgens weer een aantal dagen hebt gewerkt, verwatert die gedachte ook weer. Ik heb me voor de overval dan ook nooit onveilig gevoeld'*. Desalniettemin heeft de overval veel impact op hem gehad: *'De daders zijn hoogstens een minuut binnen geweest, maar door die minuut stond m'n leven wel even helemaal op z'n kop. Ik kreeg namelijk letterlijk een vuurwapen vanaf een aantal centimeters op m'n hoofd gericht. Het maakt echt niet uit of het vuurwapen echt of nep was, want het effect is hetzelfde. Ik kwam in een overlevingsmodus terecht. Ik zat vol adrenaline en ik voelde me totaal niet angstig maar enkel door het feit dat er een vuurwapen in het spel was, deed ik niets terug. Het is zo'n machtig iets. We zullen nooit weten wat er daadwerkelijk was gebeurd maar mijn gevoel zegt dat wanneer zij niet met vier jongens waren geweest en er geen vuurwapen in het spel was, dat ik de dader niet zomaar had laten lopen'*.

Uiteindelijk is hij de bewuste avond van 20.00 tot 23.00 uur op het station geweest vanwege de opsporingshandelingen en af te leggen verklaringen. Daarna is hij naar huis gegaan: *'Wat heel fijn was, was dat m'n vrienden die avond nog zijn langsgesproken. We hebben toen even samen wat gedronken. Uiteindelijk was ik helemaal kapot en heb ik die nacht goed geslapen. Toen ik de volgende ochtend wakker werd, dacht ik in eerste instantie dat ik een heel gekke droom had gehad. Gaandeweg de weken kwam bij mij echter het besef waardoor ik ook slechter ben gaan slapen. Gedurende de nachten schrok ik namelijk regelmatig wakker'*.

Kort na de overval heeft hij aangegeven dat hij liever niet meer in het overvallen tankstation werkte en dat hij zijn werkzaamheden liever voortzette in de andere vestiging. Wel is hij snel weer aan het werk gegaan: *'Ik vond dat ik snel weer onder de mensen moest zijn. Voor mijn gevoel was dat het beste'*. Om het veiligheidsgevoel onder de twee werknemers te vergroten, hebben zij in de weken na de overval dubbele diensten gedraaid. Tijdens deze diensten was vanaf het begin van de avond altijd een vaste werknemer aanwezig, zoals de eigenaar, de vrouw van de eigenaar of hun dochter. Zij merkten dat beide werknemers in de eerste weken na de overval schrokken wanneer er een persoon binnenkwam met een bepaalde kledingstijl. De mannelijke werknemer zegt hierover: *'Ik raakte in paniek wanneer er iemand binnenkwam met een capuchon en zonnebril op. Ik dacht dan: daar gaan we weer. Een jaar na de overval heb ik deze angstige gevoelens nog weleens. Zo kwam er laatst bijvoorbeeld een man binnen die één hand in een vakje van zijn jas had zitten. Daar schrok ik van'*.

Doordat tijdens hun diensten meerdere collega's aanwezig waren, hadden de werknemers de mogelijkheid om over hun ervaringen te praten. Mede op deze manier trachtte de eigenaar de angst onder zijn werknemers weg te nemen. De mannelijke werknemer heeft geen psychologische hulp gezocht: *'Ik heb nooit hulp gezocht. Wel heb ik Slachtofferhulp aangeboden gekregen, maar hier ben ik nooit op ingegaan. Ik had in mijn directe omgeving gewoon heel veel mensen met wie ik kon praten. Iedereen verwerkt zo'n gebeurtenis uiteindelijk ook gewoon op zijn of haar eigen manier'*.

Volgens de eigenaar van het tankstation heeft de mannelijke medewerker erg veel gesproken over de overval, zowel tegen mensen uit zijn directe omgeving als tegen mensen die hij niet kende. Zo was de directeur van Shell eens op het tankstation aanwezig om een prijs uit te reiken, waarna de jongen een gesprek startte met de directeur waarbij het al snel over de overval ging. Daarnaast wordt de overval veel besproken binnen de vriendengroep van de jongen: *'Soms ging ik hier zo lang over door dat zij me weleens hebben gezegd dat het even goed is geweest. We zouden het er niet meer constant over hebben en we zouden een lekker biertje gaan drinken'*. De vader van de jongen beaamt dat de overval veel heeft gedaan met zijn zoon: *'We hebben een ander kind thuis gekregen, hij is erdoor veranderd'*.

Het gehele strafproces tegen de daders heeft uiteindelijk een halfjaar geduurd. Dit was voor de jongen ook regelmatig een lastige periode: *'Wanneer het beter ging, moest je weer naar een zitting of moest je enorm veel papierwerk invullen. Hierdoor werd je weer even teruggeworpen in de tijd en werd je er weer aan herinnerd. Dat was soms moeilijk'*. Tijdens de rechtszitting zag hij voor de eerste keer daadwerkelijk wie de daders waren: *'Toen zag ik pas wat voor kleine jongetjes het eigenlijk nog waren. Toen ik dat zag, vond ik het haast een beetje komisch. Komisch is misschien niet helemaal het juiste woord, maar de gedachte dat ik was overvallen door deze jongetjes van 14 en 15 jaar voelde heel gek. Ik ging me ook afvragen wat iedereen hiervan zou denken'*. In de rechtszaal las de jongen zijn slachtofferverklaring voor. In zijn verklaring week hij echter af van hetgeen hij vooraf had ingediend: *'Ik liet mij leiden door mijn emoties van dat moment. Tijdens de rechtszitting had ik namelijk niet echt het gevoel dat het de jongens heel veel kon schelen. Ik zag ze bijvoorbeeld een aantal keren lachen. Dat riep bij mij heel veel woede op'*.

Waar zijn vrouwelijke collega in haar slachtofferverklaring sprak over de impact die de overval heeft gehad, deed hij dit niet. Hij beschreef wat de gevolgen zijn geweest voor de samenleving als geheel, waarmee hij zinspeelde op het bewustwordingsproces van de daders. Tijdens de pauze van de rechtszitting liet hij zich hier nogmaals over uit: *‘Moet je eens kijken wat er allemaal bij komt kijken. Er zitten advocaten, mensen van de Reclassering et cetera. Het slaat toch nergens op wat er allemaal gebeurt?’* Zijn familie sluit zich hierbij aan en zijn vader zegt: *‘Die jongens kunnen zich niet voorstellen wat voor een impact de overval heeft gehad. Ik zit mezelf ook echt op te vreten als ik de verhalen van deze daders hoor en vooral ook de manier waarop zij het vertellen’.*

Na de pauze was er een moment waarop één van de daders antwoord gaf op een vraag van de voorzitter. Veel aanwezigen lachten om deze reactie. Het viel één van de twee rechters echter op dat de slachtoffers en familieleden niet lachten. Daar haakte zij op in en zij vroeg aan de daders of zij doorhadden wat zij de slachtoffers hadden aangedaan. In eerste instantie gaven de daders hier geen antwoord op. Pas op een later moment antwoordden zij:

- *‘Het enige dat ik kan zeggen is dat het mij spijt’.*
- *‘Ik wil mijn excuses aanbieden. Het is nooit mijn bedoeling geweest dat jullie van slag zouden raken. Ik weet dat wij allemaal fout zijn geweest en daarvoor moeten wij alle vier ook boeten. Ik was van plan om bloemen te brengen maar aangezien ik mijn enkelband nog om had, mocht dit niet. Als deze af is wil ik graag een keer langskomen’.*
- *‘Ik wil mijn excuses aanbieden. Dit blijft hun hele leven bij. Ik ben al een gesprek aangegaan met de eigenaar en het meisje.’*
- *‘Toen ik was aangehouden, verklaarde ik dat ik mijn excuses wilde gaan aanbieden. Ook stond ik open voor een mediationgesprek. Dit mocht toen nog niet. Ik heb wel aangegeven dat ik dat wilde en dat het mij oprecht spijt. Ik zou nu nog een gesprek willen’.*

Zowel op het moment dat de rechter de daders hiernaar vroeg als op het moment dat de daders daadwerkelijk antwoord gaven, begonnen de vrouwelijke werknemer en sommige familieleden te huilen. De reactie van de mannelijke werknemer was daarentegen anders: *‘Toen de jongetjes hun spijt betuigden tijdens de zitting werd ik boos. Het oogde zo ingestudeerd en totaal niet gemeend’.*

De rechtbank heeft uiteindelijk de straffen opgelegd die waren geëist. Zo heeft de dader die de slachtoffers met het mes bedreigde en het geld uit de kassa haalde tien maanden jeugddetentie opgelegd gekregen, waarvan zes voorwaardelijk. Hij had reeds 118 dagen gezeten in verband met een eerdere gewapende overval op een snackbar. Deze jongen zou volgens deskundigen sociale en emotionele beperkingen hebben, waardoor de overvallen hem verminderd zijn toe te rekenen. Hij komt onder toezicht, moet zich laten behandelen en krijgt medicatie. De dader die de medewerkers met het nepvuurwapen heeft bedreigd, krijgt 150 uur werkstraf en vijf maanden voorwaardelijke jeugddetentie. Ook hij komt onder toezicht te staan. De andere twee daders speelden volgens de rechtbank een kleinere rol. Zij krijgen 100 uur werkstraf en drie maanden voor-

waardelijk. De daders moeten de medewerkers van het tankstation ieder € 2.500 smartengeld betalen en nog verdere kosten vergoeden.

Wanneer de mannelijke werknemer wordt gevraagd naar zijn oordeel over deze straf zegt hij: *'Ik ben blij dat ze een straf hebben gekregen. Hoog genoeg is de straf voor mijn gevoel natuurlijk niet, maar ik had er rekening mee gehouden dat de straf niet heel hoog zou zijn'*. De eigenaar van het tankstation vindt het bijzonder dat de daders de geëiste straf hebben gekregen: *'Dat komt niet vaak voor en dat zegt ook wel iets denk ik'*.

Wanneer de mannelijke werknemer terugkijkt op het afgelopen jaar geeft hij aan dat hij wel is veranderd als persoon: *'Ik ben harder geworden. Waar ik voorheen alles deed voor iedereen, doe ik dat nu niet meer. Voor de mensen in mijn directe omgeving doe ik nog steeds alles en voor hen ga ik nog steeds door het vuur. Ook op mijn werk ben ik harder geworden. Ik laat mezelf spreekwoordelijk niet meer zo makkelijk in een hoekje drukken indien een klant bijvoorbeeld intimiderend overkomt'*.

6.4 De impact van de overval op de eigenaar van het tankstation

De eigenaar was ten tijde van de overval niet aanwezig bij het tankstation. Desalniettemin heeft de overval ook impact gehad op hem. De dag na de overval plaatst de eigenaar van het tankstation het volgende in de regionale krant: *'Ik doe hierbij een oproep aan alle ouders in [...] om op te letten of hun kinderen zich na zondagavond anders gedragen, gespannen zijn. Het lijkt me sterk dat die jongens zondagavond na een overval rustig thuis komen, een colaatje pakken en met een zak chips op de bank gaan zitten'*.

Nadat één van de daders drie dagen in voorarrest had vastgezet, belde hij de eigenaar op. Hij vroeg of de eigenaar, misschien samen met de beide werknemers, een gesprek met hem wilde aangaan. De dader zou namelijk spijt hebben en daarom wilde hij zijn excuses aanbieden. De eigenaar heeft hiermee ingestemd omdat hij benieuwd was naar de oprechtheid van de dader. Bovendien hoopte hij de jongen bewust te maken van wat hij heeft gedaan en wat de impact daarvan was op zijn werknemers. De eigenaar zegt het volgende over het gesprek: *'Het is niet goed bevallen. Allereerst vroeg ik de dader welke straf hij vanuit thuis had gekregen. Het bleek dat hij twee maanden lang geen televisie mocht kijken en zijn mobiele telefoon niet mocht gebruiken. Daarnaast moest hij zich nog aan een aantal dingen houden, maar dat kwam vanuit de Reclassering. Op een bepaald moment bood hij zijn excuses aan. Mijn medewerkster raakte hierdoor geëmotioneerd en zei het volgende: "Ik zal jouw excuses nooit aanvaarden, want je weet niet wat je mij hebt aangedaan". Deze reactie deed de dader helemaal niets. Op een later moment vertelde hij dat hij graag profvoetballer wilde worden. Op dat moment sprong ik op en zei ik het volgende: "Als jij ooit nog zoiets flikt... Het is nu al moeilijk om in zo'n team te komen, maar mocht je zoiets nog een keer doen dan wordt dat helemaal onmogelijk". Opnieuw deed hem dit niets. Er was geen enkele emotie zichtbaar. Vanaf dat moment kreeg ik door dat het gesprek totaal geen zin had'*.

De eigenaar is in zijn eigen tijd veelvuldig actief geweest in het ondersteunen en begeleiden van de werknemers. Naast dat hij in de eerste weken na de overval aanwezig was in de winkel om zijn werknemers een veilig gevoel te geven, fungeerde hij als tussen-

persoon richting de politie en hielp hij zijn werknemers bij het invullen van formulieren en dergelijke. Dit heeft volgens hem veel energie gekost. Door de hele gang van zaken raakte de eigenaar steeds gefrustreerder. Dit had ook effect op het contact dat hij had met zijn klanten. Zo is het weleens voorgekomen dat hij zijn klanten afsnauwde. Later merkte hij dat hij gefrustreerd raakte in bepaalde situaties, waardoor hij op dat soort momenten besloot om te gaan wandelen. Op die manier kon hij stoom afblazen en kon hij daarna weer fris aan het werk.

Na de overval heeft hij zichzelf constant afgevraagd wat hij beter had kunnen doen. Een halfjaar na dato had hij daar echter nog geen antwoord op: *‘We hadden het contante geld weg kunnen doen, maar wat moet je daarna? Dan moet je namelijk alles achter slot en grendel zetten, inclusief het snoep en de sigaretten. Dat is voor ons geen optie’*. De overval is geen reden geweest om de winkel te sluiten en er een onbemand tankstation van te maken. De steunbetuigingen die hij heeft ontvangen, hebben ook geholpen bij het maken van die beslissing. De eigenaar zegt daar het volgende over: *‘Er zijn veel meer mensen die goed zijn dan slecht. Een dag na de overval is de burgemeester langs geweest. Hij was hier wel een uur. De beide werknemers heeft hij niet gesproken. Wel heeft hij de beelden bekeken. Hij verwonderde zich over de jonge slachtoffers en hij ging zorgen voor extra toezicht. Hij vertelde: “Het is mijn stad en ik krijg later last van dit soort jongens als ze niet worden gepakt. Dat moet ik niet hebben”. In de weken daarna zag ik ook geregeld een politieauto langsrijden, dus de burgemeester heeft zich er daadwerkelijk voor ingezet. Naast de burgemeester heb ik steun gekregen van heel veel klanten. Zij kwamen langs met een bos bloemen of iets dergelijks en dat deed mij erg goed’*.

7 De overval op een gelddepot

Deze casus gaat over een overval op een gelddepot die te boek staat als een van de meest gewelddadige overvallen in Nederland. De daders beschikten over zware vuurwapens met geprepareerde munitie waardoor ze door gepantserd staal konden schieten en ze schroomden ook niet om deze kalasjnikovs te gebruiken. In deze casus wordt een reconstructie van de overval gegeven en beschreven welke impact deze heeft gehad en ook nog steeds heeft op de politie in het algemeen en op individuele politiefunctionarissen in het bijzonder. Gezien het extreme en gerichte vuurwapengeweld is het wonderlijk dat er geen gewonden zijn gevallen. Alleen al het besef bij politiemensen dat er doden hadden kunnen vallen, laat zijn sporen na. Het vertrouwen van individuele politiemensen om in levensgevaarlijke situaties veilig en effectief te kunnen opereren, is aangetast. Bij sommigen tijdelijk, bij anderen nog steeds. De overval heeft alles op scherp gezet binnen de politie om in de toekomst beter te kunnen reageren op noodsituaties.

7.1 Introductie

In de nacht van 28 op 29 juni 2011 vindt er in Amsterdam-Zuidoost een overval plaats in een vestiging van het waardetransportbedrijf Brinks. Met behulp van explosieven dringen de overvallers om 03.00 uur de vestiging binnen. De dienstdoende agenten krijgen vrijwel direct een melding, waarna een groot aantal agenten zich naar de Kollenbergweg begeven. Wat er zich vervolgens voordoet, zal het leven van betrokken politieagenten onherstelbaar doen veranderen. De overval geldt als een van de gewelddadigste ooit in Nederland. De teamleider van het opsporingsonderzoek noemt het zelfs een ‘militaristisch uitgevoerde actie’.

7.2 Reconstructie

Even voor 03.00 uur komen er een grijze Audi Station en een donkere Audi Sedan naar het terrein van Brinks toegereiden. Met mijnwerkerslampjes op het hoofd loopt een aantal inzittenden van de voertuigen naar het pand van het geldtransportbedrijf toe. Een aantal anderen loopt naar de toegangswegen rondom het terrein. De personen die naar het pand lopen, knippen een gat in het hek wat om waardetransportbedrijf Brinks heen staat. Om naar het gebouw te komen, kruipen zij door het gat waarna zij even later allemaal weer een stukje bij het pand vandaan lopen. Wat volgt is een grote explosie, waarbij de overvallers met behulp van pentaerythritoltetranitraat (PETN) een gat in de gevel van het pand blazen. De bewakers die op dat moment aan het werk zijn

horen deze knal ook en bellen direct 112. In de melding vertelt een bewaker dat er een overval gaande is en dat zij gemaskerde mannen zien lopen. Nadat zij zich in het gebouw hebben verschanst, zien zij de overvallers zakken met – naar later blijkt – in totaal twaalf miljoen euro naar de grijze Audi Station en donkere Audi Sedan slepen.

In de tussentijd worden de dienstdoende agenten via de meldkamer op de hoogte gesteld van de overval: *‘AD3101, 3201 en 3501, hier het HB over’*. Een agent zegt hierover het volgende: *‘Normaal wordt er één auto opgeroepen, soms twee en nu ineens drie. We hoorden dat er een overval was bij het depot van het geldtransportbedrijf Brinks’*. Met loeiende sirenes rijden de agenten richting de Kollenbergweg. Bij de verkeerdienst van de KLPD aan de Burgemeester Stramanweg hebben de overvallers een kettingslot aan het hek van het gebouw vastgemaakt en kraaienpoten neergelegd om het weggrijden van de politieauto's te belemmeren. Er waren op dat moment echter geen politiemedewerkers in het gebouw aanwezig.

Voor de politiewagens die wel snel ter plekke zijn, is het van belang om te weten waar zij zich moeten positioneren. Het pand van Brinks ligt midden op het industrieterrein, dat een lopende hoofdweg heeft in een soort U-vorm. Dit maakt dat er een tweetal mogelijke vluchtroutes zijn voor de overvallers. De eerste vluchtroute is via het kruispunt bij de Amsterdam ArenA en de andere via het kruispunt bij de Shell en McDonald's. Terwijl de opgeroepen agenten bijna hun positie innemen, klinkt de centralist van de meldkamer gespannen door de portofoon: *‘Jongens denk alsjeblieft om je eigen veiligheid. We horen via de telefoon van de melder automatisch vuur en het gaat maar om geld’*. De politieagenten die binnen enkele minuten als eerste ter plaatse zijn, rijden in een opvallende politieauto. De bestuurder van deze auto vertelt: *‘Je rijdt er zo snel mogelijk heen met de wetenschap dat het serieus kan worden’*. Aangekomen op het terrein neemt hij gas terug omdat hij inschat dat het beter is overleg te plegen met de collega's van de andere opgeroepen eenheden die achter hem aan komen. *‘Ik stak mijn linkerarm uit het raam en remde af om aan te geven dat we moesten overleggen. Het leek me beter als een onopvallende auto eerst zou gaan verkennen omdat wij met ons voertuig te veel zouden opvallen’*. Zover kwam het echter niet want de agenten in de voorste auto worden direct frontaal beschoten met een automatisch vuurwapen door een van de overvallers die op een uitkijkpost is gepositioneerd: *‘Hij kwam al schietend op ons aflopen’*. In een reflex gooit de agent van het eerste politievoertuig het stuur om, trapt het gas in en rijdt als een razende over het gras weg. De tweede politieauto die was aangesloten, reageert daarop door de auto in zijn achteruit te zetten en op die manier te ontkomen aan het vuursalvo. Een andere agent die in weer een andere auto ter plaatse kwam, is getuige van het gebeuren en zegt: *‘Op het moment dat wij arriveren met de auto rijdt een andere politieauto achteruit waarbij de collega in de bijrijdersstoel met zijn pistool uit het raam hangt. Zij worden beschoten door één van de daders die midden op straat met een machinegeweer op hun aan het schieten is. Zij zijn niet lang daarna uit de auto gesprongen. Achteraf bleek de auto met kogels geraakt te zijn. Het doel van de dader was om ons op afstand te houden. Doordat hij aan het schieten was, zijn wij ook dekking gaan zoeken. In totaal lagen we met vier agenten in die bocht, waarbij ik achter betonblokken was gaan liggen. Een collega van mij zei dat hij de lichten van de auto uit ging*

doen. Ik vond juist dat hij groot licht op moest zetten, zodat de daders werden verblind en wij verderop konden gaan liggen. Mijn collega deed echter toch het licht uit, waardoor ik nog steeds achter die betonblokken lag. Later besepte ik me dat het plastic was en als hij daarop had geschoten, waren de kogels er hoe dan ook doorheen gegaan. We waren echter in een omgeving met enkel fabriekshallen en garages, dus er was nergens anders ook enige vorm van dekking'. De twee agenten uit het voertuig dat als eerste ter plaatse was en werd beschoten, waren ondertussen verder op het terrein gereden om dekking te zoeken. De agent vertelt op dat moment vol adrenaline te zijn geweest en hij was er heilig van overtuigd dat ze geraakt zouden zijn. *'Er moest bloed stromen maar dat was niet zo'*. Ze hadden veel geluk gehad. Op dat moment moet het politiekoppel beslissen wat te doen: *'We hebben razendsnel de zwaardere kogelwerende vesten aangetrokken die in de kofferbak lagen en daarna zijn we weer in de auto gaan zitten'*. De agent vertelt zich op dat moment te realiseren dat ze het niet kunnen winnen. Tegen de vuurkracht van *'het oorlogsmateriaal waarover de daders beschikken'*, zijn ze met hun vuurwapens, beschermende kleding en de training die ze op dat moment hebben gehad, niet opgewassen. In de auto blijven zitten, was geen optie: *'We zaten in een herkenbaar politievoertuig, dat werkt als een rode lap op een stier voor de dader'*. Omdat de agenten tijdens het vluchten een nieuw salvo aan kogels verwachtten, hebben ze de auto als blokkade midden op de weg geparkeerd, zijn ze de auto uitgerend en hebben ze zich verschild achter een dikke, betonnen muur: *'We voelden ons hopeloos klein en verloren, dit hadden we nog nooit meegemaakt'*. De agent vervolgt dat hij vanuit zijn positie wel zijn wapen in een vuurlijn op de auto gericht hield in de veronderstelling te zullen schieten als de daders aan kwamen rijden: *'Dat heb ik in de eerste minuten althans gedaan, na het horen van schoten uit automatische vuurwapens realiseerde ik me dat het geen enkele zin zou hebben om te schieten'*.

7.3 De overvallers slaan op de vlucht

Ondertussen is het communicatieverkeer via de districts- en hoofdkanalen een heksenketel geworden. Via deze kanalen kan slechts één persoon tegelijk praten, waardoor de informatie-uitwisseling traag verloopt. Langzamerhand komen er steeds meer eenheden aanrijden. Iedereen die in de omgeving van Amsterdam nog op het bureau zit, moet uitrukken. Het protocol van de politie schrijft voor dat zij nooit helemaal naar de locatie mogen rijden, om zodoende een gijzeling te voorkomen. De daders moeten op afstand omsingeld worden. Dit zorgt wel voor een bepaalde awareness bij een agent die vooraan dekking zocht: *'Als ze uit Brinks zouden komen, zouden ze zich vastrijden in de wegversperringen. Dat zou er uiteindelijk toe leiden dat zij niet verder kunnen maar wij ook in gevaar komen. Op dat moment ging er bij mij, ondanks alle instructies die we altijd mee krijgen, een knop om. Je zelfverdedigingsmechanisme wordt geactiveerd. De gevaarstelling was zo gevaarlijk dat in mijn ogen alles was toegestaan. Het maakte mij allemaal niet meer uit, als ik maar levend weg kwam'*. De daders blijven ondertussen maar schieten. Een agent zegt hierover het volgende: *'Door de zware knallen werd ik bang, echt*

bang! Wat doe ik in godsnaam hier! Het lijkt verdomme wel een .50 kaliber zeg ik in mezelf, zo hard waren de knallen'.

In de hoop op extra ondersteuning wordt gevraagd of het arrestatieteam (AT) beschikbaar is, maar dat is niet het geval. Zij hadden zowel qua aantal mensen als qua vuurkracht voor extra ondersteuning kunnen zorgen. Waar de politie namelijk beschikt over de oude Walther pistolen, heeft het AT beschikking over de Walther P5 en de Heckler & Koch. Dit zijn goede machinepistolen, waardoor het verschil met de kalasjnikovs van de daders kleiner zou zijn geworden. Ondanks dat het dan nog steeds een oneerlijke strijd zou zijn geweest, zou het in ieder geval een stuk minder oneerlijk zijn geworden. Na het AT gevraagd te hebben, wordt om de politiehelikopter gevraagd. Ook deze is niet beschikbaar. Het argument is dat deze in verband met de storm niet mag opstijgen.

Dan komt het moment dat de daders het gebouw verlaten en zich vastrijden in de wegversperringen steeds dichterbij, waardoor er sprake is van een tikkende tijdbom. Dit zou namelijk kunnen resulteren in een bloedbad. De agent die vooraan staat, zegt het volgende: *'Ik kreeg er langzamerhand vrede mee als het mijn laatste dag zou zijn, waardoor ik – ondanks de adrenaline – heel rustig bleef nadenken en handelen. Ik kon twee dingen doen. Als ik zou weg rennen en ze kwamen er op dat moment uit, zou ik er geweest zijn. Ik was echter niet van plan om gevonden te worden met een vol magazijn en kogels in m'n rug. Ik koos voor optie 2: als de daders eruit kwamen, zou ik mijn pistool leegschieten en gaan rennen om vervolgens te zien waar het schip zou stranden. Ik zat bij de politie en ik vond dat deze handelingen daar bij horen. Het duurde op een gegeven moment zo lang totdat ze naar buiten kwamen dat ik zelf begon met schieten. Niet kort daarna kwamen ze met twee auto's het gelddepot uit rijden. Ze hadden geen lichten aan en ze draaiden linksaf, richting het kruispunt van de Shell en McDonald's. Dit gaf ik door via de portofoon. De agenten die bij het kruispunt bij de ArenA stonden, reden hierdoor naar het andere kruispunt. Het schieten ging door en het interactieverkeer op de portofoon was chaotisch. Hierdoor kwamen er ook geen berichten meer tussendoor'.* Het zorgde ervoor dat er geen operationele informatie via de portofoon werd doorgegeven, maar enkel waarschuwingen over het gevaar dat de agenten liepen.

De twee vluchtauto's van de daders rijden achter elkaar aan over het terrein dezelfde richting op. Daar staat het herkenbare politievoertuig als blokkade midden op de weg geparkeerd. Vanachter de betonnen muur zien de agenten die dekking hebben gezocht, de auto's aan komen scheuren. De inzittenden van de voorste vluchtauto, de Audi Sedan, rijden al schietend uit het raam op het politievoertuig af. De politieagenten aanschouwen vanachter een muur verderop hoe hun dienstvoertuig met kogels wordt doorzeefd: *'Puur vanuit eigen veiligheid heb ik niet meer gevuurd, dat had geen enkele zin'.* De agent realiseert zich dat hij het vermoedelijk niet had overleefd als hij in of achter de auto was gaan zitten: *'Er zat zelfs een kogel in de hoofdsteun van mijn stoel'.*

De vluchtauto rijdt door en weet aan de wegversperring te ontkomen doordat zij ter voorbereiding op de overval de paaltjes uit het fietspad hadden gehaald. De tweede vluchtauto, de Audi Station keert daarentegen ineens om en rijdt in de richting waar hij vandaan komt waar andere politieagenten zich achter betonnen blokken hadden ver-

schuld. Een van die agenten zegt hierover het volgende: *‘De Audi Station kwam langzaam mijn richting op en van achter het betonblok vandaan schoot ik heel rustig drie-maal op de voorruit. Vervolgens knielde ik en schoot ik tweemaal in de zijkant. Na mijn schoten reden ze de versperring in, maar doordat een groot aantal auto’s zich hadden verplaatst, was er een gat gevallen. De auto is met vol gas door dat gat heen geknald. Ik had nog drie kogels, maar ik besloot niet meer te schieten omdat dan de kans bestond dat ik mijn collega’s zou raken’*. De tweede vluchtauto ontkomt op die manier ook aan de wegversperring.

7.4 De achtervolging

Nadat beide vluchtauto’s door de versperring zijn geknald, wordt de achtervolging door de politie ingezet. De overvallers in de Audi Station rijden in de richting van het politiebureau aan de Flierbosdreef. De Audi Station blijkt zo hard te rijden dat de overvallers een bocht missen en op het parkeerdek van het bureau nagenoeg tot stilstand komen. Ze rijden vervolgens richting Bijlmerdreef maar keren daarna ineens weer om en rijden opnieuw richting politiebureau Flierbosdreef. Daar op de kruising staat dan net een burgerpolitievoertuig op de kruising waar een politieagent is uitgestapt en net op tijd dekking zoekt. De agenten binnen denken dat het arrestatieteam is gearriveerd. Zij willen zonder twijfel naar buiten lopen. Dat blijkt een misvatting te zijn. Zodra de overvallers zien dat de agenten naar buiten komen lopen, openen zij het vuur op de agenten. De agenten duiken direct naar de grond en zoeken dekking achter betonnen blokken of muren. Een agent zegt: *‘De kogels vlogen op dat moment letterlijk het politiebureau in!’* Later wordt een kogel in de muur van de garage van het AT gevonden.

Uiteindelijk keert de Audi Station om en rijdt met 240 km per uur richting de A9. De achtervolging gaat dan verder. De Audi Station neemt snel afstand van de politiewagens, wat niet gek is gezien het feit dat deze wagens maximaal 175 km per uur rijden. De Audi Station verlaat de A9 en draait de A2 op. Een dienstdoend agent spreekt over wat volgde: *‘Eenmaal op de A2 is het een grote zee van blauw licht. Alle politieauto’s die in Amsterdam reden, rijden nu hier. Ik denk dat ik zeker 25 à 30 auto’s zie rijden. Op de portofoon schreeuwt iedereen van alles en nog wat. Ik zie collega’s opritten en afritten opgaan als gekken. Er heerst verwarring en onduidelijkheid over waar de Audi is. De een zegt: “hier er af” en de ander zegt: “nee rechtdoor”. Ik hoor een collega kwaad schreeuwen naar de meldkamer: “Waar blijft verdomme die helikopter?”’*

Gedurende de vluchtpoging verliest de bestuurder van de Audi Station op een gegeven moment de controle over het stuur en de auto komt – ter hoogte van afslag Waardenburg – in de vangrail terecht. Hierbij zou één overvaller gewond zijn geraakt. Of dat door een politiekogel is veroorzaakt, is onbekend gebleven. Nadat de overvallers zijn uitgestapt en de helft van het gestolen geld (6 miljoen) uit de auto hebben weten te halen, vliegt de auto in brand. De overvallers hebben daartoe eerst de benzinetank lek geschoten en daarna op de grond geschoten zodat er een vonkenregen ontstond. Vier bouwvakkers die op weg zijn naar het werk zien het ongeluk gebeuren en willen uitstappen om te helpen. De overvallers richten echter hun vuurwapens op de bouwvak-

kers en eisen dat zij op het asfalt gaan liggen. De overvallers leggen vervolgens het geld in de auto van de bouwvakkers, stappen in en vervolgen hun vlucht in een lichtgrijze Hyundai I10. Enige tijd later zien twee agenten – die posten bij een BP tankstation ter hoogte van Son en Breugel op de A50 – de Hyundai voorbijkomen. De overvallers rijden richting Eindhoven en de agenten zetten opnieuw een achtervolging in. Zij doen dit op gepaste afstand aangezien zij weten wat er zich in Amsterdam heeft afgespeeld. Bij afslag 31 ter hoogte van Veldhoven verlaat de Hyundai de A2. Op die afslag zetten de overvallers de auto stil en stappen uit, waarbij zij een hinderlaag op willen zetten voor de aanstormende agenten. De agenten zien dit echter gebeuren door de glazen geluidswal, wat hen doet besluiten de achtervolging te staken. Hierdoor kunnen de overvallers de grens met België oversteken en op die manier ontkomen.

7.5 De opsporing

De dag na de overval is er een team gevormd om de zaak op te helderen. Het betrof onder andere mensen van de Landelijke Eenheid, forensische opsporing en NFI. Vanuit het hele land werd dit team ondersteund. Op de piek bestond het team uit zeventig man. Een maand na de overval geeft de politie aan uit te gaan van minimaal zes daders naar aanleiding van de opgenomen bewakingsbeelden. Een spoor van de daders heeft de politie op dat moment nog niet. Wel heerst er het vermoeden dat één van de overvallers is overleden. Op de plek waar de vluchtauto was gecrasht en één inzittende gewond was geraakt, waren namelijk bloemen en een kaarsje neergelegd.

In het onderzoek is getracht de herkomst van de gebruikte vuurwapens na te gaan. Dit is echter niet gelukt. De teamleider zegt hierover het volgende: *‘De gebruikte wapens waren kalasjnikovs. Waar deze vandaan kwamen, hebben we niet kunnen achterhalen. De munitie blijkt uit het Oostblok te komen. Het betrof oude munitie die in oorlogswapens werd gebruikt. Ik vermoed dat zij deze munitie hebben aangepast, aangezien het tijdens de overval pantser doorborende kogels waren. De kogels zouden zelfs door de bepaling van onze AT auto’s zijn gegaan wanneer deze ter plaatse waren geweest. Dit soort munitie was voor die tijd vrij uniek. Het was namelijk nog nooit eerder gebruikt bij een overval in Nederland’*. Gaandeweg het onderzoek vond Rijkswaterstaat een tas in het gras langs de A67. In deze tas zat een bon, die is uitgedraaid op de dag voor de overval. Het betrof een kassabon van een supermarkt in België. De producten die waren gekocht, impliceerden dat er meerdere lunchpakketten waren samengesteld. Op de bon stond tevens een nummer dat herleidbaar was naar een bonuskaart van een Servische vrouw. De dochter van deze vrouw had een relatie met een man die bekend was vanwege zware overvallen in België. Deze mensen zijn gehoord maar waren op geen enkele manier te linken aan de overval. In een poging om de daders te identificeren, is er een digitale tijdlijn gecreëerd op basis van de beschikbare camerabeelden. Hiermee werd getracht de rol van de overvallers in kaart te brengen. De teamleider zegt hierover het volgende: *‘Het idee was goed, het geleverde product ook, alleen waren de opbrengsten minimaal. Het beschikbare materiaal bleek kwalitatief onvoldoende om goede aanknopingspunten voor de opsporing te vinden’*.

In 2012 wordt duidelijk dat de daders van de overval een professionele bende uit België is, die ook verantwoordelijk zou zijn voor overvallen in Duitsland en Frankrijk. De kern zou van Marokkaanse en Algerijnse afkomst zijn, opererend vanuit de omgeving Brussel. Uiteindelijk worden er twee verdachten opgepakt. Volgens het Openbaar Ministerie zouden zij hebben geholpen bij de voorbereidingen voor de overval. Zo zou Achraf A. het kettingslot hebben vastgemaakt aan het hek van het gebouw bij de verkeersdienst van de KLPD. Dit vermoeden was er doordat er een handschoen was gevonden die vast zat in het hek met daarin zijn DNA-sporen. De andere verdachte, Rachid C., zou één van de vluchtauto's hebben geleverd. Het kenteken van de auto stond op zijn naam. Tegen beide mannen is vier jaar cel geëist. In 2014 worden zij echter vrijgesproken. De rechtbank oordeelt dat er onvoldoende bewijs is. Zo kon er niet aangetoond worden dat de handschoen op het hek terecht is gekomen tijdens het afsluiten. Volgens de rechter kon dit ook op een ander moment gebeurd zijn. Daarnaast vond de rechtbank dat er onvoldoende bewijs is dat de betrokken auto bewust is geleverd voor de overval. Achraf A. wordt wel veroordeeld tot twee maanden celstraf vanwege het in bezit hebben van een gasalarmpistool en hennep. In mei 2014 wordt in Marokko een andere verdachte van de overval opgepakt. Deze Ali A. wordt gezien als de hoofdverdachte en is na een jaar voorarrest vrijgelaten. Er was onvoldoende bewijs om hem in Marokko te laten veroordelen. De overige verdachten zijn nog voortvluchtig.

In de jaren na de overval is voortdurend geïnvesteerd in de zaak. De teamleider zegt hierover: *‘Dat komt door mijn intrinsieke motivatie om zaken op te helderen. Doordat er na de overval andere zaken opgelost dienden te worden, moest ik deze uit mijn handen laten vallen. Dat was mijn eer te na. In die tijd was Ivo Opstelten nog minister en hij zei tegen me: “De onderste steen moet boven”. Daar was ik het mee eens en ik moest en zou deze zaak afronden. Er was zo gewetenloos op zoveel collega’s geschoten met automatische wapens. Dat mocht niet ongestraft blijven en ik wilde er alles aan doen om het te proberen op te lossen. Daarbij kwam dat ik vond dat er nog winst te halen viel in deze zaak’.* De teamleider heeft intern veel moeite moeten doen om collega’s te vinden die vrijgemaakt konden worden om nog aan de zaak te werken. Uiteindelijk zijn twee personen vrijgemaakt om de hele zaak te reviewen: *‘Zij lezen alle verbalen en e-mails nogmaals, ordenen dit en nemen alle daaruit voortkomende scenario’s door. Wanneer er in de toekomst ooit iemand komt biechten, dan hebben wij de dossiervorming in ieder geval op orde en is de zaak “cold case proof”’. Hierdoor kan ik rustig slapen’.*

7.6 Reflectie op de overval

Wonder boven wonder is er niemand ernstig gewond geraakt onder al het vuurwapengeweld. Terwijl de ene politieagent voor het eerst met deze mate van geweld te maken heeft gehad, vertelt een andere agent het geweld niet als een verrassing te hebben ervaren: *‘Tuurlijk was het heel extreem, maar het was niet vreemd. Voor deze overval waren er namelijk al veel ram- en plofkraken geweest, gingen steeds meer criminelen over vuurwapens beschikken en maakten ze hier ook sneller gebruik van. Daarbij waren aanslagen niet van gisteren, gezien de moord op Van Gogh. Tegenwoordig willen dit soort jongens*

geen profvoetballer meer worden, maar Scarface, waarbij “Get rich or die trying” hun levensmotto is’.

Wat terugkomt in de verhalen van verschillende agenten is frustratie over dat zij zich onvoldoende uitgerust voelen om het hoofd te bieden aan deze vormen van geweld. Zij hebben het als een oneerlijke strijd ervaren en zien het als puur geluk dat alle betrokkenen het overleefd hebben. Een agent vertelt: *‘Wat mij boos heeft gemaakt, is dat wij als politie zijnde dit soort daders niet de baas kunnen zijn. Door de uitrusting die wij hadden en hebben, kun je hoog of laag springen maar het blijft te allen tijde een oneerlijke strijd. Zij hadden betere vuurwapens en betere auto’s. We waren gewoon niet opgewassen tegen deze vormen van geweld. Wanneer ik getraind was om zo’n zelfde vuurwapen te gebruiken, waren zij niet weggekomen. Nu was het zo dat wanneer die dader niet midden op straat was blijven staan maar de hoek om was gekomen, wij het misschien niet hadden gered. De kans dat we het er dan allemaal levend van af hadden gebracht, was misschien twintig tot dertig procent geweest’.*

Door deze oneerlijke strijd is een aantal politieagenten gedurende de overval in bosjes of struiken gaan liggen om zodoende het gevaar voor zichzelf te minimaliseren. Daarnaast is een aantal agenten het gebied rondom het gelddepot ontvlucht. Een agent die wel is gebleven, zegt hierover het volgende: *‘Ik ben bij de politie gegaan om wat tegen de criminaliteit te doen. Ik wist al wel wat ik kon verwachten toen ik bij de politie ging. Je hebt niet voor niets een pistool aan je koppel hangen. Ik heb tijdens de overval heel rationeel afgewogen om te gaan schieten en te blijven. Achteraf zijn er zes collega’s geweest die ook op de daders hebben geschoten’.* Hij vervolgt dat er ook een groot aantal collega’s is gevlucht: *‘Ik denk misschien wel de helft. Zij hebben deze afweging gemaakt omdat zij bijvoorbeeld thuis kinderen hebben. Ik ben niet boos op mijn collega’s, ondanks het feit dat ze me in de steek hebben gelaten. Ergens kan ik het namelijk wel begrijpen. Het heeft er allemaal wel voor gezorgd dat ik weet op welke collega’s ik kan bouwen. Ik heb mijn collega’s er nooit mee geconfronteerd, maar als ik nu met een van hen de straat op ga, weet ik wel wat ik aan diegene heb. Die afweging maak ik elke dienst’.*

Een agent die in uniform en met herkenbaar politievoertuig ter plaatse was, vertelt dat hij zich voor het eerst realiseerde dat die uitrusting hem ook juist tot ‘schietschijf’ kan maken: *‘Normaal gesproken had ik altijd het idee dat ik als politieagent een soort supermanpak aantrok waarmee ik de wereld aankon. Dat gevoel hielp me ook altijd in het goed uitvoeren van mijn taken. Sinds de overval is dat gevoel totaal veranderd’.*

Volgens de teamleider is er na de overval veel veranderd bij de politie. Voor de overval was het bijvoorbeeld gebruikelijk dat er slechts vier à vijf mensen in de meldkamer zaten. De overval heeft geleerd dat dit in zo’n noodsituatie te weinig is. Daardoor zitten er sindsdien ook afgevaardigden van andere hulpverleningsdiensten zoals de brandweer en de GGD. Daarnaast heeft de meldkamer de mogelijkheid gekregen in noodsituaties relatief minder belangrijke meldingen door te zetten naar 112. Voor de overval dienden zij deze meldingen ook op te pakken, waardoor de bereikbaarheid verminderde. Een tweede les is geweest dat de communicatie verbeterd moest worden. Voor en tijdens de overval duurde het vaak erg lang voordat de meldkamer een bepaalde eenheid kon bereiken, waardoor daders vaak al weg waren voordat überhaupt contact was

geweest tussen de meldkamer en de desbetreffende eenheid. Na de overval is dit verbeterd. Een derde aanpassing is de komst van de 'rodeknopprocedure'. Voor en tijdens de overval was het zo dat medewerkers van de arrestatieteams (AT) en observatieteams (OT) ongeacht waar ze woonachtig waren, naar de basis in hun eenheid moesten rijden en daar pas te horen kregen wat er gaande was en orders kregen. Hierdoor verloor men heel veel tijd. Tegenwoordig krijgen alle leden van bijzondere diensten (zoals AT, OT, DSI) een pushbericht op hun telefoon waarop staat wat er aan de hand is en naar welke dichtstbijzijnde opstelplaats zij moeten gaan. Deze opstelplaats is maximaal tien minuten vanwaar je je op dat moment bevindt. Op deze manier ligt er volgens de teamleider een lappendeken over Nederland heen en kan er eerder worden gereageerd. Het feit dat de munitie die door de daders bij de overval is gebruikt pantserdoorborend was, heeft er als vierde aanpassing toe geleid dat de voertuigen van het AT zijn aangepast om daar in de toekomst beter tegen bestand te zijn.

Wanneer aan betrokken agenten wordt gevraagd of de politie lessen heeft geleerd uit deze casus, reageert een van hen dat hij zich daar zeker in de beginperiode heel druk over heeft gemaakt: *'Dit mag nooit meer gebeuren, ik heb me zo verloren gevoeld en het heeft alleen met geluk te maken dat we het hebben overleefd'*. Hij heeft er intern op gehamerd dat er uit het voorval lering getrokken moest worden. Hij was ook sterk gefocust op persoonlijke veiligheid van hem maar ook van zijn collega's: *'Ik realiseerde me zo sterk dat het nu goed is gegaan maar dat het een volgende keer helemaal fout kan aflopen. Daardoor kon ik me bijvoorbeeld ontzettend druk maken dat collega's hun kogelwerend vest niet droegen tijdens dienst'*. Een andere agent geeft aan zich er aan te storen dat er geen lessen zijn geleerd uit de overval. *'Er gebeurt niks en dat stoort mij enorm. Enkel de beschikking hebben over een wapenkast op het bureau met daarbij een training over het gebruik van dit soort wapens zou al een hele verbetering zijn. We willen boeven vangen en daarvoor moeten we de juiste middelen krijgen. Alleen dan zouden we weerstand kunnen bieden tegen dit soort daders. Wij als politieagenten zijn altijd als eerste ter plaatse. Wij zouden dan ook moeten handelen, maar dat kunnen we niet'*. Een andere agent beaamt dat hij zich niet opgewassen voelt tegen daders met zware vuurwapens en hen daardoor niet kan aanhouden: *'Wil je ze stoppen dan moet je vergelijkbaar materiaal tot je beschikking hebben'*. Terwijl de politiewapens dezelfde vuurkracht hebben behouden als in het verleden, zijn er binnen de politie wel andere aanpassingen gedaan om eenzelfde scenario in de toekomst te voorkomen. Zo zijn er in de loop der tijd gepantserde auto's bij de bureaus paraat komen te staan om bij dit soort incidenten ingezet te kunnen worden. De noodhulp is dan niet meer de eerste die ter plaatse wordt gestuurd maar er kan nu beter op de situatie geanticipeerd worden. Daarnaast is er nu in relatie tot terrorisme meer aandacht voor ernstig geweld in de trainingen voor agenten. De verhalen van politieagenten die bij de Brinks overval zijn geweest, hebben daar input voor gevormd.

7.7 De impact van de overval

De overval is een van de meest gewelddadige overvallen in Nederland. Een paar uur na de overval krijgen alle betrokken agenten te horen dat zij zich voor een debriefing moeten melden op bureau Flierbosdreef, daar waar het een aantal uur eerder nog levensgevaarlijk was. In totaal zitten er zo'n vijftig agenten in een bomvolle zaal. Bij binnenkomst valt op dat iedereen anders reageert op zo'n gebeurtenis. Een agent zegt hierover: *'De een zit voor zich uit te staren met een waterige, glazige blik. Een blik die dwars door alles heen kijkt. Je kon voor hem staan, hij zag je gewoon niet. De ander vertelt het verhaal snel en is nog high van de adrenaline. Weer de ander is boos en schreeuwt, sommigen huilen'*. Bij de debriefing is de wijkteamchef van het bureau aanwezig, evenals allerlei hulpteams voor de agenten. Iedere agent doet tijdens deze debriefing zijn of haar verhaal en ook daarin waren grote verschillen. Zo vertelde de ene agent het verhaal nog steeds ontspannen, terwijl de andere agent helemaal van de wereld leek te zijn. Een agent zegt: *'De collega die naast mij zat, zat eraan te denken om ontslag te nemen. Hij was helemaal stuk en gebroken. Tijdens de debriefing waren er ook inspecteurs aanwezig, die niet ter plekke bij de overval waren geweest. Eén inspecteur heeft PTSS gekregen door de verhalen die wij daar hebben gedeeld. Het heeft al met al dus veel impact gehad. Dit is natuurlijk ook niet het enige incident dat hieraan heeft bijgedragen. Iedereen heeft een druppel die de emmer doet overlopen en voor sommigen was dit die druppel'*. Na de debriefing moesten alle agenten hun gegevens opschrijven zodat de hulpteams contact konden opnemen. Uiteindelijk hebben twaalf agenten in relatie tot de overval aangifte gedaan van onder meer poging tot moord en doodslag.

Een agent zegt het volgende over de eerste weken na de overval: *'De eerste weken stond ik iedere keer op scherp als ik een snelle Audi zag rijden. Ik was in die periode sowieso scherp en heel gefocust. Je blijft er dus wel even mee bezig'*. Een andere agent vertelt in het begin altijd maar bezig te zijn geweest met de overval: *'Ik wist precies hoe vaak er geschoten was en hoeveel hulzen er lagen. Ik verorberde alle details die ik over de zaak kon vinden'*. Een agent zegt veranderd te zijn door het meemaken van het geweld tijdens de overval. Hij vertelt in de eerste weken niet meer in de noodhulp te hebben gewerkt. En ook zijn directe collega's zijn een tijdje uit de noodhulp gehaald. Daarna zijn er enkele politieagenten ook op eigen verzoek niet meer in de noodhulp teruggekeerd maar ander werk binnen de politie gaan uitvoeren.

Voor veel agenten is dit het begin van een lange periode van herstel. Een betrokken agent zegt: *'Bij mij is later, zoals ik het maar noem, een niet-erkende vorm van PTSS vastgesteld en heb daar sindsdien erg veel last van gehad en nog steeds. Deze ervaring heeft mijn leven onherstelbaar veranderd en heeft een ernstige permanente deuk in mijn gezondheid opgeleverd'*. Een andere agent ging in de maanden na de overval weleens alleen boodschappen doen. Wanneer het echter te druk werd in de supermarkt, liet hij zijn kar staan en 'vluchtte' hij naar huis. Hier ging hij vervolgens wekenlang computerspelletjes spelen om zodoende afleiding te vinden. Er zijn agenten die acht jaar na dato (deels) nog thuis zitten met mentale gezondheidsproblemen.

Niet alleen de agenten hebben last gekregen van hun mentale gezondheid, maar ook mensen van de forensische opsporing. Voor hen was het één van de grootste plaatsen delict ooit. Waar de meeste misdrijven één of enkele plaatsen delict kennen, had deze overval er namelijk wel elf of twaalf. Door het feit dat collega's hierbij zijn beschoten, ontstond er een bepaald verantwoordelijkheidsgevoel om het werk goed uit te voeren. Dit maakte dat de werkdruk te hoog werd voor een persoon, waardoor diegene volgens een collega ook PTSS heeft overgehouden aan de overval.

Een jaar na de overval is nogmaals een debriefing geweest. Er werd gekeken hoe het met iedereen ging en er werd besproken wat de ontwikkelingen waren: *'Bij veel collega's was het een en ander weggezaakt, en kwam het door de debriefing allemaal weer omhoog. Veel mensen zijn hier erg door geraakt. De nazorg is daarin wel voldoende geweest. Ik heb mezelf nooit als slachtoffer gezien. Wanneer je echter beschoten bent, gevluht bent en daardoor schaamte kent, snap ik dat je met jezelf in de knoop kan raken. Dat is heftig'*. Een andere agent heeft heel bewust de afweging gemaakt om niet te schieten toen de vluchtauto's voorbij kwamen: *'Ik heb me daar in het begin wel gefrustreerd over gevoeld maar heb er nu vrede mee want het was de meest wijze beslissing op dat moment'*.

Agenten vertellen hoe de gewelddadige overval directe impact op hun werkbeleving heeft gehad: *'Ik over reageerde op meldingen van overvallen. Mijn hartslag ging omhoog, ik begon te zweten en schoot in de stress'*. Desondanks zegt hij wel professioneel te kunnen blijven handelen. Een andere agent geeft aan dat wanneer het nog een keer zou gebeuren, hij niet goed weet wat hij zou doen en mogelijk niet het risico meer wil nemen als er een melding van een dergelijke gewelddadige situatie komt: *'Ik wil er best heen, maar dan wil ik ook getraind zijn en over de juiste wapens beschikken. Wanneer dat niet geregeld is, blijf ik liever thuis'*. De betrokken agenten zeggen behoedzamer te zijn geworden. Het hebben van een gezin met kinderen maakt volgens betrokken agenten een *'gigantisch verschil'* om de risico's nog te willen nemen die gepaard gaan met de noodhulp. Tenslotte vult een agent aan dat de hele gebeurtenis er ook voor heeft gezorgd dat zijn vrouw en zijn familie anders naar zijn werk bij de politie is gaan kijken: *'Sinds de overval zijn zij er niet meer zo happig op dat ik bij de politie werk omdat ze nu maar al te goed weten hoeveel risico dat met zich mee kan brengen'*.

8 Schieten in een woonwijk

Door schietpartijen op straat kunnen onbedoelde slachtoffers vallen. In deze casus beschrijven we hoe een schietpartij in een woonwijk in Utrecht verliep. Er werd 's nachts geschoten met een automatisch vuurwapen waardoor veel mensen werden opgeschrikt. Een van hen raakte gewond door een verdwaalde kogel. We gaan in op de impact die de schietpartij op de directe slachtoffers en op de buurtbewoners heeft gehad. De beleving dat er onschuldige slachtoffers vallen door afrekeningen in het criminele milieu maakt de omgeving angstig en boos. Aan de hand van een gesprek met betrokken politiefunctionarissen schetsen we wat de impact van het incident is op politiemensen die in dergelijke situaties moeten optreden. De confrontatie met steeds zwaardere vuurwapens en de nonchalance waarmee geschoten lijkt te worden, gaat ook politiemensen niet in de koude kleren zitten. Volgend op de emoties die vrijkomen na dergelijke incidenten komt de vraag op of zij met de reguliere politieuitrusting wel opgewassen zijn tegen de vuurkracht van de illegale wapens die worden gebruikt.

8.1 Introductie

De voormalig minister voor Wonen, Wijken en Integratie bracht in 2007 een lijst naar buiten met de veertig ergste probleemwijken van Nederland. Het kabinet trok 400 miljoen euro uit om deze wijken te verbeteren, waarbij de focus lag op wonen, werken, leren, integreren en veiligheid. Binnen de Utrechtse wijk Overvecht blijkt dit niet tot aanzienlijke verbeteringen te hebben geleid. Integendeel, begin 2017 geeft de helft van de bewoners aan zich weleens onveilig te voelen in de buurt, waarmee Utrecht Overvecht het hoogst scoort van alle Utrechtse wijken. Daarnaast geven de bewoners hun eigen wijk een rapportcijfer van 5,3, terwijl Utrecht gemiddeld een 7,1 scoort. Gezien enkele gebeurtenissen in 2017 komen deze cijfers niet uit de lucht vallen. Zo zijn er in 2017 meerdere schietpartijen en liquidaties geweest, waaronder op 18 december 2017.

8.2 Reconstructie

In de nacht van 17 op 18 december 2017, rijden twee Marokkaanse mannen van rond de dertig jaar in een witte Volkswagen Polo door de Japurádreef te Utrecht. Op hetzelfde moment staat een andere auto (een BMW) stil op het midden van de weg en begeeft de chauffeur zich buiten de auto. Op het moment dat de witte Volkswagen Polo de chauffeur passeert, begint hij te schieten. Een buurtbewoner zegt hierover het volgende: *'Ik hoorde flink wat herrie. We keken uit het raam en zagen dat er iemand aan het*

schieten was. Er waren twee auto's te zien en het leek alsof er vuurwerk bij was, maar iemand was dus aan het schieten. De chauffeur lost 28 schoten met zijn automatische vuurwapen. Het overgrote deel van de kogels raakt de Volkswagen Golf en de inzittenden, maar er suizen ook kogels langs de auto die in het donker verdwijnen. Wanneer het magazijn van het vuurwapen leeg is, springt de schutter in zijn BMW en vlucht hij. Even later stapt hij over in een Audi A5 met valse kentekenplaten. De inzittenden van de witte Volkswagen Polo raken gewond en proberen – terwijl op hun wordt geschoten – te ontsnappen. Zij rijden een doodlopend straatje in waar een woonwagenkamp is gevestigd. Ze stappen uit om hulp te zoeken bij één van de bewoners van het kamp. Waar de een niet ernstig gewond is, bloedt de ander hevig vanwege een kogel die in zijn schouder terecht is gekomen. De bewoner die hulp biedt, zegt het volgende: *'De honden waren aangeslagen door het lawaai. Omdat ze maar bleven blaffen, ben ik naar beneden gegaan. We lagen al op bed. Ik ben buiten gaan kijken en trof toen die twee mannen aan. De een bloedde hevig. Hij had een schotwond bij zijn schouder. Mijn vrouw is nog een handdoek wezen halen om het bloeden daarmee te stelpen. Hij heeft even buiten op de trap voor de deur gezeten. Het bloed zat aan de trap'*. Nadat de bewoner 112 heeft gebeld, worden de slachtoffers door een voor hun bekende naar het naar het St. Antonius Ziekenhuis in Leidsche Rijn gebracht. Bij het ziekenhuis is veel politie aanwezig, aangezien er rekening wordt gehouden met de mogelijkheid dat de schutters terugkomen. De twee inzittenden van de Volkswagen Polo hebben de liquidatiepoging overleefd. Het is onbekend of het conflict voorbij is. Volgens de wijkagent kan het weer op gaan bloeien en staat daarmee een volgend schietincident voor de deur.

Na het schietincident blijkt dat de schutter niet alleen de inzittenden van de Volkswagen Polo heeft verwond, maar ook een 81-jarige vrouw die in haar bed lag op het moment van de schietpartij. Een verdwaalde kogel is via het raam schuin naar boven gegaan, daar afgeketst en in het been van de vrouw terecht gekomen. Haar zoon vertelt hierover het volgende: *'Ze lag te slapen samen met haar man. Ze hoorden kabaal en dachten aan vuurwerk. Op dat moment voelde mijn moeder een klap tegen haar been. Ze dachten dus dat er iemand binnen was. Op het moment dat ze uit bed stapte, zag ze het bloed uit haar been stromen'*. De vrouw is direct naar het ziekenhuis vervoerd en heeft achteraf veel geluk gehad. Wanneer haar bed andersom had gestaan, was zij namelijk hoogstwaarschijnlijk in haar hoofd geraakt. Later is er bij de burens nog een verdwaalde kogel in de badkamer aangetroffen. De politie startte meteen een uitgebreid onderzoek in een poging om zowel de schutter als het automatische vuurwapen te vinden. Hierbij zijn zes huiszoekingen verricht, waarvan vier in Utrecht en twee daarbuiten.

8.3 De impact op onbedoelde slachtoffers

De politiek reageerde geschokt op het schietincident. Zo vond een raadslid van D66 het *'ontzettend verschrikkelijk'*, is het voor een raadslid van GroenLinks *'enorm schrikken, ook voor haar familie en andere omwonenden'* en zei een raadslid van de VVD het volgende: *'Een bewoonster die in haar slaap geraakt wordt is nóg een stap verder dan een schietpartij tussen criminelen'*. Een CDA'er sluit zich hier bij aan: *'Schieten met een auto-*

matisch geweer waarbij een mevrouw is geraakt, heeft nog meer impact dan een gerichte liquidatie'.

Doordat het vrouwelijke slachtoffer in haar woning onbedoeld was geraakt door een afgevuurde verdwaalde kogel verloor zij veel bloed en moest zij een aantal dagen in het ziekenhuis blijven om aan te sterken. Uiteindelijk had ze een bloedtransfusie nodig om weer helemaal op te knappen. Dat het schietincident veel impact heeft gehad op de vrouw en haar 80-jarige man is logisch. Een dag na het schietincident beschrijft hij zijn ervaringen als volgt: *'Ik schrok wakker van de knallen. Heel snel achter elkaar: ratata-tata. Het was een automatisch geweer. Vlak bij ons huis. Mijn vrouw zat helemaal onder het bloed. Ze kon haar been ook niet meer goed bewegen. Omdat mijn vrouw aan de bloedverdunners zit, bloedde ze heel erg. Dat was erg spannend. Maar gelukkig wist mijn vrouw rustig te blijven. Ze was zo dapper. De ambulance en politie waren snel ter plaatse en ze hebben mijn vrouw heel goed en vriendelijk behandeld. Ze ligt nog in het ziekenhuis, maar ze is rustig en weer goed aanspreekbaar. Maar natuurlijk ook erg geschrokken. Je moet er niet aan denken wat er was gebeurd als de kogel mijn vrouw net iets hoger had geraakt. Daar moet ik echt niet te lang over nadenken. Dat je zelfs niet meer veilig bent in je eigen huis, in je eigen bed. Daar zijn we heel erg van geschrokken. We voelen ons even niet meer veilig in ons eigen huis waar we al zo lang wonen. Het is vreselijk wat er is gebeurd maar gelukkig leeft ze nog'.* Ook geeft de vrouw, terwijl zij in het ziekenhuis ligt, een reactie op hetgeen is gebeurd: *'Mijn gevoel als ik straks terugga moet ik ontdekken. Als ik zo in m'n bed stap zal dat wel even een raar gevoel geven'.* Om haar een steuntje in de rug te geven, is de toenmalig burgemeester kort na het schietincident bij haar op bezoek geweest. Daarnaast heeft de vrouw sinds het schietincident een familierechercheur die haar begeleidt.

8.4 De impact op buurtbewoners

Door alle incidenten die zich hebben voorgedaan in Utrecht Overvecht heeft zich een verharding voorgedaan in de wijk. Men leeft van dag tot dag en wordt liever met rust gelaten. Dit zorgt ervoor dat de sociale controle in de wijk heel laag is en de bewoners vaak niet eens weten wie hun burens zijn. Hetgeen deze casus bijzonder maakt ten opzichte van de eerdere schietincidenten in Utrecht Overvecht, is dat ditmaal een afrekening in het criminele milieu heeft geleid tot een onschuldige slachtoffer. Hierdoor is gebeurd waar men al heel lang bang voor was. Het heeft veel impact gehad op de bewoners in de wijk. Zo ook op de bewoner van het huis waar de kogel in de badkamer is aangetroffen. Hij zegt hierover het volgende: *'Wat is het geweest? Is het een verdwaalde kogel geweest? Of is het omdat wij hier vanuit het raam zaten te kijken? Geen idee. Maar voor hetzelfde geldt ben je in de badkamer bezig of is het twee meter naar beneden waar wij zaten. Dat er onschuldige slachtoffers vallen, dat vind ik het ergst. Dat maakt me nijdig, heel erg nijdig. Weet je, wat ze buiten op straat doen, en dat hoor je continu natuurlijk en dat is allemaal niet goed, maar dan is het nog ver van je bed. Nou komt het binnen. Daar word ik niet happy van, kan ik je vertellen. Ik ben blij dat het in de nachtelijke uren gebeurde. Ik heb namelijk ook een dochter van twaalf en je wilt niet bedenken*

wat er dan kan gebeuren. Je merkt natuurlijk wel dat het erger wordt, je hoort het vaker. Moet je hier blijven? Moet je hier weg? Natuurlijk hebben we het er wel eens over gehad'. Een andere bewoonster laat zich uit over de wijk Utrecht Overvecht: 'Ik weet dat het een achterlijke buurt is. Mijn kinderen zeggen ook wel eens van "Ja, je moet eigenlijk verhuizen". Maar dat doe ik niet'.

Na het schietincident was het zaak voor de wijkagent om de rust te doen laten wederkeren in de wijk. Daarin werd hij gesteund door een Team Districtelijke Aanpak (TDA), met daarin professionals voortkomend uit verschillende disciplines. Samen keken zij hoe de impact van het schietincident zo klein mogelijk gehouden kon worden. Hiervoor dienden zij te peilen hoe de bewoners zich voelden. Dit deden zij ten eerste door de sociale media in de gaten te houden. Volgens de wijkagent is sociale media namelijk een machtig middel om stemmingmakerij te veroorzaken. De sociale media werd gemonitord door de politie en de gemeente en daaruit bleek dat het vrij rustig was op sociale media. Daarnaast zaten de politie en het TDA vaak bij elkaar om het een en ander te bespreken. Tijdens een van deze overleggen is besloten om een bewonersbijeenkomst te organiseren. Deze vond een dag na het schietincident plaats. De bewoners konden daarbij in gesprek gaan met de toenmalige burgemeester, de politie, medewerkers van de gemeente, een aantal toezichthouders en mensen van Slachtofferhulp Nederland. Er kwamen zo'n twintig mensen op af. In het begin van dit gesprek kwamen de zorgen omtrent de criminaliteit en veiligheid in de wijk nadrukkelijk naar voren. Zo vertelt de overbuurvrouw van het geraakte vrouwelijke slachtoffer het volgende: *'Mijn zesjarige dochter durft na de schietpartij niet meer alleen te slapen. We zijn erg geschrokken. Als mijn dochter iemand op straat ziet, denkt ze dat het een boef is. En net durfde ze niet alleen uit de auto te stappen'. Ook een andere vrouw uitte haar angsten: 'Ik vond het toch wel te heftig wat er gebeurde en het voelt alsof je in een mijneveld leeft. Je merkt toch de laatste tijd dat er wel veel calamiteiten ontstaan in Overvecht, vandaar dat ik het belangrijk vond om te komen'. Een mannelijke bewoner geeft min of meer hetzelfde aan: 'We zijn er zeker van geschrokken, mijn vrouw en ik. We waren een film aan het kijken en ineens hoor je knallen. Nou is het in de nachtelijke uren, maar voor hetzelfde geld was ik zelf betrokken bij het incident. De veilige omgeving in Overvecht zijn we kwijtgeraakt en dat baart mij zorgen'. Daarentegen waren er ook wijkbewoners die zich niet zo druk maakten over het schietincident. Zo zei een bewoner dat 'zoiets overal kan gebeuren', zei een andere bewoner 'Ach, ik schrik niet meer op Overvecht', beweerde een bewoonster dat 'ze het wel heel naar vindt, maar er niet bang voor is' en haalde weer een andere bewoonster haar schouders op: 'Ik ben wel wakker geworden toen ze de pinautomaat hadden opgeblazen in het winkelcentrum, eerder dit jaar. Er gebeurt hier zo veel wat het daglicht niet kan verdagen'.*

De vragen die op de bijeenkomst werden gesteld, gingen desalniettemin met name over de veiligheid van de buurtbewoners. De hoofdvraag was of de doelwitten van het schietincident in de wijk woonden, met daaraan gelinkt de vraag of het nogmaals kon gebeuren. De politie kon daarop antwoorden dat het incident niet wijkgerelateerd was en dus in iedere wijk had kunnen gebeuren en dat werkte geruststellend: *'Het belangrijkste in dit soort situaties is dat we de angst wegnemen of in elk geval verminderen'.* Na tien tot

vijftien minuten ging het dan ook niet meer over het schietincident, maar over de alledaagse problematiek van de bewoners. Desondanks is er besloten om gedurende twee weken extra te surveilleren in de wijk. Door meer blauw te laten zien op straat werd getracht het veiligheidsgevoel te vergroten. De toenmalig burgemeester zegt hierover het volgende: *‘Deze gebeurtenis heeft de omwonenden, maar ook mij, bijzonder geschokt. Het is onacceptabel dat zoiets gebeurt. Omwonenden maken zich ongerust over hun veiligheid. Deze signalen worden zeer serieus genomen. De politie neemt het schietincident hoog op. Naast het rechteercheteam dat aan de zaak werkt, wordt de komende dagen extra politiecapaciteit ingezet in de buurt. Ook onze toezichthouders en handhavers zullen extra in de buurt aanwezig zijn. De komende dagen blijven we de zaak monitoren’*. Ook gingen bewoners met elkaar in gesprek om het veiligheidsgevoel te vergroten, bijvoorbeeld door het aanmaken van een WhatsAppgroep. Zodoende zou de sociale controle kunnen toenemen.

8.5 De impact op de politie

Schietpartijen zoals deze zijn de politie niet vreemd: *‘We grossieren in liquidaties’*, vertelt de chef van het lokale basisteam. Wat betreft de omvang van schietincidenten stelt de politie dat de aanwas van illegale wapens groter is dan wat zij uit de roulatie kunnen halen. Schietincidenten als deze hebben een grote invloed op politieagenten. Vlak na het schietincident heeft de leidinggevende de stemming onder zijn agenten gepeild en gevraagd of iedereen zich nog veilig voelde tijdens het uitvoeren van zijn of haar taken. Het bleek dat er wel degelijk angst heerste onder politieagenten. Vreemd is dit niet volgens de leidinggevende: *‘Dit soort oorlogen worden op straat uitgevochten en de kans bestaat dat je tijdens een dienst op een dag ergens rijdt en er middenin terechtkomt’*. Doordat men dit beseft, is iedereen ook scherper en meer alert. Ondanks de angst zal geen enkele agent zijn werk minder goed uitvoeren. Wel komen er vaak emoties vrij wanneer men na een incident weer bij elkaar komt op het politiebureau en iedereen weer gezond aan tafel zit. Veel agenten beseffen op dat moment pas wat er is gebeurd en wat er had kunnen gebeuren. Echter, ondanks het feit dat dit soort situaties angstig zijn, is het ook zo dat politieagenten hiervoor bij de politie zijn gaan werken. De nazorg is daarbij wel heel belangrijk. De politie anticipeert in de IBT-trainingen op dit soort situaties waarin sprake is van steeds meer vuurkracht.

De angst komt niet alleen door dit soort liquidatiepogingen maar ook door de grotere kans op aanslagen. Door het geweld in Frankrijk, België en Duitsland vraagt men zich af wanneer dat soort geweld naar Nederland komt. Na een incident is die angst altijd even wat heftiger, en na verloop van tijd ebt dat weer weg. Dit geldt ook voor de politieagenten die achter de Intake- en Servicebalie zitten. Zij horen namelijk vaak dat politiebureaus doelwitten zijn voor terroristen. Zij hebben regelmatig vragen gesteld over hun veiligheid, aldus de leidinggevende. Daarbij vroegen zij of het mogelijk was dat zij een kogelvrij vest konden krijgen of dat er zwaarder bewapende collega's op de achtergrond aanwezig konden zijn. Ook vragen politieagenten zich weleens af of de informatiepositie goed genoeg is waardoor zij alles weten over wat er zich in een wijk

afspeelt. Om die informatiepositie te optimaliseren is er een samenwerking tussen de basisteams en de Dienst Regionale Recherche. De leidinggevende kan aan deze afdelingen vragen of er informatie is die mogelijk betrekking heeft op de veiligheid van zijn agenten. Wanneer deze organisaties zich hier niet openlijk over kunnen uitlaten, is het conform gemaakte afspraken dat de leidinggevende hier wel van op de hoogte wordt gesteld.

8.6 Impact op de politieorganisatie

Door dit soort incidenten is een protocol ontwikkeld, dat ook wel het handelingskader wordt genoemd. Dat protocol wordt ofwel actief indien er een vuurwapen wordt gezien en/of gebruikt, dan wel wanneer een persoon wordt gezien die ambtshalve bekendstaat als een gevaarlijk persoon. Het protocol heeft een aantal richtlijnen:

- er gaan minimaal twee personen naar een plaats delict toe;
- agenten krijgen een extra kogelwerend vest boven op het vest dat doorgaans al wordt gedragen;
- er wordt op een bepaalde manier aangereden;
- er gaan altijd meerdere voertuigen en eenheden;
- agenten laten zich aansturen door de meldkamer, in plaats van dat zij op eigen initiatief handelen.

Deze richtlijnen dienen te voorkomen dat een politieagent met een Walther tegenover een AK-47 komt te staan. Politieagenten hebben weleens kritiek op dit handelingskader. Alles zou er namelijk in staan, behalve dat zij de ruimte krijgen om met zwaardere wapens uit te rukken. Veelal pleiten zij voor een opleiding voor twee of drie agenten die met dat soort wapens om kunnen gaan, om zodoende voldoende weerstand te kunnen bieden indien nodig. *‘Als politie zijnde moet je je echter afvragen of je dit wel wilt’*, meent een wijkagent. *‘Vaak betreft het namelijk een onderlinge afrekening en is het geweld niet tegen de politie gericht. Echter, wanneer je bij toeval tussen het geweld in komt te staan, is het fijn wanneer je zulk soort vuurwapens tot je beschikking hebt’*. Dat zijn de afwegingen die constant worden gemaakt bij de politie.

9 Gerichte moordaanslagen

Bij aanslagen spelen vuurwapens een grote rol. In deze casus gaat het niet alleen om vuurwapens maar ook om explosieven. We beschrijven hoe een slachtoffer in de loop van een pistool keek nadat zij iemand had binnen gelaten. Ze overleefde het wonderwel. Nieuwe aanslagen volgen maar ook die overleeft zij. Bij een tweede poging werden kogels afgevuurd op een andere vrouw, vermoedelijk een vergissing van de schutter. De meervoudige moordaanslagen hebben (letterlijke) sporen nagelaten in het leven van de slachtoffers. Zij komen uit dezelfde wijk en de volharding in de aanslagen maakte dat het gevaar voor de wijkbewoners ook dichtbij kwam. Het was aan de burgemeester en de politie om het veiligheidsgevoel te bewaken.

9.1 Reconstructie

In 2015 ontvangt de eigenaresse van een autorijsschool een telefoontje van een man. Hij geeft aan dat hij in de straat achter haar woont en daarom graag bij haar rijsschool wil gaan lessen. Deze lessen zou hij het liefst vroeg in de ochtend volgen, of zo laat mogelijk op de dag. Doordat haar agenda nogal vol zit, dient zij de man te vertellen dat het dan nog een aantal weken zal duren voordat hij kan beginnen. Even later belt hij terug. Hij wil graag het complete lespakket en hij zou de volgende dag langskomen om alles in één keer vooruit te betalen. De rijsschoolhoudster vertrouwt het niet helemaal: *‘Hij klonk wel wat raar, alsof hij een stemvormer gebruikte, of zijn neus dichtkneep’*, waarop zij haar moeder vraagt om aanwezig te zijn als de man langskomt.

De dag erna belt de man aan. Hij draagt een petje, kijkt naar beneden en praat onduidelijk. Terwijl hij naar binnen stapt, loopt de rijsschoolhoudster naar boven om de papieren op te halen zodat de man ze kan tekenen. Hij wacht in de woonkamer waar ook de moeder van de rijsschoolhoudster is. Wanneer beide vrouwen in de woonkamer zijn, richt de man ineens een vuurwapen (een pistool van het merk Zastava, type M88, kaliber 9x19mm) op de rijsschoolhoudster en schiet. In een reflex duikt ze weg en draait ze haar arm naar voren. De afgeschoten kogel schampt haar onderarm en komt in de bank terecht. Om zijn klus af te maken, haalt hij de trekker nog vijf à zes keer over. Er komen echter geen kogels meer uit het wapen, waarop hij wegrent. De rijsschoolhoudster zet de achtervolging in en volgt de man tot de hoek van de straat. Terug in huis ziet zij iets op de grond liggen. In eerste instantie denkt zij dat het de mobiele telefoon van de man is, maar het blijkt het magazijn van het vuurwapen te zijn. Dat deze er na het eerste schot is uitgevallen, blijkt achteraf haar geluk te zijn geweest.

9.2 De dader wordt gepakt

Na de moordpoging wordt 112 gebeld. Wanneer de agenten bij het huis aankomen, wordt de plaats delict direct afgezet. Nog dezelfde dag wordt een verdachte aangehouden. Al snel blijkt deze niets met de zaak te maken te hebben en wordt een dag later weer vrijgelaten. Omdat het een gerichte aanslag leek te zijn, heeft de politie het slachtoffer een aanbod gedaan tot het krijgen van bewaking en beveiliging. Zij gaf aan daar echter geen behoefte aan te hebben.

In 2017, bijna twee jaar na de moordaanslag, wordt de vermoedelijke schutter aangehouden in een tbs-kliniek: een 45-jarige man. Hij zit in de instelling vanwege een gewapende overval een maand voor de moordaanslag. Hij liep tegen de lamp toen er in zijn auto een pistool werd gevonden waarvan een patroonhouder ontbrak. Die was bij het slachtoffer van de mislukte moordaanslag thuis achtergebleven, met kogelhuls. Daarnaast is de verdachte te zien op bewakingsbeelden van de telefoonwinkel waar hij de telefoon kocht om een afspraak met de rijschoolhoudster te maken. De politie houdt er rekening mee dat de man bij de liquidatiepoging handelde in opdracht. Hij zou de rijschoolhoudster niet hebben gekend en de moordopdracht hebben uitgevoerd om er financieel beter van te worden. De officier van justitie omschrijft de verdachte als een 'koelbloedige huurmoordenaar'.

9.3 Impact van de aanslag

In het vervolgingsproces richt het slachtoffer zich in haar slachtofferverklaring rechtstreeks tot de verdachte: *'Geen straf is hoog genoeg. Je hebt me mijn leven niet af kunnen nemen maar je hebt het wel kapotgemaakt. Het was een laffe daad en dat allemaal voor een paar rotcenten. Je verdient de tbs-titel, je hoort niet in deze maatschappij thuis. Alles wat ik had opgebouwd, ben ik kwijt'*. De rechtbank veroordeelt de verdachte in 2019, bijna vier jaar na de moordaanslag, conform de eis van de officier van justitie tot twaalf jaar cel en tbs met dwangverpleging. Volgens de rechtbank was de aanslag een *'kille meedogenloze daad'*. Dat de verdachte niks wilde verklaren, werd hem door de rechtbank niet in dank afgenomen. Het slachtoffer reageerde niet uitgebreid en zei enkel: *'Perfect'*. Het slachtoffer geeft in een telefonisch gesprek met ons aan liever niet verder te praten over de impact die de aanslag op haar leven en dat van haar moeder heeft. Haar reden daarvoor is tweeledig. Ten eerste vindt ze het heftig om erover te praten. *'Ik heb er nog dagelijks veel last van, mijn leven is nooit meer hetzelfde. Het is een dagelijkse strijd die ik moet leveren'*. Dit blijkt mede uit het feit dat zij vaker meldingen maakt dan voorheen en dat zij constant over haar schouder blijft kijken. Daarnaast heeft zij - evenals haar zus en ouders - camera's bij haar woning geplaatst. Ook geeft ze aan slecht te slapen. In haar eigen kring heeft ze mensen met wie ze kan praten. Verhuizen zal ze hierdoor ook niet snel doen. Wel verblijft ze constant op andere adressen, waarbij ze zelfs tijdelijk buiten haar woonplaats verbleef. Ze vult aan dat het voor haar moeder zeker ook geldt dat ze dagelijks nog onder de gevolgen van de schietpartij gebukt gaat. Hieruit blijkt dat de moordaanslag ook een bredere impact op familieleden heeft ge-

had. Een tweede reden dat ze niet verder over haar ervaringen wil uitwijden, is dat de zaak op dat moment nog in hoger beroep loopt. Ze geeft aan dat het daarom niet de tijd is om over de zaak te spreken en ze het proces niet wil beïnvloeden.

9.4 Een tweede liquidatiepoging

Het lijkt erop dat de moordaanslag in 2015 niet op zichzelf staat. In 2016, ruim een jaar na de mislukte moordaanslag op de rijschoolhoudster, wordt een andere vrouw op een parkeerplaats door haar hoofd geschoten. Na een feest bezocht te hebben in een horecagelegenheid loopt de vrouw 's nachts samen met haar man naar hun auto. Zij trekt het portier open en wil gaan zitten aan de bestuurderskant. Zij moet echter eerst nog iets uit de achterbak pakken en neemt daarna weer plaats achter het stuur. Op het moment dat zij de auto wil starten, ziet zij op een meter afstand een onbekende man een pistool op haar richten. Direct daarna schiet de man en de kogel gaat, vlak boven haar oog, dwars door het hoofd van de vrouw. Wonder boven wonder blijft ze bij bewustzijn, maar kan ze niets meer zien. Later vertelt ze dat ze op dat moment alleen maar kon denken: *'Dit is niet mijn tijd. Ik moet nog voor mijn kindjes zorgen'*. Haar man die naast haar zit, snapt eerst niet goed wat er gebeurde. Hij dacht dat het vuurwerk was maar als hij iemand bij de auto ziet wegrekken, rent hij er achteraan. Hij maakt echter al snel weer rechtsomkeert om voor zijn vriendin te zorgen en hulp in te schakelen. Terwijl hij denkt dat hij 112 heeft gebeld, belt hij een vriend. In het voicemailbericht hoor je hem smeken en schreeuwen: *'Bijblijven! Laat ze snel komen, we zijn bij de [...]'*. In een niet-aansprekbare toestand wordt zij door een ambulance naar het ziekenhuis gebracht. Een maand later vertelt zij dat het incident haar in alles beperkt: *'Even iets heel simpels als mezelf opmaken bijvoorbeeld, gaat niet meer. Ook mijn werk zou ik het liefst weer oppakken. Ik wil niet ander werk moeten doen, omdat zo'n man mij dit heeft aangedaan. Dat vind ik niet eerlijk'*.

9.5 De dader blijft spoorloos

Ondertussen probeert de politie de schutter te vinden. Er wordt gezocht met een helikopter en met speurhonden. Met een team van 25 rechercheurs werkt de politie aan de zaak om te achterhalen wie de dader is. Hij blijft echter spoorloos. Een belangrijke vraag die aan de orde komt, is of de kogel voor het slachtoffer was bedoeld. Na nader onderzoek denkt de politie dat de schutter de verkeerde persoon heeft neergeschoten en het eigenlijk had voorzien op de rijschoolhoudster die eerder een moordaanslag had overleefd, zo staat in open bronnen vermeld. De rijschoolhoudster die slachtoffer werd van de moordaanslag een jaar eerder was die avond namelijk ook aanwezig bij het feest dat het slachtoffer van de tweede schietpartij bezocht had. In een poging tips te krijgen over de zaak wordt enkele weken later in *Opsporing Verzocht* aandacht aan de zaak besteed. Daarin geven ook het slachtoffer en haar man aan dat het voor hen een raadsel is waarom de schutter haar als doelwit had.

9.6 Impact van de tweede aanslag

Het slachtoffer van de schietpartij wordt in de loop van de ochtend geopereerd. De kogel was dwars door haar hoofd gegaan dus ze heeft het wonderwel overleefd. Een kleine twee weken later mag ze weer naar huis. Ook zij heeft een aanbod gekregen om beveiligd te worden maar dat wilde ze niet. Wel is besloten dat de politie extra ging surveilleren, maar op basis van de dreigingsinschattingen werd dit vrij snel afgebouwd. Anno 2019 zegt ze het zowel fysiek als mentaal goed te maken en er geen blijvende schade aan over te hebben gehouden: *'Ik werd wakker in het ziekenhuis en het voelde alsof ik hard was gevallen. Een sneetje zit er, meer niet'*. Over de geruchten dat zij het slachtoffer is geworden van een persoonsverwisseling laat zij zich niet uit: *'Dat is werk voor de politie. Ik kan alleen zeggen dat dit niet in ons leven past. Mijn vriend en ik werken allebei hard en verdienen eerlijk onze centen. We staan altijd voor anderen klaar en hebben nooit problemen met anderen'*. Voor het slachtoffer hoeft de dader niet eens gestraft te worden: *'Ik wil alleen weten: waarom heeft hij dit gedaan? Hij was niet uit op onze spullen. Hij heeft helemaal niets meegenomen, dus waarom doet hij zoiets?'* Met betrekking tot haar mentale gezondheid zegt zij het volgende: *'Ik ben niet bang, depressief of getraumatiseerd. Ik ben gewoon blij dat ik er nog ben. Dit alles voelt voor mij als een eng verhaal dat niet voor mij geschreven was, maar het is nu eenmaal gebeurd. Nu wordt het tijd om er weer te zijn voor mijn man en kinderen'*. Op onze vraag of het slachtoffer en haar man in gesprek willen over de impact die de aanslag op hun leven heeft, antwoordt haar schoonvader met een 'nee'. Kort na het incident hebben ze de pers veelvuldig te woord gestaan, maar nu, drie jaar na de aanslag willen ze er liever niet meer over praten. Binnen de familie is het volgens de schoonvader nooit meer een onderwerp van gesprek: *'Het leven is verder gegaan'*. Het slachtoffer is weer aan het werk en heeft psychologische hulp. Het enige wat haar nog dagelijks aan de schietpartij herinnert, zijn haar hoofdpijnen en het litteken dat ze eraan over heeft gehouden.

9.7 Het vervolg

De twee moordaanslagen lijken met elkaar verbonden te zijn. Het scenario dat ook de tweede aanslag gericht is geweest op de rijschoolhoudster, betekent impliciet dat zij gevaar kan lopen. Haar advocaat heeft dat aangekaart bij het Openbaar Ministerie om na te gaan waar de geruchten vandaan komen. Lopende het onderzoek komt het scenario dat het een persoonsverwisseling betrof bij de politie bovenaan mogelijke scenario's te staan. Het scenario van een persoonsverwisseling werd alleen maar versterkt toen een halfjaar na de tweede moordaanslag binnen een week tweemaal brand werd gesticht bij de voordeur van het huis van de ouders van de rijschoolhoudster. Zij wonen vlak bij elkaar in dezelfde wijk. Eenmaal werd brand gesticht bij de voordeur en eenmaal was de auto op de oprit het doelwit. In dit laatste geval was er een handgranaat onder de auto gelegd. Het vuur heeft slechts oppervlakkige schade aangericht maar het heeft er wel toe geleid dat de onrust in de straat is toegenomen. Vanaf dat moment is de onrust toegenomen in de buurt. De onschuldige buurtbewoners gingen inzien dat dit

soort incidenten niet meer zo ver van hun bed waren verwijderd en dat de kans dat zij slachtoffer zouden worden van zo'n incident steeds groter werd. Het feit dat de kans op onschuldige slachtoffers groter is, maakt dus dat de impact van de brandstichting en plaatsing van de handgranaat groter was dan de twee liquidatiepogingen. De twee liquidatiepogingen worden namelijk gezien als persoonsgerichte acties. Om de daadwerkelijke gevoelens van de buurtbewoners te polsen, zijn de wijkcoördinator van de gemeente en de wijkagent bij de mensen thuis langs gegaan om hen te informeren en te bevragen. Voor deze werkwijze is bewust gekozen, omdat het een stad is met een cultuur van 'horen, zien en zwijgen'. Vanwege de heersende zwijgcultuur zou het organiseren van een buurtbijeenkomst weinig hebben opgeleverd. Als men al iets weet, zou men daar niet snel over praten uit angst voor represailles. Voor de politie was het vooral belangrijk om de onrust te erkennen, maar het tegelijkertijd ook niet groter te maken dan dat het was. Na de brandstichtingen heeft de burgemeester de keuze gemaakt om tijdelijk camera's in de wijk te plaatsen vanuit preventief oogpunt en om het veiligheidsgevoel onder bewoners te vergroten. Daarnaast is er tijdelijk extra fysieke surveillance in de wijk geweest van een à twee keer per uur tot eens per dag in een latere fase. De wijkagent bezoekt met enige regelmaat de buurt en de bewoners om te polsen hoe het gaat. De inschatting van de politie is dat de zichtbaarheid van politie in de wijk door de bewoners als prettig werd ervaren. Zij kregen hierdoor namelijk het gevoel dat zij serieus werden genomen door de politie en gemeente.

10 Schieten in een buurthuis

Het jaar 2018 is een paar weken oud als er in een Amsterdams buurthuis twee zwaarbewapende mannen binnenlopen. Ze zijn gericht op zoek naar iemand en openen het vuur waardoor een 17-jarige jongen om het leven komt en twee aanwezigen gewond raken. Eén van de gewonden is het beoogde doelwit, de andere jongen is een compleet onschuldig slachtoffer. De impact op de buurt en de buurtbewoners is groot. De mensen zijn bang voor de veiligheid op straat en in het buurthuis van hun opgroeiende kinderen en voor zichzelf omdat er al eerder in hun wijk geschoten. Ze eisen maatregelen van de overheid waarin het vertrouwen niet groot meer is. Ook op de frontline hulpverleners die in de wijk op straat werken en betrokken gemeenteambtenaren maakt de schietpartijen een grote indruk. Ze vinden het vooral zorgelijk dat zware wapens in handen van ongetrainde jonge schutters komen en vrezen ook voor hun eigen veiligheid. In totaal zijn er na het schietincident tien frontliners (tijdelijk) gestopt. Ruim een jaar na het incident begint het vertrouwen binnen de groep (deels nieuwe) professionals en met de buurt weer te groeien. Het onderwerp veiligheid voor hulpverleners staat inmiddels op de agenda van de desbetreffende organisaties in Amsterdam.

10.1 Introductie

In de nacht van 22 op 23 november 2017 vindt er op Kattenburg – één van de drie Oostelijke Eilanden in Amsterdam – een schietpartij plaats. Hierbij komt een 19-jarige Amsterdammer om het leven en raken drie andere Amsterdammers van 18 en 19 jaar oud gewond. Op 26 januari 2018 slaat het noodlot opnieuw toe. Op Wittenburg – ook één van de drie Oostelijke Eilanden – komt door een schietincident een 17-jarige jongen om het leven en vallen er twee gewonden. Een persoon die bij het eerste schietincident ook gewond raakte, is opnieuw één van de gewonden en de politie sluit dan ook niet uit dat de twee schietincidenten verband houden met elkaar. De twee schietincidenten, die zich op nog geen tweehonderd meter van elkaar hebben afgespeeld, hebben een grote impact op de nabestaanden, buurtbewoners en professionals die in de wijk werkzaam zijn.

10.2 Reconstructie

De schietpartij op 26 januari 2018 vindt plaats in het buurthuis op het terrein van de speeltuin Wittenburg. Op dat moment zijn de kleinsten kooklessen aan het volgen, kan de oudere groep gamen en is er voor de groep van 18 jaar en ouder kickboksen. Dat er

zoveel jeugd in het buurthuis aanwezig is, is volgens een sport-buurtwerker – die alle jongeren in de buurt kent – al ‘Plan B’. Hij zegt hierover het volgende: *‘We voelden ons ’s avonds al maanden onveilig buiten nadat in november een jongen was doodgeschoten’*. Rond 19.10 uur lopen twee zwaarbewapende mannen het gebouw van het buurthuis binnen. Ze dragen allebei donkere kleding en bivakmutsen. In de hal laden ze hun wapens door, waarbij ze enkele patronen verliezen. Vervolgens bewegen zij zich richting de gezamenlijke ruimte. Op het moment dat zij de ruimte binnenlopen, roepen ze dat ze op zoek zijn naar een ‘nigger’ waarna zij direct het vuur openen. De tieners die in de keuken staan, zijn de eerste doelwitten van de afgevuurde kogels. Het geluid van de wapens is goed hoorbaar en er heerst direct grote paniek in het buurthuis. Zo duikt een vrouw met een donkere huidskleur onder tafel en verstopt zij haar handen in haar mouwen. De overige aanwezige jongeren in het buurthuis zoeken ook ieder hun eigen plekje op om zich te verstoppen. Eén jongen raakt gewond aan zijn hand nadat hij een raam kapot probeert te slaan om te vluchten. Meerdere jongeren, onder wie het latere slachtoffer, vluchten naar het kantoortje. Hij gaat naast iemand anders liggen op de grond naast het bureau. Liggend, met zijn hoofd en gezicht afgeschermd, hoort hij één van de daders het kantoor binnenkomen. Deze dader ziet hem liggen, richt zijn kalasjnikov en schiet van dichtbij op hem. De 17-jarige jongen overlijdt ter plekke aan zijn verwondingen. De daders hebben het idee dat zij hun doelwit hebben uitgeschakeld en ontvluchten het buurthuis. Zij stappen in een zwarte BMW uit de 1-serie en rijden weg. Kort daarna zien ooggetuigen deze auto in de Czaar Peterstraat rijden wanneer deze met hoge snelheid tegen het verkeer inrijdt. Vier uur later wordt het voertuig brandend aangetroffen in de Dantestraat. Doordat de brandweer snel handelt, gaat de auto niet in zijn geheel verloren. De politie vindt een zwart Nike petje en naast de auto ligt een jerrycan.

In de buurt heeft ondertussen iedereen meegekregen wat er zich in de vroege avond in het buurthuis heeft afgespeeld. Veel buurtbewoners verzamelen zich bij het politielint waarmee de plaats delict is afgezet. Er wordt gehuild en er wordt besproken welke kinderen op het moment van het schietincident in het buurthuis aanwezig waren. Sommige kinderen die ten tijde van het schietincident in het buurthuis waren, lopen verdund over straat, moeders zoeken op straat naar hun kinderen en één vrouw kan de spanning en angst niet meer aan en valt flauw. De verslagenheid in de buurt is groot. Het buurthuis werd immers gezien als een veilige plek na de eerdere fatale schietpartij.

10.3 De buurt is bang en eist maatregelen

Door deze gebeurtenis krijgt het veiligheidsgevoel op de Oostelijke Eilanden opnieuw een knauw. Het slachtoffer was onschuldig en dat maakt dat er in de Amsterdamse wijk in korte tijd twee onschuldige jongens door een schietpartij om het leven zijn gekomen. Een buurtbewoner zegt hierover het volgende: *‘Mijn vrouw en ik hebben tegen elkaar gezegd dat het angstig voelt om hier te wonen. In twee maanden tijd komen twee onschuldige jongens om. Dat is onbeschrijfelijk’*. De waarnemend burgemeester begrijpt het gevoel van deze mensen en zegt hierover: *‘Ik begrijp de onrust en angst die zijn ver-*

oorzaakt door deze meedogenloze schietpartij. Zeker omdat er zoveel kinderen aanwezig waren in het buurtcentrum. Alle aanwezigen en getuigen die hulp verlangen, krijgen dat ook. Dit soort vuurwapengeweld is een zeer ernstige verstoring van de openbare orde. Amsterdammers moeten zich veilig voelen in hun eigen buurt'.

Veel buurtbewoners verwachten snelle maatregelen van de burgemeester. In een open brief op Facebook roept een oom van het dodelijk slachtoffer de burgemeester op om haast te maken en concreet te worden: 'Zoals u weet was het gisteren weer raak in Amsterdam. En dit keer in een buurtcentrum waar kinderen tussen de zes en twintig jaar kooklessen en kickbokslessen konden volgen. Een plek waar ze zich veilig waanden en waar ze veilig zouden moeten zijn. Twee mannen met bivakmutsen en machinegeweren stormden binnen en begonnen als een stelletje cowboys op onschuldige kinderen te schieten. Ze waren op zoek naar een doelwit, naam bij politie bekend, op wie al meerdere mislukte aanslagen hebben plaatsgevonden in het recente verleden. Ondertussen ben ik nu wel mijn lieve kleine onschuldige neefje kwijt die helaas in de vuurlinie stond van dit stelletje gekken'.

Het doelwit waar de oom naar refereert, werd drie keer in zijn borst geraakt en moest met spoed naar het ziekenhuis. Bij het eerdere schietincident op Kattenburg raakte hij ook al gewond, nadat de toenmalige dader wraak zou hebben genomen voor pesterijen. Waar die schietpartij een uit de hand gelopen ruzie was, heeft deze schietpartij alles weg van een professionele liquidatie. Met deze context in het achterhoofd wordt de burgemeester het nodige verweten. De oom van het slachtoffer zegt hierover het volgende: 'Er zijn bij de buurtbewoners, in het bijzonder de ouders van het slachtoffer en de ouders van de kinderen die in het buurthuis aanwezig waren ten tijde van de aanslag, vele vragen over het gebeuren en de rol van de politie/recherche waarvoor u verantwoordelijk bent. Er heerst angst. Waarom wisten de begeleiders van het buurtcentrum niets over het doelwit? En van het feit dat hij kennelijk op een dodenlijst stond? Hij was immers een bekende van de politie. Er hebben in het verleden meerdere aanslagen op hem plaatsgevonden en elke keer ontkwam hij. Waarom heeft de politie de begeleiders van het buurtcentrum niet geïnformeerd over het doelwit zodat hem de toegang tot het buurtcentrum ontzegd kon worden? Of dan hadden de begeleiders van het buurtcentrum in ieder geval de ouders van de vele kinderen hierover kunnen informeren zodat de ouders zelfstandig het besluit konden nemen om hun kinderen niet meer naar het buurtcentrum te laten gaan en gewoon veilig thuis te houden. Immers kon het doelwit zich door deze non informatie begeven tussen allemaal onschuldige kleine kinderen, waardoor een gevaarlijke en explosieve situatie werd gecreëerd omdat men in het criminele circuit kennelijk op zoek was naar het betreffende doelwit. En hoe nu verder nu hij het heeft overleefd? Een dezer dagen wordt hij ontslagen uit het ziekenhuis en duikt hij ergens in Amsterdam op. Het is immers wachten voordat er voor de zoveelste keer een aanslag op hem zal plaatsvinden. Degenen die hem zoeken zijn immers meedogenloos en zullen geen rekening houden met onschuldige omstanders'. Kort na het schietincident zei een politiewoordvoerder dat het onderzoek om de daders op te sporen nog in volle gang was en dat de politie alles op alles zette om de daders van de moord op de 17-jarige jongen te vinden. Voor veel buurtbewoners bleef het pijnlijk dat de daders nog steeds niet gevonden waren en dat

ze nog steeds vrij rondliepen. Negen maanden na het schietincident komt hier verandering in als de Amsterdamse recherche een 25-jarige man arresteert. Deze man staat erom bekend dat hij voor weinig geld bereid is om grof geweld te plegen. De arrestant is in Amsterdam-Zuidoost berucht om zijn onberekenbaarheid. Hij heeft eerder in de cel gezeten voor het met een automatisch wapen neerschieten van een 42-jarige man, een week voor de schietpartij in het buurthuis. Daarnaast was de arrestant eerder dat jaar aangehouden voor een schietpartij waarbij hij samen met een leeftijdgenoot op de ex-vriend van zijn vriendin had geschoten.

10.4 Het doelwit en het buurthuis

In de maand na de schietpartij heeft het feitelijke doelwit van de aanslag een gebiedsverbod gekregen van drie maanden, waartegen hij bezwaar heeft gemaakt. Daarnaast stapte hij naar de voorzieningenrechter. Volgens het doelwit heeft hij niet genoeg geld om ergens anders te wonen, vindt hij dat hij een onschuldig slachtoffer is en zou de gemeente hem moeten beveiligen. Het doelwit kreeg ongelijk aangezien de beslissing van de burgemeester, gelet op de aard en de ernst van de verstoring van de openbare orde, voldoende gemotiveerd zou zijn. Het gebiedsverbod voor het doelwit is vervolgens nog eens met drie maanden verlengd.

Drie maanden na het schietincident wordt ook bekendgemaakt dat kinderen van veertien jaar en ouder tijdelijk een apart, eigen buurthuis krijgen. De voorzitter van de bestuurscommissie van het betreffende stadsdeel zegt hierover het volgende: *‘Omdat mensen zich niet veilig voelen als alle jongeren door elkaar lopen. Oud en jong. Die schietpartij heeft daar zo veel angst gezaaid en dat kunnen we ons heel goed voorstellen. De jongeren kunnen bij het speeltuingebouw terecht en de oudere jongeren, vanaf veertien jaar, die het heel moeilijk hebben, daar maken we een aparte voorziening voor. Ook met aparte regelingen over hoe we dat het best kunnen beheren’.*

10.5 De impact op buurtbewoners

Typisch voor de Oostelijke Eilanden is dat iedereen van alle leeftijden met elkaar omgaat, waardoor vrijwel alle bewoners elkaar kennen. Dat zorgt ervoor dat dit soort incidenten zomaar eens betrekking zouden kunnen hebben op je neefje, buurjongen of andere kennis. Met het verleden op de Oostelijke Eilanden in het achterhoofd, leidde de liquidatie dan ook tot een hoop woede jegens de overheid en bereikte de vertrouwensrelatie tussen de buurtbewoners en de overheid een absoluut dieptepunt.

De rol van de gemeente en andere instanties was om het vertrouwen terug te winnen. Een aantal dagen na het schietincident sprak de burgemeester met de politie en het Openbaar Ministerie af dat er extra toezicht zou komen in de Amsterdamse wijk. Er kwam onder andere een mobiele politiepost in de buurt en er zouden meer agenten op straat zijn. Ook zouden er meer straatcoaches en handhavers worden ingezet en kwam er op een aantal plekken extra cameratoezicht. Tot slot is er € 625.000 in de wijk geïn-

vesteerd om het veiligheidsgevoel en de leefbaarheid te vergroten. Met dat geld zou bijvoorbeeld het speeltuingebouw opgeknapt kunnen gaan worden.

Volgens een hulpverlener waren de buurtbewoners sceptisch over deze maatregelen. Ter argumentatie stelt deze hulpverlener dat de buurtbewoners voor de liquidatie ook al klachten hadden, maar dat daar door de overheid toen ook niets mee is gedaan. Een gevolg hiervan is dat veel buurtbewoners zwijgen, zelfs wanneer zij informatie hebben die nuttig kan zijn voor het opsporen van de daders. De moord op een broer van een kroongetuige speelt daarin ook geen gunstige rol, aldus een andere hulpverlener. Om het vertrouwen daadwerkelijk terug te winnen, moet men zichtbaar worden in de wijk. Zodoende dring je als gemeente dieper door in de Amsterdamse samenleving, kom je er door een verbeterde informatiepositie achter wat er zoal speelt en kunnen bewoners altijd ergens terecht indien zij ideeën of zorgen hebben. Het zal nog lang duren om als overheid het vertrouwen bij bewoners terug te winnen, zo geven medewerkers van de gemeente aan.

De eerste aanzet om de informatiepositie te verbeteren, was het lokaal introduceren van Meld Misdaad Anoniem. Sinds het schietincident is het melden iets verbeterd. Tegenwoordig wordt overlast namelijk gemeld en daarvan was een jaar eerder nog geen sprake. Meldingen omtrent vuurwapens of soortgelijke zaken worden echter nog steeds niet gemeld. Voor dit soort zaken is de tendens dat er niet *gesnitched* mag worden misschien nog wel sterker geworden. De eerste reactie onder bewoners, en specifiek jongeren, is dat ze niet mogen praten met de politie omdat anders '*... hun hoofd er af wordt gehakt*'. Daarnaast hebben sommige bewoners nog steeds het idee dat er bij een eventuele melding toch niets mee gedaan wordt.

Vier maanden na het schietincident kwam de wijk Wittenburg positief in het nieuws. Sinds maanden vond er namelijk een buurtfeest plaats en langzamerhand gaat het dan ook beter. Een vrijwilliger zegt hierover het volgende: '*De jongens die de schietpartij van dichtbij hebben meegemaakt waren depressief en zaten thuis. Maar ik zie ze de laatste paar weken wel weer naar buiten komen en hier op het plein gezellig met zijn allen voetballen*'. De organisator van het buurtfeest geeft daarentegen aan dat de angst onder de buurtbewoners nog niet volledig is verdwenen: '*Er zijn nog wel een paar mensen die nog veel te bang zijn. Het heeft wat tijd nodig. Vandaar dat we benieuwd waren hoe de opkomst zou zijn*'. Dit wordt beaamd door een hulpverlener. De emotie is nog steeds sterk voelbaar onder de buurtbewoners. Dat de angst onder de bewoners nog niet is verdwenen, blijkt ook uit wat zich op de eerstvolgende oudejaarsavond na het schietincident afspeelde. Op deze dag zijn er meer meldingen gedaan met betrekking tot vuurwerkoverlast dan in eerdere jaren. Het geluid van het vuurwerk leek dusdanig veel op het geluid dat vuurwapens produceren dat veel mensen zeer angstig reageerden. Tot slot zien veel buurtbewoners het buurthuis het liefst verdwijnen uit angst dat zich mogelijk een nieuw incident voor zal doen. Om met deze emoties om te gaan, worden onder andere nog herdenkingen georganiseerd door de gemeente en de bewoners.

10.6 De impact op professionals

In een gesprek met een vijftal hulpverleners en hun leidinggevende die werkzaam zijn (geweest) op de Oostelijke Eilanden wordt aangegeven dat vuurwapens van alle tijden zijn, maar dat deze in het verleden werden gebruikt door professionele schutters. Tegenvoerdig worden automatische wapens gebruikt door personen die hier niet mee kunnen omgaan. Dit heeft ertoe geleid dat niet enkel de veiligheid van criminelen in het geding is, maar ook de veiligheid van onschuldige burgers en professionals die in de wijk werken. De maatschappelijke impact van de huidige schietincidenten wordt hierdoor dan ook als veel groter ervaren dan in het verleden.

De dag nadat de 17-jarige jongen was neergeschoten, zijn de hulpverleners naar het buurthuis gegaan om ondersteuning te bieden aan buurtbewoners en omstanders. De omstandigheden en sfeer waarvan op dat moment sprake was, kunnen de hulpverleners zich nog goed herinneren: *‘Toen wij aankwamen zagen wij jongens uit de buurt naast elkaar staan huilen. We zagen de totale onmacht bij die jongens. Er heerste totale verslagenheid en ze waren compleet lamgeslagen. Het leek alsof zij geen uiting konden geven aan hun emoties. Het was voelbaar en dat greep ons heel erg aan. Toen wij het buurthuis inliepen, lagen de bloedspetters nog op de grond. En waarom moest dit gebeuren? Ze kwamen immers voor een andere jongen’*. De liquidatie blijkt dus een diepe indruk te hebben achtergelaten, mede omdat dit voor de hulpverleners het zevende geweldsincident was waarbij zij de dader(s) en/of slachtoffer(s) kenden vanuit hun werk: *‘Als ik het erover heb dan raakt het me weer’*. Eén hulpverlener heeft professionele hulp aangeboden gekregen om de gebeurtenis en de impact die het op hem heeft (gehad), bespreekbaar te maken. Een andere hulpverlener heeft – in overleg met de desbetreffende leidinggevende – de keuze gemaakt om na de liquidatie niet meer in het gebied te werken. De heersende onveiligheidsgevoelens als gevolg van de liquidatie werden deze hulpverlener als mens en als hulpverlener te veel. De andere gesproken hulpverleners en hun leidinggevende zijn nog wel werkzaam in het gebied, maar ook zij geven aan dat zij zich een stuk minder veilig voelen dan voorheen. De hulpverlener die de keuze heeft gemaakt om te stoppen is niet de enige. In totaal zijn er na het schietincident tien frontliners (tijdelijk) gestopt. Ze hebben hun baan opgezegd, hebben een overplaatsing aangevraagd of zijn niet meer in staat te werken vanwege het trauma.

Wat volgens de hulpverleners niet heeft bijgedragen aan hun veiligheidsgevoelens in de wijk, was dat er op het moment van de schietpartij zowel intern als extern onvoldoende protocol of houvast was om met de situatie om te gaan. Gezien de veranderingen in de maatschappij en het toenemende vuurwapengeweld, moet er worden stilgestaan bij de vraag hoe de veiligheid van hulpverleners op straat kan worden gegarandeerd. Het komt namelijk voor dat de hulpverleners jongeren kennen die uiteindelijk geliquideerd worden, waardoor de hulpverleners ook kwetsbaar zijn wanneer zij op straat in gesprek zijn met jongeren.

Drie gemeenteambtenaren die werkzaam zijn (geweest) op de Oostelijke Eilanden geven aan dat het professionele netwerk in de wijk achteraf gezien – door wisselingen – niet sterk genoeg was om heftige gebeurtenissen zoals de schietincidenten goed op te

pakken. In korte tijd moest er veel gebeuren om in gesprek te zijn met de buurt om adequate maatregelen te treffen. Deze periode stond dus volledig in het teken van crisismanagement, waarin met name aan het onderling vertrouwen (buurt en organisaties) werd gewerkt. Vanwege de werkdruk en de impact van de incidenten hebben de gemeenteamtensaren gesprekken gehad om na te gaan of het hen niet te veel werd en of zij zichzelf niet voorbij gingen lopen. Deze gesprekken fungeerden als een soort debriefing.

De hectiek bleef aanhouden tot een halfjaar na het schietincident, waarna de professionals ‘... *weer een beetje adem konden halen*’. Vervolgens werd het zaak om op een constructieve manier de samenwerking tussen de gemeente, politie, hulpverleners en buurtbewoners en het vertrouwen in elkaar te verbeteren. Dat dit nodig was, werd zichtbaar tijdens het veiligheidsoverleg in de wijk. Er waren vanwege de schietincidenten hulpverleners gestopt met hun werkzaamheden en ook bij de politie waren er wisselingen geweest. Het gevolg hiervan was dat de informatie-uitwisseling minimaal was, zowel vanuit de politie naar de hulpverleners als andersom. Nu – ruim een jaar na het incident – begint het vertrouwen binnen de groep (deels nieuwe) professionals en met de buurt weer te groeien. De les is dat het opbouwen en onderhouden van een professioneel netwerk en goede contacten met de buurtbewoners in ‘vredestijd’ cruciaal zijn om met heftige gebeurtenissen zoals de schietincidenten om te kunnen gaan. Het onderwerp veiligheid voor hulpverleners staat inmiddels op de agenda van de desbetreffende organisaties in Amsterdam.

11 Een familiedrama

Na een voorgeschiedenis van huiselijk geweld vindt er een afgrijselijk drama plaats in een vluchtelingengezin in Zierikzee. De vader schiet met een illegaal vuurwapen dat hij uit België heeft gehaald twee van zijn drie kinderen dood om vervolgens zichzelf van het leven te beroven. De moeder overleeft maar gaat gewond naar het ziekenhuis en een zoon – dan veertien jaar – overleeft de aanslag. De moeder en de zoon zijn als nabestaanden boos op de overheid dat dit heeft kunnen gebeuren en daarnaast lopen ze tegen veel problemen aan. De moeder verhuist uiteindelijk en moet onder behandeling van een psycholoog. De zoon heeft een moeilijke jeugd is vaak agressief en het is voor hem moeilijk om op het rechte pad te blijven. De laatste twee jaar ziet hij pas perspectief voor zichzelf alhoewel hij nog steeds boos en agressief kan zijn.

Na het drama was de impact ook heel groot op de buurt en de klasgenoten en leerkrachten van de kinderen uit het gezin. Voor de burgemeester en een van zijn ambtenaren is de impact nog steeds groot. Zij proberen al bijna tien jaar zo goed mogelijk hulp te bieden. Voor de burgemeester die nu bijna met pensioen gaat, is deze gebeurtenis een inktzwarte bladzijde in zijn carrière.

11.1 Introductie

In het jaar 2003 steekt in Schiedam een man zijn vriendin en twee kinderen dood. Drie jaar later schiet een man uit Zoetermeer zijn ex-vriendin dood en schiet hij haar stiefvader neer. De doodgeschoten vrouw liet hierdoor twee kinderen van zes en acht jaar achter. Deze twee gebeurtenissen zijn slechts een greep uit een groot aantal familiedrama's die zich in deze eeuw reeds hebben voorgedaan. Veelal worden relationele en/of psychische problemen genoemd als oorzaken van deze familiedrama's. In de maatschappij is er enige discussie of dit soort incidenten niet onder de noemer 'gezinsmoord' geplaatst zouden moeten worden. Mensen worden immers van hun leven beroofd, waardoor de term 'familiedrama' de lading niet zou dekken. Deze discussie is ook van toepassing op hetgeen gebeurde op 6 maart 2010. In Zierikzee schiet een vader twee van zijn drie kinderen dood en even later berooft hij zichzelf van het leven. Tot op de dag van vandaag wordt er nog veel over deze gebeurtenis gesproken in Zierikzee.

11.2 De voorgeschiedenis

Het gezin vluchtte naar Nederland om te ontsnappen aan het regime van Saddam Hoessein. Na een verblijf in verschillende vluchtelingencentra kwam het gezin in Zie-

rikzee terecht. Het schietincident kwam niet als een donderslag bij heldere hemel. In de maanden ervoor hadden zich namelijk al meerdere dreigende situaties voorgedaan. Zo deed de moeder op 8 september 2009 aangifte van huiselijk geweld door haar 45-jarige man. Zij werd al zeker zes jaar door hem geterroriseerd, waarbij hij haar op allerlei manieren mishandelde. Door het vluchten voor de oorlog in Irak was de vader getraumatiseerd en had hij last van psychische druk en woedeaanvallen. Tijdens deze aanvallen sloeg hij zijn vrouw en kinderen. De moeder zegt hierover het volgende: *'Ik wilde er altijd voor de kinderen zijn. Dan zei ik tegen hem: sla mij, maar niet de kinderen'*. Het was echter niet altijd bar en boos: *'Hij had meerdere gezichten. Als we met hem in de stad liepen, lachten we. Het was even goed maar thuis ging het weer fout'*. Buurtbewoners bevestigden dat de man wisselende humeuren had. Zo kon hij 's middags meewerken aan de buurtbarbecue, om vervolgens in de avond zijn vrouw weer te mishandelen.

De vader werd na de aangifte van huiselijk geweld onmiddellijk aangehouden en de burgemeester van de gemeente Schouwen-Duiveland had hem een tijdelijk huisverbod opgelegd. De moeder en haar kinderen kregen daarnaast de aanbieding om in een safehouse te gaan wonen, maar op dat aanbod zijn ze niet ingegaan. Door haar asielverleden was zij het vluchten zat. Daarnaast wilde zij de warmte en steun vanuit haar omgeving en de school van haar kinderen niet inwisselen voor de anonimiteit van een andere stad. De moeder had in die periode dan ook nooit het plan om Zierikzee te verlaten. Toch heeft de burgemeester in de weken die volgden herhaaldelijk met de moeder en haar oudste dochter gesproken. Tijdens deze gesprekken gaf de burgemeester meerdere malen het advies om naar een 'blijf-van-mijn-lijfhuis' te gaan, maar zij bleef dit afhouden. Zij weigerde zelfs een door de politie aangeboden veilige woonruimte nadat de burgemeester een urgentieverklaring had afgegeven. In deze periode zat de vader in voorlopige hechtenis.

Op 25 november 2009 stond de vader van het gezin voor het eerst voor de rechter in verband met de zaak omtrent huiselijk geweld. De zaak is toen, vanwege de complexiteit van de zaak en de belangen van de slachtoffers, naar de meervoudige kamer verwezen. Ook schorste de politierechter de voorlopige hechtenis onder de voorwaarden van behandeling en een gebieds- en contactverbod. De verdachte hield zich hier echter niet aan en werd op 6 december 2009 opnieuw aangehouden vanwege ernstige bedreigingen jegens zijn gezin. Hierdoor werd de schorsing van zijn voorlopige hechtenis opgeheven en werden er beveiligingsmaatregelen voor het gezin getroffen. Anderhalve week later werd de zaak omtrent huiselijk geweld behandeld door de meervoudige kamer. Daarbij verzocht het OM de zaak aan te houden om zodoende de nieuwe feiten gezamenlijk te behandelen en om nog een psychiatrisch rapport over de verdachte op te stellen. De rechtbank wees dit verzoek af en deed op 30 december uitspraak. De verdachte werd hierbij veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf waarvan twee maanden voorwaardelijk met een proeftijd van twee jaar. Daarnaast werden als bijzondere voorwaarden opgelegd dat de verdachte zich gedurende een jaar niet binnen een straal van vijf kilometer binnen het woonadres van de vrouw mocht bevinden, dat hij op geen enkele wijze contact mocht hebben met haar en zijn dochter en dat hij zich

onder behandeling zou stellen. De verdachte heeft hiertegen hoger beroep aangetekend, waardoor de opgelegde voorwaarden nog niet van kracht gingen.

Op 18 januari 2010 had de verdachte zijn onvoorwaardelijke straf uitgezeten en werd hij in vrijheid gesteld. Dit baarde de burgemeester ernstige zorgen en op 27 januari 2010 vroeg de burgemeester in een officiële brief bij het OM dan ook aandacht voor de zeer zorgelijke situatie van het gezin. Hij gaf aan dat zijn mogelijkheden waren uitgeput, maar dat het gezin nog wel steeds in gevaar was en zij niet ingingen op de aangeboden veiligheidsmaatregelen. Naar aanleiding van zijn brief verzocht het OM de politie om een actuele dreigingsinschatting op te stellen. Het bleek dat de ernst en de waarschijnlijkheid van de dreiging hoog waren, maar dat de vrouw nog steeds niet wilde vertrekken uit de woning. Daarom is op 13 februari 2010 besloten om de verdachte aan te houden op basis van een aangifte van seksueel misbruik. Diezelfde maand is op verzoek van de advocaat, maar tegen de wensen en het advies van het OM in, de voorlopige hechtenis geschorst. De voorwaarde was dat de man op geen enkele wijze contact had met zijn vrouw en dochter. Hierbij is het onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld niet in overweging meegenomen, terwijl daaruit bleek dat er mogelijk sprake zou kunnen zijn van eergerelateerd geweld. Vanwege de driftbuien van haar man, wilde de vrouw namelijk van hem scheiden en dat proces liep ook al. Toen zij haar man op de hoogte had gebracht van haar plan om te scheiden, verslechterde de situatie ernstig. Haar man was namelijk niet van plan om haar te laten gaan vanwege de familie-eer.

Door de voorlopige hechtenis te schorsen, kwam de man weer op vrije voeten. Het OM erkent dat er richtlijnen zijn voor het infomeren van slachtoffers indien dit gebeurt. Door een gebrekkige communicatie tussen justitie en politie verzuimde het OM ditmaal om de familie, de burgemeester en andere betrokkenen hierover in te lichten, terwijl alle hulpverleners al afspraken hadden gemaakt over wat te doen als hij vrij zou komen. Er was zelfs een speciaal veiligheidsplan bedacht. Echter, doordat het niet werd gemeld, had de man vrij baan richting het huis van zijn gezin.

11.3 Reconstructie

Ten tijde dat de verdachte in voorarrest zat vanwege het mishandelen van zijn vrouw heeft hij zijn gezin meerdere keren met de dood bedreigd. Daarnaast beschuldigde het OM de verdachte er in december al van dat hij een vuurwapen wilde regelen om zijn vrouw mee dood te schieten. Dit gebeurt uiteindelijk op 6 maart 2010. Nadat de vader een vuurwapen heeft weten te bemachtigen in België, sneuvelt tegen tien uur 's avonds de voorruit in de Oesterstraat met een hoop lawaai. De moeder kijkt op dat moment televisie met haar negentienjarige dochter en negenjarige zoon. Haar man schiet meerdere keren van buiten naar binnen en de kinderen sterven ter plaatse. De vrouw wil weten wat er aan de hand is en rent naar buiten. Daar ziet zij haar man staan met een pistool. Hij schiet vervolgens vier keer op haar, waarbij één kogel haar hoofd schampt. Op het moment dat al zijn acht kogels op zijn, rent hij weg om zichzelf even later in een nabijgelegen park met nieuwe kogels door het hoofd te schieten. Hij zal even later in

het ziekenhuis aan zijn verwondingen overlijden. Er worden acht ambulances naar het huis gestuurd en er wordt een traumahelikopter ingezet. De moeder wordt vanwege haar verwondingen naar het ziekenhuis gebracht, maar na een paar uur wordt zij alweer ontslagen. Haar andere zoon – dan veertien jaar – blijft ongedeerd omdat hij ten tijde van het schietincident bij de burens is.

11.4 De impact op de overlevenden

Na het schietincident wordt de vrouw met haar zoon onder politiebescherming afgevoerd naar een hotel in Goes, waar zij twee weken verblijven. Dit was volgens de zoon een vreemde situatie: *‘Dat wij direct zijn weggehaald uit de wijk vond ik vreemd. Mijn vader was namelijk overleden, dus ik snapte niet waar zij nog een eventuele dreiging zagen’*. Tijdens het verblijf in dit hotel kregen zij slachtofferhulp aangeboden, maar dat liet de zoon aan zich voorbijgaan: *‘Ik wilde het zo snel mogelijk achter me laten en er niet over praten’*. De zoon geeft aan dat zijn moeder de hulp wel heeft aangenomen. Na twee weken zijn ze tijdelijk ondergebracht bij vrienden in Zierikzee, maar de vrouw vond hier geen rust. Ze wilde niet meer alleen in huis zijn, waardoor zij vertrok wanneer er niemand thuis was. Niet lang na het incident heeft de gemeente ervoor gezorgd dat ze naar een andere woning in Zierikzee konden gaan.

Twee maanden na het incident vertelt de vrouw in een artikel van het blad *Wereldregio* uitvoerig over hoe teleurgesteld zij is in de Nederlandse autoriteiten. Allereerst laat zij zich uit over de mate van beveiliging rondom haar en haar gezin: *‘Mijn zoon en ik hadden allebei een eigen kamer. Als we gingen eten dan deden we dat met de bewakers. Waarom kreeg ik toen wel die beveiliging en niet toen ik erom vroeg? Ook bij de woningbouwvereniging Zeeuwsland heb ik om beveiliging van mijn huis gevraagd, maar ze deden niets’*. Ook is zij niet te spreken over de burgemeester: *‘Ik weet niet meer precies hoe het ging toen hij op bezoek kwam. Ik had veel medicijnen. Ik was verward. Maar na die ene keer heb ik nooit meer iets van de burgemeester gehoord. Geen brief, geen telefoon. Hij moet zich schamen’*. De burgemeester is hierover verbaasd. Hij is van mening dat hij niet meer kon doen dat dat hij heeft gedaan in de periode voorafgaand aan het schietincident. Hij heeft zelfs een brandbrief aan het OM gestuurd nadat zijn mogelijkheden waren uitgeput. Daarin schrijft hij het volgende: *‘Het is mogelijk dat de situatie eerdaags escaleert wanneer de echtgenoot weer op vrije voeten komt dan wel iemand ingehuurd heeft om voor hem het vuile werk op te knappen’*. Ten tweede heeft hij in goed overleg met haar vertrouwenspersoon besloten zich niet op te dringen in de periode na het schietincident. Naar aanleiding van de uitspraken van de vrouw heeft hij direct een afspraak gemaakt. Daarnaast is de vrouw ook niet te spreken over Slachtofferhulp Nederland: *‘Een keer stond hier een mevrouw. Ze zei dat ze me ging helpen. Iedere week zouden ze even langs komen. Ik heb ze nooit meer gezien’*.

In de loop der jaren heeft de vrouw tal van psychologen bezocht om zodoende met haar gevoelens leren om te gaan. Tevens besloot ze om Zierikzee te gaan verlaten. Zij gaf hierbij aan dat ze haar kennissen zou gaan missen, maar dat ze aan Zierikzee te veel nare herinneringen heeft overgehouden: *‘Toen we hier kwamen wonen, was Nederland*

mooi. Zierikzee was mooi. Nu is het allemaal zwart voor me. Ik kan hier niet blijven. Gedurende de afgelopen negen jaar zijn betrokkenen door de casemanager van de gemeente intensief begeleid met de woon-, werk-, leef- en uitkeringssituatie. Dat heeft onder andere geresulteerd in een uitkering voor de vrouw en de zoon door het Schadefonds Geweldsmisdrijven, verdergaande begeleiding door een psycholoog van de vrouw en een baan voor de vrouw. Daarnaast zijn regelmatig gesprekken gevoerd met de zoon over zijn situatie, de situatie thuis en zijn plannen voor een carrière.

Anno 2019 is het voor de zoon nog steeds heel erg moeilijk om te bevatten wat er op de avond van 6 maart 2010 is gebeurd: *'Het is te heftig om het er over te hebben, want er komt weer te veel door naar boven. Vlak voordat het gebeurde, had ik mijn moeder en broertje nog aan de lijn'*. Wanneer de zoon wordt gevraagd op wie hij het meest boos is, zegt hij het volgende: *'Ik ben op persoonlijk vlak niet boos op mijn vader want het blijft toch je vader. Boos ben ik wel op wat hij heeft gedaan. Ik ben echter met name boos op de overheid en politie. Zij hadden beter moeten luisteren en onze noodkreten serieus moeten nemen, want het had allemaal niet zo hoeven zijn. Hoewel hij dat in die tijd waarschijnlijk niet geaccepteerd zou hebben, had mijn vader hulp moeten krijgen. Dan hadden ze hem maar moeten verplichten. Iedereen wist namelijk dat dit ging gebeuren en ik had graag zelf een oplossing hiervoor gevonden'*.

Waar de zoon moeite mee heeft gehad, is de reactie van burgers uit Zierikzee en andere steden en dorpen: *'Het nieuws ging enorm snel rond in Zierikzee en daar heb ik erg veel last van gehad. Dit komt met name omdat in de media stond dat ik er iets mee te maken zou hebben gehad. Hierdoor is mijn naam zwart gemaakt en kijk ik – onterecht – nog steeds iedereen met schaamte aan. Als ik de deur uit loop, voelt het direct alsof alle ogen op mij zijn gericht. Er is een klein groepje dat wel respectvol is naar mij en ook geïnteresseerd is in hetgeen er daadwerkelijk is gebeurd, maar de rest kletst maar wat'*. De zoon geeft aan dat hij veranderd is door het schietincident: *'Na de moord kreeg ik te maken met de onderwereld en criminaliteit. Toen ik zestien of zeventien jaar was, ging ik ook erg veel alcohol en drugs gebruiken. Ook heb ik andere verkeerde dingen gedaan, waaronder iets met een nepvuurwapen. In die tijd was ik enorm asociaal en trok ik me van niemand wat aan. Dit leven ben ik dan ook zat. De enige reden dat ik dit volhoud, is omdat ik het voor mijn moeder doe. Ik geef mijn hele loon aan mijn moeder om vervolgens weer door te gaan met werken. Dat gaat al jaren zo'*. Volgens de zoon is de nazorg onvoldoende geweest: *'Sinds dat ik op dit adres woon, heb ik niemand gezien die mij zou kunnen helpen. Ik ben zelf achter eventuele hulp aan gegaan. Ik ben één of twee keer bij een psychiater geweest maar dat sloeg nergens op. Mij werd constant gevraagd wat er was gebeurd, waardoor alles maar naar boven bleef komen. Zo blijf je bezig. Ik ben daardoor voor mezelf gaan zorgen. Sinds twee jaar ben ik weer bij zinnen en heb ik een toekomstbeeld voor me: een mooi eigen huis, een mooie auto ernaast, goed werk, een vriendin en kinderen. Desalniettemin heb ik nog steeds momenten waarop ik boos en agressief kan zijn. In dat soort situaties kan ik mezelf niet beheersen en ontplof ik. Dan moet ik echt even in m'n eentje zijn, zodat ik mijn eigen ding kan doen. Ook denk ik direct aan mijn eigen situatie wanneer ik over een soortgelijk incident hoor'*.

11.5 De impact op de burgemeester en de gemeente

In 2009 trad de huidige burgemeester in zijn functie. Vanaf het begin maakte de burgemeester zich zorgen over dit gezin en gaandeweg werden deze zorgen alsmaar groter. Voordat het noodlottige incident plaatsvond, hadden er diverse gesprekken plaatsgevonden met de moeder en haar oudste dochter. In die gesprekken werd vanuit de burgemeester nadrukkelijk benadrukt dat het voor het gezin beter zou zijn om tijdelijk onder te duiken. Er werden verschillende opties aangereikt, zoals een vakantiepark of een safehouse op grote afstand van Zierikzee. Hier gingen moeder en dochter niet op in en de mogelijkheden van de burgemeester waren uitgeput, terwijl er ondertussen meerdere signalen kwamen van toenemende ernstige bedreigingen in de richting van het gezin. Hierop schreef de burgemeester op 27 januari 2010 een indringende brandbrief naar justitie waarin hij aangaf zich ernstig zorgen te maken over het huiselijk geweld bij het gezin. Daarnaast wees hij de officier van justitie op het reeds in september 2009 opgelegde huisverbod en gaat hij in op de gevoerde gesprekken met het gezin en waarschuwt hij in de richting van het Openbaar Ministerie dat de zaak mogelijk kan escaleren wanneer de echtgenoot weer op vrije voeten komt. Een citaat uit de brandbrief luidt als volgt: *‘Alles overwegend en mede gezien het acute dreigings- en risiconiveau voor het betrokken gezin geef ik u in overweging deze zaak aanhangig te maken bij het OM. Tevens houd ik mij nadrukkelijk aanbevolen voor eventueel nog mogelijke aanwijzingen en suggesties met betrekking tot mijn rol en taak als burgemeester in deze brisante kwestie’*.

Op 6 maart vond, ondanks de waarschuwingen vanuit de burgemeester, het incident plaats. Als burgemeester zijnde is het dan van cruciaal belang om snel, maar zorgvuldig te handelen en daarop werd op 7 maart een persconferentie gehouden op het gemeentehuis waarbij politie en justitie ook aanwezig waren. Om niet naar elkaar te wijzen, was op voorhand afgesproken om lopende het onderzoek niet in detail zaken te bespreken. Tevens is tijdens de bijeenkomst de brandbrief aan justitie niet nader toegelicht. Het gevolg hiervan was dat de media direct hun conclusie trokken dat er mogelijk onvoldoende in het voortraject was gehandeld. Dat beeld blijft daarna in de beeldvorming bestaan totdat een aantal kranten, zoals het *NRC*, melding maakt van de gevoerde gesprekken en de brandbrief.

Na het incident is het van belang om een band op te bouwen met de nabestaanden door onder andere zorgvuldige nazorg te leveren. Hiervoor is onder andere één vast contactpersoon aan de moeder en haar zoon gekoppeld, die in feite dienst doet als casemanager. Dit heeft er onder meer toe geleid dat beide overleden kinderen in Irak zijn begraven. De gemeente heeft dit bewerkstelligd door onder andere in gesprek te gaan met de justitiële instanties in Irak. De begraafplaats lag namelijk in de buurt van waar de familie van de man woonde. De gemeente voorzag hierin een risico omdat de moord onder de noemer *eerwraak* was geschaald. Tijdens de begrafenis is er daarom goed omgekeken naar de vrouw vanwege de mogelijkheid dat de familie van de man haar iets zou willen aandoen. Een ander voorbeeld waarin de faciliterende rol van de gemeente wordt getoond, heeft betrekking op de psycholoog van de vrouw. Door pri-

vóomstandigheden verhuisde deze psycholoog namelijk naar Haarlem waardoor de reisafstand te groot werd en de reiskosten te hoog. De gemeente kwam hierover niet tot overeenstemming met de kostendrager waardoor het de wens was van de vrouw om ook naar de omgeving van Haarlem te verhuizen en daar een nieuw leven op te bouwen. De burgemeester heeft daarop contact gezocht met de burgemeester van Haarlem maar dat bleek achteraf niet nodig te zijn geweest. De moeder wilde namelijk toch niet verhuizen. De burgemeester zegt hierover het volgende: *‘Dit is slechts een greep uit wat we als gemeente allemaal hebben gedaan en nog steeds – bijna tien jaar na dato – doen’*. Wanneer de burgemeester terugkijkt op het incident en wat de gevolgen daarvan waren, zegt hij het volgende: *‘Het is een zwarte bladzijde. Het is mij altijd bijgebleven en ik heb mij altijd afgevraagd of ik al het mogelijke heb gedaan om het te voorkomen. Persoonlijk ben ik daar van overtuigd. Desalniettemin was het geestelijk erg zwaar. Ik heb kunnen blijven slapen, maar het waren zware tijden. Het raakt je namelijk als mens, maar als burgemeester zijnde moet je direct handelen’*. Naast aandacht voor de vrouw en haar zoon heeft de gemeente ook aandacht gehad voor de inwoners uit de directe omgeving. Zo zijn er avonden belegd met goede psychologische begeleiding om de gebeurtenis en de ervaringen en gevoelens met elkaar te kunnen delen en te vernemen wat de buurt nodig had om deze gebeurtenis te verwerken. Een huisarts uit Zierikzee heeft hierin een heel belangrijke rol vervuld tijdens de gesprekken en de overige nazorg.

11.6 De impact op de buurt en de scholen

Vlak na het incident is er een buurtbijeenkomst georganiseerd. Deze had als doel om de mensen te ondersteunen bij hun verwerking en daarnaast kon op deze manier uitleg worden gegeven over hetgeen in de media had gestaan. De buurt was namelijk behoorlijk geschrokken en zag de tendens die in de media werd beschreven als de waarheid. Door uitleg te geven, werd geprobeerd de ontstane onrust te laten de-escaleren. Naast het bezoek aan de buurt heeft de burgemeester de scholen bezocht waar de overleden kinderen les kregen. Hier is hij ten eerste in gesprek gegaan met de leraren om te bespreken hoe zij dachten dat de gemeente kon helpen. Hierbij hebben ze onder andere de opvang en zorgtrajecten voor de leerlingen afgestemd. Daarnaast is hij in gesprek gegaan met de leerlingen: *‘Dat was heel zwaar. De scholieren waren heel emotioneel. Er stonden foto’s van de overleden kinderen met daarnaast kaarsjes. Ik vertelde de scholieren het volgende: ‘Het is logisch dat je huilt, maar niemand is echt dood. Je denkt nu nog aan diegene, dus diegene is dan nog ergens’. Dit soort gebeurtenissen kan ik haast niet naver-tellen, zo heftig is dat’*. Tijdens het bezoek van de burgemeester aan de scholen waren ook medewerkers van Slachtofferhulp Nederland aanwezig.

11.7 Getrokken lessen

Op de vraag of er nog lessen uit deze casus zijn opgetekend, geeft de burgemeester het volgende antwoord: *‘Dit trieste incident is helaas een gegeven en daar kan niemand iets aan veranderen. Je moet daarentegen wel leren van het verleden waardoor je in het heden*

op de juiste manier kan handelen. Dat handelen kan ook toekomstgericht zijn. In de evaluatie hebben we een aanbeveling gedaan om de burgemeester doorzettingsmacht te geven. Dan had ik op een bepaald moment tegen mevrouw en/of justitie kunnen zeggen: “Nu gaan we dit doen”. Daarnaast hebben we nu een Veiligheidshuis waar we met alle disciplines (zorg en veiligheid) dergelijke casus bespreken en een aanpak formuleren, iets wat er toen nog niet was. Er zijn dus zeker stappen gezet maar tegelijkertijd moeten we ook zo reëel zijn om te beseffen dat het morgen zomaar nogmaals kan gebeuren’.

Deze gebeurtenis heeft ook hulpverleners, politici en deskundigen aan het denken gezet. Zij kwamen op het idee om een alarmkastje te fabriceren dat gedragen kan worden door mensen die stelselmatig worden bedreigd door hun (ex-)partner. Wanneer zij de knop indrukken, zou de politie direct weten waar het slachtoffer zich bevindt en wat er aan de hand is. Met deze methode wordt getracht om nieuwe, gewelddadige excessen te voorkomen.

12 Twee vergismoorden

Bij liquidaties in het criminele circuit wordt vaak gebruikgemaakt van vuurwapens. Soms wordt de ‘verkeerde’ doodgeschoten. In deze casus schetsen we het verhaal van moordaan-slagen op onschuldige slachtoffers: een vergissing van de daders. De casus laat de impact van de neveneffecten van de oorlog in de onderwereld zien. Die impact is maximaal wanneer er onschuldige slachtoffers bij liquidaties omkomen. Helemaal wanneer er in een bewoonde omgeving wordt geschoten. De nabestaanden bieden een inkijkje in de impact die een dergelijke vergismoord heeft op hen, het gezin, de omgeving en op het algehele veiligheidsgevoel. Door het vuurwapengeweld worden gezinnen verwoest, regeert er angst in de buurt en voelen nabestaanden zich meegezogen in de wereld van de georganiseerde misdaad. De nabestaanden worden onderdeel van een groter geheel van liquidaties waar je als ‘gewone Nederlander’ niet bij wil horen en niet voor kiest. Vergismoorden blijken grote impact te hebben op het dagelijks leven van de nabestaanden, soms is het een turning point in hun leven, zo laat de casus zien.

12.1 Introductie

In de afgelopen jaren komen vergismoorden regelmatig voor. De term ‘vergismoord’ ontstond in 2014 na de moord op Rob Zweekhorst. Journalist en moordonderzoeker Eric Slot zegt in 2016 het volgende over vergismoorden: *‘Dit soort blunders komen steeds vaker voor. Het aantal moorden neemt af, het aantal vergissingen neemt toe. De laatste jaren zijn er een stuk of vijf moorden gepleegd waarvan je met zekerheid kunt zeggen: dit is een vergismoord’*. Een oud-hoofdcommissaris van de politie heeft een verklaring voor deze trend: *‘In de jaren tachtig en negentig waren er ook veel liquidaties, waar Joegoslaven voor werden ingevlogen om de klus te klaren. Zij bereidden zich echter zorgvuldig voor. Tegenwoordig worden amateurs ingehuurd om de moorden te plegen. Het moet allemaal snel gebeuren. Iemand lang observeren is er niet meer bij. Het lijkt erop dat ze een kalasjnikov pakken en bij de eerste gelegenheid schieten. Dit is een gevaarlijke ontwikkeling. In het verleden kon je zeggen dat de onderwereld elkaar uitmoordt, maar dat de samenleving er weinig mee van doen heeft. Nu vallen er ook onschuldige slachtoffers’*. Elsevier-journalist Gerlof Leistra sluit zich hierbij aan: *‘Er wordt gewerkt zonder professionaliteit. Het is alsof amateurs zich in de eredivisie begeven, zonder het bijbehorende talent’*. Vergismoorden zorgen er dus voor dat – in tegenstelling tot vroeger – de samenleving er wel iets mee van doen heeft. Het gebruik van zwaardere wapens zoals een kalasjnikov door kwalitatief mindere schutters zorgt ervoor dat er gemakkelijker onschuldige slachtoffers vallen. Hierdoor is de impact van zo’n liquidatie

groter dan wanneer mensen uit de onderwereld elkaar onderling vermoorden. Deze casus bevat een tweetal vergismoordens, namelijk de moord op Stefan Regalo Eggermont in 2014 en de moord op Djordy Latumahina in 2016.

12.2 Reconstructie van de moord op Stefan Regalo Eggermont

Op 12 juli 2014 is de 30-jarige Stefan Regalo Eggermont net twee dagen terug van een vakantie met zijn toenmalige vriendin en zoon. Die dag wordt hij opgebeld door zijn broer met de vraag of hij samen met zijn vriendin voetbal komt kijken. Hij is hier wel voor in, maar zij is te moe om mee te gaan. De nabestaande en toenmalige vriendin van Stefan Regalo Eggermont zegt hierover het volgende: *‘Hij gaf aan dan wel alleen te gaan. Ik zei hem dat die dat lekker moest doen. Hoewel we helemaal geen typisch klef stel waren, vroeg ik hem wel of we nog even wat gingen drinken voordat hij ging. We hebben daarom even buiten in de tuin zitten kletsen. Toen hij ging, gaf ik hem een kus en zei ik hem dat hij de groetjes moest doen aan zijn broer. Dat is het laatste moment geweest dat ik hem levend heb gezien’*. Eggermont kijkt de troostfinale tussen Nederland en Brazilië bij een gezamenlijke vriend in Amstelveen. Rond 01.00 uur brengt Eggermont zijn broer thuis in Amsterdam. Terwijl hij normaal gesproken geen gemakkelijke prater is, vertelt hij voor het huis van zijn broer over zijn plannen voor de toekomst. Doordat het al laat is, spreken zij af het gesprek op een ander moment af te maken. Van het huis van zijn broer naar zijn eigen huis is het normaal gesproken een paar minuten rijden. In zijn eigen straat weet Eggermont geen parkeerplek te vinden, waardoor hij doorrijdt naar een parkeerplek in een naastgelegen straat. Wat hij niet weet, is dat een persoon zijn blauwe Fiat Punto met ferme stappen achtervolgt. Hetgeen zich vervolgens afspeelt, heeft Eggermont niet meer bewust meegemaakt. De achtervolgende persoon rent namelijk op de auto van Eggermont af. Hij rukt het portier aan de passagierskant open en begint te schieten met een automatisch vuurwapen, terwijl Eggermont zijn beide handen omhoog doet in een poging de kogels af te weren. Na twintig seconden is het voorbij en rent de dader terug in de richting waar hij vandaan kwam. De vriendin van Eggermont zegt hierover achteraf het volgende: *‘Het stelt mij gerust dat het zo is gegaan. Ik ben namelijk wel slim genoeg om te beseffen dat als een kogel je hersenstam doorgaat, je op slag dood bent’*. Met het vuurwapen nog in zijn hand, rent de dader naar de Cruquiusstraat waar een vluchtauto op hem wacht. Als bijrijder stapt hij in de grijze Volkswagen Golf. Niet veel later wordt de auto brandend aangetroffen. Ondertussen proberen de hulpdiensten nog iets voor Eggermont te doen, maar hij sterft ter plekke. Zijn toenmalige vriendin is op dat moment op hem aan het wachten. Zij zegt hierover het volgende: *‘Ik had een paar berichten gestuurd waar hij bleef, maar daar reageerde hij niet op. Onbewust dacht ik toen al: dit klopt niet’*. Zij is naar buiten gelopen en zag rechts van haar wat ME-busjes staan. Haar gevoel zei haar dat ze de andere kant op moest en op het moment dat zij de hoek omloopt, ziet zij zwaailichten, afzetlinten en heel veel mensen op straat: *‘Terwijl ik daarheen liep, kwam er een meneer op mij af. Ik vroeg aan hem wat er aan de hand was. Hij zei op een manier alsof het om een zak aardappelen ging: “O, er is iemand neergeschoten”*. Toen zij dichterbij kwam, zag zij hun auto staan.

Er zaten allemaal gaten in de auto en de ramen lagen eruit. Achter de auto zag zij een laken liggen met daaronder een persoon. Zij hoorde ook iemand het woord 'astma' zeggen, waardoor zij het volgende dacht: *'Stefan heeft ook astma dus Stefan zit in die ambulance. Hij is enorm geschrokken en heeft daardoor last gekregen van zijn ademhaling'*. Toen zij een agent zag staan, is zij daar naartoe gelopen. Nadat zij vertelde dat het haar auto was die daar stond en dat haar vriend de telefoon niet opnam, is zij direct meegenomen naar het politiebureau. Ondanks het feit dat niemand haar mocht vertellen wie er onder dat laken lag, wist zij al wel genoeg: *'Ik wilde op de grond gaan liggen en ik dacht: laat maar zitten, het hoeft voor mij niet meer. Ook raakte ik in paniek, want ineens werd het allemaal serieus'*. Gedurende de rit naar het politiebureau bleef haar zwager haar maar terugbellen. Uiteindelijk heeft zij haar telefoon naar een agent gegeven zodat die agent aan haar zwager kon vertellen wat hij moest doen. Haar zwager is daardoor direct op zijn fiets gestapt en naar het politiebureau gekomen. Zij is ondertussen naar buiten gelopen om een sigaret te roken en hem op te wachten. Op dat moment was een agente ook aan het roken. De toenmalige vriendin van Eggermont vroeg aan haar of zij niet kon vertellen wie er onder het laken lag. De agente pleegde daarop een belletje, maar kwam terug met het antwoord dat zij dat ook niet mocht vertellen. Daarentegen mocht zij wel vertellen welke kleding de persoon aan had: *'Op dat moment weet je op de een of andere manier wat er gaat komen. Naast mij stond een betonnen pilaar en die heb ik vastgepakt. De agente begon met zijn schoenen. Op vakantie had Stefan nieuwe schoenen gekocht en ik wist dus gelijk dat het Stefan betrof. Toen ben ik in elkaar gezakt. Die agente heeft mij in een soort van houdgreep vastgepakt, waardoor ik ook vrij snel wel weer rustig werd. Dat was heel prettig. Achteraf kwam ik erachter dat ik een beetje geïrriteerd een bericht heb gestuurd met de vraag: "Leef je nog?", precies op het moment dat hij achter ons huis moet zijn doodgeschoten'*. Een paar minuten later kwam haar zwager aan het op het politiebureau. Zij had gevraagd of iemand anders hem kon vertellen wat er was gebeurd. Hem werd medegedeeld dat er was geschoten, dat er iemand overleden was, welke kleding die persoon aan had en dat het hoogstwaarschijnlijk om zijn broer ging. De toenmalige vriendin van Eggermont zegt hierover het volgende: *'Het enige wat hij zei was: "Jeetje, wat heftig". Ik kon hem op dat moment wel een klap geven om hem wakker te slaan, maar het kwam gewoon niet binnen bij hem'*. Zij is die nacht nog verhoord, terwijl zij het liefst naar huis wilde gaan. Na het verhoor vroeg zij of zij haar zwager mocht zien, maar dat mocht niet. Daarna heeft zij drieënhalve uur alleen in een ruimte gezeten. In het eerste anderhalf uur had zij haar telefoon nog, waardoor zij spelletjes is gaan spelen en haar moeder heeft gebeld. Daarna moest zij haar telefoon inleveren, zodat de politie de inhoud daarvan ook na kon gaan. Om 07.30 uur kwam uiteindelijk de familierechercheur die aangaf dat zij vrij was om te gaan. Daarnaast werd haar medegedeeld dat zij graag een huiszoeking wilden doen, waardoor zij haar huissleutel heeft afgegeven. Vanwege deze huiszoeking is zij naar het huis van haar zwager gegaan, waar de rest van de familie ook naartoe kwam. Daar heerste een soort ongelooft. Om 14.00 uur werd haar huissleutel teruggebracht, maar werd haar nog steeds afgeraden om naar huis te gaan: *'Stefan lag er namelijk nog steeds, om zodoende de plaats delict zo clean mogelijk te houden. Al met al heeft hij daar*

dus twaalf uur gelegen. Ik werd spontaan misselijk bij de gedachte dat je neer wordt geschoten en vervolgens al die uren op een koude vloer ligt. Dat vond ik zo mensonterend'. Toen de familierechercheur mededeelde dat Stefan was opgehaald, is zij naar huis gegaan.

Al snel werd er gesproken over een liquidatie. In de krant stond bijvoorbeeld de kop: 'Man geliquideerd in Amsterdam-Oost'. De nabestaande kon dit niet begrijpen: 'Stefan kon niet geliquideerd zijn. Dat kon er bij mij simpelweg niet in. Ik creëerde mijn eigen waarheid. Iemand had de auto van Stefan willen stelen en hij had zich daartegen verweerd of hij had met zijn Spaanse temperament een grote mond gegeven, met als gevolg dat hij was neergeschoten. In mijn optiek was het dus een mislukte overval'. Een aantal dagen na de liquidatie moesten de nabestaande en broer van Eggermont hem nog officieel identificeren: 'Ik had daar een beeld bij zoals het in CSI altijd gaat, waarbij een dekontje wordt weggehaald en je enkel moet bevestigen dat hij het is. Er zat echter een hele voorbereiding aan vast. Zo werd beschreven waar hij blauwe plekken had et cetera. Toen de deur openging, bleek hij in een open ruimte op een tafel te liggen. Ik stond abrupt stil, waardoor mijn zwager tegen mij aan knalde. Toen hij zijn broer zag liggen, viel bij hem het kwartje. Hij begon te tieren en te vloeken. Stefan lag er wel prachtig bij. Wij zijn 45 minuten binnen geweest. Niemand vertelde ons dat we op moesten schieten, waardoor we afscheid hebben kunnen nemen. Aan het einde kwam er nog wel iemand naar ons toe om officieel te vragen of het Stefan was, maar dat hoorde er gewoon bij'. De dag daarna zijn zij naar het uitvaartcentrum gegaan waar hij lag opgebaard. Daar waren ook de moeder en tantes van Eggermont aanwezig: 'Dat was de eerste keer dat de moeder van Stefan haar zoon zag. Dat was een verschrikkelijk moment. Daar wou je niet bij zijn. Ik stond naast de kist en ik vond het vreemd dat zijn oor zo hoog zat. Ik bukte mij om dat te bekijken en dat bleek dus gewoon een kogelgat te zijn. Nou, dat wil je niet zien hoor. Het was heel tragisch'.

Uit politieonderzoek is uiteindelijk gebleken dat Eggermont geen bekende was bij de politie, geen verdachte contacten had en niet over een strafblad beschikte. Daardoor kon de politie geen andere conclusie trekken dat Eggermont slachtoffer was geworden van een persoonsverwisseling. Een woordvoester zegt hierover het volgende: 'Stefan kan verward zijn met iemand die op hem lijkt. Ook omdat hij in een soortgelijke auto reed als iemand die ook vaak in dezelfde buurt parkeert. De schutter heeft niet goed in de auto gekeken en is gaan schieten. Dit soort aanslagen proberen we te voorkomen, maar we kunnen niet in het hoofd van de opdrachtgevers of uitvoerders kijken. We kunnen dit enkel de kop indrukken als we de betrokkenen kunnen aanhouden met concrete bewijzen'.

Eaneas L. had het vuurwapen in bezit na de liquidatie. Door middel van een anonieme tip heeft de politie hem snel aan kunnen houden. De schutter bleek Massod Amin H. te zijn geweest. Doordat hij in de weken na de moord bleef vragen om zijn geld, is hij een maand later door mensen uit zijn eigen team geliquideerd. Doordat hij geen kwaliteit had geleverd, stond deze represaille voor zijn ontslag. H. wist direct na de moord dat hij de verkeerde persoon had doodgeschoten. Toen hij bij de vluchtauto instapte, zei hij namelijk dat hij een *tatta* (betekent: Nederlander) had neergeschoten. In 2018 is

de Amsterdamse crimineel Illias K. in zijn cel gearresteerd op verdenking van betrokkenheid bij zowel de moord op Eggermont als die op crimineel Massod Amin Hosseini. Hij zou namelijk de coördinator zijn. De aanhouding was het gevolg van nieuwe informatie uit gekraakte PGP-telefoons.

Samen met haar advocaat heeft de nabestaande ervoor gekozen om die gehele groep samen te voegen voor de rechtszaak. Zodoende zou hun ook het lidmaatschap aan een criminele organisatie ten laste gelegd kunnen worden, waarmee de strafmaat hoger wordt. Zij zegt hierover het volgende: *'Ik heb in de nacht voordat wij dit besloten wel wakker gelegen. Wanneer wij hiervoor zouden kiezen, zou dat namelijk betekenen dat het allemaal wel veel langer ging duren'*. Door het samenvoegen is het een heel complexe zaak geworden. Hoewel zij daar niet op zit te wachten, heeft ze er dus toch voor gekozen: *'Ik vind dat dat recht doet aan Stefan en dat verdient hij'*.

12.3 De impact van de vergismoord op Stefan Regalo Eggermont

Zo'n anderhalf jaar voor de vergismoord verrast Eggermont zijn toenmalige vriendin met een toespraak in het televisieprogramma *All you need is love*. Daarin vertelt hij het volgende: *'Lieve [...], in de tweeënhalfjaar dat wij samen zijn, hebben wij best veel meegemaakt. We hebben een kindje gekregen en we hebben bewezen dat ons gezin onverwoestbaar is. Ik hou van je'*. Aan deze woorden denkt zijn vriendin nog weleens terug: *'Dat is het dus wel en dat doet zeer. Hij heeft gewoon voetbal gekeken, hij ging parkeren, hij zou naar binnen zijn gekomen, hij zou me een kus hebben gegeven, ik zou gevraagd hebben of het gezellig was en we zouden in slaap zijn gevallen. Dat is nu niet meer. Mijn huis is leeg, mijn bed is leeg en mijn zoon heeft geen vader meer. Dit soort incidenten zijn niet meer ver van je bed, voor niemand niet'*. De vergismoord heeft impact gehad op verschillende leefdomeinen.

De impact van de liquidatie op het dagelijkse leven van de vriendin

In de periode na de liquidatie ging zij nergens meer met de auto heen. Zij was bang om haar auto in het donker te parkeren. In de jaren die volgden, is zij een aantal keer met haar neus op de feiten gedrukt: *'Toen ik net een jaar in mijn nieuwe huis woonde, werd ik opgebeld door de familierechercheur. Hij vroeg aan mij wat ik met de kleren van Stefan wilde doen die hij aan had ten tijde van de liquidatie. Ik had hier niet zo snel een antwoord op, waardoor ik zei dat ze het langs konden brengen. Totdat ik wist wat ik er mee wilde, zou ik het een plekje geven in de schuur of op zolder. Ik wist echter niet dat ik ieder item moest bekijken en daarvoor moest tekenen. Zij kwamen hier met een doos die zij op tafel leeggooiden. Plots lag er een vest met bloedspetters en gaten voor mijn neus. Ondanks het feit dat het ondertussen twee jaar na dato was, sloeg ik door deze onverwachte confrontatie helemaal dicht. Ik werd ook heel misselijk en ik moest overgeven. 's Avonds zijn wat vriendinnen langsgeslagen en ik heb hen medegedeeld dat ik het niet ging bewaren. We hebben de kleding verbrand in de barbecue. Dat leverde een hoop drama op, omdat wij waren vergeten dat synthetische stoffen voor veel rook zorgen. Nu is het een grappige anekdote, maar toen was het gruwelijk'*.

Er zijn enkele situaties waar zij niet goed meer mee kan omgaan ten gevolge van de liquidatie. De gemene deler daarin is in hoeverre hetgeen zich voordoet realistisch is: *'Ik heb de serie Narcos gekeken. Dat kon ik allemaal prima handelen, tot het moment dat er iemand in een auto geliquideerd werd. Toen was het klaar voor mij. Een andere serie waarmee ik ben gestopt is Mocro Maffia. Dat had meer te maken met de koudheid waarmee er in die serie over mensenlevens wordt gesproken. Dat was zo realistisch, dat ik dat ook niet trok. Daarnaast was er laatst een reportage op televisie die ging over vuurwapengeweld. Hierbij kwam een chirurg aan het woord die heel gedetailleerd ging uitleggen wat er gebeurt als een kogel in een lichaam explodeert. Die kennis had ik liever niet gekregen, omdat ik natuurlijk wist hoeveel kogels er in Stefan terecht waren gekomen. Toen dacht ik: 'Je bent echt aan flarden geschoten'. Een ander verhaal dat weergeeft hoe de liquidatie op de lange termijn nog impact heeft, betreft de aanschaf van een blauwe Fiat Punto door de overburen; een zelfde auto als waarin haar vriend was beschoten. Zij zag deze auto daardoor dagelijks voorbijrijden. Daarbij kwam ook nog eens dat het kenteken slechts op één letter verschilde van hun oude kenteken: 'Ik werd daar helemaal gek van. Ik was bijna zover dat ik had aangebeld met de vraag of ik de auto mocht kopen. Die zou ik vervolgens naar de stort hebben gebracht'.*

De nabestaande is ervan overtuigd dat deze impact voor altijd zal blijven: *'Het is nog steeds een rollercoaster met ups en downs en dat zal de komende twintig tot dertig jaar nog steeds zo zijn. Wel worden de tussenfasen steeds langer. Wanneer ik in een periode met piekbelasting zit, slaat de stress op mijn kaken waardoor ik ga overbijten. Dat houdt soms wel twee dagen aan. Door dat overbijten, krijg ik hoofdpijn. Fysiek word ik heel erg moe en dat staat nog los van de mentale uitwerking'.* Zij heeft na de gebeurtenis een switch in haar werk gemaakt. Zij gebruikt haar persoonlijke en professionele ervaringen als coach, trainster en spreekster om anderen te inspireren bewuste keuzes te maken. Dit helpt haar bij het verwerken van het verdriet. Het heeft wel even geduurd voordat zij dit van haarzelf accepteerde: *'Ik wil niet de indruk wekken dat ik misbruik maak van de moord op Stefan. Ik krijg nog steeds weleens vragen van mensen of ik niet vind dat ik het uitbuit. Door mijn werk ben ik makkelijk benaderbaar en weten veel mensen mij te vinden. Het moeilijkste is geweest om de balans te vinden tussen het zelf opzoeken en het wegstappen. Ik wil zelf de regie houden over waar ik iets ga zeggen. Zodoende kan ik mij voorbereiden op de backlash. Bij RTL Late Night is er ooit een item gemaakt van vijf minuten waar ik niets van af wist, waardoor dat extra zeer deed. Wanneer een vergismoord in het nieuws terechtkomt, krijg ik altijd reacties. Voor 95% zijn dat lieve reacties, maar daarnaast is er een kleine groep reacties die seksueel getint zijn. Ook krijg ik weleens te horen dat ik er helemaal niet verdrietig uitzie, of vragen mensen of ik niet betaald heb zodat iemand Stefan kon neerschieten'.*

De impact van de liquidatie op het sociale leven van de vriendin

Voor haar waren de eerste paar weken na de liquidatie, toen nog niet officieel was aangekondigd dat het een vergismoord betrof, erg lastig: *'Je slaat de krant open en je ziet dat blijf eihoofd van je vriend tussen de mug shots van allerlei criminelen. Dat is onbegrijpelijk omdat je zelf overtuigd bent van zijn onschuld. Dat is de wereld op zijn kop'.* Toen de

recherche en justitie tien maanden na de moord officieel de conclusie hadden getrokken dat Eggermont per abuis moet zijn omgebracht, viel er een last van haar schouder. Daarbij had zij direct de wens dat dit ook naar buiten gecommuniceerd ging worden. De officier van justitie was nog niet van plan die wens te vervullen, waarna zij en haar moeder erg boos zijn geworden: *‘We wilden heel graag dit statement maken. De kleine mocht niet het stigma krijgen dat zijn vader een crimineel was. Daarnaast voelde ik soms dat mensen me meden in de winkel. Ook gingen mensen snel aan de andere kant van de weg lopen wanneer ik over straat liep. Dan denk ik: voor jullie ben ik de vrouw van een doodgeschoten crimineel, want waar rook is, zal wel vuur zijn. Ik ben er geen vrienden door verloren, maar ook zij vroegen wel eens aan mij: “Kan het niet zo zijn dat..?” Het is fijn als mensen oog hebben voor de waanzin van onze realiteit’.* Nadat bekend werd gemaakt dat het een vergismoord was, reageerde de omgeving positiever. Mensen zijn weer actief contact gaan zoeken, waardoor haar relaties met kennissen zijn hersteld. De impact op de relatie met de familie van haar vriend is er echter niet beter op geworden. Ze ervaart dat haar wordt verweten dat zij verder is gegaan met haar leven.

De impact van de liquidatie op haar kind

Haar grootste zorg lag en ligt bij haar zoon: *‘Ik moest het mijn toen 2,5-jarige zoontje vertellen, adviseerde Slachtofferhulp. In korte zinnen: “Papa is dood”. Ik moest niet uitleggen wat dood betekent. Als hij ernaar zou vragen, moest ik wel eerlijk zijn. Dus niet: “Papa is gaan slapen”, maar “Papa heeft een ongeluk gehad met de auto”. Uiteindelijk zijn de vragen gekomen en is het heel geleidelijk gegaan. Op aanraden van Slachtofferhulp heeft ze alleen over de dader gelogen: “De boef zit in de gevangenis en komt daar nooit meer uit”. De eerste keer dat je kind van twee vraagt waar papa is, breekt je hart in tweeën. Dat is echt verschrikkelijk’.* Zij heeft de nodige vreemde situaties meegemaakt met haar zoon: *‘Het maakt soms pijnlijk duidelijk hoe anders kinderen denken dan volwassenen. Vorig jaar zat ik tijdens onze vakantie met mijn zoon en neefje in de auto. “Jouw vader is doodgeschoten met een automatisch wapen”, zei mijn neefje, waarop mijn zoontje vroeg wat een automatisch wapen is. M’n neefje antwoordde: “Dat gaat zo: dududu-dudududu”. Ik reed van schrik bijna de vangrail in. Mijn zoontje vroeg: “Klopt dat mama?”, waarop ik instemmend antwoordde. Hij reageerde: “O, dat is wel fijn. Dan was papa heel snel dood”. Daarna praatten we weer verder over het weer of de dierentuin waar we net vandaan kwamen’.* Een soortgelijk voorbeeld deed zich voor toen haar zoon drie jaar oud was. Zij beschrijft het als volgt: *‘Er was een miscommunicatie met de aannemer van het huis waar wij zouden gaan wonen. De trap moest namelijk gestoffeerd worden, waarbij hij dacht dat ik de trap zou schoonmaken en ik dacht dat hij dat zou doen. Uiteindelijk waren we samen chagrijnig de verfresten aan het verwijderen. Hij vroeg uit frustratie: “Kunt u niet even uw man bellen? Dan gaat het wat sneller”. Voordat ik wat kon zeggen, reageerde mijn zoontje: “Dat kan niet, want papa is doodgeschoten door een dief, maar het was niet zijn schuld”. Ik reageerde dat hij niet loog, en ik ging stoïcijns door. Daarop pakte de man het mesje uit mijn handen en zei: “Gaat u maar iets leuks doen met uw kind”’.* In de jaren daarna is zijn interesse in de dood van zijn vader wat afgenomen, maar sinds kort neemt het weer toe: *‘Mijn zoontje is ondertussen zeven*

jaar oud en het gaat goed met hem. Ook hij heeft zo zijn periodes, maar over het algemeen gaat het goed. Hij komt zo nu en dan thuis van school en dan zegt hij dat hij papa heeft opgezocht op Google. Dat is de nieuwe fase waarin wij momenteel zitten. Ik heb hem verteld dat ik snap dat hij dat wil, maar dat ik dat dan wel graag met hem samen wil doen. Zodoende kan ik hem uitleggen dat niet alles klopt wat hij leest. Ik vind het wel erg lastig allemaal. Wanneer is hij oud genoeg voor dit soort dingen?’ Zij heeft er voor gekozen om zo veel mogelijk herinneringen levend te houden en zo volledig mogelijk te zijn. Daarvoor heeft zij twee dozen gemaakt: een doos met spullen van de levende Eggermont en een van de dode Eggermont. In de eerste doos zitten dingen die vader en zoon samen hebben geknutseld, lieve briefjes en kaarten. In de andere doos zitten krantenknipsels, een dvd van haar optreden bij *RTL Late Night*, de rouwkaart, het onderzoeksrapport en de sectieverslagen.

Wat de nabestaande ook lastig vindt, is dat haar zoontje heel snel een stempel krijgt opgedrukt: *‘Mensen vinden het een dusdanig heftig verhaal dat zij heel snel een link leggen met de moord op Stefan wanneer het even wat minder gaat met hem. Daar ben ik weleens boos over geworden. Zo ging het een tijdje niet goed op school en dan wordt dat direct gekoppeld aan hetgeen is gebeurd. Het blijft echter een jongen van zeven die soms een etter moet kunnen zijn. Desalniettemin worden wij doorgestuurd naar een zorgteam dat bestaat uit acht man. Naar mijn mening gedraagt mijn zoontje zich niet als een kind wiens vader is doodgeschoten, maar als een kind wiens vader vroeg is overleden. Dat onderscheid wordt door velen niet gemaakt. Wanneer Stefan om het leven was gekomen door een auto-ongeluk, was dit stigma niet zo blijven plakken. Behandel hem dus alsjeblieft als een kind wiens biologische vader is overleden, maar die nu leeft binnen een nieuw samengesteld gezin’*. Het vinden van een nieuwe manier van leven is voor haar de grootste strijd van de afgelopen jaren geweest: *‘In de eerste anderhalf jaar na Stefans dood ben ik echt op zoek geweest naar een vervanger. Ik ben als een idioot gaan Tinderen, omdat ik het gevoel had dat ik mijn zoontje geen volwaardig gezin kon bieden. Uiteindelijk kwam bij mij het inzicht dat het geluk van mijn zoon niet afhangt van een man. Ik heb daardoor zonder te forceren een nieuwe vriend gevonden waarmee ik ga trouwen’*.

12.4 De vervlechting met een criminele wereld

Achteraf bleek dat de kogels eigenlijk bedoeld waren voor Omar L, wiens broer in 2012 al was geliquideerd in de Staatsliedenbuurt. Omar L. kwam in de nacht van de liquidatie een halfuur voor Eggermont thuis, maar hij ontsnapte daarmee aan de moordpoging. Om de liquidatie op te lossen, is de zaak ook aan bod gekomen in *Opsporing Verzocht*. De dag na de uitzending werd er rond 14.00 uur aangebeld bij haar door Omar L. Na de uitzending voelde hij zich namelijk verplicht om bij haar langs te gaan: *‘Daarmee heeft hij mij een heel groot cadeau gegeven’*. Zij is naar buiten gelopen en is het gesprek met hem aangegaan: *‘Hij vroeg of ik wist wie hij was, waarna hij heel hard begon te huilen en ik daardoor ook moest huilen. Hij gaf aan dat hij niet snapte wat er allemaal was gebeurd en dat hij niet snapte waarom de dader Stefan onder vuur had genomen. Ook vroeg hij hoe het met mij en mijn zoontje ging. Hij heeft toen zijn versie van het ver-*

haal verteld. Na de liquidatie had hij gelijk doorgehad dat het voor hem foute boel was, waardoor hij naar het buitenland was vertrokken'. Na deze ontmoeting heeft zij hem nooit meer gezien of gesproken. Het romantische beeld dat Omar L. heeft gecreëerd met zijn komst, heeft zij geprojecteerd op de hele groep verdachten. Echter, begin 2018 hebben zij de laatste pro-formazitting gehad, waarmee dat romantische beeld als een kaartenhuis in elkaar is gezakt: *'Het berichtenverkeer werd besproken en daaruit bleek dat zij ijskoud zijn, terwijl ik dacht dat zij allemaal wel een bepaalde mate van empathie hadden doordat zij een verkeerde hadden neergeschoten'*.

Dit was niet de enige keer dat zij is benaderd door een crimineel. In 2017 is zij via Facebook Messenger benaderd door de broer van de schutter. Toentertijd zat hij vast in Vught, omdat hij zijn vriendin had willen doodschieten. Het wapen was echter niet doorgeladen, waardoor dit mislukte. Zij zegt hierover het volgende: *'Hij wilde graag een keer met mij afspreken. Hij wist wat er precies was gebeurd en dat wilde hij vertellen. Dat hij mij heeft weten te vinden, maakte mij angstig. Ik heb die dag ook niet kunnen slapen, want ik was in paniek. Door dit soort praktijken blijf ik constant alert. Wie ben jij? Wat is je rol? Bij wie hoor jij? Dat soort vragen blijf ik mezelf iedere keer stellen. Wanneer er iemand bij mij op de stoep staat, kijk ik eerst goed wie dat is voordat ik de deur opendoel. Ik houd het contact met deze wereld liever buiten de deur, maar ik weet niet of dat reëel is. Ik blijf toch bang dat hij een keer voor de deur staat. Op deze manier word ik langzaam het criminele wereldje ingetrokken, maar dat wil ik helemaal niet. Laat mij er alsjeblieft buiten. Een aantal maanden later kreeg ik nog een keer een bericht: "Hallo dame, ik leef nog. Ik ben pas een paar weken vrij, en ik ben nu in het buitenland". Had ik dit soort berichten niet gehad, was ik nu niet zo angstig geweest'*.

12.5 **Reconstructie van de moord op Djordy Latumahina**

De 31-jarige Djordy Latumahina rijdt op 8 oktober 2016 rond 17.30 uur zijn zwarte Mini Cooper de parkeergarage binnen. Samen met zijn destijds dertigjarige vriendin – die naast hem zit – en hun toen tweejarige dochter – die op de achterbank zit – zijn ze op weg naar huis. Het gezin woont boven de parkeergarage in een appartementencomplex. Nadat Latumahina de auto geparkeerd heeft komen een tweetal personen naar de auto gelopen, die vervolgens meerdere kogels op de auto afvuren. Een buurtbewoner zegt hierover het volgende: *'Het was net vuurwerk'*. Latumahina heeft geen enkele mogelijkheid om te ontsnappen. Hij wordt meerdere malen geraakt door kogels en overlijdt ter plekke aan zijn verwondingen. Zijn toenmalige vriendin ontkomt ook niet aan de kogels, en wordt door een zestal kogels geraakt. Zij raakt zwaargewond en moet uiteindelijk met spoed naar het ziekenhuis. Hun dochter wordt wonder boven wonder niet geraakt door de kogels en blijft lichamelijk ongedeerd.

In de garage wacht een man in een gestolen Volkswagen Caddy die als vluchtauto dient. De drie mannen vluchten naar de Wittgensteinlaan, wat iets verderop ligt in Amsterdam. Ondertussen is de politie massaal uitgerukt. Agenten zijn met een extra zwaar kogelwerend vest de parkeergarage binnengegaan, maar zij bleken dit dus niet nodig te hebben. Om de slachtoffers te helpen, zijn meerdere ambulances en een mo-

biel medisch traumateam opgeroepen. Tegelijkertijd steken de daders de Volkswagen Caddy in brand en zetten het vluchten voort in een zwarte Seat Leon. De vlucht eindigt in Hoofddorp, omdat de bestuurder iets voor 18.30 uur de macht over het stuur verliest. De mannen belanden in de berm met een lekke band, waarna zij te voet verder gaan en de auto achterlaten. Nadat zij een stuk gelopen hebben worden ze opgepikt door een Mercedes Vito.

In eerste instantie is het overlijden van Latumahina een raadsel. De politie laat weten dat er mogelijk sprake is van een liquidatie, waarover vrienden van Latumahina zich verbazen. Zo zegt een vriend het volgende: *'Je weet het natuurlijk nooit, maar naar mijn mening is dit een 100% vergissing'*. Een bekende van Latumahina sluit zich hierbij aan: *'Hij was een superaardige gast. Iemand die altijd mooie vrouwen om zich heen had. Hij was ook heel open op sociale media. Geen type crimineel. Niets maar dan ook niets heeft me ooit het signaal gegeven van "ho wacht eens even"'*. Een aantal dagen na de liquidatie sluit de politie zich bij deze vermoedens aan: *'De moord op Latumahina is waarschijnlijk een vergissing geweest. De politie houdt er sterk rekening mee dat de 31-jarige ondernemer niet het beoogde doel van de liquidatie was'*.

De reden dat de politie hier rekening mee hield, had te maken met een drietal redenen. De eerste was dat Latumahina geen bekende was bij de politie. Ten tweede was er niks bekend over eventuele banden tussen Latumahina en mensen in de onderwereld. Tot slot had hij een eigen bedrijf, waarmee hij actief was in de creatieve industrie. Dit bedrijf stond geregistreerd op zijn eigen huisadres, iets wat criminelen normaal gesproken niet doen. Gedurende het onderzoek raakt de politie steeds meer overtuigd van het feit dat Latumahina niet het beoogde doelwit was en dat er sprake is geweest van een persoonsverwisseling. Het beoogde doelwit zou drugs crimineel Gino M. zijn, die in hetzelfde appartementencomplex woonde, ook in een zwarte Mini Cooper reed en een vriendin zou hebben die zou lijken op de toenmalige vriendin van Latumahina.

Zeven personen zijn aangehouden voor deze vergismoord. De hoogste straffen zijn voor de schutter en de coördinator van de moord. Zij hebben respectievelijk 30 en 26 jaar cel gekregen. De bestuurder van de vluchtauto moet 18 jaar de cel in, terwijl een andere verdachte 15 jaar kreeg voor medeplichtigheid aan moord en dubbele poging tot moord. Gezamenlijk moeten deze mannen een schadevergoeding van € 350.000 betalen aan de nabestaande en dochter van Latumahina, voor onder andere de kosten van toekomstig levensonderhoud. Ook de kosten van de uitvaart van de vader moeten zij betalen. De twee mannen die de vluchtauto's leverden, kregen de laagste straffen. Zo kreeg de een tachtig dagen cel waarvan veertig voorwaardelijk, terwijl de ander 48 weken kreeg waarvan de helft voorwaardelijk met de verplichting om zichzelf te laten behandelen. De andere vermeende schutter werd vrijgesproken van betrokkenheid bij de vergismoord omdat er niet genoeg bewijs zou zijn.

12.6 Impact van de vergismoord op Djordy Latumahina

De nabestaande raakte ernstig gewond na het schietincident. Ze kon ternauwernood worden gereanimeerd en ze moest meerdere operaties ondergaan. Dit heeft ertoe ge-

leid dat deze vrouw heeft moeten leren leven met een handicap, aangezien ze haar arm en hand niet meer kan gebruiken. Daarnaast is ze arbeidsongeschikt verklaard. Uit angst is ze bovendien verhuisd.

In haar slachtofferverklaring vertelde ze het volgende: *'Mijn perfecte gezin is kapot gemaakt. Onze dochter van tweeënhalve heeft moeten zien hoe haar ouders werden doorzeefd met kogels. Haar vader en moeder die niet meer reageerden terwijl ze zo bang was. Mijn dochtertje heeft haar vader zien sterven in een regen van kogels, en mij bewusteloos zien raken. Een nachtmerrie, een film die zij heeft moeten kijken. Ik heb Djordy moeten begraven terwijl ik op mijn ziekbed lag. Ik ben er niet bij aanwezig geweest, heb hem niet kunnen wassen. Ik moet verder zonder de liefde van mijn leven. Ik heb moeten toekijken vanuit mijn ziekbed hoe ons dochtertje worstelde met woedeaanvallen. Ik sta er helemaal alleen voor. Ineens zat ik in een rolstoel. Ik had geen kracht en energie meer om moeder te zijn, maar wilde alles op alles zetten. Weet je hoe moeilijk het is om er niet te kunnen zijn voor je dochtertje? Haar luiers niet te kunnen verschonen, haar zelf niet te kunnen aankleden, verwennen of troosten? Djor was vrolijk, creatief en maakte altijd grapjes. Hij was de beste en liefste vader. Bij wie ik me veilig voelde. Ik kan helemaal niet zonder hem. Hij die me zou vertellen dat alles goed zou komen. Ik was de meest gelukkigste vrouw op aarde met de meest perfecte man. We hadden zoveel toekomstplannen. Samen leren hoe we de beste vader en moeder konden worden. Mijn dochtertje die zo vaak over haar vader praat en zegt dat hij in de hemel zit. Ze vraagt aan andere kindjes of hun papa ook in de hemel zit. Ze vraagt elke dag of ik niet weg wil gaan. Mijn perfecte leven is kapotgemaakt'. Dat de dochter bij het schietincident aanwezig was heeft ertoe geleid dat ze last heeft van PTSS.*

Hieruit blijkt dat het voor de nabestaande en dochter van Latumahina grote gevolgen heeft gehad. Zowel de lichamelijke als geestelijke gezondheid is erg verslechtert door de vergismoord. Voor de ouders van Latumahina is het ook een hele grote klap geweest. Bij Pauw vertelt de vader van Latumahina hoe hij en zijn vrouw het verschrikkelijke nieuws te horen kregen. Terwijl ze onderweg waren naar een verjaardag, hoorden ze dat er iemand was neergeschoten in de parkeergarage van het appartementencomplex. Op dat moment probeerde de moeder van Latumahina telefonisch contact op te nemen met zowel haar zoon als schoondochter. Toen zij beiden niet opnamen groeide de ongerustheid. Toen zij eenmaal op de verjaardag waren aangekomen, kregen zij te horen dat hun zoon was overleden en dat hun schoondochter zwaargewond naar het ziekenhuis was gebracht. Bovendien kregen ze te horen dat hun kleindochter naar een veilig adres was overgebracht. Zij werd in een gastgezin geplaatst en zij hebben haar ruim een maand niet gezien. Op de zitting namen de ouders van Latumahina ook het woord. Zo zei de vader van Latumahina het volgende: *'Jij bent er niet meer, door een vergismoord. Vergismoord, wat een gruwelijk begrip, ontstaan in de tijd waarin wij leven. Een tijd waarin het kennelijk al geaccepteerd is dat er onschuldige slachtoffers vallen van afrekeningen. Djordy reed in dezelfde auto als het beoogde doelwit, het kan ons dus allemaal overkomen. Dit moet stoppen!'* De moeder van Latumahina zei op haar beurt het volgende: *'Ik leef van dag tot dag in een soort van tunnel. Elke dag moet ik huilen en ik*

kan er niet tegen als er geweld is op televisie'. Ook hún geestelijke gezondheid is dus verslechtert door de vergismoord.

Naast het feit dat de familie van Latumahina is aangedaan door deze vergismoord, heeft het buurtbewoners ook niet onberoerd gelaten. Buurtbewoners gaven direct na de vergismoord aan geschrokken te zijn. Zo zei een buurtbewoner het volgende: *'Het is beangstigend dichtbij. Voor hetzelfde geld loop je er en loop je tegen een verdwaalde kogel aan of kom je middenin een schietpartij terecht'*. Tot slot heeft zo'n vergismoord niet enkel impact op familieleden en buurtbewoners, maar ook op mensen die in het verleden slachtoffer zijn geweest van een vergismoord. Zo reageerde de nabestaande van Stefan Regalo Eggermont als volgt: *'Ik heb het de hele dag geprobeerd. Maar echt geprobeerd! Ik lees niks, ik kijk niks: dus het is er niet. Dat mijn telefoon roodgloeiend staat negeer ik zo veel mogelijk. Ik trek mezelf terug uit de realiteit, volledig mezelf voor de gek houdend, maar daar deal ik dan later wel weer mee. En nu, vlak voor ik naar bed ga, lees ik toch, ik kijk toch, ik neem een duikvlucht het verleden in. De enige reden dat ik niet bij Stefan in de auto zat op 13 juli 2014, was omdat ik moe was. Ik heb me altijd afgevraagd of het er toe gedaan zou hebben als ik wel mee was gegaan. Had Stefan dan nog geleefd? Had mijn zoon dan nog een vader gehad? Gisteren, en eigenlijk nog meer vandaag, kwam het antwoord. Het had geen reet uitgemaakt! Weer een gezin volledig de vernieling in geholpen. Weer een kind wat zonder vader en misschien wel zonder moeder moet opgroeien. Weer ouders wiens kind bruut uit het leven wordt gerukt. Weer broers en zussen die geen idee hebben wat ze nu overkomt. En voor, zoals het nu lijkt, een vergissing! Mijn hart breekt als ik denk aan de mensen om dit gezin heen. Stefan en ik waren even oud als zij, ons kind was op dat moment ook twee. Ik neem hierbij het recht om te stellen dat ik verdomd goed weet wat er nu voor emoties spelen bij hun naasten. En wat voor emoties er nog gaan spelen. Niet alleen hun verdriet vreet me op vanbinnen, ook mijn eigen verdriet maakt mijn ziel weer zwart. Wat ik me ernstig afvraag de laatste uren is wie dit gaat stoppen. Wanneer staat er iemand in de politiek op en slaat zijn vuist op tafel? Ik word continu afgescheept met smoesjes als het gaat om de onderzoeksresultaten. Sterker nog: de privacy van de verdachte(n) weegt zwaarder dan mijn herstel en dat van mijn zoon en de familie van Stefan! Echt? Dus nu zijn we op een punt dat hoogstwaarschijnlijk een tweede gezin kapot gemaakt is en hier valt blijkbaar niets aan te doen? Dat gaat er bij mij niet in! Nu niet, morgen niet, nooit niet! Negen van de tien dagen ben ik verder aan het leven, ben ik zelfs in staat om de waanzin voor even te vergeten, om te accepteren dat dit is wat het is. Antwoorden krijg ik niet en daar kan ik het mee doen. Maar op een dag als vandaag, als mijn hele ziel uit elkaar gerukt wordt door plaatsvervangende pijn voor dit gezin. Als ik weet dat zij levenslang hebben nu, net als wij, als mijn zoon aan me vraagt waarom ik verdrietig ben, als ik me realiseer dat dit niet eens de laatste keer zal zijn, dan ben ik woedend! Woedend dat niemand op een zichtbare manier hier een standpunt over inneemt en dit absurde geweld een halt toeroept! Heren en dames van de Amsterdamse driehoek: bel me op, ga in gesprek met me. Ik leg jullie haarfijn uit wat een impact dit heeft op alle nabestaanden, misschien kunnen jullie mij dan uitleggen waarom ik me vandaag extra in de steek gelaten voel door jullie!'*

Dit illustreert goed wat voor impact een vergismoord heeft voor ieder persoon die hier ooit, op welke manier dan ook, mee te maken heeft gehad. De gevoelens van toen krui-
pen weer omhoog en je valt enigszins terug in de nachtmerrie van toen. Al met al is de
impact van een vergismoord dan ook heel groot. Niet alleen wordt de directe familie
leed aangedaan, maar zorgt het ook voor grotere onveiligheidsgevoelens bij buurtbe-
woners en wordt het rouwproces van nabestaanden uit vorige vergismoorden bemoei-
lijkt. De nabestaanden van Eggermont en Latumahina zijn via social media met elkaar
in contact gekomen en hebben uiteindelijk een afspraak gemaakt om elkaar te ontmoe-
ten. De nabestaande van Eggermont zegt hierover het volgende: *'Ik voel een enorme
verbondenheid met haar, terwijl ik haar niet eens ken. Voor mijn gevoel ken ik haar
echter al wel heel goed, en andersom werkt dat net zo'.*

13 Terroristisch aanslagen

Bij terroristische aanslagen is het gebruik van vuurwapens en explosieven evident. Daarbij worden wapens gebruikt die grote schade kunnen aanrichten. In deze casus draait het om de aanslagen in Parijs waarbij veel onschuldige slachtoffers vielen. Bij deze aanslagen werden vuurwapens uit Nederland gebruikt. De impact is overduidelijk groot: het leven in Parijs ligt na de aanslag plat. We beschrijven hoe de gebeurtenis werd ervaren door de nabestaanden, de overlevenden, Parijzenaren, toeristen maar ook hoe deze zijn weerslag had in ons land.

13.1 Introductie

Op 13 november 2015 vindt in Parijs de vriendschappelijke voetbalwedstrijd plaats tussen Frankrijk en Duitsland. De wedstrijd start om 21.00 uur en wanneer er twintig minuten zijn gespeeld, klinkt zowel in het stadion als op televisie een grote knal. Veel aanwezigen denken dat het vuurwerk is, met als gevolg dat een groot gedeelte van het stadion juicht. Het blijkt echter een terrorist te zijn die zich buiten het stadion met zijn bomgordel opblaast. Tien minuten later volgt een tweede knal. Het is het begin van een nacht van terreur in Parijs, waarbij 130 mensen overlijden en zo'n 350 mensen gewond raken. In de jaren die volgen blijken twee terreurverdachten (Réda Kriket en Anis Bahri), die mede verantwoordelijk worden gehouden voor de aanslagen in Parijs, contact te hebben gehad met Nederlanders. Deze Nederlanders zouden wapens hebben geleverd die zijn gebruikt bij de aanslagen in Parijs. Deze levering vanuit Nederland aan de terroristische groep illustreert dat Nederland een belangrijke doorvoerhaven is.

13.2 Reconstructie van de aanslagen in Parijs

Na twintig minuten voetballen is een flinke knal hoorbaar in het Stade de France. President Hollande zegt hier het volgende over: *'Er is een explosie. Het klinkt alsof het van buiten komt. Binnenin het stadion gebeurt er niks'*. Een brandweerman die in het stadion aan het werk is, bekijkt direct de bewakingscamera's: *'Ik zie dat het niet in het stadion is, maar net buiten de poort. In de buurt van de barretjes waar ik eerder nog heb gelopen'*. Een andere brandweerman ervaart de explosie als volgt: *'Ik weet nog dat ik tegen de persoon naast me zei: "Dit is een test. Nu weten ze dat ze vuurwerk naar binnen kunnen krijgen". Later: een bom'*. Na een paar minuten volgt een tweede explosie. Een brandweerman verlaat het stadion en arriveert op de plek waar deze zelfmoordterrorist zich met zijn bomgordel heeft opgeblazen: *'Het is helemaal uitgestorven aan deze kant*

van het stadion. En daar op de stoep zie ik een been. Aan de rechterkant, ongeveer 150 meter verderop, ligt de tweede zelfmoordterrorist. Na een paar seconden van verbazing besef ik me dat dit twee kamikazes waren'. Na de tweede explosie verandert de stemming in het stadion. Zo is op televisiebeelden zichtbaar dat een Franse voetballer opmerkelijk het stadion rondkijkt. De sportverslaggever die aanwezig is in het stadion voelt ook dat er meer aan de hand is, zeker wanneer hij president Hollande vlak voor het einde van de eerste helft weggeleid ziet worden door zijn veiligheidsmensen. President Hollande zegt hierover het volgende: *'Het hoofd van mijn beveiligingsdetachement komt naar me toe gelopen. Heel onopvallend. Hij fluistert in mijn oor dat er iemand gewond is en misschien iemand dood. Ik probeer discreet op te staan en ik ga naar het hoofdkwartier van de beveiliging op de bovenste verdieping van het Stade de France. Een van mijn zonen is ook in het stadion aanwezig. Ik vertel hem wat ik elke toeschouwer zou vertellen: "Blijf in het stadion, hier ben je veilig"'*. Wanneer de overige prominente aanwezigen allen zijn vertrokken, volgt er voor een net buiten het stadion gevestigde McDonald's een derde ontploffing. De terroristen hebben geprobeerd het stadion binnen te komen maar doordat de beveiliging de bomvesten ontdekten, bliezen ze zichzelf op. Er vallen hierbij in totaal vijf doden (inclusief de drie terroristen) en negen personen raken zwaargewond. Doordat internet overbelast is, krijgt men in het stadion nauwelijks mee wat er aan de hand is. Om er voor te zorgen dat er geen paniek uitbreekt, zegt de stadionspeaker het volgende: *'Vertrouw ons als we zeggen dat het veilig is'*. De wedstrijd wordt uitgespeeld, de toeschouwers blijven rustig zitten en zullen uiteindelijk ongedeerd het stadion verlaten.

Tegelijkertijd met deze ontploffingen rijdt er om 21.25 uur een zwarte Seat Leon in de binnenstad van Parijs. De auto stopt op een kruising waar twee etablissementen tegenover elkaar zijn gevestigd: café-restaurant-hotel Le Carillon en restaurant Le Petit Cambodge. Door de zachte herfstavond zitten er op de verwarmde terrassen nog mensen met elkaar te praten. Uit de auto stappen twee mannen met kalasjnikovs die direct het vuur openen. Allereerst nemen zij het terras van Le Carillon onder vuur. Volgens een getuige blijven zij schieten *'tot er niemand meer beweegt'*. Vervolgens richten de schutters zich op Le Petit Cambodge. De mensen die op het terras zaten, zijn ondertussen al naar binnen gevlucht. Hierdoor vuren de terroristen salvo's af door de open deur. Er vallen vijftien doden en tien zwaargewonden. De twee terroristen stappen weer in de Seat Leon en rijden naar een volgende straat. In deze straat liggen pizzeria La Casa Nostra en de er tegenover gelegen bar A la Bonne Bière. Ditmaal lossen zij zo'n honderd schoten en vallen er vijf doden en raken acht mensen zwaargewond. Deze terroristen hebben nog een doelwit en zij rijden richting restaurant La Belle Equipe. Hier zitten ook nog mensen op het terras. Ditmaal stapt één schutter uit de auto en opnieuw worden er zo'n honderd kogels afgevuurd. Volgens een ooggetuige wordt er geschoten totdat iedereen is omgevallen, waardoor het een eeuwigheid lijkt te duren. Het resultaat is dat er negentien doden vallen en negen mensen zwaargewond raken. Een journalist is op het moment van de schietpartij dichtbij aan het dineren. Hij hoort hartverscheurende geluiden en ziet verwilderde gezichten en bloedplassen op de vloer. Tevens liggen er in vreemde houdingen lijken over de tafels. De bovenbuurman van restaurant

La Belle Equipe ziet de schietpartij vanuit zijn raam en beschrijft zijn ervaringen als volgt: *'Ik ga naar beneden met een verbandkoffer. Ik kom buiten en het is duizelingwekkend. Mensen rennen alle kanten op, om te vluchten. Er wordt gegild en geroepen, en tegelijkertijd is het stil. Gegil, en toch geen geluid. Dat is zo raar. Ik kom bij het terras. Het valt niet te omschrijven. Je ziet lichamen, tafels en stoelen. Alles is omver gegooid. Het is een berg van lichamen en spullen. Er ligt overval bloed, het loopt zo de goot in. Er ligt een bordje op de grond met de tijden van "Happy Hours". Het bordje zit onder het bloed'. Het volgende doelwit van deze terrorist is Boulevard Voltaire, waar onder andere restaurant Comptoir Voltaire is gevestigd. Hier blaast de terrorist zichzelf op. Al deze aanslagen tezamen zorgt bij president Hollande voor veel onrust: 'Er is een vreselijke onzekerheid. Wanneer komt er een einde aan? Vanavond, morgen, overmorgen?' Een aanwezige arts bij restaurant Comptoir Voltaire herinnert zich met name een jonge vrouw met een vreselijke wond: 'Toen ik bij haar kwam, zei ik: "Ik ben een dokter, hoe gaat het?" Ze zei dat het prima ging. Op het moment dat ik het kleed optil, ziet het er niet prima uit. Zo ging het bijna bij iedereen. Mensen dachten dat iemand anders slechter af was, en dat die de hulp harder nodig had. Ik weet niet wat ze dachten, maar ik denk dat het zo iets was als: "We leven tenminste nog"'. Een aanwezige brandweerman herinnert zich met name een jongen op een tafel: 'We wisten dat zijn kans op overleven klein was. Een man ging vrijwillig bij deze jongeman zitten, die hij niet kende. Hij praatte met hem en vergezelde hem in de laatste minuten van zijn leven. Dat is echt... Achteraf gezien is dat wat ik meeneem van die avond'.*

Zo'n twintig minuten na de eerste ontploffing bij het stadion parkeert een zwarte Polo bij Le Bataclan, waar op dat moment de Amerikaanse blues rockband Eagles of Death Metal voor 1.500 mensen speelt. De toegang van de zaal grenst bijna aan de straat, waardoor de vier terroristen snel binnen zijn. De verkoper van cd's en T-shirts van de band zit vlak bij de ingang, met als gevolg dat hij als een van de eersten wordt doodgeschoten. Ook de drie beveiligers staan machteloos tegenover de AK-47 machinegeweren en worden direct gedood. Op het moment dat de terroristen de zaal betreden, roepen zij 'Allah Akbar' en beginnen ze te schieten. Voor een aantal toeschouwers lijkt het op het geluid van een voetzoeker. Een 21-jarige vrouw vroeg daarop de man naast haar of dat ook deel uitmaakte van het concert, maar toen zij zich omdraaide beseft zij zich wat er aan de hand was: *'Door een domino-effect, op gang gebracht door de mensen voor ons, kwam ik op de vloer terecht en zonder het goed te beseffen lag ik plots op mijn vriendin. Iemand, ik weet niet wie, deed het licht uit. Terwijl het schieten onophoudelijk voortduurde, keek ik naar mijn vriendin. Ze had een beetje bloed op haar gezicht, ik dacht dat ze zich niet lekker voelde. Ik zag dat ze een klein gaatje had in haar wang en begon met haar te schudden om haar terug tot bewustzijn te brengen. Ik beseftte al snel dat ze geen hartslag meer had en overleden was'. Ook een 24-jarige man beseft al gauw dat wat hij hoort geen voetzoekers zijn en er wel degelijk iets mis is: 'Ik zag de reacties van de muzikanten op het podium en begreep onmiddellijk dat de situatie bijzonder ernstig was, dat er iets vreselijk abnormaals gaande was. Ik wierp me samen met mijn broer op de grond. Ik zag een massa die zich in beweging zette. Iedereen wou richting uitgang. In twee woorden zei ik tegen mijn broer niet te bewegen en op de grond te blijven liggen zelfs*

al riskeerden we platgetrapt te worden. Eén beeld vergeet ik nooit. Een toeschouwer bleef rechtstaan, keek de schutters aan, stak zijn middelvinger op en werd vervolgens doorzeefd. Op een bepaald moment raakte een kogel mijn broer in de rug, vervolgens mijn arm, om te eindigen in het hoofd van iemand die voor mij lag. Het bloed gutste over het gezicht van mijn broer. Hij keek me paniekerig aan en zei me dat hij van me hield. Op dat moment besepte ik dat we zo snel mogelijk weg moesten daar. Ik sloot mijn ogen en riep “nu”. We zijn samen opgestaan, keken niet om, en liepen richting de nooduitgang links van de scene. Doordat anderen ons zo zagen weglopen, volgden ze. Verschillenden onder hen werden op dat moment doodgeschoten. Om te overleven doen veel concertbezoekers alsof zij dood zijn en ‘verstoppen’ zij zich onder de lijken: ‘Ik lag plat op mijn buik, de helft van mijn lichaam op het metalen hek, mijn hoofd verborgen tussen lichamen, het ene levend, het andere dood. In een totale stilte die zo’n twintig minuten geduurd moet hebben, bleven we daar liggen, zonder te weten of het gevaar geweken was of niet. Al die tijd dacht ik aan honderd-en-een zaken maar het was me duidelijk dat mijn vrienden gewond of gedood zouden zijn en dat het leven nooit nog zou worden wat het was’. Een vrouw beschrijft haar gedachten die zij op dat moment had als volgt: ‘Toen ik in het bloed van vreemden lag te wachten op de kogel die mijn 22-jarige leven zou beëindigen, zag ik elk gezicht terug dat ik ooit lief heb gehad. Ik fluisterde “Ik hou van jou” opnieuw en opnieuw. Ik herhaalde alle hoogtepunten uit mijn leven en wenste dat de mensen van wie ik hield, wisten hoeveel liefde ik voor ze had’. Volgens een concertbezoeker lijkt het alsof de terroristen een high score proberen te halen met een computerspel, waarbij het gevoel van machteloosheid groot is: ‘We voelen ons machteloos, en tegelijkertijd zijn we vervuld met woede. We zijn met 1.500 man en we kunnen niets doen tegen die drie eikels. Ik weet geen ander woord. We zijn met 1.500 man overgeleverd aan hun’. Een andere concertbezoeker omschrijft het geluid van de geweerschoten als volgt: ‘Ik ben niet gelovig, maar als de hel een soundtrack had, dan zou het geluid van een kalasjnikov zijn. Het is een walgelijk geluid’. Na deze schietpartij houden twee van de drie terroristen mensen in gijzeling in de achterste kamer van het balkon, waarbij zij absoluut geen genade kennen: ‘Ik herinner me een meisje dat smeekte. Zij smeekte de terroristen te stoppen: “Dit kan zo niet, ik smeek je”. Ze vermoordden haar. Ik herinner me een man die ze beleddigde: “Schoften, klootzakken, enzovoort”. Ze vermoordden hem. Er gingen heel veel mobieltjes af. Als er een mobiel afging, werd dat vaak gevolgd door een geweerschot. Ik had geluk, want mijn mobiel stond op trillen’. De derde terrorist bevindt zich op dat moment nog in de concertzaal.

Het dodental in Parijs stijgt ondertussen met de minuut, waardoor de ziekenhuizen overgaan tot de hoogste staat van paraatheid en vele artsen en verpleegsters teruggaan naar hun ziekenhuizen. De ruim 350 gewonden worden verdeeld over zeventien eerstehulpafdelingen, terwijl de 99 zwaargewonden naar vijf traumacentra gaan. In één van de ziekenhuizen werkt een voormalig legerarts, maar niets van wat hij in Afghanistan had meegemaakt is zo moeilijk als wat hij in het ziekenhuis aantreft: ‘Niemand zei een woord. Ze konden het niet. Ze waren verlamd door wat ze hadden meegemaakt’. Tot de slachtoffers behoren ook drie Nederlanders. Twee daarvan zijn gewond geraakt toen zij op straat werden beschoten vanuit een auto, terwijl de derde gewond raakt in de

buurt van de concertzaal. Om middernacht spreekt president Hollande de bevolking toe vanuit het presidentiële paleis, waarbij hij onder andere – voor het eerst in meer dan vijftig jaar – de noodtoestand in het hele land afkondigt (die in februari 2016 nogmaals met drie maanden werd verlengd). Na de aanslagen worden 10.000 extra militairen gemobiliseerd, waarvan 1.500 in Parijs, die moeten helpen bij het bewaken van gevoelige doelwitten. De manschappen komen boven op de 7.000 militairen die al permanent met de beveiliging belast zijn sinds Charlie Hebdo. In heel Frankrijk worden zo'n 115.000 politieagenten, gendarmes en soldaten ingezet.

Om 00.20 uur wordt getracht de gijzeling in de Bataclan te stoppen. Commando's van de BRI en RAID openen de aanval op de terroristen: *'We werden meteen verrast door de erg felle lichten die ons verblindden. Op het moment dat we naar binnen gaan, wordt alles stil. Het is surrealistisch. We zagen het bloedbad en twijfelden niet. Ik kwam bij een hek rondom een pilaar bij een bar, waarmee ik een stabiel schot had. We openden meteen het vuur. We raken een terrorist en blijven schieten'*. Een van de afgevuurde kogels raakt de bomgordel die de terrorist draagt, waardoor hij explodeert. Een concertbezoeker die zich voor dood houdt en vrijwel tegen het podium ligt, beschrijft zijn ervaring als volgt: *'Ik bevind me heel dicht bij de ontploffing. Er is overal bloed en andere niet zulke fijne dingen om te zien. Hoe dan ook... Ik maak me zorgen over mijn vriendin. Ik houd haar hand nog vast. Ik realiseer me dat haar vingers stijf zijn. Ik voel helemaal niks. Dus ja... Geen pols, stijve vingers. In mijn hoofd is er geen twijfel mogelijk. Het is voorbij. Mijn vriendin is dood. Dus ik ben helemaal alleen in deze zaal vol met vreemdelingen die gewond zijn. Ik sluit vrede met mezelf en denk: zij is dood, waarom ik niet? Ik ben er klaar voor. Laat ze terugkomen en dit afmaken, voor eens en voor altijd'*. Eén van de twee overgebleven terroristen hangt ondertussen uit het raam om de politie onder vuur te nemen. Ook ziet hij aan de overkant van de straat een burger in zijn huis zitten: *'Hij schoot die man neer, terwijl hij gewoon televisie aan het kijken was'*. Vlak voordat de commando's de Bataclan binnenvallen, spreekt een gegijzelde over wat hij doormaakte: *'De terrorist zei dat ik de bij de deur moest gaan luisteren en alles wat ik hoorde moest herhalen. Ik begon geluiden te horen. Vooral mensen die pijn hadden, kreunden, mensen die leden. Ik hoor een vrouw huilen: "Hij is dood, hij is dood". En ze begint te schreeuwen. Ik moet dat allemaal herhalen. De terroristen zeggen zelfs: "Je doet het goed. Blijf ons vertellen wat je hoort, je doet het goed. Ga zo door". Dus ik blijf ermee doorgaan, want ook al betekenen hun woorden niets, grijp je wel alles aan om te overleven'*. Een andere gegijzelde zegt hierover het volgende: *'Tot dan toe hadden mensen zich stilletjes laten afslachten, tot op het moment dat ik geloofde dat iedereen in de zaal dood was. Maar toen begonnen de gewonden hun pijn te uiten. En ik had de indruk dat de zaal veranderde in een collectieve kreun van dood en pijn. Voor de meesten werden deze geluiden hun te veel: 'Het was zo vreselijk dat mijn hersenen het geluid na een tijdje uit hadden gezet. Het was ondraaglijk' en 'Mijn trauma is grotendeels verwant aan het geluid. Ik zag persoonlijk niet zo veel. Ik zag niemand neergeschoten worden. Maar de geluiden, de schoten, de kreunen, het gehuil, dat staat in mijn geheugen gegrift'*.

Op een gegeven moment vallen de commando's met ongeveer vijftien mensen de Bataclan binnen. Het hoofd van de commando's zegt hierover het volgende: *'Die beelden*

zullen me altijd bijblijven. Ik herinner me dat ik bij mezelf zei: “Dit doet me denken aan Dantes inferno”. In die zaal lagen honderden mensen en niemand bewoog, dus onze eerste indruk was dat iedereen dood was. We herpakken ons heel snel, en we stellen ons beneden op. Op dat moment beslissen we dat we ze eruit gaan halen. Ze zijn bang. Ik kan me voorstellen dat ze na het zien van terroristen en kalasjnikovs geen mannen met masker willen zien die kogelvrije vesten dragen en automatische wapens bij zich hebben. Ze zijn niet gerustgesteld’. Om 21.50 uur lukt het enkele tientallen bezoekers om de zaal te verlaten. Een politieagent die hen buiten staat op te wachten, zegt het volgende: ‘Een van hen komt naar buiten met zijn handen omhoog, want dat moest. Hij trilde. Hij zei: “Ik tril van de kou”. Daarop zei ik tegen hem: “Nee, je trilt van de angst. Dat is normaal, blijf maar trillen. Doe je handen omlaag”. Hij blijft ze omhoog houden, dus ik herhaal: “Doe je handen omlaag, het is voorbij”. Hij trilde van top tot teen, arme jongen’. Een concertbezoeker beschrijft zijn gevoelens toen hij naar buiten liep als volgt: ‘Toen de politie kwam en zei dat we weg konden, voelde ik me als een jongen op de kleuterschool die na een dutje van de juf te horen krijgt dat hij buiten mag gaan spelen’. Nadat de commando’s beneden klaar waren, besloten ze naar het balkon te gaan: ‘We waren met vijftien man. We hebben dus eerst nog vijftien man opgehaald om beide trappen te kunnen pakken. Een paar minuten voordat we bij de deur komen en ik doorkrijg dat de terroristen er nog zijn, dacht ik echt dat we te laat waren en dat ze waren gevlucht’. Een gegijzelde beschrijft zijn ervaringen, zo vlak voordat de commando’s de ruimte binnenvallen, als volgt: ‘Ik zie de straat, de lucht en de gebouwen tegenover de Bataclan. Ik voel mijn mobiel trillen. Ik hoor de telefoon van de man naast me ook trillen. Ik probeer me voor te stellen wie hij is. Is hij een vader? Hij had een pak aan, dus misschien werkt hij wel op kantoor. We grepen elkaars hand en het was een prachtig moment. Ik realiseerde me toen dat er nog liefde was, en menselijkheid’. De man die naast hem zat, zegt hierover het volgende: ‘De jongen die naast mij zat, pakte mijn hand en kneep erin. Hij zei: “Het komt goed”. Die woorden betekenden: “We zijn hier, we zijn samen. We weten niet hoe het zal eindigen, maar we blijven een gemeenschap”. Dit was verrassend, want hij was even oud als mijn dochter. Hij was wel degene die mij op dat moment geruststelde’. Uiteindelijk vallen de commando’s de ruimte binnen, waarbij de twee terroristen zichzelf opblazen in de loges. Nadat de commando’s constateren dat de ruimte veilig is, beginnen ze de gegijzelden naar beneden te leiden: ‘Op het moment dat we naar beneden werden geleid, zeiden ze constant: “Niet naar beneden kijken”. Ik liep als een idioot met mijn handen voor mijn ogen. Ik loop de wenteltrap af en toen zag ik de vloer. Ik zag een... Er is een... Een berg... Zo noemden we het... Dat is het woord dat we gebruikten. Zo noemden we het. Het was een berg van lichamen. Het was onwerkelijk om zoiets te zien. En het is... Niemand zou zoiets moeten zien in zijn leven’. Nadat de gegijzelden zijn bevrijd, wordt de Bataclan ook door brandweerlieden betreden: ‘Alle lichamen die voor het podium liggen, ze liggen overal, aan alle kanten. Het enige wat we hoorden was het geluid van telefoons van dode mensen. Sommige telefoons trillen, anderen maken geluid. Sommigen hadden hun telefoons in hun zak. Dat kon je zien door hun shirt of broek heen. Op sommige schermen zag je “Mama” of “Papa” staan. Dat was erg zwaar, want je kon niets doen. Je gaat ook niet antwoorden. Dat kun je gewoon niet. Maar je stelt je voor hoe

hun leven op hun kop staat. Jij had het kunnen zijn, het had iedereen van ons kunnen zijn. Degenen die het verlies hebben geleden, zijn gedoemd voor altijd te lijden’. Er worden in Le Bataclan in totaal 89 mensen vermoord en honderden mensen raken gewond.

Op het moment dat de brandweerlieden terugkomen op de kazerne, neemt de leidinggevende het woord: *‘Wees niet bang om hierover te praten. Het is geen schande om te huilen als deze situatie je raakt. Het zijn schokkende dingen. Je moet alert blijven, zowel tijdens de operatie als in je privéleven met je geliefden. Het wordt zwaar, oké?’* Nadat de overlevenden zijn verzorgd, keren zij huiswaarts. Eén van de concertbezoekers beschrijft haar thuiskomst als volgt: *‘Mijn moeder was er samen met mijn baby, en mijn vader was er ook. Mijn baby was zo klein, piepklein. Hij strekte zijn handen uit en mijn moeder gaf hem aan mij. Na een paar seconden gaf ik hem terug. Ik kon het niet... Ik kon het niet. Ik kon niet voor mijn baby zorgen. Het was alsof ik nog op die plek was. Ik was fysiek thuis, maar mijn geest, mijn ziel, was in de Bataclan gebleven*’.

De ochtend na de aanslagen biedt het kruispunt met Le Carillon en Le Petit Cambodge een griezelige aanblik. Mensen drommen zwijgend of zacht pratend samen, steken een kaarsje aan en leggen een bos bloemen tegen de gevel. Ook hangen er vellen papier met teksten zoals *‘We laten onze vrijheid niet afnemen’* en *‘Vive la France’*. Hetzelfde tafereel doet zich voor, voor het restaurant La Casa Nostra. Er zijn waxinelichtjes en bloemen neergelegd, evenals zaagsel om de bloedsporen te verbergen. Bovendien is de verslagenheid heel groot. Zo staat een personeelsmedewerker met tranen in zijn ogen: *‘Ik zie steeds weer die mensen voor me. De mensen die vielen, een vrouw met een kogel in haar been die zich naar de McDonald’s probeerde te slepen*’. Ook staat er bij de afzetting een serveerster van restaurant La Casa Nostra hartverscheurend te huilen. Tijdens de aanslag was haar moeder nog geen honderd meter van haar vandaan, aangezien haar moeder in de McDonald’s was. Het heeft echter uren geduurd voordat zij elkaar terugvonden, omdat de politie iedereen vasthield en er geen telefoonverkeer mogelijk was. De burgemeester van Parijs liep de dag na de aanslagen door Parijs en beschrijft haar ervaringen als volgt: *‘De stad was verdoofd, leeg en grijs. Grijs. Alsof er een emmer grijze verf overheen was gegooid. En je vraagt je af of het leven verder gaat. En toen het zondag werd, was het een zonnige dag. Het was mooi weer. En iedereen was buiten. Iedereen was buiten. Families, kinderen... De terrassen zaten vol*’.

Een halfjaar na de aanslagen speelde Eagles of Death Metal opnieuw in Parijs. Voor de zanger van de band was het een keerpunt in zijn carrière: *‘Ik ben helemaal los gegaan. Ik wilde laten zien dat niets mij kon weerhouden om bij mijn mensen en fans te zijn, muziek te maken en gewoon mijzelf te zijn. Ik wilde winnen, om het zo maar te zeggen. Dat optreden bezorgde me een nieuw leven. Het was eerst Josh Homme en ik die ons ding deden. Nu is het meer een echte band. We geven meer om elkaar*’. Een overlevende zegt het volgende over deze avond: *‘De eerste keer dat ik iets meemaakte dat me terugbracht naar de realiteit was toen ik naar Olympia ging om naar de Eagles of Death Metal te kijken. Ze openden met “Paris sévaille” van Jacques Dutronc. Het was speciaal, want het waren geen fans die kwamen kijken. De slachtoffers kwamen samen. De groep werd door de kracht van het publiek geïnspireerd om weer het podium op te gaan, en het publiek*

werd geïnspireerd door de kracht van de band om weer een concert te geven. Links van mij stond een oude man van ongeveer 75 jaar oud. Hij zag er misplaatst uit. Toen het concert twintig minuten bezig was, ging hij los op de muziek. Compleet wild. Een 75-jarige man die headbangt, ik begreep het. Hij moest de vader zijn van een van de slachtoffers, die zich op deze manier wilde verbinden met zijn zoon of dochter. Opeens realiseerde ik me dat achter elk van deze silhouetten ook een gek verhaal zat'.

13.3 **Het achterhalen van het terroristische netwerk en de rol van Nederlanders**

Direct ging het onderzoek naar de aanslagen van start, waarbij de Franse politie begon met huiszoekingen. Negen terroristen kwamen tijdens de aanslagen of vlak daarna om het leven, maar de Franse justitie had zeker nog elf anderen op het oog die ervan worden verdacht de groep op een of andere manier te hebben geholpen. Voor een deel zijn dat dezelfde mannen die worden verdacht van betrokkenheid bij de aanslagen op Brussels Airport en metrostation Maalbeek vijf maanden later. De aanslagen in Parijs en Brussel zouden zijn uitgevoerd door een groep jihadisten die nauw met elkaar waren verweven.

Twee dagen na de aanslagen in Brussel ontdekte de Franse politie een IS-appartement in de Parijse voorstad Argenteuil. Dit appartement werd gehuurd door de Franse jihadist Réda Kriket. In het appartement werden vijf kalasjnikovs, handvuurwapens, dertig kilo explosieven, ontstekers, valse paspoorten, mobiele telefoons en jihadistische geschriften gevonden. De Franse autoriteiten waren ervan overtuigd dat met de vondst van het wapenarsenaal een terroristische aanslag was voorkomen. Het Openbaar Ministerie ondersteunde deze overtuiging: *'Het onderzoek heeft een duidelijke link opgeleverd tussen de Nederlandse wapenhandel en de voorbereiding van aanslagen in Frankrijk'*. De tweede terreurverdachte, Anis Bahri, werd in 2016 op Eerste Paasdag aangehouden in Rotterdam-West. In het appartement waar Bahri verbleef, trof de politie in een kelderbox 45 kilo munitie aan. Het ging om ruim 3.700 patronen voor onder meer kalasjnikovs. Ook werden er trommelmagazijnen voor een kalasjnikov aangetroffen waarin tweehonderd kogels passen die in minder dan dertig seconden kunnen worden afgevoerd. Volgens het OM hebben zes Rotterdamse verdachten Bahri geholpen om aan deze munitie te komen. Zij zijn volgens het OM medeplechtig aan het voorbereiden van een terroristische aanslag en zij worden vervolgd voor illegaal wapenbezit.

Nadat Kriket en Bahri waren aangehouden, richtte gezamenlijk, internationaal onderzoek door Nederlandse, Franse en Belgische politie- en justitiediensten zich op de vraag of de gevonden wapens, explosieven en munitie afkomstig waren uit Nederland. Begin 2018 gaf nader onderzoek naar de aangetroffen wapens in het appartement in Argenteuil zicht op DNA-sporen. Dit leverde, na gekeken te hebben in de Nederlandse DNA-databank, vier matches op. De sporen van deze vier verdachten zaten op de binnenkant van enkele vuurwapens en ook op een aangetroffen sporttas. De politie heeft daarop drie mannen aangehouden: een 26-jarige man uit Groningen, een 53-jarige

man die gedetineerd is in Zaanstad en een 30-jarige man zonder vaste woon- of verblijfplaats die op dat moment verbleef in een hotel in Schinnen. De vierde verdachte, een 22-jarige man, is niet aangehouden. Hij is gedetineerd in Sassenheim vanwege een geweldsmisdrijf. Bij doorzoeken in de woningen van de verdachten in Groningen, Rotterdam, een hotelkamer in Schinnen en cellen in Zaanstad en Sassenheim is beslag gelegd op computers, mobiele telefoons en schriftelijke notities. In de woning in Groningen trof de politie bovendien een shotgun en een pistool aan.

Het internationale onderzoek door Nederlandse, Franse en Belgische politie- en justitiediensten heeft ertoe geleid dat er in maart 2019 nogmaals twee personen zijn aangehouden. De twee verdachten van 29 en 31 jaar worden ervan verdacht betrokken te zijn geweest bij de levering van de wapens die zijn gebruikt bij de aanslagen in Parijs. De levering zou in oktober 2015 in Nederland hebben plaatsgevonden. In de woningen van de verdachten is beslag gelegd op computers, documenten, andere gegevensdragers en mobiele telefoons. Anno maart 2019 wordt er nog onderzocht of er een direct verband is tussen de twee opgepakte verdachten en eerdere zaken van wapenleveranties aan terroristen. Wel maakt de landelijk terrorismeofficier zich grote zorgen over de lijnen die er blijken te zijn tussen de Nederlandse wapenhandel en mensen die in het buitenland aanslagen willen plegen: *'Het is natuurlijk sowieso al ernstig dat dit soort wapens in Nederland wordt verkocht, maar als we nu ook nog zien dat die wapens worden gebruikt door terroristen dan is dat wel echt buitengewoon ernstig'*.

13.4 De impact van de aanslagen

De aanslagen hebben zowel op de korte als lange termijn impact gehad op heel veel mensen. Volgens traumaspecialist Kaz de Jong zijn dit soort aanslagen een schokkende ervaring voor iedereen: *'De gevolgen zijn onmiskenbaar. Mensen zijn van slag, ook al zijn ze niet direct of indirect bij de aanslagen betrokken. We worden collectief bang, en dat is precies de bedoeling van de terroristen'*. In het vervolg wordt de impact per doelgroep besproken.

De impact op overlevenden

Allereerst hebben de aanslagen een impact op degenen die ter plaatste waren tijdens de aanslagen, maar het overleefd hebben. Zo blijken de aanslagen in de weken, maanden en jaren daarna nog steeds invloed te hebben op het dagelijks leven. Een overlevende zegt het volgende: *'De zondag na de aanval zat er een psycholoog bij mij in de kamer om te vertellen over een posttraumatische stressstoornis. Dit was een goede keuze, want ik had geen idee dat ik maandenlang aan hyperventilatie zou lijden. Ik wist niet dat bepaalde geluiden en geuren flashbacks zouden kunnen veroorzaken'*. Een andere overlevende beschrijft de gevolgen van de aanslagen als volgt: *'De verschrikkelijke scènes die ik heb gezien, deden me in de weken nadien nog afvragen of ze wel werkelijkheid waren. De gruwel die we die nacht zagen en hoorden, de onnoemlijke spanning, de angst om te sterven, daar niet levend weg te geraken, heeft sporen achtergelaten die ik tot op de dag van vandaag tracht te onderdrukken'*. Hetzelfde geldt voor een persoon die uit de Bataclan

ontsnapte toen de terroristen om zich heen schoten: *‘Ik heb nog last van angstaanvallen en slaap slecht. De regering beloofde alle slachtoffers en nabestaanden hulp. Maar er zijn nu, een jaar later, nog steeds mensen die op hun geld wachten’.*

Tijdens de aanslagen waren er ook een viertal Nederlandse vrienden aanwezig in de Bataclan. Eén van deze vier vrienden beschrijft zijn ervaringen als volgt: *‘Nadat ik uit de Bataclan was ontsnapt, ben ik opgevangen door een Frans stel. Ik heb daar met een deken op de bank gelegen en ik heb daar een paar uur geslapen. Daarvoor heb ik een hulpmiddel gekregen. Die vrouw was namelijk verpleegster. Toen wij terug waren in Nederland hebben wij bij RTL Late Night aan tafel gezeten, maar dat interview kon ik mij een maand later niet echt herinneren. De eerste paar weken is echt een roes. Je wordt geleefd. Iedereen wilt weten hoe het met je gaat en dergelijke. Precies een week na de aanslagen ben ik alweer naar een concert gegaan. Het betrof een vrij onbekende band in een kleine zaal. Daar zat ik wel even met mijn hart in mijn keel. Twee weken na de aanslagen zijn we met z’n vieren naar een concert geweest. We hebben weleens tegen elkaar gezegd: “Dat gaan we niet doen. Het is te snel”, maar het is de beste therapie. Je ervaart dat er niets gebeurt. Desalniettemin werd bij mij PTSS vastgesteld. Van de een op de andere dag kreeg ik paniekaanvallen en nachtmerries. Iedere dag, echt verschrikkelijk. Het nadeel is dat je het niet ziet vanaf de buitenkant. Iedereen zegt dus: ‘Het gaat echt goed met je’, terwijl je van binnen echt kapotgaat’. Voor zijn PTSS heeft deze overlevende professionele hulp gehad. Eén van zijn drie vrienden heeft de impact op zijn leven ook beschreven: ‘Er is een ik van vóór en na 13 november 2015. Voordat ik de schietpartij in de Bataclan meemaakte, kon ik een enorme driftkikker zijn. Mijn wil was wet. Na de terreur in Frankrijk ben ik milder geworden; beter in staat om te luisteren naar anderen en over mijn gevoelens te praten: over wat er door mij heen ging toen ik op de grond lag in de Bataclan, terwijl het ene na het andere magazijn werd leegggeschoten op het publiek. Dit is niet vanzelf gegaan. Het eerste jaar na de aanslagen leefde ik in mijn eigen wereld en reageerde mijn woede af op de mensen om me heen. Mijn vriendin, die er altijd voor mij is geweest, vertelde me achteraf dat ze op het punt stond om onze relatie te verbreken. Dat vond ik pijnlijk om te horen, want ik had totaal niet in de gaten dat het zo mis was met mij. Hard werken is wat ik deed in het jaar na de aanslagen als bedrijfsleider van een hamburgerrestaurant. Een beetje obsessief zelfs, maar ik dacht: ik slaap goed, eet goed, heb geen nachtmerries en geen lichamelijke klachten. Dat kan ik best aan. Toch heb ik na een jaar een stapje terug moeten doen. Dat bleek mijn redding, ook van mijn relatie. Binnenkort krijgen we ons eerste kindje. Een jongetje. Nu besef ik: je bepaalt zelf de route in het leven’. Hieruit blijkt al dat de aanslagen een impact hadden op de lange termijn. Het volgende is hier ook een voorbeeld van.*

Op 16 juni 2019 staat in veel mediaberichten de volgende kop: *‘Vier jaar later nóg een Bataclan-dode’.* Twee jaar na de dood van deze man hebben onderzoeksrechters geconcludeerd dat het overlijden een direct gevolg is geweest van de aanslagen in Parijs. Na de aanslagen had hij tegen zijn ouders gezegd dat hij het geluid van de mitrailleurs nooit meer zal vergeten, en aan politieagenten had hij verteld hoe een doodgeschoten vrouw met haar ogen open naast hem lag op de vloer van de Bataclan. Zijn ouders zeggen het volgende over hun zoon: *‘Hij heeft het er maar één keer met ons over gehad.*

Hij vertelde hoe hij over bebloede lichamen heen rolde die in de Bataclan op de grond lagen. Over hoe bang hij was om dood te gaan. Over hoe hij op een brancard lag te wachten. Terwijl hij geen lichamelijk letsel opliep, kreeg hij wel psychische klachten. Hij ging minder uit en trok minder op met zijn vrienden. Als hij nog wel eens naar een concert ging, dan keek hij altijd waar de nooduitgangen waren. Naar de bioscoop durfde hij niet meer en in de metro was hij altijd alert op achtergelaten pakketjes. Als er op tv of de radio over de aanslag werd gepraat, moesten we hem altijd uitzetten'. Door de aanslagen werd hij depressief en had hij last van PTSS. Daarvoor werd hij opgenomen in de psychiatrische inrichting, waar hij twee jaar lang werd gevolgd door een psycholoog. Echter, in 2017 pleegde hij op 31-jarige leeftijd zelfmoord.

De impact op Parijzenaren

De aanslagen hebben ook impact gehad op de mensen die toentertijd in Parijs woonden. Een oud-Frankrijk-correspondent was drie dagen na de aanslagen in Parijs en sprak met Parijzenaren: *'Dit was een aanslag tegen de moderne, westerse jeugd in Parijs, zo wordt het gevoeld. De generatie Bataclan, wordt die groep ook wel genoemd. De jongeren die ik sprak, realiseren zich heel goed dat de aanslag specifiek tegen hen gericht was. Ze zijn allemaal bang. In die zin is de situatie anders dan na de aanslag op Charlie Hebdo toen er in de stad meer de sfeer van verzet heerste. De meesten van hen bevonden zich vrijdagavond in dat deel van de stad waar de aanslagen plaatsvonden, omdat daar de uitgaansgelegenheden zijn. Het gaat om zo veel mensen. Iedereen kent via via wel iemand die is gestorven of gewond is geraakt. Wat ook opvalt, is dat iedereen zegt: dit is niet het einde, dit is slechts het begin. Er heerst dan ook onrust op straat. Bij het minste of geringste wordt er opeens een straat afgezet. Vanmiddag nog bij Place de La République, vanwege een verdacht pakketje. En overal is politie'.*

De impact op toeristen

Een door ons gesproken Nederlander was op de dag van de aanslagen met zijn toenmalige vriendin naar Parijs gereden. Ook op hem hadden de aanslagen een impact. Op het moment dat zij terugliepen van de Eiffeltoren naar hun hotel (die hemelsbreed een kilometer van het Stade de France af lag) gingen de eerste bommen af. Doordat hun mobiele telefoons geen verbinding hadden en er geen commotie ontstond, hadden zij geen enkel vermoeden van hetgeen zich op dat moment afspeelde. Eenmaal terug in het hotel ontvingen zij veel berichten en werden zij door heel veel mensen gebeld, doordat hij op Facebook had vermeld dat hij in Parijs was. Hij zegt hierover het volgende: *'Ik kreeg de vraag of alles goed met mij was. Dat vond ik een vreemde vraag, want normaal gesproken vraag je of iemand het naar zijn zin heeft als die in Parijs is. Vrijwel tegelijkertijd werd ik opgebeld door mijn moeder die nogal ongerust vroeg waar ik was. Toen ik had verteld dat we in het hotel waren, zei ze tegen mij dat we absoluut niet naar buiten mochten gaan en daarna vroeg ze of ze ons op moest komen halen. Ik kreeg berichten van mensen die ik ooit in een ver verleden had toegevoegd op Facebook, maar verder nooit sprak. Mijn hele contactenlijst heeft mij bij wijze van spreken een berichtje gedaan'.* Echter, tot op dat moment had hij nog steeds niet door wat er daadwerkelijk aan de

hand was: *'Ik vond het allemaal maar overdreven. Ik had zoiets van: in Amsterdam wordt iedere dag iemand neergeschoten, dus waarom zou ik hier een big deal van maken?'* Deze gedachtegang veranderde toen hij de Franse televisie aanzette en op NU.nl een liveblog ging volgen: *'Ik zag enorm veel bloed liggen en ik zag dat militairen dode lichamen droegen. Toen wij uit het raam keken, zagen wij de helikopters van het leger overvliegen. Ook hoorden wij mensen schreeuwen en reden er enorm veel ambulances met sirenes voorbij'*. Vanaf dat moment kreeg hij door wat er gaande was in Parijs en dat gaf hem en zijn toenmalige vriendin een beangstigend gevoel: *'Ik begon wel even te zweten. Ondanks het feit dat wij een kamer hadden op de vierde verdieping van het hotel ben ik wel even naar de deur gelopen om het slot om te draaien. Ook werd ik heel alert op alle geluiden die hoorbaar waren in het hotel. Zo schrokken wij bijvoorbeeld heel erg toen wij een verdieping lager wat gejoel en geschreeuw hoorden, maar dat waren waarschijnlijk twee personen die wat alcohol te veel op hadden. Wij zijn met kleren aan gaan slapen, met het idee dat wij op ieder moment weg zouden kunnen indien noodzakelijk. Die nacht heb ik nauwelijks geslapen'*. Daardoor konden zij al vroeg in de ochtend terug gaan rijden naar Nederland. Dit was de volgende vreemde gewaarwording voor hun: *'Normaal gesproken is het 24 uur lang chaos in Parijs. Nu reden wij in een kwartier van ons hotel naar Ring Parijs, waarin wij onderweg één persoon met een hond hebben zien lopen en een bestelbusje hebben zien rijden'*. Zij zijn zo snel mogelijk naar België gereden en toen zij eenmaal de grens over waren, hebben zij bij een tankstation rustig ontbeten en koffie gedronken.

De impact in binnen- en buitenland

De dag na de aanslagen werd er bijvoorbeeld in Haaksbergen ook stil gestaan bij de terreur. Een dominee zei hierbij het volgende: *'De aanslag in Parijs heeft ook een impact in Nederland. Het raakt de mensen en men wordt bezorgd over aanslagen hier. Parijs blijkt toch erg dichtbij. Leerlingen van het lyceum zeiden het ook: zo'n aanslag kan hier ook gebeuren'*. Op alle overheidsgebouwen in Nederland hingen de vlaggen halfstok, als eerbetoon aan de slachtoffers. In de hele Europese Unie werd om 12.00 uur een minuut stilte in acht genomen. Nederland stond ook stil op dat tijdstip. De treinen reden niet en de publieke televisie- en radiozenders en regionale omroepen bleven stil. Agenten die de maandag na de aanslagen op het centraal station in Amsterdam stonden, mochten zelf kiezen of zij een kogelwerend vest aandeden over hun steekwerend vest. Bovendien werd de beveiliging bij verschillende evenementen in Amsterdam aangescherpt. Zo gaf Ajax aan dat de controles rond de thuiswedstrijd tegen SC Cambuur geïntensiveerd werden. Bezoekers van de wedstrijd moesten zich kunnen legitimeren en ze konden gefouilleerd worden. Daarnaast zouden er extra controles op voertuigen en tassen plaatsvinden.

Later blijkt dat de vuurwapens in Frankrijk terecht zijn gekomen via de illegale vuurwapenhandel in ons land. Uit gesprekken met experts binnen de politie blijkt dat het thema illegale vuurwapenhandel vanaf dat moment niet alleen aan georganiseerde drugscriminaliteit maar ook aan terrorisme werd gekoppeld. Of dit ook heeft geleid tot

een andere alertheid op bepaalde typen verdachten binnen de aanpak van contraterro-risme hebben wij niet feitelijk kunnen vaststellen, maar lijkt logisch.

Illegale vuurwapens en terrorisme

Als in september 2018 twee undercoveragenten in een met camera's en microfoons geprepareerd vakantiehuisje in Weert vijf handvuurwapens, twee kalasjnikovs en bomvesten demonstreren aan vier terrorismeverdachten houdt een van de verdachten zijn AK-47 liefkozend tegen zijn wang en kust hij de kalasjnikov. Als hij een bomvest draagt en zijn handen spreidt roept hij uit: *'Mijn hele leven heb ik hiervan gedroomd, Allahu Akbar'*. De vier verdachten uit het vakantiehuisje worden met drie medeverdachten aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een terroristische aanslag. Volgens politie en Openbaar Ministerie is met de aanhoudingen een grote aanslag verijdeld.

De impact op nabestaanden van de daders

Naast dat de overlevenden en nabestaanden van overledenen het nog zwaar hebben, geldt hetzelfde voor de nabestaanden van de daders. De vader van een van de omgekomen jihadisten zegt het volgende: *'Het gaat niet goed met mij. Huilen lukt niet, evenmin als rouwen. Het verlies van mijn zoon valt zwaar. Net als het leed van al die onschuldige slachtoffers dat ze met zich meedragen. Terugdenken aan het hele gebeuren wil ik liever niet. Het was niet mijn echte zoon die daar tekeer is gegaan. Mijn echte zoon zit nog gevangen in kinderfoto's. Een jongetje die voetbalt, met een geitje speelt of met de familie is. Zo blijft hij in mijn gedachten: als een engeltje'*.

13.5 De nazorg voor overlevenden

Eén van de vier Nederlandse vrienden vindt dat overlevenden van aanslagen vanaf het begin hulp moeten krijgen van professionals. Hij zegt hierover het volgende: *'In de dagen na de aanslag heb je geen idee wat je nodig hebt en wat beschikbaar is. Pas na jaren kom je erachter dat je best veel dingen hebt gemist. Eigenlijk moet het hele systeem in Nederland op de schop. De professionals zitten wel op bepaalde plekken, maar zijn niet te vinden. Slachtofferhulp Nederland wil heel graag helpen, maar het moet echt professioneler'*. Hiermee zou het verwerkingsproces spoediger kunnen verlopen. In een nieuwsbericht erkent Slachtofferhulp dat de hulp de laatste jaren minder goed was geregeld, maar zegt naar aanleiding van de aanslag op de Bataclan stappen te hebben gezet door het intensiveren van (internationale) samenwerkingsverbanden en centraliseren van de hulp. Volgens een slachtoffer zijn dit echter niet de verbeterpunten waar slachtoffers iets aan hebben: *'Er moet iets worden gedaan aan het zwarte gat na Slachtofferhulp. Ik vond na vier maanden pas een psycholoog. Je moet zelf zo ontzettend hard op zoek gaan naar hulp, en dat is heel moeilijk als je net een aanslag hebt meegemaakt'*. Slachtofferhulp is zich bewust van de enigszins beperkte rol die zij hierin hebben. In hetzelfde nieuwsbericht stelt een woordvoerder van Slachtofferhulp: *'Wij kunnen maar tot een bepaalde hoogte hulp leveren bij de traumaverwerking. Wij kunnen heel goed helpen bij de eerste*

emotionele verwerking, bij de schadevergoeding en bij praktische zaken als verzekeringen en het strafproces. Maar als er intensievere psychologische hulp nodig is, moeten wij doorverwijzen. Bij ons werken hulpverleners, geen psychiaters of psychologen'. Volgens een overlevende van de aanslag in Nice gaat het daarmee mis: 'Slachtofferhulp heeft zo goed mogelijk geholpen, maar ze konden niet de hulp bieden die nodig was. Ook bij andere instanties konden mijn man en ik niet terecht'. De oplossing zou volgens de overlevende in Parijs het volgende zijn: 'Er moet maatwerk geboden gaan worden. Dat is er nog niet. Er moet dus veel veranderen. Het heeft niet eens echt met Slachtofferhulp te maken, maar dat is het enige wat wordt aangeboden. Medewerkers van Slachtofferhulp staan je bij na een woningoverval, woningbrand en aanslag. Als medewerker kun je echter niet alles overal van weten en dus is het te breed ingestoken. Er moet dus meer specialistische zorg komen. Naast Slachtofferhulp heb je daarnaast dus nog iets nodig'. Het ontbreken hiervan heeft er toe geleid dat de slachtoffers contact gingen zoeken met lotgenoten. In de Facebookgroep zitten tegenwoordig tussen de veertig en vijftig lotgenoten: 'Het is een platform voor als je even iets nodig hebt van elkaar. Een tip voor een goede psycholoog, uitleggen hoe je schadevergoeding moet aanvragen, en ga maar door. Iedereen in die groep is het erover eens dat de nazorg niet goed geregeld is. Het heeft mij zo goed geholpen om gewoon een biertje met lotgenoten te drinken en hierover te praten'.

14 De politieke moord

In deze casus wordt de laatste dag van het leven van Pim Fortuyn gereconstrueerd. Met zijn dood heeft Nederland, in de ogen van zijn broer, zijn onschuld verloren. Door de positie die Fortuyn in de Nederlandse samenleving had verworven, is dit hoogstwaarschijnlijk de casus met de meest brede impact. Naast het feit dat de nabestaanden in rouw waren en hun leven drastisch veranderde, heeft de bijkomende publiciteit de onderlinge relaties tussen nabestaanden jarenlang verslechterd. De moord op Fortuyn heeft ook impact gehad op de mensen die ooggetuige waren van het schietincident waarbij de dader een gebruikt illegaal pistool dat afkomstig was uit Spanje gebruikte. Waar het voor de meesten enkel impact heeft gehad op de korte termijn, is er ook een ooggetuige die gedurende een jaar last heeft gehad van paniekaanvallen en daardoor tijdelijk is gestopt met zijn werkzaamheden. Tevens heeft de moord op Fortuyn zijn toenmalige collega's niet onberoerd gelaten. Zij waren allen diepgeschokt. Als reactie op de moord werden zij in de dagen daarna beveiligd. Het beveiligen van politici heeft zich sindsdien voortgezet, waarbij valt te denken aan de beveiliging van Geert Wilders. Het stelsel Bewaken en Beveiligen dat hieraan ten grondslag ligt, werd door de moord geconfronteerd met het feit dat de oude systematiek niet meer toereikend was. Hierdoor zijn zij anders gaan werken, denken en handelen. Een andere groep die impact heeft ervaren, zijn de burgers. Waar de ene groep burgers agressief reageerde en zijn onvrede uitte richting politici, verplaatste een andere groep burgers zich richting het huis van Fortuyn om daar hun laatste eer te bewijzen. Een ander aspect betreft de impact die het heeft gehad op de deelnemers aan de UEFA Cupfinale die twee dagen na de moord gespeeld zou worden in Rotterdam. Waar een voetballer zich redelijk af kon sluiten van de omstandigheden, was dat voor de trainer erg moeilijk. Een huldiging van Feyenoord is er niet gekomen. De moord heeft verder impact gehad op Nederlandse journalisten. Veel journalisten zijn bedreigd omdat zij, evenals de politici van toen, schuldig werden bevonden aan de moord op Fortuyn. Tot slot heeft deze politieke moord de mate van bezorgdheid in het buitenland omtrent politieke radicalisering en nabootsing negatief beïnvloed.

14.1 Introductie

De 54-jarige Pim Fortuyn is op 6 mei 2002 te gast bij Ruud de Wild in het 3FM-programma RuuddeWild.nl. Van 16.00 tot 18.00 uur praten zij over de aankomende parlementsverkiezingen. Wanneer Fortuyn de studio op het Mediapark te Hilversum verlaat, wacht de chauffeur van Fortuyn al in de auto. Fortuyn moet direct naar een LPF-bijeenkomst in Leeuwarden. Hij zal daar echter nooit aankomen. Fortuyn wordt

op het parkeerterrein neergeschoten op het moment dat hij zich naar de auto begeeft. Hij zakt in elkaar en om 18.55 uur wordt Pim Fortuyn door de lijkschouwer doodverklaard. De impact van de liquidatie is gigantisch en de gevolgen zijn nog steeds zichtbaar.

14.2 Reconstructie

Op de ochtend van de aanslag kopt de voorpagina van *de Volkskrant* het volgende: *‘Opiniepeiler: LPF grootste, Pim premier’*. Hiermee kan de dag voor Pim Fortuyn niet beter beginnen, niet wetende dat een man genaamd Volkert van der Graaf van plan is om die avond een aanslag op hem te plegen. In deze reconstructie zal zowel de dag van Pim Fortuyn als van Volkert van der Graaf besproken worden tot het moment dat hun paden elkaar kruisten, om vervolgens te beschrijven wat er daarna gebeurde.

De ochtend van Pim Fortuyn

Terwijl Nederland ontwaakt, bekijkt Pim Fortuyn in de kranten de opiniepeilingen voor de verkiezingen die negen dagen later plaatsvinden. Volgens deze peilingen zou de Lijst Pim Fortuyn – die voor het eerst een gooi doet naar een plek in de landelijke politiek – een grote winst gaan boeken. De partij zou namelijk een totaal aantal van 38 zetels krijgen, waarmee Fortuyn premier zou worden. Voor Pim Fortuyn reden genoeg om in een opperbeste stemming te vertrekken naar een afspraak in De Kuip. Om 11.15 uur verlaat hij zijn woning in Rotterdam om samen met zijn chauffeur Hans Smolders naar het Rotterdamse stadion af te reizen. Echter, op het moment dat zij de groene Daimler in willen stappen, roepen een paar allochtone jongens iets naar Fortuyn. Voor Fortuyn een reden om te zeggen: *‘Hans, als je meegaat, loop ik even naar ze toe’*. Na twee minuten met die jongens gepraat te hebben, heeft Fortuyn de jongens voor zich gewonnen en nemen ze afscheid van Fortuyn met de woorden: *‘Je bent eigenlijk best een toffe vent. Succes in de campagne’*.

De ochtend van Volkert van der Graaf

Volkert van der Graaf, dan 32 jaar oud, is een milieuactivist. In 1992 richt hij in Wageningen samen met Sjoerd van de Wouw de Vereniging Milieu-Offensief (VMO) op, met als doel om via rechtszaken milieuovertredingen en dierenmishandeling tegen te gaan. Volkert van der Graaf krijgt hierdoor zijn eigen tegenstanders. Zo hebben boeren weleens de ruiten van zijn huis in Wageningen ingegoooid en zijn auto overhoop gehaald. Om meer rust in zijn leven te creëren, verhuist hij naar Harderwijk. Echter, met de komst van zijn dochter ontstaat er spanning tussen enerzijds zijn rol als vader en anderzijds het vervolgen van boeren. Op 6 mei 2002 stapt hij in zijn rode Toyota Starlet en rijdt van Harderwijk naar zijn werk bij de VMO. Voordat hij op zijn werk aankomt, koopt hij eerst nog een broodje bij de bakker.

De middag van Pim Fortuyn

Bij De Kuip wacht Feyenoordvoorzitter Jorien van den Herik op Pim Fortuyn om over veiligheid te spreken. Op dat moment is het stadion ook al extra beveiligd vanwege de

aanstaande UEFA Cupfinale tussen Feyenoord en Borussia Dortmund die op 8 mei gespeeld gaat worden. Wat er na afloop van dit overleg gebeurde, beschrijft Hans Smolders als volgt: *‘Na afloop liep een Feyenoordsupporter op Pim af. Hij gaf hem een petje van de club. Pim zette dat op zijn hoofd en de fan maakte een foto, terwijl hij juist een Excelsior fan was. Op ons gemak zijn we daarna naar Breda gereden. Onderweg hadden we het over de peilingen’.*

In Breda staat een verkiezingsdebat voor de lezers van BN DeStem gepland. Het debat, dat plaatsvindt in de grote zaal van Hotel Brabant, is met tweehonderd bezoekers uitverkocht. BN DeStem heeft voor deze middag een drietal beveiligers ingehuurd die een uur voordat Fortuyn arriveert de situatie ter plekke beoordelen. Zij vinden het niet veilig genoeg, waardoor zij besluiten dat Fortuyn de zijingang moet nemen. In een kleinere zaal doet op dat moment een andere lijststrekker, Thom de Graaf van D66, zijn verhaal. Een vijftigtal mensen zijn hierop afgekomen, onder wie een aantal die ook kaartjes hebben voor het debat van Fortuyn. Om een goede plek te bemachtigen voor het debat van Fortuyn, verlaten zij het debat van De Graaf dan ook eerder. Degenen die bij het debat van Fortuyn aanwezig zijn, worden aan de deur gecontroleerd aan de hand van hun legitimatiebewijs. Daarnaast controleren de drie beveiligers de tassen van de bezoekers en moeten de rugzakken en jassen in de garderobe blijven. Nadat debatleider en voormalig BN DeStem-journalist Henk Schol een kort voorgesprek heeft gehad met Fortuyn, stapt Fortuyn de zaal binnen. Na een groot applaus, joelende en voor Fortuyn opgestane mensen neemt hij plaats. Schol spreekt over wat volgde: *‘Een vrouw gaf hem een grote bos bloemen. Die heeft tijdens de hele bijeenkomst op het tafeltje voor hem gelegd. Fortuyn zat er superrelaxed bij, het leek alsof hij op een troon zat’.*

Het debat in Breda loopt uit, mede doordat Fortuyn met iedereen op de foto gaat. Om 14.40 uur rondt hij de laatste gesprekken met verslaggevers en bezoekers van het debat af, waarna hij naar buiten loopt. Hans Smolders zegt hierover: *‘Zo was hij. Hij maakte tijd voor iedereen die hem aanklampie. En dan had ik weer het probleem om op tijd te zijn voor de volgende afspraak’.* Zo ook dit keer aangezien Pim Fortuyn om 16.00 uur aan moet schuiven bij het 3FM-programma RuuddeWild.nl in Hilversum. Langs de A27 stoppen ze een keer bij het benzinestation bij Maartensdijk omdat Fortuyn chips en een biertje wil hebben. Uiteindelijk schuift Fortuyn aan bij Ruud de Wild om te praten over de aanstaande verkiezingen op 15 mei 2002.

De middag van Volkert van der Graaf

Aan het begin van de middag verlaat Volkert van der Graaf zijn werk en loopt hij Wageningen in om een bezwaarschrift te posten. Vervolgens stapt hij in zijn auto, rijdt naar Bennekom en koopt in een warenhuis een scheerapparaat. Nadat hij zich thuis heeft geschoren, stapt hij opnieuw in zijn auto en rijdt richting Hilversum. Een halfuur voordat Fortuyn en Smolders chips en bier halen, maakt Volkert van der Graaf op dezelfde route een stop bij het volgende benzinestation. Daar gaat hij naar het toilet om zijn pistool – een halfautomatische Star Model 43 Firestar – schoon te maken met wasbenzine.

Om er vervolgens voor te zorgen dat hij bij het Mediapark komt, heeft hij een routebeschrijving naast zich liggen in de auto. Daarnaast heeft hij een plattegrond van de omgeving van het Audiocentrum van Radio 3FM. Dit zijn niet de enige documenten die hij in zijn auto heeft liggen. Zo heeft hij ook documenten van de locatie waar het programma *Ontbijt TV* wordt opgenomen en waar Fortuyn twee dagen later te gast zou zijn. Ook heeft hij de route naar het Kurhaus uitgeprint, waar Fortuyn op 14 mei te gast zou zijn voor de speciale verkiezingsuitzending van *Barend & Van Dorp*.

Rond 15.30 uur arriveert Volkert van der Graaf in Hilversum. Hij rijdt de hoofdingang van het Mediapark voorbij en parkeert zijn auto in de Borneolaan. Twee uur lang houdt hij zich daar verscholen. Rond 17.45 uur pakt Volkert van der Graaf zijn vuurwapen. Met een zonnebril voor zijn ogen, een baseballpet op zijn hoofd en met een ruitjeshemd en bomberjack aan loopt hij onopgemerkt het Mediapark op.

De aanslag

Even voor 18.00 uur verlaat Pim Fortuyn de studio, waarna hij richting het parkeerterrein loopt. Hij heeft een fijne uitzending gehad, waarbij hij onder het genot van toastjes en een biertje sprak met Ruud de Wild. Op zijn weg naar de auto komt hij Filemon Wesselink nog tegen, die op dat moment stage loopt bij BNN, en geeft een interview. Ondertussen zijn op het parkeerterrein Fortuyns partijgenoten Albert de Booij en Fieroes Zeroual Volkert van der Graaf al voorbijgelopen. Fortuyn loopt met De Wild de achterdeur van het complex uit, terwijl producer Merel van Dijk deze twee achterop komt om een kistje met champagne te overhandigen als teken van dank. Om 18.04 uur verschijnt Fortuyn in het gezichtsveld van Volkert van der Graaf, die zonder enige aarzeling op zijn doelwit afloopt. In totaal vuurt Van der Graaf met een Star Model 43 Firestar een zestal 9 mm Lugerpatronen af op Fortuyn. De eerste kogel raakt Fortuyn in zijn hals, terwijl de twee daaropvolgende kogels de rug van Fortuyn doorboren. Kogel vier en vijf treffen Fortuyn in het hoofd. Door de terugslag mist Volkert van der Graaf één keer en die kogel slaat in de Daimler. Volkert van der Graaf draait zich vervolgens om en rent weg, terwijl Fortuyn op z'n knieën voorover slaat en in elkaar zakt. Hulpdiensten – die werden vertraagd doordat het toegangshek van het Mediapark gesloten was – proberen Fortuyn nog te reanimeren, maar dat doet er uiteindelijk niet meer toe. Pim Fortuyn wordt om 18.55 uur door de lijkschouwer doodverklaard. Deze aanslag is de boeken ingegaan als de eerste politieke moord in Nederland sinds de moord op Willem van Oranje in 1584.

De jacht op de dader

Op het moment dat Volkert van der Graaf zich omdraait en wegrent, springt Hans Smolders uit de auto om de dader te pakken. Smolders zegt hierover het volgende: *'Ik knokte voor Pim, letterlijk en figuurlijk. Daarom rende ik ook achter de moordenaar aan. Zo open, eerlijk, kwetsbaar en inhoudelijk sterk als Pim was, daarvan dacht ik direct: daar blijf je met je vingers van af'*. Na een korte achtervolging door Smolders wordt Volkert van der Graaf al na een paar minuten bij een benzinstation door de politie overmeesterd en gearresteerd.

14.3 **Herkomst van het gebruikte wapen**

Volkert van der Graaf heeft het wapen – de Star Model 43 Firestar – in 1998 aangeschaft in een café in Ede. Het is, volgens wapenhandelaar Roel Drenth, geen wapen dat je zomaar in het circuit aantreft. Het wapen blijkt geproduceerd te zijn in Spanje om vervolgens verkocht te worden aan een bedrijf in België. Wat er daarna met het wapen is gebeurd, is onbekend. Wat wel bekend is over het wapen is dat Volkert van der Graaf niet de eerste eigenaar was. Het wapen is namelijk ook al gebruikt tijdens een snelkraak op een juwelier in Emmen. Hieruit blijkt dat wapens rouleren in het circuit, waarmee de duurzaamheid van wapens wordt aangetoond. Voor 1998 was het gebruikte wapen immers al in omloop, terwijl Van der Graaf het wapen pas in 2002 gebruikte.

14.4 **Impact op de dader**

Nadat Van der Graaf op 6 mei 2002 wordt gearresteerd, gaat er een klein jaar overheen voordat de rechtszaak tegen hem begint. Op 27 maart 2003 beschuldigt het OM hem van moord en eist, vanwege het politieke motief, levenslang. Drie weken later doet de rechtbank uitspraak. Van der Graaf krijgt achttien jaar cel omdat hij schuldig wordt bevonden aan moord, hij in het bezit was van een verboden wapen en omdat hij Hans Smolders heeft bedreigd door het wapen op hem te richten. Zowel het OM als Van der Graaf is het niet eens met de uitspraak en ze gaan in beroep, maar het hof verandert niets aan het vonnis.

Daarna blijft het rustig omtrent Van der Graaf, totdat hij vanaf 2012 weer vaker in het nieuws komt. Zo verhuist Van der Graaf op 19 maart 2012 naar de gevangenis in Zwolle, zodat hij dichterbij zijn vriendin en dochter is. Het jaar 2013 staat voor Van der Graaf volledig in het teken van het wel of niet krijgen van proefverlof. Hijzelf wil graag met proefverlof en mag dat ook volgens de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming, alleen weigert staatssecretaris Teeven proefverlof te geven. Van der Graaf geeft het niet op en zet zijn advocaat in. Uiteindelijk besluit de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming op 10 december 2013 dat Van der Graaf met proefverlof mag. Dit proefverlof komt er op 18 en 19 januari 2014, waarbij Van der Graaf 24 uur buiten de gevangenis mag doorbrengen. Uiteindelijk maakt staatssecretaris Teeven op 26 maart 2014 bekend dat Van der Graaf op 2 mei 2014 onder voorwaarden vrijkomt, omdat hij op dat moment twee derde van zijn celstraf erop heeft zitten. Hij moet zich houden aan een meldplicht en staat onder toezicht van de reclassering, hij krijgt een mediaverbod, hij dient evaluatiegesprekken te voeren met het OM en hij heeft een contactverbod met de nabestaanden en chauffeur van Pim Fortuyn.

Eind 2016 komt Van der Graaf weer in het nieuws omdat het OM wil dat hij voor een jaar weer de gevangenis in gaat. Zijn medewerking aan de meldplicht zou namelijk ontoereikend en niet-constructief zijn, aangezien hij enkel langskomt en zegt: *'Ik meld mij. Tot ziens'*. De rechtbank vindt daarentegen dat Van der Graaf zich – al dan niet moeizaam – wel heeft gehouden aan de meldplicht. Dit is voor de rechtbank de reden om Van der Graaf niet opnieuw naar de rechtbank te laten sturen.

Het volgende hoofdstuk omtrent de opgelegde straf aan Van der Graaf ontvouwt zich in mei 2018. Hij wil in het buitenland gaan wonen, maar moet daarvoor van zijn meldplicht af. Om dit te bewerkstelligen, heeft hij een kort geding aangespannen. Op 29 mei 2018 bepaalt de rechtbank dat Van der Graaf zich niet langer hoeft te melden bij de reclassering, waardoor hij vrij baan heeft om te emigreren. Het OM gaat hier echter niet mee akkoord en gaat op 5 juni 2018 in hoger beroep tegen de uitspraak van de rechter. Dit leidt volgens advocaat Richard van der Weide bij de familie van Pim Fortuyn tot dubbele gevoelens. Enerzijds zouden zij erg opgelucht zijn wanneer Volkert van der Graaf naar het buitenland verhuist, maar anderzijds hebben zij het idee dat Volkert van der Graaf helemaal niet gaat verhuizen en dat het puur een middel is om onder zijn meldplicht uit te komen. Op 2 oktober 2018 wordt bepaald dat Volkert van der Graaf mag emigreren en dat hij zich niet meer hoeft te melden bij de reclassering. Wel moet hij tot 2020 elke twee maanden schriftelijk verslag uitbrengen over zijn huisvesting, dagbesteding en relatie. Ook is er elk halfjaar een evaluatiegesprek met het OM en heeft hij een media- en contactverbod met slachtoffers en nabestaanden. Eind mei 2019 blijkt dat Van der Graaf niet geëmigreerd is en dat hij nog in Nederland woont. Daarnaast zou hij ook geen concreet plan hebben om te gaan emigreren. Daarop heeft de advocaat van de nabestaanden een verzoek bij het OM neergelegd om de voorwaarden van zijn voorlopige invrijheidstelling aan te scherpen. Volgens de advocaat is de emigratie gebruikt als argument om van de fysieke meldplicht af te komen. Het OM heeft echter niets gewijzigd aan de voorwaarden, waardoor er ook geen nieuwe meldplicht is gekomen voor Van der Graaf.

14.5 Incident leidt tot onrust en complottheorieën

Ondanks het feit dat iedereen ervan overtuigd is dat Volkert van der Graaf de moordenaar van Pim Fortuyn is, zijn er mensen die het gegeven dat hij de enige dader is in twijfel trekken. Er zijn zelfs theorieën die stellen dat de inlichtingendiensten weet hadden van een eventuele moordaanslag op Pim Fortuyn, maar hier bewust niet op handelden.

Dat Pim Fortuyn in zijn verkiezingstijd angstig was voor geweld tegen zijn persoon blijkt uit meerdere bronnen. Zo sprak hij op zijn sterfdag met Feyenoordvoorzitter Jorien van den Herik in De Kuip over zijn veiligheid. Volgens Van den Herik zei Fortuyn angstig te zijn omdat hij gedemoniseerd werd. Dit zou hij vooral minister-president Kok verwijten en hij zou hem ook verantwoordelijk houden voor het niet verlenen van persoonlijke beveiliging. Fortuyn verweet het niet enkel minister-president Kok, maar ook andere politici. Zo zei hij het volgende tijdens een uitzending van Robert Jensen op 22 maart 2002: *‘Als je ziet wat ik af en toe in de brievenbus krijg, daar word je niet vrolijk van. En de Nederlandse regering, dat vind ik dus een bloody shame. Als mij iets overkomt, en ik ben blij dat u mij de gelegenheid geeft om het te zeggen, dan zijn zij medeverantwoordelijk. En dan kunnen ze niet hun handen ervan aftrekken in de zin van “Ik heb die aanslag niet gepleegd”. Zij hebben het klimaat geschapen. Dit moet ophouden! Het demoniseren moet stoppen!’*

Peter Langendam, na de moord op Fortuyn de voorzitter van de LPF, ondersteunde deze gedachtegang. Volgens Langendam zijn met name de PvdA en GroenLinks verantwoordelijk voor de sfeer waardoor Fortuyn is vermoord, omdat zij hebben aangezet tot haat. Om zijn mening te onderbouwen zegt hij het volgende: *‘De kogel kwam van links, niet van rechts. Rosenmöller heeft hem voor racist uitgemaakt. Melkert kwam met de vergelijking met Le Pen. Kok zei dat Fortuyn tweedracht zaaide. Dat is niets anders dan een sfeer waarin idioten zich kunnen rechtvaardigen, kunnen denken dat het goed was’*. De advocaten Oscar Hammerstein en Gerard Spong gaan nog een stap verder en eisen strafvervolgning voor politici en journalisten vanwege het demoniseren van Fortuyn.

Volgens complotdenkers zou het demoniseren van Fortuyn gebeurd zijn omdat hij een doorn in het oog was van de elite, vanwege zijn veelal tegenstrijdige opvattingen. Zo ook omtrent het wel of niet meedoen aan het Joint Strike Fighter (JSF)-project, de opvolger van de F-16's. Waar de meeste partijen wel mee wilden doen aan het project, was Fortuyn een van de weinige die dit niet wilde. Gezien de verwachte winst van de LPF in de verkiezingen van 2002 en de daarbij gepaarde invloed die Fortuyn zou gaan krijgen, zou de elite – volgens complotdenkers – een plan hebben ontwikkeld om Fortuyns invloed uit te schakelen. Hierbij bestaat het idee dat Volkert van der Graaf niet alleen gehandeld zou hebben, maar dat er sprake was van een moordcomplot waaraan meerdere moordenaars deelnamen.

Thrillerschrijver Tomas Ross is hier ook van overtuigd, en is dan ook boos dat er niet is onderzocht of er sprake was van twee schutters. Ross verwoordt het als volgt: *‘Er zijn een aantal “heilige feiten” nooit serieus onderzocht waardoor ik vast blijf houden aan de mogelijkheid dat de moord op Fortuyn een complot is’*. Het eerste feit dat Ross aanhaalt, betreft de hoofdwond van Fortuyn. Gezien de korte afstand van waar Van der Graaf op Fortuyn schoot, is het volgens wapenkenners duidelijk dat de hoofdwond veel ernstiger had moeten zijn. Daarnaast lag er een kogelhuls op meer dan tien meter afstand van het lichaam van Fortuyn, wat – gezien het gebruikte pistool – gewoonweg niet mogelijk is. Het derde feit betreft een incident omtrent het autopsierapport. In dit rapport zou namelijk in eerste instantie vermeld staan dat er ook een kogel via de voorkant het hoofd van Fortuyn binnen was gekomen, alleen is deze zin naderhand verwijderd. Naast deze feiten zijn er ook een aantal getuigenissen die nader onderzoek verdienen. Zo zou er ten tijde van de aanslag, dicht bij waar Fortuyn uiteindelijk is neergeschoten, een man in een overall op een elektriciteitshuisje zijn geweest. Ook de getuigenissen van radiopresentator Ruud de Wild en LPF'er Albert de Booy zijn volgens Ross interessant. Zij hebben immers aangegeven dat Fortuyn al door zijn knieën ging, voordat Van der Graaf zijn eerste schot loste. Tot slot heeft Ross zijn twijfels bij de feiten over de merkwaardige vluchtroute van Van der Graaf en over het feit dat de politie en hulpdiensten zo snel ter plekke konden zijn.

Na de dood van Fortuyn werd Mat Herben naar voren geschoven als voorman van de LPF. Complotdenkers vinden dit geen verrassende ontwikkeling, aangezien Herben vóór het Joint Striker Fighter project was. Op die manier sloot de LPF weer aan in de rij van de elite. Dit leidde tot onrust binnen de LPF. Er waren relletjes, de onderlinge

relaties verslechterden en er waren voortdurend wisselingen van fractieleiders. De LPF ging uiteindelijk in chaos ten onder, waarmee het doel van de elite – volgens complotdenkers – zou zijn bereikt.

14.6 De impact op de nabestaanden

Pim Fortuyn groeide op in een rooms-katholiek gezin met zes kinderen. Marten Fortuyn was de oudste broer van Pim, en mede door het leeftijdsverschil van bijna vijf jaar konden zij het niet goed met elkaar vinden en was er weinig onderling contact. In de jaren negentig werd Marten zelfstandig ondernemer en woonde hij in Loenhout in België. In de periode dat Pim het politieke landschap in Nederland aan het veroveren was, toonde Marten weinig waardering voor de ideeën van Pim en gaf hij aan niet tegen zijn broertje op te kijken. De moord op Pim deed echter alles 180 graden draaien. Marten kwam vanuit Loenhout direct naar Nederland toe waar hij zich presenteerde als woordvoerder van de familie. Vanaf dat moment ligt zijn volledige focus op de nalatenschap van zijn jongere broer. Zo was hij aanwezig bij het crisisonderzoek van de LPF-top met premier Kok, moest 6 mei uitgeroepen worden tot nationale feestdag als de ‘Dag van het Volk’ en riep hij minister De Vries van Binnenlandse Zaken op om af te treden vanwege zijn verantwoordelijkheid in de gebrekkige beveiliging van Pim.

Eind 2015 maakte Marten bekend dat hij de politiek in wilde om een herstart te maken met het gedachtegoed van de LPF onder de naam Pim Marten Fortuyn. Het strijden voor Pim eiste echter zijn tol en de gezondheid van Marten ging achteruit. Volgens Simon Fortuyn, de jongste broer van Pim, was het nalatenschap van Pim een ware obsessie geworden van Marten. Waar hij voorheen een vrolijke, energieke man was, kwam hij terecht in een gesloten psychiatrische inrichting. Hij overlijdt uiteindelijk aan een hartaanval. Simon Fortuyn spreekt van een *‘triest en droevig einde’*. De moord op Pim Fortuyn heeft ook verregaande gevolgen had voor de andere familieleden. Simon Fortuyn vertelt het volgende over hoe hij alles heeft ervaren: *‘Ik reed op de A20 in de buurt van Nieuwerkerk toen de radio-uitzending op Radio 1 werd onderbroken vanwege het nieuwsbericht dat er een aanslag was gepleegd op Pim. Op dat moment was nog niet bekend of hij overleden was. Hierdoor kwam ik in een molen terecht waarin je constant hoopt dat je broer het gaat overleven. Toen ik te horen kreeg dat hij was overleden, zorgde dat ervoor dat ik even tijd nodig had om dat tot me door te laten dringen. De reden dat dit even duurde, kwam met name door de manier waarop hij is overleden: vermoord met een vuurwapen. Je houdt het toch niet voor mogelijk dat zoiets mogelijk is in Nederland?’*

Naast het feit dat hij te maken had met zijn eigen emoties en die van zijn familie, kreeg hij ook mee dat er in de samenleving een gigantische spanning ontstond: *‘Er kwam een ware machine op gang. Ondanks het feit dat de dader niet lang na de aanslag was opgepakt, zorgde dat er niet voor dat de spanning verdween. Alle politici werden direct beveiligd en er werd in Den Haag een garage in brand gestoken’*. Volgens Simon Fortuyn was het in de dagen na de aanslag op Pim niet mogelijk om uit de publiciteit te blijven: *‘De dag na de aanslag stond er een enorme massa mensen op het plein voor het huis van Pim. Deze mensen hadden massa’s bloemen, beertjes, beelden, creatieve kunstwerken, gedich-*

ten et cetera neergelegd. Tegelijkertijd moesten we gaan beslissen wat we wilden doen met betrekking tot de uitvaart. Marten en ik waren er van overtuigd dat we vanwege het publieke karakter van Pim en de enorme hoeveelheid mensen die hem lief hadden een openbare plechtigheid moesten houden. Dit was een enorme klus waardoor Marten en ik taken zijn gaan verdelen. Waar ik het bisdom en de uitvaart tot mij nam, trad Marten naar buiten als woordvoerder'. Het voorgaande heeft volgens Simon Fortuyn tot veel fricties binnen de familie Fortuyn gezorgd: 'Als familie werden we volledig geleefd. Dit zorgde er allereerst voor dat ik onvoldoende oog had voor mijn eigen vrouw en kinderen. Dit heeft gelukkig niet geleid tot een breuk, maar zij hebben mij wel verweten dat ik er te weinig was. Het heeft daarentegen wel tot een breuk geleid met mijn zussen. Marten en ik hebben het dusdanig geregeld zoals wij dachten dat Pim het had gewild, maar onze zussen wilden het graag klein houden. Het heeft ertoe geleid dat ik zeker tien jaar geen contact heb gehad met mijn oudste zus. Met mijn jongste zus heb ik zelfs nooit meer contact gehad. Zes jaar na het overlijden van Pim werd ik namelijk opgebeld door mijn oudste zus dat mijn jongste zus een uur daarvoor gecremeerd was. Op dat moment dacht ik: shit, hoe heeft het zo ver kunnen komen? Tussen mijn oudste zus en mij is het uiteindelijk wel weer goed gekomen, maar dat was pas na het overlijden van Marten. Wij hebben daarna een goed gesprek gehad en nu heb ik weer goed contact met haar en haar kinderen'.

Het feit dat de moord op Pim Fortuyn de familie Fortuyn uit elkaar heeft gedreven, is niet het enige gevolg geweest voor Simon Fortuyn: 'Het leven voor 2002 is niet meer hetzelfde als na 2002. Zo werd ik bijvoorbeeld ineens heel vaak herkend. Dat is nog steeds zo. Ik ben nergens meer anoniem, maar altijd "de broer van". Zelfs in het buitenland komt het voor dat mensen met mij op de foto willen. De moord op Pim heeft er ook voor gezorgd dat ik sindsdien last heb van angstaanvallen. Toen ik na de moord op Pim ooit ben uitgenodigd voor een uitzending van Barend & Van Dorp sloeg ik dat op het laatste moment af. De angst greep me echt bij de keel en ik werd enorm benauwd. Het voelde zo bedreigend. Dat gevoel heb ik nog weleens'. Simon benoemt ook de impact die de aanslag heeft op grotere schaal: 'Nederland heeft zijn onschuld verloren na de moord op Pim, maar we hebben er niets van geleerd. We moeten voorzichtig zijn met hoe we elkaar benaderen, maar als ik dan weer zie wat er momenteel gebeurt rondom de persoon van Thierry Baudet is de conclusie dat het proces van stigmatiseren weer van voren af aan is begonnen'.

Tot slot heeft de moord op Pim Fortuyn ook gezorgd voor een carrièreswitch van Simon. Hij zegt hierover: 'De moord op Pim was het startschot van mijn politieke carrière. Voorheen was ik actief in de grafische industrie, maar door de technologische ontwikkelingen was mijn business ten dode opgeschreven. Ik heb toen mijn knopen geteld en besloten om al mijn bedrijven te verkopen. Na de moord op Pim bleef ik loyaal aan Leefbaar Rotterdam en bleef ik dicht bij hen staan door toe te treden als bestuurslid. Daarnaast ben ik in 2014 door een kennis benaderd voor mijn huidige functie bij de Gemeente Lansingerland. Hier word ik beoordeeld op mijn daden in plaats van op mijn persoon en daarvoor heb ik erg veel plezier in'.

14.7 De impact op mensen rondom het Mediapark

Op 6 mei 2002 wordt rond 18.11 uur – tijdens het draaien van het nummer ‘Without your love’ – het 3FM-programma ‘Isabelle’ onderbroken. Presentatrice Isabelle Brinkman zegt het volgende: *‘Inmiddels is het overal te zien op televisie en te horen op de radio. Pim Fortuyn is hier zojuist op de parkeerplaats van 3FM neergeschoten’*. Nadat Brinkman naar de 3FM-kantoren is gerend om het nieuws te vertellen, schuift Claudia de Breij aan in de studio. Zij bespreken tijdens de uitzending wat zij zien als ze uit het studioraam kijken, waaronder het moment dat Fortuyn gereanimeerd wordt. Brinkman verwoordt het als volgt: *‘We zijn ontgaan. We zien buiten een ambulance staan en in een grote plas met bloed ligt Pim Fortuyn. Het is bizar’*. Even later roept Brinkman alle luisteraars op te bidden voor Fortuyn. Dit mocht echter niet baten. Rond 19.00 uur zegt Brinkman het volgende: *‘Ik weet al wat ik gezien heb, maar het is niet mijn taak om officiële mededelingen te doen, dus we gaan naar nieuwslezer Herman van der Zandt’*. In deze extra nieuwsuitzending wordt bevestigd dat Pim Fortuyn is overleden.

Een persoon die getuige is geweest van de aanslag op Fortuyn is Ruud de Wild. Hij liep naast Fortuyn het mediagebouw uit toen Volkert van der Graaf het vuur opende. De collega’s van Ruud de Wild, Jeroen Kijk in de Vegte en Sander de Heer, stonden respectievelijk in de deuropening en geluidsdichte studio. De Wild zegt het volgende over de gebeurtenis: *‘Ik voelde de hand van Pim Fortuyn van mijn arm glijden’*. Tijdens de schoten duikt De Wild achter de auto van Fortuyn. Toen het schieten was opgehouden, is De Wild gaan rennen: *‘Ik denk: hier wordt geschoten. Ik moet weg!’*. Jeroen Kijk in de Vegte beschrijft zijn ervaringen als volgt: *‘Ik zag Pim Fortuyn nog ademen nadat hij was neergeschoten. Hij was dus helemaal niet op slag dood. Hij lag gewoon op onze parkeerplaats dood te gaan’*, terwijl Sander de Heer het volgende zegt: *‘Ik dacht: dit is Pim Fortuyn. Hij zal wel zoiets hebben van: ik blijf rustig liggen tot er hulp komt’*. In de dagen na de moord op Fortuyn besluiten de presentatoren het BNN-programma Ruudde-wild.nl niet te presenteren, mede vanwege de slechte beveiliging op het Mediapark en uit angst voor andere aanslagen.

Voor Ruud de Wild bleef de impact echter niet beperkt tot enkel de dagen erna. Al snel kreeg hij last van paniekaanvallen en andere ernstige klachten, waaronder zelfmoordneigingen. Met betrekking tot zijn paniekaanvallen zegt hij het volgende: *‘Onderweg, van Amsterdam naar Hilversum, begon halverwege de paniek. Dan belde ik vanuit de auto Gerard Timmers, de baas. Ik belde af, maar dan lulde hij me écht naar Hilversum toe. Het idiote van dat soort angsten is: je ziet het van buiten niet’*. Over zijn zelfmoordneigingen zegt De Wild: *‘Ik zat aan de Seroxat. Ik weet nog in welke vitrine in Amsterdam ik stond te kijken, dat ik echt van plan was: oké, vandaag ga ik zelfmoord plegen. Een bijwerking van Seroxat was dat je suïcidaal werd. Je zit in een soort constante ruis. Je bent niet helemaal helder, maar je bent er wel bij. Het is een soort droom’*. In oktober 2002 besluit De Wild om er tijdelijk uit te stappen, waarna hij een halfjaar ziek thuis zit om vervolgens in maart 2003 weer terug te keren bij 3FM. Over het programma Ruudde-wild.nl zegt De Wild ten slotte nog dat hij ervan overtuigd is dat het programma waarschijnlijk langer had bestaan als Fortuyn niet was vermoord voor de studio bij 3FM.

Maar hij wilde er door de moord gewoon niet meer zijn: *‘Door alles rond de dood van Pim Fortuyn ben ik toch veranderd’*. Een andere ooggetuige, toenmalig buitenlandredacteur van *Twee Vandaag* Mark de Bruijn, heeft zijn ervaringen gedeeld met betrekking tot de situatie op het Mediapark na de moord: *‘Er ontstond een angstige situatie. We stonden met 100 tot 150 mensen te kijken, boven het terrein cirkelde een helikopter. Ineens had ik het gevoel dat ik naast de dader zou kunnen staan’*.

Tot slot was BNN-stagiair Filemon Wesselink ook aanwezig op het Mediapark ten tijde van de aanslag. Vlak voordat Fortuyn werd neergeschoten interviewde Wesselink Fortuyn zelfs nog, wat uiteindelijk het laatste interview met Fortuyn is geweest. Wesselink beschrijft zijn ervaringen als volgt: *‘Ik was altijd al gefascineerd door Fortuyn. Ik zag al die debatten van die man, ik vond het schitterend. Na mijn interview met hem is hij de achterdeur uitgelopen en ik de voordeur. Dat is helemaal aan de andere kant van het gebouw. Ik ben in mijn auto gestapt en ik ben richting BNN gereden, maar ik kende de weg niet zo goed in Hilversum dus ik heb bij een rotonde, die vlak bij het Mediapark zit, de verkeerde afslag genomen. Toen reed ik daar en zag ik ineens een man met een pistool rennen, dus ik dacht: wat is dit? Wat gebeurt er? Politieagenten renden achter de man aan en er waren allemaal honden bij. Ik zag dat allemaal en dacht: ik heb toch die recorder bij me, ik neem het maar gelijk even op, dus ik heb m’n auto daar in de berm gezet’*.

Wat Filemon Wesselink op 6 mei 2002 inspreekt is het volgende: *‘Hier is net een benzinestation overvallen. De man wordt door verschillende politiemannen in de boeien geslagen, languit gestrekt op de straat en alle pistolen zijn getrokken. De man wordt nu opgetild. Nou, je komt van Pim Fortuyn en op hetzelfde moment maak je een benzinepomp overval mee’*. Na dit ingesproken te hebben, stapt Wesselink in de auto en uiteindelijk weet hij de weg te vinden naar BNN. Op het moment dat hij aankomt bij BNN staat zijn eindredacteur hem lijkwit op te wachten: *‘Ja, je leeft nog, gelukkig! Er is niets met je aan de hand’*. Op dat moment kreeg Wesselink pas te horen wat er zich daadwerkelijk had afgespeeld op het Mediapark.

In de dagen erna is hij door veel mensen gecompimenteerd. Zelf zegt Wesselink er het volgende over: *‘Het was erna ook wel raar dat ik in de supermarkt en op straat aangesproken werd en dat mensen zeiden van “Ja goed gedaan, echt top”. Maar ja, voor mij was het wel een politicus, een van de grootste politici van dat moment, die doodgeschoten was. Dus ik kreeg een heel dubbel gevoel bij dat complimenteren. Die sfeer paste daar eigenlijk niet bij’*. Vanaf toen is 6 mei nooit meer een normale dag geweest voor Wesselink: *‘Het is wel een dag dat ik er altijd even aan denk. Dat ik er wel even bij stilsta, zoals heel veel mensen, denk ik. Het is niet als een ritueel waarbij ik naar bijeenkomsten ga, maar het schiet wel een paar keer door mijn hoofd heen’*.

14.8 Impact op collega’s

Na de moord op Pim Fortuyn geven vrijwel alle politici een reactie, waarbij minister-president Kok zich vrij snel richtte tot het Nederlandse volk: *‘Woorden schieten totaal tekort. Ik ben echt kapot. Ik ben echt kapot over wat hier vandaag, in dit land, is gebeurd. Een moordaanslag. Pim Fortuyn is niet meer. Het is diep tragisch. Ik ben*

verbijsterd. Het is diep tragisch, voor de nabestaanden, voor allen die hem dierbaar waren, zijn naasten. Het is ook diep tragisch voor ons land en voor onze democratische rechtsstaat. We weten natuurlijk niet wat de motieven van de dader waren. We weten ook niet of de dader al is aangehouden, of er aanwijzingen zijn. Ik kan daar ook niet in treden. Maar dat alles schiet natuurlijk door je kop op een moment, zoals nu, dat dat nieuws tot je komt. Dat je er steeds meer van doordrongen bent van wat er in Nederland is gebeurd. In Nederland, een verdraagzaam land, met natuurlijk politieke tegenstellingen, zoals in iedere democratie. Dat is democratie. Maar wel met respect voor elkaar, respect voor elkaars mening. Respect voor elkaars mening houdt natuurlijk ook in dat je elkaar daarop kunt bestrijden, maar met woorden, niet met kogels. Wat hier gebeurd is, is onbeschrijfelijk. Dit zijn dus mijn persoonlijke ontboezemingen. Ik kan het niet anders zeggen. Ik ben er kapot van. Ik had er dringend behoefte aan om dit zo te zeggen tegen u en ik zeg er ook nog één ding bij: laten we in godsnaam onze kalmte bewaren. Laten we onze kalmte bewaren in een tijd waarin je geneigd bent heel woest, heel boos te zijn. Maar kalmte is misschien wel de beste dienst die we nu in waardigheid aan onze rechtsstaat en onze democratie en aan de nagedachtenis van Pim Fortuyn kunnen geven'. De andere politici waren ook diep geschokt over de moord op Fortuyn. Toenmalig SGP-lijsttrekker Bas van der Vlies voelde zich verpletterd en beschaamd. Dat dit in de Nederlandse rechtsstaat kon gebeuren, vond hij moeilijk te bevatten. D66-lijsttrekker Thom de Graaf zei dat het een verschrikkelijke klap was voor Fortuyn, voor zijn dierbaren, voor de politiek, voor iedereen eigenlijk.

In de dagen na de moord op Fortuyn kreeg Justitie signalen door dat een aantal politici die in aanmerking kwamen voor de Tweede Kamer op een 'hitlijst' stonden. Dat zorgde ervoor dat er preventieve maatregelen werden getroffen. Jan Marijnissen zegt hierover het volgende: *'Ik kreeg beveiliging mee, iedereen trouwens. De fractievoorzitters kregen bij Jeltje van Nieuwenhoven op de kamer onderricht van de AIVD over onze beveiliging. Dat tachtig procent van de aanslagen wordt gepleegd op weg naar huis of het werk. Die nacht ben ik naar het Carlton Beach-hotel gegaan. Tot laat aan de bar gezeten en whiskey gedronken'. Ook Jeltje van Nieuwenhoven sprak over de beveiliging die zij die avond kreeg: 'De jongens van de beveiliging van de Tweede Kamer vroegen: hoe gaat u naar huis? Lopend dus. Ze zeiden: onder deze omstandigheden kunt u niet lopend naar huis. Ze hebben een taxi voor me besteld en twee van hen zijn met me meegereden'. Dit fenomeen, het beveiligen van politici, heeft zich sindsdien voortgezet tot de tijd waarin wij momenteel leven. Hierdoor kan er gesteld worden dat de moord op Fortuyn een flinke impact heeft gehad op zowel de korte als lange termijn.*

Geert Wilders is een voorbeeld van een politicus die vanaf 2004 tot het heden dag en nacht wordt beveiligd. Naar aanleiding van scherpe kritiek op de islam heeft hij veelvuldig ernstige doodsb bedreigingen ontvangen, wat er voor heeft gezorgd dat hij in een speciaal safehouse moest gaan wonen. Op de vraag wat die bedreigingen met Wilders doen zegt hij: *'Soms ben ik bang, soms niet. Maar ik ben blij dat ik nog leef. Je weet dat het iedere dag kan gebeuren dat iemand je vermoordt'.*

14.9 De impact op het stelsel Bewaken en Beveiligen

Volgens Paul Abels – tegenwoordig bijzonder hoogleraar Inlichtingenstudies in Leiden en raadsadviseur bij de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV), en ten tijde van de moord beleidsmedewerker bij de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) – is de moord op Fortuyn een omslagpunt geweest in heel veel opzichten. Tot de moord op Fortuyn was het stelsel Bewaken en Beveiligen dusdanig ingericht dat de overheid slechts verantwoordelijkheid had voor personen en instanties die tot het Rijksdomein behoorden, zoals het Koningshuis en ministers. Na de aanslag hoorde je vaak zeggen dat je op je klompen had kunnen aanvoelen dat een dusdanige aanslag als op Fortuyn ooit ging plaatsvinden. Er werd echter alleen beveiligd op basis van concrete dreigingsinformatie – die er niet was – waardoor hij simpelweg niet beveiligd kon worden. Bovendien was hij weliswaar politicus, maar was hij nog geen Kamerlid en viel hij dus niet onder het toen geldende stelsel, waardoor het toen niet heeft geleid tot het beveiligen van Pim Fortuyn.

De moord op Fortuyn liet inzien dat de oude systematiek – waarin enkel personen en instanties die tot het Rijksdomein behoorden in aanmerking kwamen voor het stelsel Bewaken en Beveiligen – niet langer toereikend was en het heeft geleid tot een andere manier van denken, werken en handelen. Abels zegt hierover het volgende: *‘Voor het creëren van een nieuw systeem zijn we te rade gegaan bij de Duitsers en de Britten. Daarnaast zijn we bij de Dienst aan tafel gaan zitten en hebben we besproken dat er niet langer vanuit concrete dreigingen gehandeld moet worden, maar dat je moet gaan redeneren vanuit voorstelbaarheid. Hiermee veranderde de manier van denken over het beveiligen van personen en moesten de politie, justitie en MIVD in het vervolg gevraagd en ongevraagd risico-inschattingen en risicoanalyses kunnen geven. Hierbij werd er een onderscheid gemaakt tussen het Rijksdomein en het lokale domein. Daarbij is er een muizen-gaatje gecreëerd zodat het ook mogelijk is om in uitzonderlijke gevallen mensen die een voortrekkersrol hebben in het nationale debat toe te voegen aan het Rijksdomein. De potentiële groep van de Te Beschermen Personen (TBP) is hiermee verruimd. Hierbij gaat het dus om personen zoals Fortuyn en Van Gogh, maar het kan in uitzonderlijke gevallen ook gaan om bedreigde journalisten en magistraten’.* De moord op Fortuyn heeft er ook toe geleid dat er een coördinator Bewaking en Beveiliging is aangesteld. Deze functie werd in eerste instantie ondergebracht bij het ministerie van Binnenlandse Zaken, ging vervolgens naar de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding (NCTb) die later (in 2010) NCTV werd. Het voorgaande is allemaal onderdeel van een professionaliseringsslag die is gemaakt. Volgens Abels hoort hier ook bij dat er meer aandacht is gekomen voor de psychologie van de TBP. De Diensten zijn zich er namelijk bewust van dat het beveiligen van een persoon een enorme inbreuk is op het privéleven van de TBP. Dat maakt ook dat de dreiging hoog moet zijn voordat men hiertoe overgaat. Abels zegt hierover het volgende: *‘Na de moord op Fortuyn was volgens de politiek iedere doodsb bedreiging een concreet voornemen tot een aanslag. Wanneer wij er ook zo in hadden gestaan, dan had bijna iedereen beveiligd moeten worden. Echter, gezien de inbreuk op het privéleven besluiten wij niet iedereen die wordt bedreigd te beveiligen. Wij*

willen dat een bewindspersoon gewoon nog op zijn fiets door Den Haag kan. Collega's in het buitenland vinden dit ongelofelijk. Zij vinden dat je dit soort personen moet beveiligen om zodoende eventuele risico's te reduceren tot vrijwel nul. Echter, dit soort moorden komen in Nederland zelden voor. Hierdoor zit het niet in onze cultuur'. Wanneer Abels terugkijkt, concludeert hij dat Fortuyn heden ten dage professioneel beveiligd zou zijn geweest: *'We zijn minder naïef en bewuster geworden over het beveiligen. Dat heeft er niet toe geleid dat onze onbevangingheid volledig is omgeslagen naar verkrampde angst. We zijn alerter geworden en vertrouwen op de professionaliteit van de Diensten'.*

De moord op Fortuyn heeft niet enkel impact gehad op de technische kant van het stelsel Bewaken en Beveiligen. Sterker nog: volgens Abels heeft de moord op Fortuyn de grootste impact gehad op de politiek: *'Tot op de dag van vandaag heeft de moord op Fortuyn de politieke en maatschappelijke verhoudingen beïnvloed. Het zou allemaal heel anders zijn gegaan indien de moord niet was gepleegd. Het heeft namelijk een slag aan de zittende politiek gegeven. De situatie zoals die was voor Fortuyn zal nooit meer wederkeren. Demoniseren is een begrip dat toentertijd ontstond, maar tegenwoordig is het een term die nog steeds regelmatig wordt gebruikt om je zorgen te uiten over bepaalde personen. Dit zorgt ervoor dat de verhoudingen tussen bevolkingsgroepen nog steeds op scherp worden gezet'.* Volgens Abels zijn er nog een aantal veranderingen geweest na de moord op Fortuyn: *'Naast dat er voor personen gebruik wordt gemaakt van voorstelbaarheidsredeneringen, geldt hetzelfde voor evenementen zoals 4 en 5 mei, de Nationale Veteranen dag, Koningsdag, Prinsjesdag en straks het Eurovisie Songfestival. Daarnaast is er na de moord op Fortuyn meer aandacht gekomen voor het wel en wee van nabestaanden. We zijn namelijk anders gaan denken over slachtofferschap en PTSS, waardoor de psychologische nazorg is verbeterd. Hier was achteraf na de moord op Fortuyn ook al behoefte aan. Ruud de Wild is bijvoorbeeld even de weg kwijtgeraakt na de moord op Pim Fortuyn, maar daar was toen nauwelijks aandacht voor'.*

14.10 De impact op burgers

De moord op Pim Fortuyn kwam keihard aan bij de Nederlandse burger. Niemand in Nederland had ook maar enigszins rekening gehouden met het feit dat een politicus wordt vermoord vanwege zijn denkbelden. De reacties op de moord van Fortuyn liepen dan ook sterk uiteen. Zo lukte het bijvoorbeeld niet iedereen om de kalmte te bewaren waar minister-president Kok voor pleitte. Op het Binnenhof kwamen vrij snel na de moord honderden mensen bijeen, wat leidde tot een gespannen sfeer. In de parkeergarage van de Tweede Kamer ontstond brand en er werden stenen gegooid naar de politie. Na middernacht moest de Mobiele Eenheid ingrijpen nadat relschoppers winkelruiten hadden ingegooid in Den Haag. Hierbij zouden tientallen arrestaties zijn verricht en een onbekend aantal gewonden zijn gevallen.

Veel anderen verplaatsten zich naar het huis van Pim Fortuyn, waar een terneergeslagen sfeer hing. Waar de een hilde, staarde de ander enkel voor zich uit. Een man die op dat moment geïnterviewd is, uitte zijn gevoelens als volgt: *'Het is verschrikkelijk, het is ook nog niet bezonken. Ik weet ook nog niet hoe ik er op moet reageren. Ik weet ook niet*

hoe Nederland er op reageert, want dit kan gewoon niet. Ik hoop dat de mensen een beetje rustig blijven, maar iedereen is helemaal door het dolle. Het is gewoon niet te bevatten en ze weten natuurlijk nog niet wie de dader is. Ik weet niet eens of hij nog leeft of dat hij dood is. Ik ben direct hierheen gekomen. Ik heb geen idee. Het is een droom, een boze droom, we worden zo wakker. We moeten het eerst even rustig laten bezinken en dan eens verder gaan kijken, maar dit kan gewoon niet meer in Nederland. Dit kan niet meer! Het is nou een keer klaar in dit land. Je kunt 's avonds in Rotterdam niet eens meer rustig op straat lopen. Mijn moeder woont in Den Haag en ik zie die buurt gewoon... Het wordt een grote armoe. Het is vreselijk. Ik ken mijn land niet meer. Ik durf nergens meer te lopen 's avonds laat. Het is toch niet te geloven dat dat gewoon niet meer kan'.

In de dagen na de moord op Fortuyn verkeerde een groot gedeelte van Nederland in rouw. Op 9 mei 2002 kon de Nederlandse burger afscheid nemen van Pim Fortuyn. De politie verwachtte dat er ongeveer 100.000 mensen naar de kathedraal in Rotterdam zouden komen. Uiteindelijk moesten de aanwezigen ongeveer drie uur in de rij staan om de laatste eer aan Fortuyn te bewijzen. Ook bij het huis van Fortuyn verzamelden zich zo'n 6.000 personen. Een dag later, op 10 mei 2002, was de begrafenis van Pim Fortuyn. Overal waar de stoet voorbijreed, werd er door de duizenden aanwezigen geklapt voor Fortuyn. De uitvaart werd ook live op de televisie uitgezonden, waar gemiddeld 1,5 miljoen Nederlanders naar hebben gekeken.

6 mei van het jaar 2002 zal voor velen voorgoed een bijzondere dag blijven. Zo geeft een vrouw aan dat zij en haar man op die dag in ondertrouw gingen. Toen zij in het stadhuis de papieren hadden getekend, zijn zij met de bus terug naar huis gegaan. Onderweg zagen zij allemaal bloemen liggen, waardoor zij doorkregen dat er iets aan de hand was. Thuis aangekomen zagen zij op de televisie wat er was gebeurd. Op 4 mei 2012 zegt zij hierover het volgende: *'Het was een ontzettende schok, het heeft me harder geraakt dan verwacht. Onze trouwdag vieren we altijd op 6 mei, we zijn nu tien jaar getrouwd. Als ik daaraan denk, is altijd het eerste dat door mijn hoofd schiet dat Pim dan dus ook tien jaar dood is'.* Een andere vrouw heeft de volgende herinnering aan 6 mei 2002: *'Een verschrikkelijke dag. Ik was gewoon thuis toen ik gebeld werd door mijn zoon dat de moord op Pim Fortuyn had plaatsgevonden. Hij is toen naar ons toe gekomen en samen met mijn man zijn we naar het huis van Pim Fortuyn gelopen. Daar stonden heel veel groepjes mensen met elkaar te praten, niemand kon bevatten en geloven wat er was gebeurd. Er hing een heel verdrietige sfeer. Ik haalde er troost uit door met hen samen te zijn, maar de grootste troost haalde ik uit de mars door het centrum. Daarin hebben wij destijds meegelopen, dat was heel bijzonder. Ik denk dat veel mensen nog aan hem terugdenken. Dat doe ik in ieder geval wel: ik heb zijn begrafenis destijds opgenomen op video en dat kijk ik nog weleens terug. Ik kan er nog steeds om huilen als ik het zie. Ieder jaar op 6 mei hang ik de vlag halfstok om te gedenken'.*

14.11 Impact op de deelnemers aan de UEFA Cupfinale

Na 28 jaar stond Feyenoord weer eens in een Europese finale. Wat een waar volksfeest zou moeten worden op 8 mei 2002, deed de moord op Pim Fortuyn alles veranderen.

Fortuyn was immers inwoner van Rotterdam en geliefd bij veel Feyenoord-fans. De Europese voetbalbond UEFA had aangegeven dat de finale gewoon gespeeld zou gaan worden, wat tot gemengde gevoelens leidde bij de trainer en spelers van Feyenoord. Bert van Marwijk, toenmalig trainer van Feyenoord, zei het volgende: *'Als de UEFA wil dat we spelen, proberen we ons zo goed mogelijk voor te bereiden. Maar ik weet hier niet goed raad mee. Een politicus is doodgeschoten, in Nederland. Persoonlijk stel ik grote vraagtekens achter het doorgaan van de wedstrijd'*. Waar Bert van Marwijk het dus een erg lastige situatie vond, was dit voor Pierre van Hooijdonk – oud-spits van Feyenoord – gemakkelijker: *'Voor de training was de moord het onderwerp van gesprek, niet de wedstrijd. Maar ik zit in mijn voorbereiding. Ik ben gefocust. Denk niet dat ik geen respect heb voor wat er is gebeurd, maar als we aftrappen ga ik volledig op in de wedstrijd'*. Feyenoord won de UEFA Cupfinale door met 3-2 te winnen van Borussia Dortmund, maar een huldiging met groot feest is er nooit geweest. Toenmalig Feyenoord-verdediger Tomasz Rzasas herinnert zich dat nog goed: *'We speelden met rouwbanden vanwege de moord op Pim Fortuyn. Na afloop hebben we niet echt gefeest. Er heerste een rare sfeer. Normaal gesproken waren er zeker 200.000 mensen op de Cool-singel afgekomen, nu bleef het leeg. De finale was een beetje overschaduwd'*.

14.12 Impact op Nederlandse journalisten

Voor de Nederlandse journalisten had de moord op Fortuyn zowel gevolgen op de korte als lange termijn. Deze gevolgen zijn vergelijkbaar met de gevolgen die de moord heeft gehad voor de politici. Zo vertelde voormalig nieuwslezer Maartje van Weegen dat na afloop van de uitzending over de moord op Fortuyn woedende reacties en bedreigingen binnenkwamen: *'Ik was van de media, dus het was mijn schuld dat Fortuyn was gedood. Dat ging ver. Er kwamen ook brieven binnen met scheermesjes en poeder. Er moest zelfs een bewaker mee naar huis. Die meneer werd een week lang in een auto voor mijn deur neergezet. Toen heb ik wel heel even gehuild'*. Toch vindt zij dat haar situatie nog meeviel in vergelijking met wat een tweetal NOS-collega's te verduren kregen, aangezien zij *'niet hoefde onder te duiken'*. Zo werd Ferry Mingelen onder andere op straat met de dood bedreigd en kreeg de NOS bedreigingen binnen die aan Mingelen waren gericht. Hierdoor besloot de NOS om Mingelen drie weken lang met een beveiligingsbedrijf naar huis te brengen. Ook Wouke van Scherrenburg kreeg de schuld van de moord op Fortuyn en ontving enkele bedreigingen.

Dat journalisten beveiliging nodig hebben om hun beroep te kunnen uitoefenen, is momenteel nog steeds gaande. Volgens de journalistenvakbond NVJ is agressie jegens journalisten alleen maar toegenomen na de moord op Fortuyn. Dit heeft de NOS al een paar keer doen besluiten om cameraploegen te laten beveiligen tijdens hun werk. Ook hier kan dus gesteld worden dat de moord op Fortuyn een impact heeft gehad op zowel de korte als lange termijn.

14.13 Impact op buitenlandse media

Tot slot heeft de moord op Fortuyn niet enkel impact gehad op de Nederlandse samenleving, maar heeft het ook in het buitenland een schok teweeggebracht. Vrijwel alle belangrijke buitenlandse kranten hadden de dag na de moord op Fortuyn het nieuws op de voorpagina geplaatst. Deze internationale aandacht zou voortkomen uit de toentertijd groeiende bezorgdheid over de toenemende politieke radicalisering in Europa. Etienne Vermeersch zei het volgende in de Belgische krant *Het Laatste Nieuws*: *‘We wisten dat in Amerika niemand veilig is voor politieke moordenaars. Dat nu ook het kleine Nederland zoiets meemaakt, is een ramp. Bovendien is er een groot gevaar voor nabootsing. Mogelijk gaan gekken nu denken dat zoiets kan en mag. Politici als Filip Dewinter, maar ook alle anderen, zijn niet meer veilig’*. Volgens de buitenlandse media had de moord op Fortuyn een impact op heel Europa: *‘Het is een schok voor een Europa dat al duizelt van de rechtse winst in Frankrijk’*, aldus de Britse krant *The Times*. Dit geeft al met al aan dat de angst voor een soortgelijke aanslag in een ander Europees land toenam in die tijd.

15 Conclusies en beschouwing

In dit boek staat de impact van illegale vuurwapens in Nederland centraal. Aan de vraag naar de aantallen illegale vuurwapens in ons land of het aantal in beslag genomen wapens door de politie besteden we bewust minder aandacht. Allereerst hebben we hiervoor gekozen omdat de omvang feitelijk niet vast te stellen is. In de tweede plaats zijn de aantallen in beslag genomen vuurwapens vooral een afspiegeling van de inzet en prioriteit bij de politie. Tot slot is het volgens ons veel belangrijker om te laten zien wat de impact van de aanwezigheid en het gebruik van illegale vuurwapens is. Inzicht in die impact kan bijdragen aan een aanpak van illegale vuurwapens. Denk daarbij aan het vergroten van *awareness* bij bijvoorbeeld jongeren over het gebruik van vuurwapens maar ook bij de personen die op strategisch niveau de beslissingen nemen.

In het vervolg van dit hoofdstuk, dat te lezen is als een samenvatting, zetten we de achtergronden bij het onderzoek en de belangrijkste onderzoeksbevindingen op een rij.

15.1 Vraagstelling en werkwijze

Op basis van de vraagstelling: ‘Hoe komen illegale vuurwapens op de Nederlandse markt en welke impact hebben illegale vuurwapens op de samenleving?’ gaan we ten eerste in op de ontwikkelingen in de handel (is deze offline of online) en landen van herkomst, het type wapens waar het om gaat, de relatie van illegale vuurwapens met andere ernstige vormen van criminaliteit en de ingrediënten van een aanpak om illegaal vuurwapenbezit, handel en gebruik tegen te gaan.

De kern van dit boek gaat over de impact die de aanwezigheid en het gebruik van vuurwapens in de samenleving hebben. Die impact wordt geïllustreerd door in brede zin te laten zien wat de impact van illegale vuurwapens is op slachtoffers, nabestaanden, daders, professionals, dadergroepen en de samenleving.

Voor dit onderzoek gingen we in gesprek met tientallen experts uit de praktijk en de wetenschap en analyseerden we literatuur, mediaberichten, opsporingsonderzoeken en letselcijfers. Daarnaast reconstrueerden we tien casus waarin sprake is van een vuurwapenincident. In de casestudy's is openbronnenonderzoek verricht en hebben we gesproken met slachtoffers, nabestaanden en professionals die directe betrokkenheid hebben gehad bij het vuurwapenincident.

15.2 Nederland is een kopers- en doorvoerland

Omdat wij geen productieland zijn, komen illegale vuurwapens uit het buitenland. Vanaf de jaren negentig in de vorige eeuw is dat de voormalige Sovjet-Unie en later worden de Balkanlanden Bosnië en Herzegovina, Kroatië, Montenegro en Servië ten gevolge van de burgeroorlog belangrijke leveranciers. Daar liggen naar schatting nog een miljoen wapens om verhandeld te worden in de rest van de wereld. Ook Turkije, Albanië, Noord-Afrika en onze buurlanden zijn bronlanden van illegale vuurwapens. Als het gaat om de herkomst spreken veel experts over het belang van de ‘Slowakijeroute’.

Als kopersland voor illegale vuurwapens is er veel keuze voor de kopers: van pistolen tot geweren, zowel halfautomatisch als volautomatisch, zoals kalasjnikovs. In ons land circuleren veel zware wapens met veel vuurkracht. Recent is er ook een grotere vraag naar en een groter aanbod in handgranaten.

Over de jaren heen zijn de prijzen voor vuurwapens gedaald. Een handgranaat is te koop voor 5 euro, een pistool voor 200 euro, terwijl er 2.500 euro neergeteld wordt voor een luxe volautomatisch wapen.

Conflicten in de drugshandel en -smokkel maken dat er meer vraag naar vuurwapens is en doordat vuurwapens bereikbaarder zijn geworden (in aantal en prijs) maken anders dan in het verleden relatief jonge daders ook gebruik van illegale vuurwapens. Liquidaties worden ook niet meer exclusief gepleegd door een uit het buitenland ingevlogen professionele huurmoordenaar maar ook door *home grown* schutters. Dit gaat onder andere gepaard met ‘vergismoorden’ omdat de daders hun aanslag niet goed voorbereiden en soms ook niet goed kunnen omgaan met een zwaar vuurwapen: ‘... *Het is alsof amateurs zich in de eredivisie begeven, zonder het bijbehorende talent*’.

Een belangrijk aandachtspunt is de duurzaamheid van vuurwapen. Eenmaal in het criminele milieu circuleren vuurwapens tientallen jaren in en tussen landen. Experts wijzen op de schaarste van bijpassende munitie waardoor criminelen pogingen zullen doen om ook in de bovenwereld – zoals de legale schietsport en wapenhandel – aan munitie te komen.

De illegale vuurwapenhandel is vooral een offline markt binnen vertrouwde netwerken waarbij er regelmatig een link is naar de handel in drugs. Het klein aantal handelaren maakt gebruik van buitenlandse contacten die de wapens kunnen leveren. In de tussenhandel zitten leden van Outlaw Motorcycle Gangs, woonwagenbewoners en leden van doorgegroeiende criminele jeugdgroepen. Ook terroristen maken gebruik van tussenhandelaars om aan zware vuurwapens te komen. Nederland is ook een doorvoerland van vuurwapens en volgens experts krijgen we in het buitenland de naam dat onze aanpak faalt.

De rol van het *dark web* en de komst van wapens uit het buitenland via pakketpost is veel kleiner dan weleens beweerd wordt. Eenmaal in ons land loopt de verkoop zoals gezegd vooral via netwerken. Recent zijn wapens wel goed verkrijgbaar op ‘marktplaatsen op Telegram’. Dit is de Russische variant van WhatsApp.

Literatuur en experts wijzen allereerst op de impact van vuurwapengeweld op de directe (en soms onschuldige) slachtoffers en de omgeving, maar ook op professionals. Er is soms niet alleen het verlies van een dierbare, maar ook de psychische schade en trauma's na het meemaken van (dreiging van) vuurwapengeweld zijn een niet te onderschatten gevolg.

Uit dit en ander onderzoek komt naast de verwevenheid tussen illegale wapens met georganiseerde drugscriminaliteit de link met terrorisme naar voren. De in ons land verhandelde vuurwapens en terroristische aanslagen elders worden door experts als fenomenen benoemd waarvan de nodige impact op de samenleving – waaronder maatschappelijke onrust en onveiligheid – uitgaat.

Verder zijn de bereikbaarheid en het gebruik van vuurwapens door straatcriminelen en het gebruik van illegale vuurwapens in relationele conflicten opvallend. De door-groei van criminele jeugdgroepen – zoals de 'Mocro Maffia' – gaat gepaard met cocaïnehandel en illegaal vuurwapenbezit en -gebruik. Diverse experts en de literatuur wijzen er op dat het gedrag van jonge dadergroepen door vuurwapens verhardt en veel impact heeft op een ontwikkeling richting ernstige en gewelddadige criminaliteit.

Alhoewel er weinig literatuur is over de impact van vuurwapengebruik op de daders, lijken er indicaties dat schieten met een vuurwapen ook voor daders heftig is en kan leiden tot emotionele problemen en gezondheidsklachten.

De meest recente cijfers van de politie laten zien dat er iedere dag twee keer een schietincident in Nederland is. Worden het registreren en noemen van dit soort kille maar verontrustende cijfers voor de burger normaal?

15.3 Nadere duiding van vuurwapenbezit en vuurwapengebruik

Op basis van een media-analyse, een survey onder teamleiders opsporing en een analyse van letseldata van de Spoedeisende Eerste Hulp (SEH) kunnen we meer duiding geven aan de impact van het bezit en gebruik van vuurwapens in ons land.

Een analyse van drie jaar mediaberichtgeving laat zien dat er 850 unieke incidenten zijn geweest waarbij een vuurwapen is aangetroffen of gebruikt. Bijna iedere anderhalve dag is er – op basis van mediaberichten – dus een incident met een vuurwapen in ons land. Goed om aan te geven is dat we hier te maken hebben met een onderrapportage omdat de politie niet ieder incident met een vuurwapen (denk aan het aantreffen van een wapen) naar buiten brengt.

Het aantreffen en gebruik van vuurwapens komt overal in het land voor waarbij het westen en zuiden van het land hotspots zijn. De politie eenheid Rotterdam heeft, als we incidenten relateren aan inwonersaantallen, de meeste incidenten per duizend inwoners. De regionale eenheden Amsterdam en Zeeland-West-Brabant volgen.

Vuurwapens – volautomatische geweren en pistolen – worden vooral aangetroffen in woningen, waarbij in de meeste gevallen één dader is betrokken met een gemiddelde leeftijd van 35 jaar. Het aantreffen van vuurwapens blijkt vooral gepaard gaat met opiumdelicten en/of illegaal vuurwerk. De meeste vuurwapens worden aangetroffen in de eenheid Oost-Brabant en Zeeland-West-Brabant.

Bij het gebruik van vuurwapens (699 van de 850 incidenten) gaat het om dreigen (78%) en schieten (22%) in met name de openbare ruimte, in woningen en in de horeca. Het betreft meestal één of twee daders die gemiddeld 27 jaar zijn. Vuurwapens – vooral pistolen en volautomatische wapens – worden vooral gebruikt om te dreigen bij overvallen en bij een levensdelict. In de eenheden Rotterdam en Oost-Nederland ligt het vuurwapengebruik op basis van mediaberichtgeving het hoogst. Bij incidenten waar op basis van de mediaberichtgeving werd geschoten, leidt dit in 41% van de gevallen tot een dodelijk en in 26% van de gevallen tot een gewond slachtoffer.

Op basis van een survey onder 32 teamleiders opsporing in ons land blijkt dat bij 60% van de 63 geïnventariseerde opsporingsonderzoeken een illegaal vuurwapen is gebruikt. Het gaat dan vooral om moord en doodslag, wapenhandel en geweldscriminaliteit.

De analyse van letselcijfers van de Spoedeisende Eerste Hulp (SEH) van Nederlandse ziekenhuizen maakt inzichtelijk dat er jaarlijks naar schatting driehonderd slachtoffers met schotwonden door een vuurwapen in een ziekenhuis komen. Dit zijn vooral mannen in de leeftijdscategorieën van 20-39 jaar waarbij het vuurwapenletsel vooral wordt toegebracht op straat. Niet duidelijk is of het hier legale of illegale vuurwapens betreft. De impact op het menselijk lichaam van vuurwapengeweld is meestal erg groot en varieert per type wapen en soort kogel, de afstand vanwaar gevuld wordt en de plaats waar de kogel het lichaam binnendringt. Deze impact wordt vrijwel alleen zichtbaar voor de behandelend artsen.

15.4 Tien incidenten met impact

De kern van dit onderzoek wordt gevormd door tien casestudy's. Op basis van open-bronnenonderzoek en interviews met betrokkenen reconstrueerden we tien vuurwapenincidenten. Deze casestudy's vertellen de verhalen achter de cijfers en bieden daarmee inzicht in de impact van vuurwapengeweld zoals de betrokkenen deze hebben ervaren.

We selecteerden de casus langs twee lijnen. Allereerst is er het gebruik van het (type) vuurwapen. In een aantal casus gaat het om het dreigen met een (zwaar) vuurwapen en in één casus blijkt het zelfs te gaan om een nepvuurwapen. In andere casus was het vuurwapengebruik dodelijk. De tweede lijn van selectie heeft te maken met het type vuurwapengeweld. Het type vuurwapengeweld varieert van een bedreiging van misdaadjournalist die zijn werk doet, een overval op een tankstation door jeugdige daders, een overval op een gelddepot waar politiemensen in het nauw komen, het gebruik van een automatisch vuurwapen in een woonwijk, gerichte moordaanslagen, een liquidatiepoging in een buurthuis, een familiedrama, twee vergismoorden, terroristische aanslagen en een politieke moord.

Op basis van de reconstructie van de tien incidenten komen we tot een aantal vormen van impact die we telkens nader toelichten.

Impact op slachtoffers, ooggetuigen en directe omgeving

Opname in het Stelsel Bewaken en Beveiligen van het vermeende target in de casus 'de misdaadjournalist' laat zien dat niet alleen de journalist maar ook zijn vriendin ernstig beperkt worden in hun vrijheid en moeten omgaan met angst en onzekerheid. Ook in de directe woonomgeving ontstaat er onrust als blijkt dat er een 'geweldsmagneet' – de buurman die journalist is – in de directe omgeving woont.

In de casus 'de jonge overvallers' worden twee 23-jarige studenten – die een bijbaan hebben achter de kassa van een tankstation – overvallen door vier minderjarige jongens. Een van de slachtoffers verhuist uit angst van haar studentenkamer terug naar haar ouderlijk huis, ondervindt problemen met haar studie en is nog steeds onder behandeling van een psycholoog. Het andere slachtoffer werkt op zijn verzoek in een ander tankstation en is nog regelmatig angstig als er iemand binnenkomt die vreemd gedrag vertoont. De rechtszaak heeft indruk gemaakt en ook is hij geschrokken van de kille manier waarop deze jonge daders zich daar presenteerden en niet-gemeend hun spijt betuigden. Dit laatste heeft ook veel impact gehad op de eigenaar van het tankstation die al vaker overvallen is. Hij heeft verder extra kosten moeten maken en ook zijn bedrijfsmodel aangepast om minder kwetsbaar te zijn voor overvallen.

Uit de casus 'schieten in een woonwijk' waar met een automatisch vuurwapen een onschuldige buurtbewoner wordt geraakt, blijkt dat dit veel angst en schrik teweegbrengt bij het slachtoffer en haar omgeving. De beleving dat er onschuldige slachtoffers vallen door afrekeningen in het criminele milieu maakt de inwoners in de wijk angstig en boos.

De impact voor een slachtoffer dat een aanslag overleeft, is het onderwerp van de casus 'gerichte moordaanslagen'. Als er een tweede poging komt om haar te liquideren, worden bij vergissing kogels afgevuurd op een andere vrouw. Voor beide slachtoffers – woonachtig in dezelfde wijk – hebben de moordaanslagen veel impact gehad. Ook voor de wijkbewoners kwam het gevaar erg dichtbij.

De casus 'schieten in een buurthuis' illustreert de dodelijke werking van een vuurwapen. Een 17-jarige onschuldige jongen komt om het leven terwijl de door de daders gezochte persoon gewond raakt. De impact op de buurt en de buurtbewoners is groot. De mensen zijn bang voor de veiligheid op straat, in het buurthuis van hun opgroeiende kinderen en voor zichzelf omdat er al eerder in hun wijk is geschoten.

In de casus 'een familiedrama' is de impact op de buurt en de klasgenoten en leerkrachten van de door hun vader vermoorde kinderen uit het gezin groot. Ook de burgemeester en een van zijn ambtenaren proberen al bijna tien jaar na het drama zo goed mogelijk hulp te bieden aan de moeder en zoon die het drama overleefden. De burgemeester spreekt van een 'inktzwarte bladzijde' in zijn carrière.

Pim Fortuyn was niet alleen het slachtoffer van 'een politieke moord'. De moord op hem heeft bij ooggetuigen soms tijdelijke en soms langdurige diepe sporen nagelaten. Tijdelijk stoppen met werken en paniekaanvallen zijn daar voorbeelden van. Ook de impact op zijn toenmalige collega politici in Den Haag – die soms ook zelf beveiligd moesten worden in die tijd – was stevig.

Impact op nabestaanden

De casus ‘een familiedrama’ laat zien hoe een vader – na een voorgeschiedenis van huiselijk geweld – in 2010 met een illegaal Belgisch vuurwapen twee van zijn drie kinderen en zichzelf van het leven berooft. De moeder gaat gewond naar het ziekenhuis en haar andere zoon – dan veertien jaar – overleeft de aanslag. Zowel moeder als zoon ondervindt in de jaren daarna veel problemen om hun leven op een normale manier voort te zetten. Verhuizingen, behandelingen door een psycholoog, woedeaanvallen en ontsponen zijn hier voorbeelden van.

In de casus ‘de vergismoorden’ wordt de impact van de neveneffecten van de strijd in de onderwereld zichtbaar. Deze impact is maximaal wanneer er onschuldige slachtoffers bij liquidaties omkomen en er in een woonwijk wordt geschoten. Uit deze casus blijkt dat de impact op de nabestaanden van de slachtoffers – waaronder jonge kinderen – immens is. Door het vuurwapengeweld zijn gezinnen verwoest en voelen nabestaanden zich meegezogen in de wereld van de georganiseerde misdaad waar ze niet bij willen horen. Het dagelijks leven van de nabestaanden staat na de vergismoord op zijn kop en hun leven krijgt een hele andere wending.

De ‘politieke moord’ op Fortuyn heeft naast de rouw en het verdriet voor de nabestaanden – mede door de gigantische publiciteit – ook de onderlinge relaties tussen de nabestaanden (de broers en zussen van Fortuyn) jarenlang verslechterd.

Impact op professionals

Niet alleen burgers, maar ook honderden professionals – onder wie politieagenten – lopen jaarlijks psychische schade en/of trauma’s op doordat zij geconfronteerd worden met (de dreiging van) vuurwapengeweld.

De casus waarin een misdaadjournalist heftige dreiging ondervindt van de doelgroep waarover hij schrijft, maakt dat hij lange tijd moet onderduiken en onderdeel wordt van het stelsel Bewaken en Beveiligen. Hij is privé en in zijn werk niet meer vrij om te gaan en staan waar hij wil en mede door zijn situatie vragen collega-journalisten zich af wat wel en niet te schrijven. Ook zijn er collega’s uit angst en zorg voor de eigen veiligheid gestopt met het schrijven over zware misdaad.

De casus ‘de overval op het gelddepot’ illustreert welke impact het extreme en gerichte vuurwapengeweld heeft gehad en ook nog steeds heeft op de politie in het algemeen en op individuele politiefunctionarissen in het bijzonder. Het vertrouwen van politiemensen om in levensgevaarlijke situaties veilig en effectief te kunnen opereren, is aangetast. Bij sommigen tijdelijk, bij anderen – acht jaar na de overval – nog steeds.

De betrokken politiefunctionarissen in de casus ‘schieten in een woonwijk’ vertellen over de impact van het incident op politiemensen die in dergelijke situaties moeten optreden. De confrontatie met steeds zwaardere vuurwapens en de nonchalance waarmee geschoten lijkt te worden, gaat ook politiemensen niet in de koude kleren zitten. In de casus ‘schieten in een buurthuis’ blijkt de impact op de frontline hulpverleners die op straat werken en betrokken gemeenteambtenaren groot te zijn. Vooral frontline hulpverleners vrezen voor hun eigen veiligheid omdat zware wapens in handen komen

van ongetrainde jonge schutters. In totaal zijn er na het schietincident tien frontliners in Amsterdam (tijdelijk) gestopt.

Na de ‘politieke moord’ op Fortuyn is Nederland haar onschuld verloren en moeten sommige politici – anders dan voor de moord – beveiligd worden door het stelsel Bewaken en Beveiligen, waardoor ze heel ernstig in hun vrijheid worden beperkt en altijd met angst moeten leven.

Impact op de criminele ontwikkeling van straatgroepen en criminele groeperingen

De casus van de misdaadjournalist die schrijft over de ontwikkeling van jonge straat-criminelen illustreert pijnlijk dat de beschikbaarheid en het gebruik van illegale vuurwapens leiden tot een ontwikkeling van leden van jonge straatgroepen tot keiharde georganiseerde criminelen waar liquidaties een normaal onderdeel van het handelingsrepertoire zijn.

Ook in de casus van de ‘jonge overvallers’ die minderjarig zijn en in de casus ‘schieten in een buurthuis’ gaan jonge daders – gesteund door het bezit van een vuurwapen – ogenschijnlijk over tot extreem geweld met grote impact voor slachtoffers en getuigen. In diverse casus – zoals de gerichte aanslagen en vergismoordens – valt een verharding van de (drugs-) criminaliteit te constateren als gevolg van de beschikbaarheid en het daadwerkelijk gebruik van illegale vuurwapens.

Impact op de samenleving

De casus ‘terroristische aanslagen’ is – naast het individuele leed voor de overlevenden, de getuigen en de nabestaanden – illustratief voor de brede impact op de samenleving en de onrust die ontstaat in heel Europa.

De brede maatschappelijke impact – zich uitend in boosheid en dreiging van burgers richting politici en journalisten, het demoniseren van politici en polarisering in de samenleving – komt sterk naar voren in de casus ‘politieke moord’ op Fortuyn.

Impact op beleid en procedures

Vanuit sommige van de casus is ook handelingsperspectief dan wel aanpak voortgekomen. Op deze wijze heeft de dreiging met of het gebruik van illegale vuurwapens ook nog een heel andere impact.

Zo is naar aanleiding van ernstige bedreigingen en geweldsincidenten tegen journalisten vanaf 1 april 2019 – vanuit de Nederlandse Vereniging van Journalisten, het Genootschap van Hoofdredacteuren, het Openbaar Ministerie en de Nationale Politie – het project PersVeilig gestart. Hiermee moet de positie van journalisten tegen agressie en geweld worden versterkt. Vanaf 1 april 2019 is ook de strafeis voor agressie- en geweldsdelicten waarbij journalisten zijn betrokken, verdubbeld. Journalisten die te maken krijgen met agressie en geweld kunnen incidenten melden op www.persveilig.nl. Ook is op de website informatie voorhanden over strafbare feiten, meldingen van incidenten bij werkgevers en opdrachtgevers, aangiftes bij politie en het nazorgtraject. Verder wordt er een veiligheidsplan gepresenteerd voor redacties, uitgeverijen en omroepen en starten er trainingen voor journalisten.

De gewelddadige overval op het gelddepot heeft ertoe geleid dat de bezetting en procedures op de meldkamer zijn aangepast waardoor er adequater gehandeld kan worden. Daarnaast is er de komst van de 'rodeknoopprocedure' voor leden van de arrestatie- en observatieteams waardoor er landelijk sneller geacteerd kan worden in het geval er ergens een zeer ernstig incident is. Ook zijn – mede naar aanleiding van deze overval – de voertuigen van het arrestatieteam aangepast waardoor ze beter bestand zijn tegen zware vuurwapens. Tot slot is – mede door input van de agenten die bij deze gewelddadige overval betrokken waren – in relatie tot terrorisme meer aandacht voor ernstig geweld in de trainingen voor agenten.

Mede op basis van gebeurtenissen als in de casus 'schieten in een woonwijk' is er voor agenten een handelingskader met richtlijnen ontwikkeld dat moet voorkomen dat een politieagent met een Walther tegenover een AK-47 komt te staan.

Door de casus 'schieten in een buurthuis' is het onderwerp 'veiligheid voor jongerenwerkers' in Amsterdam hoog op de agenda gekomen.

Na onder meer de gebeurtenissen die we beschreven in de casus 'een familiedrama' is de introductie van een noodknop voor huiselijk geweldsituaties waar sprake is van dreiging door een (ex-)partner in een versnelling gekomen. Deze gebeurtenis heeft ook hulpverleners, politici en deskundigen aan het denken gezet.

De opvang door Slachtofferhulp van Nederlandse overlevenden en getuigen van de terroristische aanslagen in Parijs die zwaar getraumatiseerd zijn, blijkt te beperkt volgens betrokkenen. Ook voor Slachtofferhulp is dit een nieuwe doelgroep en dat vraagt om herziening van de opvang en begeleiding.

De moord op Fortuyn heeft een verandering teweeggebracht in de werkwijze van het stelsel Bewaken en Beveiligen. De oude systematiek – waarin enkel personen en instanties die tot het Rijksdomein behoorden in aanmerking kwamen voor het stelsel – was niet langer toereikend en het heeft geleid tot een andere manier van denken, werken en handelen. Ook werd er een coördinator Bewaking en Beveiliging aangesteld, inmiddels als onderdeel van het NCTV.

Tot slot wordt er door het NCTV na de moord op Fortuyn meer aandacht geschonken aan het wel en wee van nabestaanden, het denken over slachtofferschap, PTSS en het verbeteren van de psychologische nazorg. Direct na de moord was hier ook behoefte aan, maar daar was destijds nauwelijks aandacht voor.

15.5 Van impact naar aanpak

De aanpak van illegale vuurwapens en de wapenhandel is vanwege de individuele en maatschappelijke impact en de faciliterende rol bij georganiseerde criminaliteit niet alleen urgent, maar dient volgens experts ook uit meer sporen te bestaan. Experts onderscheiden daarbij preventie en *awareness*, onttrekken van wapens aan de samenleving en internationale samenwerking.

Componenten van de aanpak van preventie en awareness zijn:

- voorkomen dat jongeren toetreden tot de gewelddadige drugscriminaliteit door vroegsignalering van risicogedrag en interveniëren op jonge leeftijd;
- het bieden van een maatschappelijke kans aan jongeren die zich gemotiveerd willen onttrekken aan de gewelddadige straat- en drugscultuur;
- investeren in een publieke *awareness* over de brede en vergaande impact van de handel en het gebruik van illegale vuurwapens;
- het anders *framen* c.q. het geven van een hogere prioriteit aan vuurwapens (en vuurwapen-deskundigheid) binnen de opsporing, namelijk als faciliterend voor ernstige vormen van criminaliteit en als interessant voor forensisch sporenonderzoek;
- wapens zijn weliswaar duurzaam maar de munitie steeds schaarser. Het is dus zinvol om de verkoop van munitie te registreren en monitoren;
- het onder de loep nemen van de strafmaat voor gebruik en handel van vuurwapens en deze meer afstemmen op ons omringende buitenland zodat Nederland minder aantrekkelijk wordt als doorvoer- c.q. handelsland.

Componenten van de aanpak van onttrekken van wapens zijn:

- het inzetten van de amnestiemaatregel bij het inleveren van wapens, het mogelijk maken om wapens anoniem in te leveren en het stimuleren van het doen van aangifte bij diefstal/verlies vuurwapen;
- belang van een kwalitatieve en kwantitatieve informatiegestuurde inzet door de opsporing;
- waar mogelijk binnen opsporingsonderzoeken door rechercheren op dadergroepen, naar de herkomst van de wapens en de *modus operandi* bij de handel.

Componenten van de aanpak als het gaat om internationale samenwerking zijn:

- verbeteren van de registratie en verkoop van munitie in Europees verband;
- streven naar meer Europese samenwerking in de opsporing en harmonisering van Europese wetgeving.

Reflectie

De afgelopen jaren hebben we diverse onderzoeken uitgevoerd waarin we gesprekken voerden met slachtoffers en/of nabestaanden van zeer ernstige misdrijven. Dergelijke gesprekken hebben tevens impact op ons. We werden ook in onderhavig onderzoek geraakt door de gesprekken die we voerden in het kader van de reconstructie van tien incidenten waarbij vuurwapens een rol speelden. Deze verhalen kleurden de wellicht kille cijfers en feiten over vuurwapengebruik gitzwart in. Vooraf hadden we niet verwacht dat vuurwapens in zoveel verschillende contexten zulke diepe sporen konden achterlaten bij slachtoffers, nabestaanden, in woonbuurten, bij professionals die gewoon hun werk doen én in onze samenleving. Verdriet, frustratie, angst, onrust, agressie, letsel, niet meer kunnen functioneren, maar ook zich onaantastbaar wanen, zijn termen die horen bij de impact van vuurwapengeweld.

Diverse experts hebben in onderhavig onderzoek aangegeven dat de aandacht voor illegale vuurwapens bij de overheid en binnen de opsporing al decennia niet de aandacht krijgt die het zou moeten hebben. Dit terwijl we in dit onderzoek diverse vormen van urgentie zagen om dit juist wel te doen. We noemen bijvoorbeeld de positie van Nederland als kopersland voor illegale vuurwapens, twee schietincidenten per dag, de invloed van vuurwapens op het doorgroeien van straatcriminelen, de relatie met de georganiseerde misdaad en terrorisme én de driehonderd slachtoffers die zich jaarlijks bij de Spoedeisende Eerste Hulp van ziekenhuizen in ons land laten behandelen vanwege schotwonden.

Als onderzoekers hopen wij dat het inzicht in de impact die de aanwezigheid en het gebruik van vuurwapens in onze samenleving heeft, bijdraagt aan een sterkere aanpak ervan. Wij denken dat we er voor moeten waken dat we ons niet meer verwonderen of niet meer worden geschokt door een vuurwapenincident. We moeten niet willen dat het sentiment zich verder ontwikkelt richting een normalisering van vuurwapengebruik zoals in de Verenigde Staten waar talloze voorbeelden bestaan dat burgers in het geval van een schietincident hun vuurwapen trekken en terugschieten.

We hopen dat de vergaarde kennis over de impact van vuurwapengeweld in dit rapport kan bijdragen aan het afremmen van een dreigende normalisering.

Geraadpleegde bronnen

Beijersbergen, K., D. Blokdijk, & G. Weijters (2018). *Recidive na high impact crimes*. Recidive onder daders van high impact crimes veroordeeld in de periode 2002-2013. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.

Boerman, F. & Bruinsma, M. (2012). *De illegale handel in vuurwapens en explosieven*. Verslag van een onderzoek voor het Nationaal dreigingsbeeld 2012. Zoetermeer: Dienst Nationale Recherche Informatie.

Boerman, F., M. Grapendaal, F. Nieuwenhuis & E. Stoffers (2017). *Nationaal dreigingsbeeld 2017 Georganiseerde criminaliteit*. Dienst Landelijke Informatieorganisatie, Landelijke Eenheid Politie. Zoetermeer.

Bruinsma, M. & J. Moors (2005). *Illegale vuurwapens in Nederland*. Gebruik, bezit en handel in de periode 2001-2003. Den Haag: WODC.

Bruinsma, M. & T. Spapens (2018). Terrorist access to firearms in the Netherlands. In: N. Duquet (Ed.), *Triggering terror: Illicit gun markets and firearms acquisition of terrorist networks in Europe* (pp. 285-325). Brussels: Flemish Peace Institute.

Brunson, R. & B. Wade (2019). Oh hell no, we don't talk to police". Insights on the lack of cooperation in police investigations of urban gun violence. In: *Criminology & Public Policy*, 18, 623-648.

Coie, J.N. Watt, S. West, D. Hawkins, J. Asarnow, H. Markman, S. Ramey, M. Shure & B. Long (1993). *The science of prevention: A conceptual framework and some directions for a national research program*. *American Psychologist*, 48(10), 1013-1022.

Duquet, N. (2016), 'Firearms acquisition and the terrorism-criminality nexus', in T. Renard (red.), *Counterterrorism in Belgium: Key challenges and policy options*, Brussel: Egmont Instituut, 51-57.

Duquet, N. & Goris, K. (2017). *De Belgische vuurwapenmarkt in beeld*. Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

Duquet, N. & Goris, K. (2018). *Firearms acquisition by Terrorists in Europe. Research findings and policy recommendations of Project SAFTE*. Brussels: Flemish Peace Institute.

Duquet, N., N. Kbiltsetskhlashvili, I. Khan & E. Woods (2019). *Armed To Kill*. A comprehensive analysis of the guns used in public mass shootings in Europe between 2009 and 2018. Brussels: Flemish Peace Institute.

Duquet, N. (2019). *Massaschietpartijen in de publieke ruimte in Europa: hoe kwamen de wapens in de verkeerde handen terecht?* Factsheet, 3 oktober 2019. Brussel: Vlaams Vredesinstituut.

European Commission (2016, 20 december). *Firearms: Agreement on Commission proposal to increase citizens' security*. Geraadpleegd op 9 augustus 2018 via http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-4464_en.htm

Europese Raad (2017, 25 april). *EU verscherpt controle op aankoop en bezit van vuurwapens*. Geraadpleegd op 9 augustus 2018 via <http://www.consilium.europa.eu/nl/press/press-releases/2017/04/25/control-acquisition-possession-weapons/>

Europol (2015). *Exploring tomorrow's organised crime*. Den Haag: Europol.

Federatie van Vlaamse Historische Schuttersgilden (2017). *Syllabus Algemene Wapenleer*. Te raadplegen via: <https://www.vlaamseschuttersgilden.be/2/images/activiteiten/vorming/cursus%20algmWL2017%20wapenmeester.pdf>.

Ferwerda, H., T. Appelman & A. van Wijk (2013). *Met scherp schieten. Een onderzoek naar een aantal veiligheidsrisico's met betrekking tot de schietsport in Nederland*. Arnhem: Bureau Beke.

Gaakeer M., C. van den Brand, R. Veugelers & P. Patka P.(2014). Inventarisatie van SEH-bezoeken en zelfverwijzers. In: *Nederlands tijdschrift voor Geneeskunde*, 158:A7128.

Gaakeer, M., C. van den Brand, E. Gips, J. van Lieshout, R. Huijsman, R. Veugelers & P. Patka (2016). Landelijke ontwikkelingen in de Nederlandse SEH's. In: *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 160:D970.

Gersons (1984), 'Schietincidenten: de psychische gevolgen bij politiemensen', *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid* 1984, pp. 899-911.

Gestel, B. van (2017). *Verkennde voorstudie liquidaties*. Den Haag: WODC.

Gestel, B. van & M. Verhoeven (2017). Liquidaties nieuwe stijl: Verruwing en professionalisering bij liquidaties in Nederland. *Justitiële Verkenningen*, 43(5), 9-28.

Van den Haak, H. (2002). *De veiligheid en de beveiliging van Pim Fortuyn: Feiten en verantwoordelijkheden*. Den Haag: Sdu Uitgevers.

Jacobs, L., A. Damstra, M. Boukes, & K. De Swert (2018). Back to reality: The complex relationship between patterns in immigration news coverage and real-world developments in Dutch and Flemish newspapers (1999–2015). *Mass Communication & Society*, 21(4), 473-497.

Justis (n.b.) *Welke soorten wapens zijn verboden*. Geraadpleegd op 9 augustus 2018 via <https://www.justis.nl/producten/wwm/welke-soorten-wapens-zijn-verboden/>.

Meeus, J. (15 juli 2016). De Slowakijroute en het terrorisme. NRC. Geraadpleegd op 6 juni 2018 via: <https://www.nrc.nl/nieuws/2016/07/15/de-slowakijroute-en-het-terrorisme-3270942-a1511943>.

Nieuwenhuis, A. & H. Ferwerda (2010). *Tot de dood ons scheidt. Een onderzoek naar de omvang en kenmerken van moord en doodslag in huiselijke kring*. Arnhem: Bureau Beke.

Odekerken, M. & A. Brenninkmeijer (2017). *Een dreigend klimaat*. Amsterdam: Nederlandse Vereniging van Journalisten.

Office of the Surgeon General (2001). *Youth Violence: A Report of the Surgeon General*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Office of the Secretary, Office of Public Health and Science, Office of the Surgeon General.

Paoli, G., J. Aldridge, N. Ryan & R. Warnes (2017). *Behind the Curtain: The Illicit Trade of Firearms, Explosives and Ammunition on the Dark Web*. RAND Corporation.

Ranzijn, E. (2006). *Munitie in het Illegale Circuiten de Schietsportsector*. Afstudeerscriptie Criminologie VU Amsterdam.

Ranzijn, E. (2015). *Schot voor de boeg. Een onderzoek naar de informatiepositie met betrekking tot illegale vuurwapens en munitie*. MWO-scriptie Politieacademie.

Scholte, R., W. Nelen, W. de Wit & G. Kroes (2016). *Sociale veiligheid in en rond scholen. Primair (Speciaal) Onderwijs 2010-2016 en Voortgezet (Speciaal) Onderwijs 2006-2016*. Nijmegen: Praktikon B.V.

- Schnebly, S. (2002). An examination of the impact of victim, offender, and situational attributes on the deterrent effect of defensive gun use: A research note. *Justice Quarterly*, 19(2), 377-398.
- Slot, B., N. van Wanrooij, M. Bruinsma & S. Sapulete (2017). *Verwevenheid georganiseerde misdaad en terrorisme bij verwerving van vuurwapens: Verkenning met behulp van SNA*. Rotterdam & Tilburg: Ecorys & Bureau Bruinsma (in opdracht van het WODC).
- Spapens, A. (2002). Vuurwapens in Nederland, *Secondant*, 16(6): 10-11.
- Spapens, A. & M. Bruinsma (2002). *Vuurwapens gezocht. Vuurwapengebruik, -bezit en handel in Nederland 1998-2000. legale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel*. IVA Tilburg.
- Spapens, A. & M. Bruinsma (2002). *Smokkel van handvuurwapens vanuit voormalige Oostbloklanden naar Nederland*. IVA: Tilburg.
- Spapens, A. & M. Bruinsma (2004). *Illegale vuurwapens in Nederland: smokkel en handel*. Zeist: Kerckebosch.
- Stam, C. & B. Blatter (2017). *Letsels. Kerncijfers 2016*, Amsterdam: VeiligheidNL.
- Stam, C. (2018). Letsel door vuurwapengeweld. Cijfers SEH-bezoek. Rapport 746, Amsterdam: VeiligheidNL.
- United Nations Office On Drugs and Crime (2019). *Global study on homicide*. Executive summary. Vienna, UNODOC Research, United Nations.
- Verleisdonk, E. (2002). Schotverwondingen, vuurwapens en wondballistiek. *Nederlands tijdschrift voor geneeskunde*, 146(27), 1271-1275.
- Vries, M. de (2008). De Nederlandse aanpak van illegale vuurwapenhandel. *Justitiële Verkenningen*, 34(4), 76-88.
- Vries, M. de (2010). *Van the instrument of delivery naar the actual agent of harm: munitie in het Nederlandse criminele milieu*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.
- Vugts, P. (2014). *Doorgeschoten*. De nieuwe generatie onstuitbare criminelen. Uitgeverij de Kring.
- Vugts, P. (2017). *Afrekeningen*. De onderwereldoorlog op straat en in de rechtszaal. Uitgeverij de Kring.

Wientjes, J. en R. de Kemp (2007). Risicofactoren. In: Van Wijk, A., E. Bervoets (red.). *Politie en jeugd. Inleiding voor de praktijk*. Den Haag: Elsevier, 189-202.

Websites algemeen

- <https://highline.huffingtonpost.com/articles/en/gun-violence/>
- <https://www.metronieuws.nl/in-het-nieuws/2019/09/wapens-als-statussymbool-bij-jongeren>
- www.nos.nl/artikel/2061204-politie-nam-in-2-5-jaar-24-000-vuurwapens-in-beslag.html
- www.nos.nl/artikel/2237261-nederlanders-opgepakt-na-dna-match-op-wapens-in-is-appartement.html
- <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/09/05/we-weten-veel-van-wapens-maar-niet-van-de-mensen-daarachter-a3972336>
- <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/09/30/vandaag-gamen-morgen-een-inbraak-overmorgen-een-moord-a3975125>
- <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/4889076-vuurwapens-schietincident-politie-slachtoffer>
- www.vlaamseschuttersgilden.be
- www.veiligheid.nl
- www.vlaamsvredesinstituut.eu
- <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/politie-profiteert-van-de-angst-van-criminelen-voor-criminelen~b10f86d0/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.nl%2F>
- www.uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:GHAMS:2019:801

Websites casus hoofdstuk 5

- Algemeen Dagblad. *Ook redacties Parool, Volkskrant, NRC en AT5 beveiligd na aanslag op Telegraaf*. Verkregen op 11-12-2018 via <https://www.ad.nl/binnenland/ook-redacties-parool-volkskrant-nrc-en-at5-beveiligd-na-aanslag-op-telegraaf~a58fb28b/>
- De Telegraaf. *Politie: verdachte aanslag Panorama-gebouw is lid motorbende*. Verkregen op 11-12-2018 via <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2205767/politie-verdachte-aanslag-panorama-gebouw-is-lid-motorbende>
- De Telegraaf. *Panorama: tweede aanhouding voor beschieting*. Verkregen op 11-12-2018 via <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2286732/panorama-tweede-aanhouding-voor-beschieting>
- De Volkskrant. *Verhardt de strijd van de onderwereld tegen de media?* Verkregen op 11-12-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/verhardt-de-strijd-van-de-onderwereld-tegen-de-media~b3d3e576/>
- De Volkskrant. *Misdaadverslaggever Paul Vugts vertelt hoe het is om overal waar hij heen gaat beveiligd te worden: 'Het went niet, maar ik kan ermee leven'*. Verkregen

- op 11-12-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/misdaadver-slaggever-paul-vugts-vertelt-hoe-het-is-om-overal-waar-hij-heen-gaat-beveiligd-te-worden-het-went-niet-maar-ik-kan-ermee-leven~bc2c78ee/>
- Het Parool. *Aanslag met auto op De Telegraaf*. Verkregen op 11-12-2018 via <https://www.parool.nl/amsterdam/aanslag-met-auto-op-de-telegraaf~a4600495/>
 - Het Parool. *Parooljournalist Paul Vugts over zijn maanden in zware bewaking*. Verkregen op 11-12-2018 via https://www.parool.nl/kunst-en-media/parooljournalist-paul-vugts-over-zijn-maanden-in-zwarebewaking~a4604160/?utm_source=link&utm_medium=social&utm_campaign=shared%20content&utm_content=paid&hash=5a00a890ef60a5ce68ed02eb82e7dd89c70f8b79
 - NRC Handelsblad. *Motorbendelid aangehouden voor afvuren antitankwapen op kantoorpand Amsterdam*. Verkregen op 11-12-2018 via <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/06/22/antitankwapen-afgevuurd-op-kantoorpand-amsterdam-a1607589>
 - NRC Handelsblad. *Aanslagen Panorama en Telegraaf passen bij verharding crimineel milieu*. Verkregen op 11-12-2018 via <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/06/26/dit-past-bij-de-verharding-in-het-criminele-milieu-a1608035>
 - Politie. *Positie journalisten tegen agressie en geweld versterkt*. Verkregen op 02-04-2019 via <https://www.politie.nl/nieuws/2019/april/1/00-meldpunt-persveilig-1-april-van-start.html>
 - VillaMedia. *Genomineerd voor Journalist van het Jaar: John van den Heuvel en Paul Vugts*. Verkregen op 01-04-2019 via <https://www.villamedia.nl/artikel/genomineerd-voor-journalist-van-het-jaar-john-van-den-heuvel-en-paul-vugts-crimineel-uit-de-anonimiteit-halen-en-doorschrijven>

Websites casus hoofdstuk 6

- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (n.b.). *Bedrijfsoverval*. Verkregen op 03-04-2019 via <https://hetccv.nl/onderwerpen/aanpak-overvallen/bedrijfs-overval/>
- De Gelderlander. *Jongens van 14 en 15 jaar opgepakt voor gewapende overval tankstation*. Verkregen op 06-03-2019 via <https://www.gelderlander.nl/arnhem/jongens-van-14-en-15-jaar-opgepakt-voor-gewapende-overval-tankstation~a0f56b4b/>
- De Gelderlander. *Houder pompstation Arnhem na tweede overval in jaar: 'Drie van vier overvallers zijn nog kinderen'*. Verkregen op 06-03-2019 via <https://www.gelderlander.nl/arnhem-e-o/houder-pompstation-arnhem-na-tweede-overval-in-jaar-drie-van-vier-overvallers-zijn-nog-kinderen~a428bb9c/>
- De Gelderlander. *Politie start zoekactie na gewapende overval tankstation Arnhem*. Verkregen op 06-03-2019 via <https://www.gelderlander.nl/arnhem/politie-start-zoekactie-na-gewapende-overval-tankstation-arnhem~afa09c7d/>
- De Telegraaf. *Overvallers piepjonge impulsieve gastjes*. Verkregen op 03-04-2019 via <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1525885/overvallers-piepjonge-impulsieve-gastjes>

- Hart van Nederland. *Overvallers worden steeds jonger*. Verkregen op 06-03-2019 via <https://www.hartvannederland.nl/nieuws/2018/overvallers-woorden-steeds-jonger/>
- RTL Nieuws. *Overvaller steeds jonger: sommigen niet ouder dan 12*. Verkregen op 06-03-2019 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/artikel/3803741/overval-ler-steeds-jonger-sommigen-niet-ouder-dan-12>
- RTL Nieuws. *Overvallen pomphouder over opgepakte jongens: 'Fijn, nu kunnen ze hulp krijgen'*. Verkregen op 06-03-2019 via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/4464236/overvallen-pomphouder-over-opgepakte-jongens-blij-dat-ze-gepakt-zijn-nu>

Websites casus hoofdstuk 7

- Algemeen Dagblad. Politie toont reconstructie van overval op Brink's. Verkregen op 09-07-2018 via <https://www.ad.nl/amsterdam/politie-toont-reconstructie-van-overval-op-brink-s~a8a4f511/>
- AT5. Wilde achtervolging na overval Zuidoost. Verkregen op 09-07-2018 via <http://www.at5.nl/artikelen/64689/wilde-achtervolging-na-overval-zuidoost>
- CrimeSite. Eis: Vier jaar cel voor overval Brinks. Verkregen op 09-07-2018 via <https://www.crimesite.nl/eis-vier-jaar-cel-voor-overval-brinks/>
- Facebook. Politie Amsterdam Centrum-Amstel: Brinks. Verkregen op 09-07-2018 via <https://www.facebook.com/politieamsterdamcentrumamstel/posts/402785080104929:0>
- Het Parool. Brinks-overvaller aangehouden in Rabat. Verkregen op 09-07-2018 via <https://www.parool.nl/buitenland/brinks-overvaller-aangehouden-in-rabat~a3658851/>
- NH Nieuws. 'Minstens zes criminelen betrokken bij overval op Brink's'. Verkregen op 09-07-2018 via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/61111/Minstens-zes-criminelen-betrokken-bij-overval-op-Brink-s>
- NOS. Jacht op Ali A. eindigt in Marokko. Verkregen op 13-07-2018 via <https://nos.nl/artikel/650687-jacht-op-ali-a-eindigt-in-marokko.html>
- NOS. Vrijspraak voor verdachten Brink's. Verkregen op 13-07-2018 via <https://nos.nl/artikel/672204-vrijspraak-voor-verdachten-brink-s.html>
- NU.nl. Minimaal zes daders bij overval Brink's Amsterdam. Verkregen op 13-07-2018 via <https://www.nu.nl/binnenland/2580501/minimaal-zes-daders-bij-overval-brinks-amsterdam.html>
- NU.nl. Verdachte overval Brinks aangehouden in Marokko. Verkregen op 09-07-2018 via <https://www.nu.nl/buitenland/3781126/verdachte-overval-brinks-aangehouden-in-marokko.html>
- Omroep Gelderland. 'Overvaller gelddepot mogelijk overleden'. Verkregen op 13-07-2018 via <https://www.omroep gelderland.nl/nieuws/1049581/Overvaller-gelddepot-mogelijk-overleden>
- Oozo. Overval Brinks in Zuidoost. Verkregen op 09-07-2018 via <https://www.oozo.nl/nieuws/amsterdam/32552/overval-brinks-in-zuidoost>

- Reformatorisch Dagblad. Amsterdamse agent over beschieting door criminelen: Ik bad voor mijnleven. Verkregen op 09-07-2018 via <https://www.rd.nl/vandaag/binnenland/amsterdamse-agent-over-beschieting-door-criminelen-ik-bad-voor-mijn-leven-1.1394431>
- RTL Nieuws. Verdachte gewelddadige Brinks-overval opgepakt. Verkregen op 13-07-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/verdachte-gewelddadige-brinks-overval-opgepakt>

Websites casus hoofdstuk 8

- Algemeen Dagblad. Bewoners Orinocodreef vangen beschoten mannen op: Bloed zat aan de trap. Geraadpleegd op 28-08-2018 via <https://www.ad.nl/utrecht/bewoners-orinocodreef-vangen-beschoten-mannen-op-bloed-zat-aan-de-trap~a6d9fb3/>
- Algemeen Dagblad. Kogelregen in Overvecht: twee gewonden. Geraadpleegd op 28-08-2018 via <https://www.ad.nl/utrecht/kogelregen-in-overvecht-twee-gewonden~a4e4095b/>
- Algemeen Dagblad. Overvecht voelt zich onveilig: ‘Mijn dochttertje durft niet meer alleen te slapen’. Geraadpleegd op 28-08-2018 via <https://www.ad.nl/utrecht/overvecht-voelt-zich-onveilig-mijn-dochttertje-durft-niet-meer-alleen-te-slapen~a2508c86/>
- Algemeen Dagblad. Politiek geschokt door schietpartij, VVD wil meer handhavers in Overvecht. Geraadpleegd op 29-08-2018 via <https://www.ad.nl/utrecht/politiek-geschokt-door-schietpartij-vvd-wil-meer-handhavers-in-overvecht~abf1c15b/>
- BN De Stem. Ook 81-jarige slapende vrouw gewond geraakt bij schietpartij in Overvecht. Geraadpleegd op 28-08-2018 via <https://www.bndestem.nl/binnenland/ook-81-jarige-slapende-vrouw-gewond-geraakt-bij-schietpartij-in-overvecht~a04dd75d/>
- De Volkskrant. Vogelaar kiest 40 achterstandswijken. Geraadpleegd op 23-08-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/vogelaar-kiest-40-achterstandswijken~b15f7245/>
- De Volkskrant. Verdwaalde kogel verwondt slapende bejaarde in huis bij schietpartij in Utrechtse probleemwijk. Geraadpleegd op 28-08-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/verdwaalde-kogel-verwondt-slapende-bejaarde-in-huis-bij-schietpartij-in-utrechtse-probleemwijk~b5d4e8b8/>
- DUIC. Extra politie en handhaving in Overvecht na schietpartij. Geraadpleegd op 29-08-2018 via <http://www.trendli.net/url.php?p=https://www.duic.nl/criminaliteit/extra-politie-en-handhaving-overvecht-naar-schietpartij/>
- EenVandaag. Overvecht onverbeterlijke probleemwijk? Geraadpleegd op 23-08-2018 via <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/overvecht-onverbeterlijke-probleemwijk/>

- Hart van Nederland. Getuigen schietpartij Utrecht: ‘Hij schoot zijn mitrailleur leeg’. Geraadpleegd op 24-08-2018 via <https://www.hartvannederland.nl/nieuws/2017/getuigen-schietpartij-utrecht-hij-schoot-zijn-mitrailleur-leeg/>
- NU.nl. Omwonende (81) gewond na schietpartij met automatische wapens Utrecht. Geraadpleegd op 28-08-2018 via <https://www.nu.nl/binnenland/5053931/omwonende-81-gewond-schietpartij-met-automatische-wapens-utrecht.html?redirect=1>
- Panorama. Mocro-oorlog in Utrecht. Geraadpleegd op 23-08-2018 via <https://panorama.nl/misdaad/mocro-oorlog-in-utrecht>
- RTL Nieuws. Grada (81) werd in haar huis geraakt door een kogel: ‘Zelfs in je bed niet meer veilig’. Geraadpleegd op 28-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/grad-81-werd-in-haar-huis-geraakt-door-een-kogel-zelfs-in-je-bed-niet-meer-veilig>
- RTL Nieuws. Huiszoekingen na schietpartij in Utrechtse wijk Overvecht. Geraadpleegd op 29-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/huiszoekingen-na-schietpartij-in-utrechtse-wijk-overvecht>
- RTV Utrecht. Gewonden bij schietpartij in Overvecht, tientallen kogels afgevuurd. Geraadpleegd op 23-08-2018 via <https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/1703631/gewonden-bij-schietpartij-in-overvecht-tientallen-kogels-afgevuurd.html>
- RTV Utrecht. Slachtoffer (81) van schietpartij Overvecht is weer thuis. Geraadpleegd op 28-08-2018 via <https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/1704605/slachtoffer-81-van-schietpartij-overvecht-is-weer-thuis.html>

Geraadpleegde video's casus hoofdstuk 8

- Algemeen Dagblad. Slachtoffer schietpartij Overvecht. Geraadpleegd op 29-08-2018 via <https://www.ad.nl/video/production/slachtoffer-schietpartij-overvecht~vp23547>
- Hart van Nederland. Buurtbijeenkomst na schietpartij Overvecht. Geraadpleegd op 29-08-2018 via <https://www.hartvannederland.nl/nieuws/2017/buurtbijeenkomst-na-schietpartij-overvecht/>
- Hart van Nederland – Laat. Getuigen over schietpartij Utrecht Overvecht. Geraadpleegd op 29-08-2018 via <https://kijknaar.tv/aflevering/1186831-hart-van-nederland-laat-getuigen-over-schietpartij-utrecht-overvecht>
- RTV Utrecht. Ook Cor uit Overvecht vindt kogel in huis: ‘Ze hadden m’n vrouw of dochter kunnen raken’. Geraadpleegd op 29-08-2018 via <https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/1704119/ook-cor-uit-overvecht-vindt-kogel-in-huis-ze-hadden-mn-vrouw-of-dochter-kunnen-raken.html>
- Telegraaf Vandaag. Na zoveelste schietpartij: ‘Dit is een achterlijke buurt’. Geraadpleegd op 29-08-2018 via <https://telegraafvandaag.nl/video/dit-is-een-achterlijke-buurt>

Websites casus hoofdstuk 9

- BN De Stem (2018). Ouderlijk huis bedreigde Bianca van der H. doelwit van brandstichters, onrust groeit in straat. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.bndestem.nl/brabant/ouderlijk-huis-bedreigde-bianca-van-der-h-doelwit-van-brandstichters-onrust-groeit-in-straat~af8e477c/>
- Boevennieuws.pro (2019). OM eist 12 jaar en TBS voor liquidatiepoging op Bianca van der H. Ver-kregen op 09-05-2019 via <https://www.boevennieuws.pro/nieuws/om-eist-twaalf-jaatbs-liquidatiepoging-bianca-van-der-h/>
- Brabants Dagblad (2016). Beschoten vrouw uit Oss ‘buiten levensgevaar’. Verkregen op 09-05-2019 via https://www.bd.nl/overig/beschoten-vrouw-uit-oss-buiten-levensgevaar-video~ab9ea1d3/?_ga=1.133119373.2016659419.1488812242
- Brabants Dagblad (2017). ‘Doelwit (36) van mislukte moordaanslag Oss betrokken bij ontvoering van makelaar’. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.bd.nl/oss/doelwit-36-van-mislukte-moordaanslag-oss-betrokken-bij-ontvoering-van-makelaar~a82fe1d2/>
- Brabants Dagblad (2017). Osse rijschoolhoudster was doelwit van moordaanslag Berghem, politie vermoedt persoonsverwisseling. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.bd.nl/oss/osse-rijschoolhoudster-was-doelwit-van-moordaanslag-berghem-politie-vermoedt-persoonsverwisseling~a756ae39/>
- Brabants Dagblad (2018). Weigerend wapen redde leven van Osse Bianca van der H., pistool ge-vonden bij tbs’er. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.bd.nl/oss/weigerend-wapen-redde-leven-van-osse-bianca-van-der-h-pistool-gevonden-bij-tbs-er~a45315cc/>
- Brabants Dagblad (2019). Twaalf jaar cel voor mislukte moordaanslag op Osse Bianca van der H. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.bd.nl/oss-e-o/twaalf-jaar-cel-voor-mislukte-moordaanslag-op-osse-bianca-van-der-h~a4c32830/>
- Brabants Dagblad (2019). Mislukte moordaanslag op Osse Bianca: justitie eist 12 jaar cel en tbs. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.bd.nl/oss-e-o/mislukte-moordaanslag-op-osse-bianca-justitie-eist-12-jaar-cel-en-tbs~a461d0c4/>
- Crimesite (2016). Weduwe A73-moord was in Berghem. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.crimesite.nl/weduwe-a73-moord-was-doelwit-berghem/>
- Eindhovens Dagblad (2018). Politie ziet Martien R. als brein achter moordpoging op zijn ex Bianca van der H. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.ed.nl/brabant/politie-ziet-martien-r-als-brein-achter-moordpoging-op-zijn-ex-bianca-van-der-h~a2d09d99/>
- Hart van Nederland (2016). GEZOCHT: Mandy (28) van dichtbij door hoofd geschoten. Verkregen op 17-05-2019 via <https://www.hartvannederland.nl/topnieuws/2016/gezocht-mandy-28-van-dichtbij-door-hoofd-geschoten/>
- Misdadjournalist.nl (2015). Moordaanslag op Bianca: de huurmoordenaar kwam met een smoes binnen. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.misdadjournalist.nl/2015/04/moordaanslag-op-bianca-de-huurmoordenaar-kwam-met-een-smoes-binnen/>

- Omroep Brabant (2015). Beschoten vrouw in Oss is oud-vriendin van Hans van Geenen, die op A73 werd geliquideerd. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/191930/Beschoten-vrouw-in-Oss-is-oud-vriendin-van-Hans-van-Geenen-die-op-A73-werd-geliquideerd>
- Omroep Brabant (2016). In hoofd geschoten Mandy (28) snapt niets van schietpartij: ‘Dit past niet in ons leven’. verkregen op 09-05-2019 via <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/216336/In-hoofd-geschoten-Mandy-28-snapt-niets-van-schietpartij-Dit-past-niet-in-ons-leven>
- Omroep Brabant (2016). Vrouw loopt gevaar als geruchten over persoonsverwisseling bij schietpartij Berghem kloppen. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/215876/Vrouw-loopt-gevaar-als-geruchten-over-persoonsverwisseling-bij-schietpartij-Berghem-kloppen>
- Omroep Brabant (2019). Eis: 12 jaar cel voor mislukte moordaanslag op Bianca uit Oss, ‘Hij heeft mijn leven kapot gemaakt’. Verkregen op 09-05-2019 via <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/2929416/Eis-12-jaar-cel-voor-mislukte-moordaanslag-op-Bianca-uit-Oss-Hij-heeft-mijn-leven-kapot-gemaakt>
- Omroep Brabant (2019). Mislukte moordaanslag op rijschoolhoudster uit Oss Marco F. krijgt twaalf jaar cel en tbs. Verkregen op 13-05-2019 via <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/2944571/Mislukte-moordaanslag-op-rijschoolhoudster-uit-Oss-Marco-F-krijgt-twaalf-jaar-cel-en-tbs>
- Omroep Brabant (2016). Paniekerige voicemail van Jordy nadat Mandy door hoofd is geschoten, te horen in Opsporing Verzocht. Verkregen op 17-05-2019 via <https://www.omroepbrabant.nl/nieuws/218042/Paniekerige-voicemail-van-Jordy-nadat-Mandy-door-hoofd-is-geschoten-te-horen-in-Opsporing-Verzocht>
- RTL Nieuws (2017). Vermoedelijk persoonsverwisseling bij mislukte liquidatie jonge vrouw. Verkregen op 17-05-2019 via <https://www.rtlnieuws.nl/node/175476>

Websites casus hoofdstuk 10

- Algemeen Dagblad. *25.000 euro voor gouden tip schietpartij Wittenburg*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.ad.nl/amsterdam/25-000-euro-voor-gouden-tip-schietpartij-wittenburg~a0ece3df/>
- Algemeen Dagblad. *Van Aartsen tegen bewoners: zwijg niet over schietpartij buurthuis Wittenburg*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.ad.nl/binnenland/van-aartsen-tegen-bewoners-zwijg-niet-over-schietpartij-buurthuis-wittenburg~a2d0ccd5/>
- Algemeen Dagblad. *Tijdelijk nieuw buurtcentrum voor oudere kinderen Wittenburg*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.ad.nl/amsterdam/tijdelijk-nieuw-buurtcentrum-voor-oudere-kinderen-wittenburg~a848c7a5/>
- AT5. *Gianni L. (19) overleeft tweede schietpartij in twee maanden tijd*. Verkregen op 25-07-2018 via <http://www.at5.nl/artikelen/177846/gianni-l-19-overleeft-tweede-schietpartij-in-twee-maanden-tijd>

- AT5. *Door schietpartij getroffen buurthuis Wittenburg organiseert weer evenementen*. Verkregen op 25-07-2018 via <http://www.at5.nl/artikelen/181895/door-schiet-partij-getroffen-buurthuis-wittenburg-organiseert-weer-evenementen>
- AT5. *Recherche zet reconstructie in om dodelijke schietpartij Wittenburg op te lossen*. Verkregen op 25-07-2018 via <http://www.at5.nl/artikelen/182967/recherche-zet-reconstructie-in-om-dodelijke-schietpartij-wittenburg-op-te-lossen>
- Het Parool. *Jongen (17) doodgeschoten in wijkcentrum Wittenburg*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.parool.nl/amsterdam/jongen-17-doodgeschoten-in-wijkcentrum-wittenburg~a4562156/>
- Het Parool. *'Tweede vluchtauto' schietpartij Wittenburg uitgebrand*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.parool.nl/amsterdam/-tweede-vluchtauto-schietpartij-wittenburg-uitgebrand~a4562249/>
- Het Parool. *Crimineel (25) vast om moord stagiair op Wittenburg*. Verkregen op 05-10-2018 via <https://www.parool.nl/amsterdam/crimineel-25-vast-om-moord-stagiair-op-wittenburg~a4605490/>
- Metro Nieuws. *Oom Mohammed doet emotionele omroep*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.metronieuws.nl/nieuws/binnenland/2018/01/oom-mohammed-doet-emotionele-oproep>
- NH Nieuws. *Dode en gewonde bij schietpartij zijn Amsterdamse tieners*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/215534/Dode-en-gewonden-bij-schietpartij-zijn-Amsterdamse-tieners>
- NH Nieuws. *Buurman over doodgeschoten Mohammed (17): 'Een behulpzame, lieve, lachende jongen'*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/218854/Buurman-over-doodgeschoten-Mohammed-17-Een-behulpzame-lieve-lachende-jongen>
- NH Nieuws. *'Gianni L. (19) overleeft tweede schietpartij in twee maanden tijd*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/218836/Gianni-L-19-overleeft-tweede-schietpartij-in-twee-maanden-tijd>
- NH Nieuws. *Oudere kinderen niet meer welkom in buurthuis Wittenburg na moord*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/223503/Oudere-kinderen-niet-meer-welkom-in-buurthuis-Wittenburg-na-moord>
- Noord-Hollands Dagblad. *Burgemeester wil maatregelen na schietpartij*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.noordhollandsdagblad.nl/binnenland/burgemeester-wil-maatregelen-na-schietpartij>
- NRC. *Wittenburg: de angst, het zwijgen en het geweld*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/01/30/hier-heerst-bedreigende-zwijgcultuur-a1590359>
- NU.nl. *Gianni L. probeert gebiedsverbod Wittenburg te voorkomen en wil beveiliging*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.nu.nl/amsterdam/5148446/gianni-l-probeert-gebiedsverbod-wittenburg-voorkomen-en-wil-beveiliging.html?redirect=1>

- Opsporing Verzocht. *Amsterdam – Mohammed Bouchikhi (17) slachtoffer van schietincident*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://opsporingverzocht.avrotros.nl/zaken/zaak/mohamed-bouchikhi-17-slachtoffer-van-schietincident/>
- TPO. *Extra politietoezicht na schietpartij wijkcentrum Wittenburg Amsterdam*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://nieuws.tpo.nl/2018/01/29/meer-toezicht-schietpartij-buurthuis/>
- Trouw. *Wittenburg vreest meer geweld na dodelijke schietpartij*. Verkregen op 25-07-2018 via <https://www.trouw.nl/home/wittenburg-vreest-meer-geweld-na-dodelijke-schietpartij~a0d5fc02/>

Websites casus hoofdstuk 11

- BN De Stem. *Gezinsmoord in Zierikzee*. Verkregen op 20-11-2018 via <https://www.bndestem.nl/overig/gezinsmoord-in-zierikzee~abc495e5/>
- Dagblad van het Noorden. *Geef elke bedreigde een mobiel alarmkastje*. Verkregen op 20-11-2018 via <https://www.dvhn.nl/archief/Geef-elke-bedreigde-een-mobiel-alarmkastje-20633716.html>
- De Volkskrant. *Zierikzee staat stil bij gezinsdrama*. Verkregen op 20-11-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/zierikzee-staat-stil-bij-gezinsdrama~b00647a5/>
- HVZeeland.nl. *Rabelink bezoekt familieleden gezinsdrama*. Verkregen op 20-11-2018 via <https://www.hvzeeland.nl/nieuws/13065-rabelink-bezoekt-familieleden-gezinsdrama/>
- NetZoGemakkelijk. *Zoveelste gezinsdrama*. Verkregen op 19-11-2018 via <https://www.nzg-journalisten.nl/zoveelste-gezinsdrama/>
- NOS. *Gezinsmoord Zierikzee: drie doden*. Verkregen op 20-11-2018 via <https://nos.nl/artikel/142070-gezinsmoord-zierikzee-drie-doden.html>
- NRC Handelsblad. *Twee moorden die bijna iedereen voelde aankomen*. Verkregen op 20-11-2018 via <https://www.nrc.nl/nieuws/2010/03/13/twee-moorden-die-bijna-iedereen-voelde-aankomen-11863107-a1309681>
- NTR. *OM erkent fout in familiedrama Zierikzee*. Verkregen op 20-11-2018 via <http://archief.ntr.nl/nova/page/detail/uitzendingen/7803/OM%20erkent%20fout%20in%20familiedrama%20Zierikzee.html>
- NU.nl. *Familiedrama in woning Zierikzee*. Verkregen op 19-11-2018 via <https://www.nu.nl/binnenland/2199966/familiedrama-in-woning-zierikzee.html>
- NU.nl. *OM waarschuwde voor familiedrama Zierikzee*. Verkregen op 21-11-2018 via <https://www.nu.nl/binnenland/2200987/waarschuwde-familiedrama-zierikzee.html>
- Panorama. *Waarom we het familiedrama noemen en niet gezinsmoord*. Verkregen op 19-11-2018 via <https://panorama.nl/misdaad/waarom-we-het-familiedrama-noemen-en-niet-gezinsmoord>
- Parlementaire Monitor. *Brief minister met feitenrelaas familiedrama Zierikzee – Aanpak huiselijk geweld*. Verkregen op 20-11-2018 via <https://www.parlementaire-monitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vidgdsdaq6w3>

- RTL Nieuws. *Familiedrama: doden huis Zierikzee*. Verkregen op 20-11-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/3219161/familiedrama-doden-huis-zierikzee>
- Wereldregio. *Amira: 'Ze hebben vier levens kapot gemaakt en één man vrijgelaten'*. Verkregen op 20-11-2018 via <http://www.wereldregio.nl/wp-content/uploads/2010/05/gezinsdrama.pdf>

Televisieprogramma casus hoofdstuk 11

- Pauw & Witteman

Websites casus hoofdstuk 12

- Algemeen Dagblad. Vergismoorden: eerst schieten, dan nadenken. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.ad.nl/binnenland/vergismoorden-eerst-schieten-dan-nadenken~a39d4b7f/>
- Algemeen Dagblad. Vijf verdachten 'vergismoord' blijven vast. Verkregen op 26-07-2018 via https://www.ad.nl/binnenland/vijf-verdachten-vergismoord-blijven-vast~a61528ce/?_sp=5ca5bb0f-a5bc-45bb-a00b-d8ad444b316e.1532527098949
- Algemeen Dagblad. Rechtszaak rond 'vergismoord' Djordy Latumahina van start. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.ad.nl/binnenland/rechtszaak-rond-vergismoord-djordy-latumahina-van-start~abc3cdd3/>
- Algemeen Dagblad. Familie laat verdachten vergismoord heftig filmpje zien over 'hun Djordy'. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.ad.nl/binnenland/familie-laet-verdachten-vergismoord-heftig-filmpje-zien-over-hun-djordy~a5a1750b/>
- Algemeen Dagblad (2018). Illias K. (31) aangehouden voor dood onschuldige Eggermont. Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.ad.nl/amsterdam/illias-k-31-aangehouden-voor-dood-onschuldige-eggermont~a540edaa/>
- Algemeen Dagblad. Weduwe Eggermont: Ineens zitten we in The Godfather. Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.ad.nl/amsterdam/weduwe-eggermont-in-eens-zitten-we-in-the-godfather~a05301ad/>
- AT5. UPDATE: Dode en zwaargewonde bij schietpartij in garage Nieuw-West. Verkregen op 26-07-2018 via https://www.at5.nl/artikelen/161123/twee_gewonden_bij_schietpartij_in_garage_nieuw-west
- AT5 (2018). Aanhouding in moordzaken Eggermont en Hosseini. Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.at5.nl/artikelen/189555/aanhouding-in-moordzaken-eggermont-en-hosseini>
- Barneveldse Krant. Politie zoekt schutter in moordzaak Djordy. Verkregen op 26-07-2018 via <https://barneveldsekrant.nl/lokaal/politie-zoekt-schutter-moordzaak-djordy-296999>
- Brabants Dagblad. Tweede schutter vergismoord Djordy Latumahina gearresteerd. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.bd.nl/binnenland/tweede-schutter-vergismoord-djordy-latumahina-gearresteerd~a8e07cf5/>
- De Rechtspraak. Gevangenisstraffen voor daders 'vergismoord'. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/>

- Rechtbanken/Rechtbank-Amsterdam/Nieuws/Paginas/Gevangenisstraffen-voor-daders.aspx
- De Stentor. Moord op Djordy Latumahina komt in maart voor de rechter. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.destentor.nl/binnenland/moord-op-djordy-latumahina-komt-in-maart-voor-de-rechter~a83920fd/>
 - De Telegraaf. Twee doden en drie gewonden binnen vierentwintig uur in hoofdstad. ‘Vrienden vrezden vergismoord’. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1284567/vrienden-vrezden-vergismoord>
 - De Telegraaf. Zaak vergismoord Djordy Latumahina vandaag van start. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1751999/zaak-vergismoord-djordy-latumahina-vandaag-van-start>
 - De Telegraaf (2018). Verdachte gepakt in Amsterdamse vergismoord. Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2914712/verdachte-gepakt-in-amsterdamse-vergismoord>
 - De Volkskrant. Politie bevestigt dat moord op Amsterdamse dj vergissing was; vijf aanhoudingen. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/politie-bevestigt-dat-moord-op-amsterdamse-dj-vergissing-was-vijf-aanhoudingen~b84adb7/>
 - De Volkskrant. De blunder die Djordy Latumahina het leven kostte. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/de-blunder-die-djordy-latumahina-het-leven-kostte~bac5a051/>
 - Een Vandaag. ‘Aantal vergismoorden stijgt’ Verkregen op 26-07-2018 via <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/aantal-vergismoorden-stijgt/>
 - Elsevier Weekblad. Djordy Latumahina (31) vermoord voor ogen kind: wie was hij?. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.elsevierweekblad.nl/nederland/achtergrond/2016/10/wie-is-het-slachtoffer-van-liquidatie-in-parkeergarage-amsterdam-377475/>
 - Elsevier Weekblad. Nieuwe arrestatie in ‘vergismoord’ op Djordy Latumahina. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.elsevierweekblad.nl/nederland/achtergrond/2017/03/zesde-arrestatie-in-vergismoord-op-djordy-latumahina-481136/>
 - FunX. Vader slachtoffer ‘vergismoord’ Djordy maakt statement: ‘Nu is het mijn zoon, straks is het een andere burger’. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.funx.nl/news/up-2-date/36808-vader-slachtoffer-vergismoord-djordy-latumahina-maakt-statement-wij-willen-dat-dit-stopt>
 - Het Parool. Dode en gewonde bij schietpartij Nieuw-West. Verkregen op 26-07-2018 via https://www.parool.nl/amsterdam/dode-en-gewonde-bij-schietpartij-nieuw-west~a4392086/?_sp=eb3dfbef-7a5c-415b-8e8b-ee9507986652.1532527719671
 - Het Parool. Slachtoffers schietpartijen geen zware criminelen. Verkregen op 26-07-2018 via https://www.parool.nl/amsterdam/slachtoffers-schietpartijen-geen-zware-criminelen~a4392160/?_sp=eb3dfbef-7a5c-415b-8e8b-ee9507986652.1532527749590

- Het Parool (2016). Weduwe per ongeluk vermoorde Stefan Eggermont schrijft boek. Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.parool.nl/nieuws/weduwe-per-ongeluk-vermoorde-stefan-eggermont-schrijft-boek~b4fdec00/?referer=https://www.google.com/>
- Het Parool (2014). Eerste onschuldige buitenstaander dood in onderwereldvete. Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.parool.nl/nieuws/eerste-onschuldige-buitenstaander-dood-in-onderwereldvete~bf0e7dd1/>
- Het Parool (2016). Weduwe per ongeluk vermoorde Stefan reageert op moord Nabil Amzieb. Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.parool.nl/nieuws/weduwe-per-ongeluk-vermoorde-stefan-reageert-op-moord-nabil-amzieb~b4ddda75/>
- Het Parool (2014). ‘Daar zitten we ineens, in The Godfather’. Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.parool.nl/nieuws/daar-zitten-we-ineens-in-the-godfather~b901dae3/>
- Linda Nieuws. Dit weten we tot nu toe over de vergismoord op Djordy Latumahina. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.lindanieuws.nl/nieuws/achtergrond/achtergrond-vergismoord-djordy-latumahina/>
- Metro Nieuws. ‘Moord Djordy Latumahina waarschijnlijk vergissing’. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.metronieuws.nl/nieuws/amsterdam/2016/10/moord-djordy-latumahina-waarschijnlijk-vergissing>
- NH Nieuws. Vriendin vermoorde Djordy Latumahina: ‘Mijn perfecte gezin is kapotgemaakt’. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/220897/Vriendin-vermoorde-Djordy-Latumahina-Mijn-perfecte-gezin-is-kapotgemaakt>
- NH Nieuws (2019). OM: verdachte ‘vergismoord’ was spil. Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/242190/om-verdachte-vergismoord-was-spil>
- NOS. Liquidatie in parkeergarage Adam, kind ongedeerd. Verkregen op 26-07-2018 via <https://nos.nl/artikel/2136681-liquidatie-in-parkeergarage-a-dam-kind-ongedeerd.html>
- NOS. Arrestaties voor ‘vergismoord’ op dj Djordy. Verkregen op 26-07-2018 via <https://nos.nl/artikel/2165405-arrestaties-voor-vergismoord-op-dj-djordy.html>
- NU.nl. De vergissing die leidde tot de moord op Djordy Latumahina. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.nu.nl/dvn/5161736/vergissing-leidde-moord-djordy-latumahina.html>
- NU.nl. Celstraffen tot dertig jaar voor vergismoord op Djordy Latumahina. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.nu.nl/binnenland/5258444/celstraffen-der-tig-jaar-vergismoord-djordy-latumahina.html>
- Omroep Gelderland. Tot 30 jaar cel geëist voor ‘vergismoord’ op Djordy Latumahina. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.omroep gelderland.nl/nieuws/2308772/Tot-30-jaar-cel-geest-voor-vergismoord-op-Djordy-Latumahina>
- RTL Nieuws. Daders vergismoord Djordy Latumahina krijgen celstraffen tot 30 jaar. Verkregen op 26-07-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/daders-vergismoord-djordy-latumahina-krijgen-celstraffen-tot-30-jaar>

- RTL Nieuws (2017). Verder leven na de moord op haar man en zijn papa: ‘Wil jij mijn tweede vader zijn?’ Verkregen op 07-05-2019 via <https://www.rtlnieuws.nl/gezin/artikel/1561911/verder-leven-na-de-moord-op-haar-man-en-zijn-papa-wil-jij-mijn-tweede-vader>
- Vrouw. ‘Mijn man was slachtoffer van een vergismoord’. Verkregen op 26-07-2018 via <https://vrouw.nl/artikel/verhalen-achter-het-nieuws/37332/mijn-man-was-slachtoffer-van-een-vergismoord>

Televisieprogramma casus hoofdstuk 12

- Opsporing Verzocht. Uitzending op 24 september 2014: <https://www.youtube.com/watch?v=A-o6jOmYe4M>

Websites casus hoofdstuk 13

- Algemeen Dagblad. Vier jaar later nóg een Bataclan-dode: ‘Hij vertelde hoe bang hij was om dood te gaan’. Verkregen op 24-06-2019 via <https://www.ad.nl/buitenland/vier-jaar-later-nog-een-bataclan-dode-hij-vertelde-hoe-bang-hij-was-om-dood-te-gaan~a0750c7a9/>
- Algemeen Dagblad. Bob overleefde aanslag in de Bataclan: ‘Ik heb geen hekel aan de Islam’. Verkregen op 26-6-2019 via <https://www.ad.nl/rotterdam/bob-overleefde-aanslag-in-de-bataclan-ik-heb-geen-hekel-aan-de-islam~ac797ed7/>
- De Standaard. Wapens van terroristen kwamen uit Nederland. Verkregen op 13-03-2019 via http://www.standaard.be/cnt/dmf20180619_03571129
- De Telegraaf. Nederlanders opgepakt voor leveren wapens aan terroristen. Verkregen op 13-03-2019 via <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2188527/nederlanders-opgepakt-voor-leveren-wapens-aan-terroristen>
- De Telegraaf. Eagles of Death Metal hechter door Bataclan. Verkregen op 26-6-2019 via <https://www.telegraaf.nl/entertainment/288705/eagles-of-death-metal-hechter-door-bataclan>
- De Standaard. Wapens van terroristen kwamen uit Nederland. Verkregen op 13-03-2019 via http://www.standaard.be/cnt/dmf20180618_03568358
- De Volkskrant. Aanslagen Parijs: dit is wat we zeker weten. Verkregen op 14-03-2019 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/aanslagen-parijs-dit-is-wat-we-zeker-weten~b3c19dbe/>
- De Volkskrant. Teruglezen – Parijs, drie dagen na de terreurnacht. Verkregen op 14-03-2019 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/teruglezen-parijs-drie-dagen-na-de-terreurnacht~b75f3beb/>
- De Volkskrant. Reconstructie: zo verliep de nacht van terreur in Parijs. Verkregen op 14-03-2019 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/reconstructie-zo-verliep-de-nacht-van-terreur-in-parijs~b93ff731/>
- Het Parool. Aanslagen in Parijs: dit is wat we tot nu toe weten. Verkregen op 18-03-2019 via <https://www.parool.nl/buitenland/aanslagen-in-parijs-dit-is-wat-we-tot-nu-toe-weten~a4186270/>

- HLN. Kochten terroristen vlak voor aanslagen Parijs wapens in Rotterdam? Verkregen op 13-03-2019 via <https://www.hln.be/nieuws/buitenland/kochten-terroristen-vlak-voor-aanslagen-parijs-wapens-in-rotterdam~a7d10363/>
- L1mburg. L1NWS: Aanhouding in Schinnen voor leveren wapens aan terroristen. Verkregen op 13-03-2019 via <https://l1.nl/l1nws-aanhouding-in-schinnen-voor-leveren-wapens-aan-terroristen-142052/?pagina=34>
- Openbaar Ministerie. Drie aanhoudingen na DNA-match op wapens vrijdelde aanslag in Frankrijk. Verkregen op 13-03-2019 via <https://www.om.nl/actueel/nieuwsberichten/@103411/drie-aanhoudingen/>
- RTL Nieuws. Ongelooflijke ooggetuigenverslagen aanslagen Parijs. Verkregen op 14-03-2019 via https://www.rtlnieuws.nl/buitenland/artikel/864041/ongelooflijke-ooggetuigenverslagen-aanslagen-parijs?domain=rtlnieuws_domain
- RTL Nieuws. Drie Nederlanders opgepakt vanwege leveren wapens aan IS-terroristen. Verkregen op 13-03-2019 via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4245606/drie-nederlanders-opgepakt-vanwege-leveren-wapens-aan-terroristen>
- RTL Nieuws. Vier vrienden overleefden Bataclan: ‘Die stilte tussen de schoten door. Ondraaglijk’. Verkregen op 18-03-2019 via https://www.rtlnieuws.nl/buitenland/artikel/860266/vier-vrienden-overleefden-bataclan-die-stilte-tussen-de-schoten-door?domain=rtlnieuws_domain
- NOS. ‘Ze hebben ons geraakt, maar ze krijgen ons niet kapot’. Verkregen op 14-03-2019 via <https://nos.nl/artikel/2142651-ze-hebben-ons-geraakt-maar-ze-krijgen-ons-niet-kapot.html>
- NOS. Celstraf geëist voor leveren munitie aan Franse terrorismeverdachten. Verkregen op 13-03-2019 via <https://nos.nl/artikel/2275640-celstraf-geest-voor-leveren-munitie-aan-franse-terrorismeverdachten.html>
- NOS. Twee mannen in Amsterdam opgepakt in verband met aanslagen Parijs 2015. Verkregen op 18-03-2019 via <https://amp.nos.nl/artikel/2276100-twee-mannen-in-amsterdam-opgepakt-in-verband-met-aanslagen-parijs-2015.html>
- NOS. Celstraf geëist voor leveren munitie aan Franse terrorismeverdachten. Verkregen op 18-03-2019 via <https://nos.nl/artikel/2275640-celstraf-geest-voor-leveren-munitie-aan-franse-terrorismeverdachten.html>
- NOS. Overlevenden aanslag zochten hulp, maar vonden het niet. Verkregen op 24-6-2019 via <https://nos.nl/artikel/2289433-overlevenden-aanslag-zochten-hulp-maar-vonden-het-niet.html>
- NOS. Wie waren de daders van de aanslagen in Parijs. Verkregen op 26-6-2019 via <https://nos.nl/artikel/2069492-wie-waren-de-daders-van-de-aanslagen-in-parijs.html>
- NRC Handelsblad. Drie Nederlanders opgepakt voor leveren wapens aan terroristen in Parijs. Verkregen op 13-03-2019 via <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/06/19/drie-nederlanders-opgepakt-voor-leveren-wapens-aan-terroristen-a1607122>

- NRC Handelsblad. We weten veel van wapens, maar niet van de mensen daarachter. Verkregen op 02-10-2019 via <https://www.nrc.nl/nieuws/2019/09/05/we-weten-veel-van-wapens-maar-niet-van-de-mensen-daarachter-a3972336>
- NU.nl. Dit is wat we nu weten over de aanslagen in Parijs. Verkregen op 14-03-2019 via <https://www.nu.nl/terrorisme-in-europa/4164638/we-weten-aanslagen-in-parijs.html>
- NU.nl. OM eist celstraffen voor leveren van munitie aan Franse terroristen. Verkregen op 13-03-2019 via <https://www.nu.nl/binnenland/5785980/om-eist-celstraffen-voor-leveren-van-munitie-aan-franse-terroristen.html?redirect=1>
- Trouw. Politie pakt drie Nederlanders op na vondst van DNA op Franse terreurwapens. Verkregen op 13-03-2019 via <https://www.trouw.nl/home/politie-pakt-drie-nederlanders-op-na-vondst-van-dna-op-franse-terreurwapens~ae0b6592/>
- VRT Nieuws. 2 jaar na aanslag in Bataclan: 'Ik had haast geen andere keuze dan me voor dood te houden'. Verkregen op 14-03-2019 via <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2017/11/10/overlevenden-bataclan-getuigen/>
- Vrouw. Een jaar na de aanslag op Bataclan in Parijs. Verkregen op 14-03-2019 via <https://vrouw.nl/artikel/praat-mee/38537/een-jaar-na-de-aanslag-op-bataclan-in-parijs>
- 112Groningen. Groninger aangehouden op verdenking van terrorisme. Verkregen op 13-03-2019 via <http://www.112groningen.nl/Groningen/nieuws/33214/groninger-aangehouden-op-verdenking-van-terrorisme.html>
- 1Limburg. Aanhouding in Schinnen voor leveren wapens aan terroristen. Verkregen op 13-03-2019 via <https://www.1limburg.nl/aanhouding-schinnen-voor-leveren-wapens-aan-terroristen>

Televisieprogramma's en documentaires casus hoofdstuk 13

- Dreamschool: De les van Ferry Zandvliet
- EenVandaag
- Netflix: 13 Novembre: Fluctuat Nec Mergitur
- NPO 1: M

Websites casus hoofdstuk 14

- Algemeen Dagblad. Volkert van der Graaf wil emigreren en vecht meldplicht aan. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.ad.nl/binnenland/volkert-van-der-graaf-wil-emigreren-en-vecht-meldplicht-aan~a851f051/>
- Algemeen Dagblad. 'Moord op Pim Fortuyn was een geniaal complot'. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.ad.nl/binnenland/moord-op-pim-fortuyn-was-een-geniaal-complot~a6473949/>
- Algemeen Dagblad. Oud-nieuwslezer Maartje van Weegen: Na Fortuyn moest er bewaker mee naar huis. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.ad.nl/show/oud-nieuwslezer-maartje-van-weegen-na-fortuyn-moest-er-bewaker-mee-naar-huis~a5eabe86/>

- Algemeen Dagblad. *Verslaggevers NOS kunnen niet meer overal onbeveiligd over straat*. Verkregen op 16-08-2018 via <https://www.ad.nl/show/verslaggevers-nos-kunnen-niet-meer-overal-onbeveiligd-over-sstraat~a02fcf99/>
- BN De Stem. *Longread: Pim Fortuyn en de dag dat hij in Breda zijn eigen sterfdatum opschreef*. Verkregen op 13-08-2018 via <https://www.bndestem.nl/breda/longread-pim-fortuyn-en-de-dag-dat-hij-in-breda-zijn-eigen-sterfdatum-opschreef~ad73a20c/>
- De Dagelijkse Standaard. *Thierry Baudet heeft ontmoeting met Hans Smolders, de chauffeur van Pim Fortuyn: ‘Zeer inspirerend!’*. Verkregen op 13-08-2018 via <http://www.dagelijksestandaard.nl/2017/12/thierry-baudet-heeft-ontmoeting-met-hans-smolders-de-chauffeur-van-pim-fortuyn-zeer-inspirerend/>
- De Telegraaf. *Laatste dag uit het leven van Fortuyn*. Verkregen op 13-08-2018 via <http://krant.telegraaf.nl/krant/archief/20021009/teksten/bin.fortuyn.documentaire.html>
- De Telegraaf. *OM in beroep tegen uitspraak over Van der Graaf*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.telegraaf.nl/nieuws/2128905/om-in-beroep-tegen-uitspraak-over-van-der-graaf>
- De Volkskrant. *‘Ik heb geen oog dichtgedaan’*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/-ik-heb-geen-oog-dichtgedaan~bc60aa53/>
- De Volkskrant. *Verbijstering na moord Fortuyn*. Verkregen op 16-08-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/verbijstering-na-moord-fortuyn~bdcd156c/>
- De Volkskrant. *Feyenoord in greep van twijfel en onmacht*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/feyenoord-in-greep-van-twijfel-en-onmacht~b8f78082/>
- De Volkskrant. *Buitenlandse kranten: moord op Fortuyn is schok voor Europa*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/buitenlandse-kranten-moord-op-fortuyn-is-schok-voor-europa~b2cb8075/>
- Een Vandaag. *Geert Wilders 10 jaar beveiligd*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://eenvandaag.avrotros.nl/item/geert-wilders-10-jaar-beveiligd/>
- Hart van Nederland. *Niets wijst op emigratie Volkert, hij woont nog ‘gewoon’ in Apeldoorn*. Verkregen op 12-09-2019 via <https://www.hartvannederland.nl/nieuws/2019/niets-wijst-op-emigratie-volkert-hij-woont-nog-gewoon-in-apeldoorn/>
- Het Parool. *Lijst Pim Fortuyn definitief opgeheven*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.parool.nl/binnenland/lijs-pim-fortuyn-definitief-opgeheven~a7203/>
- Het Parool. *Volkert van der Graaf mag emigreren*. Verkregen op 09-11-2018 via <https://www.parool.nl/binnenland/volkert-van-der-graaf-mag-emigreren~a4605433/>
- Indigo Revolution. *Meer waarheid over, en het verband tussen, de moord op Pim Fortuyn en de moord op Theo van Gogh*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.>

- indigorevolution.nl/meer-waarheid-over-en-het-verband-tussen-de-moord-op-pim-fortuyn-en-de-moord-op-theo-van-gogh-html/
- Metro Nieuws. *Vier herinneringen aan 6 mei 2002: de moord op Pim Fortuyn*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.metronieuws.nl/niet-gebruiken/extra/2012/05/vier-herinneringen-aan-6-mei-2002-de-moord-op-pim-fortuyn>
 - Nederlands Genootschap van Burgemeesters. *01/05 De zesde mei en andere complottheorieën*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.burgemeesters.nl/node/1523>
 - Nieuws.nl. *Mat Herben op kieslijst Lokaal Montfoort*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://nieuws.nl/algemeen/20180118/mat-herben-op-kieslijst-lokaal-montfoort/>
 - NOS. *Moord op Pim veranderde alles voor Marten Fortuyn*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://nos.nl/artikel/2131318-moord-op-pim-veranderde-alles-voor-marten-fortuyn.html>
 - NOS. *Marten Fortuyn, broer van Pim, overleden*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://nos.nl/artikel/2131303-marten-fortuyn-broer-van-pim-overleden.html>
 - NRC Handelsblad. *Zo reageerden politici op de moord van Pim Fortuyn*. <https://www.nrc.nl/nieuws/2012/05/06/eerste-reacties-van-politici-na-dood-pim-fortuyn-in-op-6-mei-2002-a1445197>
 - NRC Handelsblad. *‘Oh mijn God, mijn God, mijn God..’*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.nrc.nl/nieuws/2012/05/07/oh-mijn-god-mijn-god-mijn-god-7588892-a1162333>
 - NRC Handelsblad. *Zo rouwde Nederland om Fortuyn*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.nrc.nl/nieuws/2012/05/06/zo-rouwde-nederland-om-fortuyn-a1465567>
 - NU.nl. *UEFA Cupfinale gaat door ondanks aanslag*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.nu.nl/sport/41424/uefa-cup-finale-gaat-door-ondanks-aanslag.html>
 - NU.nl. *LPF-voorzitter: ‘De kogel kwam van links’*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.nu.nl/algemeen/42456/lpf-voorzitter-de-kogel-kwam-van-links.html>
 - NU.nl. *Oudste broer Pim Fortuyn op 73-jarige leeftijd overleden*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.nu.nl/binnenland/4319757/oudste-broer-pim-fortuyn-73-jarige-leeftijd-overleden.html>
 - NU.nl. *Duizenden nemen afscheid van Pim Fortuyn*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.nu.nl/algemeen/41872/duizenden-nemen-afschied-van-pim-fortuyn.html>
 - NU.nl. *UEFA Cup-finale gaat door ondanks aanslag*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.nu.nl/sport/41424/uefa-cup-finale-gaat-door-ondanks-aanslag.html>
 - NU.nl. *Van der G. kocht wapen in café*. Verkregen op 16-08-2018 via <https://www.nu.nl/algemeen/126171/van-der-g-kocht-wapen-in-cafe.html>
 - Pim Fortuyn.com. *De Moord*. Verkregen op 13-08-2018 via <http://www.pimfortuyn.com/de-moord>
 - Pim Fortuyn.com. *De Begrafenis*. Verkregen op 16-08-2018 via <http://www.pimfortuyn.com/de-moord/begrafenis>

- Radiofreak. *Ruud de Wild: 'Er klopt geen zak van de berichtgeving in de media'*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.radiofreak.nl/ruud-de-wild-er-klopt-geen-zak-van-de-berichtgeving-in-de-media/>
- Radiofreak. *Ruud de Wild had suïcidale gedachten na moord op Fortuyn*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.radiofreak.nl/ruud-de-wild-had-suicidale-gedachten-na-moord-op-fortuyn/>
- Rijnmond. *Geen nieuwe meldplicht voor Volkert van der Graaf*. Verkregen op 12-09-2019 via <https://www.rijnmond.nl/nieuws/182390/Geen-nieuwe-meldplicht-voor-Volkert-van-der-Graaf>
- RTL Nieuws. *Wat weten we van Volkert van der G.?*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/wat-weten-we-van-volkert-van-der-g>
- RTL Nieuws. *Auto Pim Fortuyn geveild: 'Op de dag van de moord aten we chips in de auto'*. Verkregen op 13-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/auto-pim-fortuyn-geveild-op-de-dag-van-de-moord-aten-we-chips-in-de-auto>
- RTL Nieuws. *Tijdljn: Van moord op Pim Fortuyn tot vrijlating*. Verkregen op 13-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/binnenland/tijdljn-van-moord-op-pim-fortuyn-tot-vrijlating>
- RTL Nieuws. *Justitie wil vrijgelaten Volkert van der G. terug de cel in om overtreiding*. Verkregen op 13-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/politiek/justitie-wil-vrijgelaten-volkert-van-der-g-terug-de-cel-in-om-overtreiding>
- RTL Nieuws. *Volkert van der Graaf hoeft niet terug de cel in*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/volkert-van-der-graaf-hoeft-niet-te-rug-de-cel-in>
- RTL Nieuws. *Volkert van der Graaf mag emigreren, geen meldplicht meer*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/volkert-van-der-graaf-mag-emigreren-geen-meldplicht-meer>
- RTL Nieuws. *Wilders nu 12,5 jaar beveiligd: 'Ik ben blij dat ik nog leef'*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/politiek/wilders-nu-125-jaar-beveiligd-ik-ben-blij-dat-ik-nog-leef>
- RTL Nieuws. *Over twee weken besluit of Volkert van der Graaf terug cel in moet*. Verkregen op 17-08-2018 via <https://www.rtlnieuws.nl/nederland/over-twee-weken-besluit-of-volkert-van-der-graaf-terug-cel-in-moet>
- Spreekbuis. *Reconstructie 3FM uitzending moord Pim Fortuyn en kranten headlines*. Verkregen op 13-08-2018 via <http://www.spreekbuis.nl/reconstructie-3fm-uitzen-ding-moord-pim-fortuyn-en-kranten-headlines>
- Trouw. *Fatale voorjaarsdag*. Verkregen op 14-08-2018 via <https://www.trouw.nl/home/fatale-voorjaarsdag~a131aff0/>
- Trouw. *Hoe kwam Volkert van der G. aan het pistool?* Verkregen op 16-08-2018 via <https://www.trouw.nl/home/hoe-kwam-volkert-van-der-g-aan-het-pistool~a50e2eea/>

- Voetbal International. *Rzasa: 'Finale overschaduwd door de moord op Fortuyn'*. Verkregen op 15-08-2018 via <https://www.vi.nl/nieuws/rzasa-finale-overschaduwd-door-de-moord-op-fortuyn>

Televisieprogramma's casus hoofdstuk 14

- History: Mijn History Moment (2017). *Aflevering 1*.
- RTV Rijnmond.

Achtergrond en onderzoeksvragen

De laatste jaren valt er steeds meer te lezen over liquidaties, gewapende overvallen, vuurwapengebruik in de wereld van de ondermijnende drugscriminaliteit en terroristen die beschikken over wapens. Ook jongeren die deel uitmaken van jeugdgroepen maken bij het plegen van strafbare feiten steeds gemakkelijker gebruik van vuurwapens. De politie heeft in haar taakuitoefening steeds vaker te maken met daders die over steeds zwaardere automatische wapens beschikken en niet schromen om deze ook te gebruiken (vuurkracht). Vuurwapens die gebruikt worden bij het plegen van strafbare feiten zijn bijna altijd illegaal en de gevolgen van vuurwapengebruik en de impact op slachtoffers zijn groot. Ondanks de grote impact van vuurwapens neemt het aantal door de politie in beslag genomen (illegale) vuurwapens de laatste jaren af. De cijfers zijn met andere woorden goed, maar het gevoel over gebruik en impact van illegale vuurwapens is dat zeker niet. In dit onderzoek zoomen we in op de vraag hoe illegale vuurwapens op de Nederlandse markt komen en wat de impact van illegale vuurwapens is. Vanuit deze doelstelling zijn in dit onderzoek de volgende tien vragen geformuleerd:

1. Welke bronnen, naast politieke en justitiële bronnen, zijn te raadplegen om inzicht te krijgen op wapenstromen en de impact van illegale vuurwapens?
2. Hoe komen illegale vuurwapens op de Nederlandse markt en welke handelaren en/of dadergroepen uit welke landen zijn vooral leverancier?
3. Welk type illegale wapens komen vooral op de Nederlandse markt en welke drijfveren hebben de handelaren?
4. Welke rol spelen de fysieke infrastructuur en de online infrastructuur (internet, waaronder het dark-web) bij de komst van illegale wapens?
5. Welke ontwikkelingen zijn er op te tekenen als het gaat om de onderzoeksvragen 2, 3 en 4?
6. Welke impact hebben illegale vuurwapens op slachtoffers, is er iets te zeggen over de omvang en welke slachtoffergroepen zijn daarbij te onderscheiden?
7. Welke impact hebben illegale wapens op de ontwikkeling van dadergroepen en welke dadergroepen zijn daarbij te onderscheiden?
8. Welke impact hebben illegale vuurwapens op de veiligheid van professionals die zich bezighouden met toezicht en handhaving?
9. Welke faciliterende rol hebben illegale vuurwapens bij welke ernstige en ondermijnende vormen van criminaliteit?
10. Welke barrières zijn op te werpen om de stroom illegale vuurwapens tegen te gaan?

Uitvoering

We starten het onderzoek met het raadplegen van de deelnemers aan drie bestaande politie-overleggen. Dit zijn het *nationaal netwerkoverleg*, het *afstemmingsoverleg opsporingsonderzoeken vuurwapens* en het *landelijk overleg contactpersonen illegale vuurwapens*. Tijdens deze overleggen zal op basis van een itemlijst in gesprek worden gegaan om informatie ten behoeve van het onderzoek te ontsluiten. Daarna zullen we in gesprek gaan met professionals van buiten de politie over dit onderwerp in de vorm van een groepsbijeenkomst en individuele interviews. Te denken valt aan respondenten vanuit het Openbaar Ministerie (OM), de wetenschap en het bedrijfsleven (legale wapenhandel, schietsport). Op deze wijze willen we zicht krijgen op relevante literatuur en open bronnen en bronnen die informatie hebben over wapenstromen en de impact van illegale vuurwapens. Deze kennis benutten we voor de uitvoering van een deskresearch.

We bevragen respondenten binnen de opsporing (TGO's en districtelijke recherche) via een korte online survey over de rol van illegale wapens binnen de laatste drie onderzoeken waarbij ze betrokken waren. Te denken valt aan type wapens, relatie met andere vormen van criminaliteit, herkomst, impact, dadergroep en slachtoffers. Hun input gebruiken we om tien *casestudies* te selecteren waarin illegale vuurwapens een prominente rol hebben gespeeld. Voor deze casestudies maken we gebruik van open bronnen en politiedossiers; daarnaast houden we interviews met de bij deze casus betrokken politiefunctionarissen (meestal de teamleider en de pv-coördinator). In deze casestudies zoomen we in op illegale vuurwapens, de relatie met andere vormen van criminaliteit, de impact en de aanpak. Aanvullend zullen we, los van deze casus, spreken met daders en advocaten. Dit geeft niet alleen zicht op modus operandi, wapenhandel en wapengebruik, maar ook op hun perceptie van de aanpak.

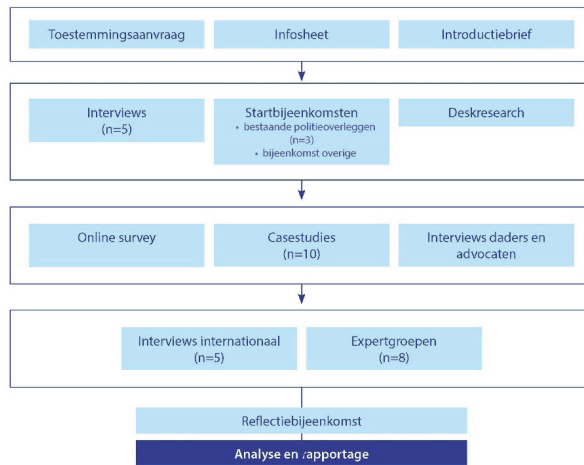
Het onderzoek besluit met individuele interviews met buitenlandse experts van bijvoorbeeld Europol en de

Verenigde Naties en expertgroepen (n=8) die vanuit verschillende hoedanigheden kennis dragen over illegale vuurwapens, de handel, de impact, dadergroepen, slachtoffergroepen en de aanpak. Te denken valt aan de legale schietsport, de legale wapenhandel, de gezondheidszorg (eerste hulp), ingevoerde journalisten, slachtofferhulp en het slachtofferloket, referenten van de afdelingen bijzondere wetten en de wetenschap. We besluiten met een bijeenkomst die in het teken van *reflectie* staat. Daarin zal worden gereflecteerd op de resultaten en mogelijke denkrichtingen voor de aanpak. De uitkomsten van het onderzoek worden verwerkt in een openbaar onderzoeksrapport.

Contact

Een overzicht van het onderzoek staat weergegeven in figuur 1. Met vragen over het onderzoek kan contact opgenomen worden met de projectleider, dr. Henk Ferwerda. Hij is per e-mail (h.ferwerda@beke.nl) en telefonisch (026 443 86 19) te bereiken.

Figuur 1 – Weergave van het onderzoeksdesign

Bijlage 2 **Programma National Firearms Seminar**

Organisatie

Richard Martens, EMPACT Firearms

Dagvoorzitter

Paul Martens, projectleider Aanpak illegale vuurwapens

Sprekers

Dick Schouten, Portefeuillehouder illegale wapenhandel

Portefeuille illegale wapenhandel, waar gaan we naar toe...

Cyrille Fijnaut, emeritus hoogleraar Strafrecht en criminologie aan Tilburg Law School en tevens verbonden aan de Katholieke Universiteit Leuven

Het grote nationale en internationale belang van een doeltreffende bestrijding van de illegale wapenhandel

Gerben Wijnja, Financieel expert Landelijke Eenheid

Georganiseerde criminaliteit en hun business model

Richard Martens, EMPACT Firearms

Onderzoek 'DUMAS'

Hendrik-Jan Talsma, Officier van Justitie Landelijk Parket Rotterdam

Opsporing en vervolging illegale wapenhandel in een internationale context

Leon Kersbergen, Focal Point Firearms Dienst Landelijke Informatieorganisatie (DLIO)

Rol Focal Point Firearms Landelijke Eenheid, ontwikkelingen en kansen

Martin van der Meij, Analyse Point Firearms Europol

Rol en mogelijkheden Analyse Point Firearms Europol binnen het thema wapenhandel

Ger Doedee en Huub van Sprindel, Nationale Politie

Ervaringen onderzoek 'TEFNUT'

Bijlage 3 Survey voor teamleiders opsporing

In opdracht van het programma Politie en Wetenschap en in nauwe samenwerking met het landelijk programma aanpak illegale vuurwapens van de Politie voert Bureau Beke een onderzoek uit naar de impact van illegale vuurwapens op de criminaliteit, daders, slachtoffers en de omgeving.

Aan u willen we vragen om over twee recente opsporingsonderzoeken waarbij u betrokken bent geweest een aantal vragen te beantwoorden. We hopen op uw medewerking, want uw input is belangrijk.

1. Bij hoeveel opsporingsonderzoeken (dus ongeacht of vuurwapens een rol speelden) bent u als teamleider of in een andere rol in de afgelopen drie jaar betrokken geweest?
 - ☐ 1
 - ☐ 2
 - ☐ 3 tot 10
 - ☐ meer dan 10
2. Wat was het primaire misdrijf waarop het opsporingsonderzoek betrekking had?
 - ☐ Moord of doodslag
 - ☐ Drugscriminaliteit
 - ☐ Overval, straatroof of (woning)inbraak
 - ☐ Geweldscriminaliteit
 - ☐ Voertuigcriminaliteit
 - ☐ Anders, namelijk
3. Zijn er (illegale) vuurwapens gebruikt bij het plegen van het misdrijf?
 - ☐ Nee
 - ☐ Ja
4. Kunt u aangeven om welk type en hoeveel vuurwapens het ging?
 - ☐ Kogelgeweer
 - ☐ Hagelgeweer
 - ☐ Semiautomatisch geweer
 - ☐ Volautomatisch geweer
 - ☐ Alarmpistool

Gaspistool
 Pistool
 Semiautomatisch pistool
 Volautomatisch pistool
 Alarmrevolver
 Gasrevolver
 Revolver
 Anders, namelijk...

5. Is er tijdens het onderzoek zicht gekomen op het land van herkomst van de vuurwapens?
 O Nee
 O Ja, uit Nederland
 O Ja, uit...
6. Waar is het vuurwapen of zijn de vuurwapens bij dit misdrijf voor gebruikt?
 O Bedreigen
 O Intimideren
 O Een waarschuwingsschot lossen
 O Daadwerkelijk doelgericht schieten
 O Anders, namelijk...
7. Welke impact heeft het gebruik van de vuurwapens in deze specifieke casus gehad?
(denk daarbij aan de impact op het geweld, de dader(s), slachtoffer(s) en/of burger(s))
 ...
8. Voor ons onderzoek willen we ook een aantal casestudy's maken, waarin we uitgebreid willen beschrijven wat de impact van (illegale) vuurwapens is op de criminaliteit, daders, slachtoffers en de omgeving. Vindt u dat het opsporingsonderzoek of een van de opsporingsonderzoeken waarbij u betrokken bent geweest zich hier voor leent of kent u een onderzoek dat daarvoor in aanmerking zou komen?
 O Nee
 O Ja
9. Kunt u aangeven waarom dit onderzoek interessant is voor een casestudy?
 ...
10. Met wie zouden we in contact kunnen treden voor dit onderzoek?
(graag een naam van een contactpersoon, telefoonnummer of e-mailadres en eventueel de naam van het onderzoek)

11. In welke eenheid bent u werkzaam?

- ☐ Noord-Nederland
- ☐ Oost-Nederland
- ☐ Midden-Nederland
- ☐ Noord-Holland
- ☐ Amsterdam
- ☐ Den Haag
- ☐ Rotterdam
- ☐ Zeeland-West-Brabant
- ☐ Oost-Brabant
- ☐ Limburg
- ☐ Landelijke Eenheid

12. Indien u suggesties, opmerkingen of aanvullingen heeft voor ons onderzoek, kunt u dat hier aangeven.

...

Heel erg bedankt voor het invullen van deze survey. Bij vragen kunt u contact opnemen met Henk Ferwerda (h.ferwerda@beke.nl of 026-443 86 19).

Bijlage 4 Met dank aan

Aan dit onderzoek hebben verschillende personen hun medewerking verleend. Dit kan zijn in het kader van een interview, de deelname aan een van de casestudy's of op een andere manier. Sommige personen wensen anoniem te blijven en dat respecteren we. In alfabetische volgorde willen we de volgende personen en instanties bedanken.

Paul Abels	Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid
Rob Boom	Verenigde Vakspecialisten Jacht en Schietsport
Anna ten Brink	Gemeente Amsterdam
Monique Bruinsma	Bureau Bruinsma
Eric Caspers	Gemeente Zierikzee
Annerieke Coenraads	Gemeente Amsterdam
Paul Dimmendaal	Politie
Jás van Driel	FARE consultants
Sander Duisterhof	Koninklijke Nederlandse Schietsport Associatie
Nils Duquet	Vlaams Vredesinstituut
Ingrid Egbers	NCTV
Cyrille Fijnaut	Emeritus hoogleraar Strafrecht en criminologie
Simon Fortuyn	Nabestaande
Rutger Geel	Politie
Sabine Gerbrands	Politie
Arie Graafland	Politie
Marinde van Haren	Slachtofferhulp Nederland
Herwin Heijerman	Politie
Carlo van Heuckelom	Federale Politie België
Jacqueline Hirsch	Openbaar Ministerie
Laurens Hoedemaker	Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging
Arie van Iersel	Politie
Leon Kersbergen	Politie
Marc Kemper	Politie
Willie Koolhof	KMar
Peter Klerks	Openbaar Ministerie
Kiki Lauterslager	Gemeente Amsterdam

Gerlof Leistra	Elsevier Weekblad
Carlos Lowijs	Streetcornerwork
Paul Martens	Politie
Richard Martens	Politie – EMPACT Firearms
Glenn Mellenburg	Politie
Hanneke Menke	Openbaar Ministerie
Johan Mulder	Politie
Stephan van Nimwegen	Politie
Max Peters	Werknemer tankstation
Gerard Rabelink	Gemeente Zierikzee
Jolanda van Rossum	Slachtofferhulp Nederland
Melvin Riem	Politie
Esther van Rijswijk	Politie
Bob Schagen	Politie
Hardwin Scheper	Politie
Dick Schouten	Politie
Christine Stam	VeiligheidNL
Jos van der Stap	Politie
Wim Strijbosch	Eigenaar tankstation
René Tieleman	Politie
Ronald Timmermans	Ministerie van Justitie en Veiligheid
Alice Tijmes	Slachtofferhulp Nederland
Janneke Uitterhoeve	Gemeente Amsterdam
Ellen Verbeem	Openbaar Ministerie
Janke Verhagen	Nabestaande
Koen Voskuil	Algemeen Dagblad
Paul Vugts	Het Parool
Jaap de Waard	Ministerie van Justitie en Veiligheid
Ronald Warmenhoven	Politie
Willie van der Weele	Politie
Evalie Wiersma	Politie
Arjan de Zwart	Politie
Tien anonieme respondenten	Frontline hulpverleners, politie, slachtoffers, ooggetuigen en nabestaanden

Bijlage 5 Tabellen bij de media-analyse

Tabel 1 - plaatsnamen mediaberichten

	n		n		n
Rotterdam	112	Alkmaar	3	Doornspijk	2
Amsterdam	65	Almere	3	Enkhuizen	2
Nijmegen	21	Amstelveen	3	Etten-Leur	2
Eindhoven	19	Assen	3	Geldrop	2
Apeldoorn	18	Bergen op Zoom	3	Goes	2
Breda	18	Best	3	Halsteren	2
Den Haag	16	Blerick	3	Hoensbroek	2
Tilburg	15	Boxtel	3	IJsselstein	2
Haarlem	14	Gorinchem	3	Kaatsheuvel	2
Enschede	13	Gouda	3	Klimmen	2
Onbekend	13	Hellevoetsluis	3	Landsmeer	2
Utrecht	12	Hoofddorp	3	Maastricht	2
Amersfoort	11	Huissen	3	Naaldwijk	2
Zaandam	11	Leerdam	3	Nuenen	2
Dordrecht	10	Leeuwarden	3	Ospel	2
Helmond	9	Leidschendam	3	Papendrecht	2
Arnhem	8	Lelystad	3	Putten	2
Groningen	8	Noordwijk	3	Rijssen	2
Leiden	7	Nunspeet	3	Rijswijk	2
Roosendaal	7	Oisterwijk	3	's-Gravendeel	2
Schiedam	7	Oosterhout	3	Sint-Oedenrode	2
Zwolle	7	Soesterberg	3	Sittard	2
Tiel	6	Steenbergen	3	Sliedrecht	2
Zoetermeer	6	Waalwijk	3	Someren	2
Delft	5	Winterswijk	3	Spijkensisse	2
Geleen	5	Aalst	2	Stein	2
Huizen	5	Almelo	2	Vaassen	2
Hulst	5	Baarn	2	Veghel	2

n		n		n	
Oss	5	Beek en Donk	2	Velsen	2
Capelle aan den IJssel	4	Benschop	2	Vlissingen	2
Den Helder	4	Beverwijk	2	Voerendaal	2
Heerhugowaard	4	Breskens	2	Volendam	2
Hengelo	4	Breukelen	2	Wolvega	2
Hoorn	4	De Meern	2	Zeist	2
Purmerend	4	Deventer	2	Zutphen	2
Roermond	4	Diemen	2	Zwanenburg	2
Venlo	4	Doetinchem	2	Overig *	181
Vlaardingen	4	Dongen	2	Totaal	850

*In de categorie overige vallen 181 plaatsnamen die alle één keer voorkomen.

Tabel 2: leeftijd (gecategoriseerd) daders aangetroffen vuurwapens naar relatie andere criminaliteit (n=97)

	Jonger dan 23 jaar (n=12)		23 tot 35 jaar (n=43)		35 tot 50 jaar (n=33)		50 jaar en ouder (n=9)		Totaal (n=97)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Opium	2	17%	20	47%	19	58%	3	33%	44	45%
Illegaal vuurwerk	4	33%	9	21%	9	27%	0	0%	22	23%
Witwassen	0	0%	3	7%	4	12%	3	33%	10	10%

Tabel 3: leeftijd (gecategoriseerd) daders vuurwapengebruik naar relatie andere criminaliteit (n=288)

	Jonger dan 18 jaar (n=51)		18 tot 23 jaar (n=82)		23 tot 35 jaar (n=99)		35 tot 50 jaar (n=44)		50 jaar en ouder (n=12)		Totaal (n=288)	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Bedreiging	49	96%	76	93%	64	65%	20	46%	5	42%	214	74%
Overval	49	96%	69	84%	45	46%	14	32%	3	25%	180	63%
Levensdelict	2	4%	5	6%	33	33%	16	36%	4	33%	60	21%
Mishandeling	2	4%	16	20%	14	14%	3	7%	0	0%	35	12%
Opium	0	0%	0	0%	2	2%	9	21%	1	8%	12	4%

Bijlage 6 Tabellen bij letsel door geweld

Tabel 1 – Letsel door geweld van 2013-2017; SEH-bezoeken naar type geweld, geslacht en leeftijd in %

	Schot van vuurwapen	Scherp wapen / voorwerp	Stomp wapen / voorwerp	Lichaamskracht	Seksuele mishandeling	Overige	Totaal
<i>Geslacht</i>							
Man	94	86	78	73	9	76	76
Vrouw	6	14	22	27	91	24	24
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
<i>Leeftijd</i>							
0-9 jaar	<1	<1	1	<1	18	<1	<1
10-19 jaar	7	15	16	22	40	14	21
20-29 jaar	42	38	28	34	26	33	34
30-39 jaar	22	23	21	17	8	21	18
40-49 jaar	19	14	17	13	5	13	14
• 50 jaar	11	9	17	13	3	18	13
Totaal	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2013-2017, VeiligheidNL

Tabel 2 – Letsel door geweld van 2013-2017; SEH-bezoeken naar type geweld, relatie en locatie in %

	Schot van vuurwapen	Scherp wapen / voorwerp	Stomp wapen / voorwerp	Lichaamskracht	Seksuele mishandeling	Overige	Totaal
<i>Relatie</i>							
Politie-burger	15	<1	3	3	<1	6	3
Een onbekende	12	13	10	16	15	12	15
Een bekende	3	30	36	31	43	20	30
Onbekend	70	56	52	50	42	62	52
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
<i>Locatie</i>							
Straat	38	17	17	20	6	14	20

	Schot van vuurwapen	Scherp wapen / voorwerp	Stomp wapen / voorwerp	Lichaamskracht	Seksuele mishandeling	Overige	Totaal
In/om huis	12	18	19	14	35	19	15
Horeca	7	15	8	11	5	5	10
Overig/onbekend	43	50	56	55	54	61	55
Totaal	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2013-2017, VeiligheidNL

Leden Redactieraad Programma Politie & Wetenschap

Voorzitter	prof. em. dr. H.G. van de Bunt Erasmus Universiteit Rotterdam
Leden	mr. drs. C. Bangma Politie, Eenheid Midden-Nederland
	mr. W.M. de Jongste Projectbegeleider Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
	Ministerie van Justitie en Veiligheid dr. P.P.H.M. Klerks
	Raadadviseur Parket-Generaal, Openbaar Ministerie
	prof. em. dr. P. van Reenen Van Reenen-Russel Consultancy b.v. Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) Universiteit Utrecht
	drs. M.H.M. van Tankeren Operational auditor/onderzoeker, Politie, Eenheid Den Haag
Secretariaat	Programmabureau Politie & Wetenschap Politieonderwijsraad Koninginnegracht 62 2514 AG Den Haag
	Postbus 25842 2502 HV Den Haag www.politieenwetenschap.nl

Uitgaven in de reeks Politiekunde

1. ***Criminaliteit in de virtuele ruimte***
P. van Amersfoort, L. Smit & M. Rietveld, DSP-groep, Amsterdam/ TNO-FEL, Den Haag, 2002
2. ***Cameratoezicht. Goed bekeken?***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2002
3. ***De 10 stappen van Publiek-Private Samenwerking (PPS)***
J.C. Wever, A.A. van Pel & L. Smit, DSP-groep, Amsterdam/TNO-FEL, Den Haag, 2002
4. ***De opbrengst van projecten. Een verkennend onderzoek naar de bijdrage van projecten aan diefstalbestrijding***
C.J.E. In 't Velt, e.a., NPA-Onderzoeksgroep, LSOP, Apeldoorn, 2003
5. ***Cameratoezicht. De menselijke factor***
A. Weitenberg, E. Jansen, I. van Leiden, J. Kerstholt & H.B. Ferwerda, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/TNO, Soesterberg, 2003
6. ***Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlist-methodiek***
H.B. Ferwerda & A. Kloosterman, Advies- en Onderzoeksgroep Beke & Politieregio Gelderland-Midden, Arnhem, 2004 (vierde druk 2006)
7. ***Hooligans in beeld. Van informatie naar aanpak***
H.B. Ferwerda & O. Adang, Advies- en Onderzoeksgroep Beke, Arnhem/ Onderzoeksgroep Politieacademie Apeldoorn, 2005
8. ***Richtlijnen auditieve confrontatie***
J.H. Kerstholt, A.G. van Amelsfoort, E.J.M. Jansen & A.P.A. Broeders, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg/Politieacademie, Apeldoorn/NFI, Den Haag, 2005
9. ***Niet verschenen***
10. ***De opsporingsfunctie binnen de gebiedsgebonden politiezorg***
O. Zoomer, IPIT, Instituut voor maatschappelijke veiligheidsvraagstukken, Universiteit Twente, 2006

11. ***Inzoomen en uitzoomen op Zaandam***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem 2006
12. ***Aansprakelijkheidsmanagement politie. Beschrijving, analyse en handreiking***
E.R. Muller, J.E.M. Polak, C.J.J.M. Stoker m.m.v. M.L. Diepenhorst & S.H.E. Janssen, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag/Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Leiden, 2006
13. ***Cold cases – een hot issue***
I. van Leiden & H.B. Ferwerda, Advies- en onderzoeksgroep Beke, Arnhem, 2006
14. ***Adrenaline en reflectie. Hoe leren politiemensen op de werkplek?***
A. Beerepoot & G. Walraven e.a., DSP-groep BV, Amsterdam/Walraven onderzoek en advies, 2007
15. ***Tussen aangifte en zaak. Een referentiekader voor het aangifteproces***
W. Landman, L.A.J. Schoenmakers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, adviseurs en managers, Amersfoort, 2007
16. ***Baat bij de politie. Een onderzoek naar de opbrengsten voor burgers van het optreden van de politie***
M. Goderie & B. Tierolf, m.m.v. H. Boutellier & F. Dekker, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2008
17. ***Hoeveel wordt het vandaag? Een studie naar de kans op voetbalgeweld en het veiligheidsbeleid bij voetbalwedstrijden***
E.J. van der Torre, R.F.J. Spaaij & E.D. Cachet, COT, Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2008
18. ***Overbelast? De administratieve belasting van politiemensen bij de afhandeling van jeugdzaken***
G. Brummelkamp & M. Linssen, EIM, Zoetermeer, 2008
19. ***Geografische daderprofilering. Een inventarisatie van randvoorwaarden en succesfactoren***
G. te Brake & A. Eikelboom, TNO Defensie en Veiligheid, Soesterberg, 2008
20. ***Solosurveillance. Kosten en baten***
S.H. Esselink, J. Broekhuizen & F.M.H.M. Driessen, Bureau Driessen, 2009
21. ***Onderzoek naar de mogelijke meerwaarde van AWARE voor de politie. Ervaringen met een nieuwe aanpak van belaging door ex-partners***
M.Y. Bruinsma, J. van Haaf, R. Römken & L. Balogh, IVA Beleidsonderzoek en Advies, i.s.m. INTERVICT/Universiteit van Tilburg, 2008

22. ***Gebiedsscan criminaliteit en overlast. Een methodiekb beschrijving***
B. Beke, E. Klein Hofmeijer & P. Versteegh, Bureau Beke, Arnhem, 2008
23. ***Informatiemanagement binnen de politie. Van praktijk tot normatief kader***
V. Bekkers, M. Thaens, G. van Straten & P. Siep; m.m.v. A. Dijkshoorn,
Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2009
24. ***Nodale praktijken. Empirisch onderzoek naar het nodale politieconcept***
H.B Ferwerda, E.J van der Torre & V. van Bolhuis, Bureau Beke, Arnhem/
COT Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
25. ***Rellen om te reellen. Een studie naar grootschalige openbare-ordeverstoringen en notoire ordeverstoorers***
I. van Leiden, N. Arts & H.B. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2009
- 26a. ***Verbinden van politie- en veiligheidszorg. Politie en partners over signaleren & adviseren***
W. Landman, P. van Beers & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2009
- 26b. ***Politiepolitiek. Een empirisch onderzoek naar politieke signalering & advisering***
E.J.A. Bervoets, E.J. van der Torre & J. Dobbelaar m.m.v. N. Koeman, COT
Instituut voor Veiligheids- en Crisismanagement, Den Haag, 2009
27. ***De politie aan zet: de aanpak van veelplegers in Deventer***
I. Bakker & M. Krommendijk, IPIT, Enschede, 2009
28. ***Boven de pet? Een onderzoek naar grootschalige ordehandhaving in Nederland***
O.M.J. Adang (redactie), S.E. Bierman, K. Jagernath-Vermeulen, A. Melsen,
M.C.J. Nogarede & W.A.J. van Oorschot, Politieacademie, Apeldoorn, 2009
29. ***Rellen in Ondiep. Ontstaan en afhandeling van grootschalige ordeverstoring in een Utrechtse achterstandswijk***
G.J.M. van den Brink, M.Y. Bruinsma (redactie), L.J. de Graaf, M.J. van
Hulst, M.P.C.M. Jochoms, M. van de Klomp, S.R.F. Mali, H. Quint, M.
Siesling, G.H. Vogel, Politieacademie, Apeldoorn, 2010
30. ***Burgerparticipatie in de opsporing. Een onderzoek naar aard, werkwijzen en opbrengsten***
A. Cornelissens & H. Ferwerda (redactie), met medewerking van I. van
Leiden, N. Arts & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2010
31. ***Poortwachters van de politie. Meldkamers in dagelijks perspectief***
J. Kuppens, E.J.A. Bervoets & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem & COT,
Den Haag, 2010

32. ***Het integriteitsbeleid van de Nederlandse politie: wat er is en wat ertoe doet***
M.H.M. van Tankeren, Onderzoeksgroep Integriteit van Bestuur, Vrije Universiteit Amsterdam, 2010
33. ***Civiele politie op vredesmissie. Uitzendervaringen van Nederlandse politie - functionarissen***
H. Sollie, Universiteit Twente, Enschede, 2010
34. ***Ten strijde tegen overlast. Jongerenoverlast op straat: is de Engelse aanpak geschikt voor Nederland?***
M.L. Koemans, Universiteit Leiden, 2010
35. ***Het districtelijk opsporingsproces; de black box geopend***
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2010
36. ***Balanceren tussen alert maken en onrust voorkomen. Publiekscommunicatie over seriële schokkende incidenten (casestudy Lelystad)***
A.J.E. van Hoek, m.m.v. P.F. van Soomeren, M.D. Abraham & J. de Kleuver, DSP-groep, Amsterdam, 2011
37. ***Sturing van blauw. Een onderzoek naar operationele sturing in de basispolitiezorg***
W. Landman, m.m.v. M. Malipaard, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2011
38. ***Onder het oppervlak. Een onderzoek naar ontwikkelingen en (a)select optreden rond preventief fouilleren***
J. Kuppens, B. Bremmers, E. van den Brink, K. Ammerlaan & H.B. Ferwerda, m.m.v. E.J. van der Torre, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
39. ***Naar eigen inzicht? Een onderzoek naar beoordelingsruimte van en grenzen aan de identiteitscontrole***
J. Kuppens, B. Bremmers, K. Ammerlaan & E. van den Brink, Bureau Beke, Arnhem/COT, Den Haag, 2011
40. ***Toezicht op zedendelinquenten door de politie in samenwerking met de reclassering***
H.G. van de Bunt, N.L. Holvast & J. Plaisier, Erasmus Universiteit, Rotterdam/Impact R&D, Amsterdam, 2012
41. ***Daders over cameratoezicht***
H.G.A. van Schijndel, A. Schreijenbergh, G.H.J. Homburg & S. Dekkers, Regioplan Beleidsonderzoek, Amsterdam, 2012
42. ***Aanspreken op straat. Het werk van de straatcoach in al zijn verschijningsvormen***
L. Loef, K. Schaafsma & N. Hilhorst, DSP-groep, Amsterdam, 2012

43. ***De organisatie van de opsporing van cybercrime door de Nederlandse politie***
N. Struiksmā, C.N.J. de Vey Mestdagħ & H.B. Winter, Pro Facto, Groningen/
Kees de Vey Mestdagħ, Groningen, 2012
44. ***Politie in de netwerksamenleving. De opbrengst van de politiële netwerk-
functie voor de kerntaken opsporing en handhaving openbare orde en de
sturing hierop in de gebiedsgebonden politiezorg***
I. Helsloot, J. Groenendaal & E.C. Warners, Crisislab, Renswoude, 2012
45. ***Tegenspraak in de opsporing. Verslag van een onderzoek***
R. Salet & J.B. Terpstra, Radboud Universiteit Nijmegen, 2012
46. ***Tunnelvisie op tunnelvisie? Een verkennend en experimenteel onderzoek
naar de besluitvorming door VKL-teams met betrekking tot het onderken-
nen van tunnelvisie en andere procesaspecten***
I. Helsloot, J. Groenendaal & B. van 't Padje, Crisislab, Renswoude, 2012
47. ***M.-waarde. Een onderzoek naar de bijdrage van Meld Misdaad Anoniem
aan de politionele opsporing***
M.C. van Kuik, S. Boes, N. Kop, M. den Hengst-Bruggeling, T. van Ham &
H. Ferwerda, Politieacademie, Apeldoorn/Bureau Beke, Arnhem, 2012
48. ***Seriebrandstichters. Een verkennend onderzoek naar daderekenmerken en
delictpatronen***
Y. Schoenmakers, A. van Wijk & T. van Ham, Bureau Beke, Arnhem, 2012
49. ***Van wie is de straat? Methodiek en lessen voor de politie om ongrijpbare
veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken – op basis van vijf praktijkcasus***
H. Ferwerda, T. van Ham, B. Bremmers, K. Tijkhof & M. Grotens, Bureau
Beke, Arnhem, 2013
50. ***Recherchesamenwerking in de Euregio Maas-Rijn. Knooppunten, knelpun-
ten en kansen***
H. Nelen, M. Peters & M. Vanderhallen, Politieacademie, Apeldoorn/
Universiteit Maastricht, 2013
51. ***De operationele politiebriefing onderzocht. Een onderzoek naar de effecti-
viteit van de operationele politiebriefing***
A. Scholtens, J. Groenendaal & I. Helsloot, Crisislab, Renswoude 2013
- 51a. ***De operationele politiebriefing onderzocht (2). Een actie(vervolg)onder-
zoek om tot een effectievere politiebriefing te komen***
A. Scholtens, Crisislab, Renswoude 2015
52. ***Sociale media: factor van invloed op onrustsituaties?***
R.H. Johannink, I. Gorissen & N.K. van As, Politieacademie Apeldoorn/
VDMMP, Houten, 2013

-
53. ***De terugkeer van zedendelinquenten in de wijk***
C.E. Huls & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen/Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, Groningen, 2013
54. ***Van meld- naar aantoonplicht. Een onderzoek naar een systeem van digitale surveillance***
C. Veen & J.G. Brouwer, Politieacademie, Apeldoorn/Rijksuniversiteit Groningen, 2013
55. ***Heterdaadkracht in twee Haagse pilotgebieden***
B. van Dijk, J.B. Terpstra & P. Hulshof, Politieacademie, Apeldoorn/DSP-groep, Amsterdam, 2013
56. ***Inzet op Maat. Onderzoek naar kenmerken en mogelijkheden van duurzame inzetbaarheid van oudere medewerkers***
H. de Blouw, I.R. Kolkhuis Tanke & C.C. Sprenger, Politieacademie, Apeldoorn, 2013
57. ***Interventies in de opsporing. Impulsen in kwaliteit en effectiviteit van het opsporingsproces***
R.M. Kouwenhoven, R.J. Morée & P. van Beers, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
58. ***De plaats delict in beeld. Fotografie in de dagelijkse en gesimuleerde praktijk***
G. Vanderveen & J. Roosma, Instituut voor Strafrecht & Criminologie, Universiteit Leiden, 2013
59. ***Jeugdgroepen van toen. Een casusonderzoek naar de leden van drie criminele jeugdgroepen uit het einde van de vorige eeuw***
H. Ferwerda, B. Beke & E. Bervoets, Bureau Beke, Arnhem/Beke Advies, Arnhem/LokaleZaken, Rotterdam, 2013
60. ***Tussen hei en hoofdbureau. Leiderschapsontwikkeling bij de politie***
W. Landman, M. Brussen & F. van der Laan, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2013
61. ***Gemeentelijk blauw. Het dagelijks werk van gemeentelijke handhavers in beeld***
E. Bervoets, J. Bik & M. de Groot, LokaleZaken, Rotterdam, 2013
62. ***Excessief geweld op en om de voetbalvelden. Praktijkonderzoek naar omvang, ernst en aanpak van 'voetbalgeweld'***
P. Duijvestijn, B. van Dijk, P. van Egmond, M. de Groot, D. van Sommeren & A. Verwest, DSP-groep, Amsterdam, 2013

63. ***Beeld van gezag bij de politie. Maatschappelijke verbeelding en de impact van gezagsbeelden op burgers***
H. de Mare, B. Mali, M. Bleecke & G. van den Brink, m.m.v. Motivaction, Tilburg University, Stichting IVMV, Leiden, 2014
64. ***Informatiegestuurde dienders. Informatiesturing tussen theorie en praktijk***
A. van Sluis, P. Siep, V. Bekkers, m.m.v. M. Thaens & G. Straten, Center for Public Innovation, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2014
65. ***Hard op weg. Onderzoek aanpak verkeersveelplegers***
B. Bieleman, M. Boendermaker, R. Mennes & J. Snippe, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2014
66. ***Tussen hulp en hype. De inzet van opsporingsberichtgeving in ontvoeringszaken***
Y.M.M. Schoenmakers, J.V.O.R. Doekhie & J.C. Knotter, Yvette Schoenmakers Onderzoek en advies, Weesp, 2014
67. ***Nachtdienst bij de politie en verkeersveiligheid. Onderzoek naar ervaringen van politieagenten met verkeersonveiligheid in woon-werkverkeer na de nachtdienst***
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2014
68. ***Buit van woninginbraak. Onderzoek onder inbrekers en helers***
J. Snippe, M. Sijtsma, R. Mennes & B. Bieleman, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2014
69. ***Privaat blauw. Portiers, evenementbeveiligers en voetbalstewards op risicovolle locaties en tijdens risicovolle momenten***
E. Bervoets & S. Eijgenraam, LokaleZaken, Rotterdam, 2014
70. ***Met grof geschut. Reconstructie van een moordonderzoek binnen de criminele woonwagenwereld***
I. van Leiden, B. Bremmers & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2014
71. ***Met fluwelen handschoenen? Politie en de omgang met verwarde personen in Amsterdam***
J. Kuppens, T. Appelman, T. van Ham & A. van Wijk, Bureau Beke, Arnhem, 2015
- 72a. ***Vermisten op de kaart. Aard en omvang van langdurige vermissingen***
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2015
73. ***Van intel tot operatie. De impact van veiligheidsanalisten bij de aanpak van misdaad***
M. den Hengst, M. Bruinsma, Y. Schoenmakers, W. Niepce, Bureau Bruinsma, Tilburg, 2015

74. ***De bestuurlijke rapportage. Gezamenlijke inspanning in de aanpak van (georganiseerde) criminaliteit en overlast***
I. Gorissen, m.m.v. R.H. Johannink, PBLQ, Den Haag, 2015
75. ***De aangifte van delicten bij de multichannelstrategie van de politie***
P. Boekhoorn & J. Tolsma, Bureau Boekhoorn/Radboud Universiteit, Nijmegen, 2016
76. ***Die pakken we toch niet op? Afstemming tussen politie en Openbaar Ministerie in zaken van veelvoorkomende aangiftecriminaliteit***
R. Kouwenhoven & L. Kleijer-Kool, Twynstra Gudde, Amersfoort, 2016
77. ***Het real-time informeren van noodhulpeenheden. Een onderzoek naar de RTI-functie om frontlijnpolitiefunctionarissen snel te voorzien van relevante informatie***
A. Scholtens, M. den Hengst & R. Waterreus, Crisislab, Renswoude/ Politieacademie, Apeldoorn, 2016
78. ***Hoe lang kun je 'schijt hebben'? Dertien desisters uit criminele jeugdgroepen aan het woord***
C.E. Hoogeveen, A.E. van Burik & B.J. de Jong, m.m.v. E.M. Klooster, Bureau Alpha, 's-Hertogenbosch/VanMontfoort, Woerden, 2016
79. ***Onbenutte kansen. Een onderzoek naar het gebruik van restinformatie in de opsporing***
A. van Wijk & L. Scholten, m.m.v. B. Bremmers, Bureau Beke, Arnhem, 2016
80. ***Verbale leugendetectie-wizards***
G. Bogaard & E.H. Meijer, Maastricht University, Maastricht, 2016
81. ***Mensenhandel in de prostitutie opsporen zonder aangifte? Een vervolgonderzoek om de doorzettingsmacht van de politie te verduidelijken***
M. Goderie, m.m.v. R. Kool, Goderie Onderzoek, Klarenbeek, 2016
82. ***De onvindbaren. Op zoek naar voortvluchtige veroordeelden in Nederland***
Y. Schoenmakers, I. de Groot, J. van Zanten, A. van Rooyen & J. Baars, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2017
83. ***Elke dump is een plaats delict. Dumping en lozing van synthetisch drugsafval: verschijningsvormen en politieaanpak***
Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, M. Everartz & C. Poelarends, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2016
- 83A. ***De Intelligence Paradox. Lessen uit de integrale pilot Analyse Synthetische Drugs in Oost-Nederland***
Y. Schoenmakers, S. Mehlbaum, Yvette Schoenmakers onderzoek & advies, Amsterdam, 2019

84. ***Naar handhaafbare noodbevelen en noodverordeningen. Een analyse van het gemeentelijke noodrecht***
A.J. Wierenga, C. Post & J. Koornstra, Rijksuniversiteit Groningen, Centrum voor Openbare Orde en Veiligheid, 2016
85. ***Vermisten op het spoor. Rechercheren naar langdurige vermissingen***
I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
86. ***De aard van het beestje. Kenmerken en achtergronden van dierenmishandelaars***
A. van Wijk & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
87. ***Modus operandi van de recherche. De recherchepraktijk in moord- en verkrachtingszaken***
A. van Wijk, I. van Leiden & M. Hardeman, Bureau Beke, Arnhem, 2017
88. ***Over grenzen in de sport. De rol van de politie in de aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag in de sport in samenwerking met relevante partners***
A. van Wijk, M. Hardeman, L. Scholten & M. Olfers, Vrije Universiteit Amsterdam, Bureau Beke, Arnhem, 2017
89. ***Defensiehulp. Legergroene bijstand aan de politie bij handhaving van de rechtsorde***
E. Bervoets, m.m.v. S. Eijgenraam, T. Dijkhuizen & J. van de Werken, Bureau Bervoets, Amersfoort, 2017
90. ***Tussen onder en boven. Productie en distributie van softdrugs in Noord-Nederland***
J. Snippe, R. Mennes, M. Sijtsma & B. Bieleman, Intraval, Groningen/Rotterdam, 2017
91. ***Vechten op afspraak. Inzicht in het fenomeen en input voor de ontwikkeling van een politiestrategie***
T. van Ham, L. Scholten, A. Lenders & H. Ferwerda, Bureau Beke, Arnhem, 2018
92. ***Notoire straten. Over de lokale inbedding van georganiseerde criminaliteit***
S. Mehlbaum, Y. Schoenmakers & J. van Zanten, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2018
- 92A. ***De wortel en de stok. Praktijklessen uit een gebiedsgerichte probleemaanpak van ondermijning***
S. Mehlbaum, Y. Schoenmakers, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2019
93. ***Ondermijning door criminele 'weldoeners'***

- M. Bruinsma, R. Ceulen & T. Spapens, m.m.v. C. Deij, Tilburg University, Tilburg/Bureau Bruinsma, Tilburg, 2018
94. ***Kiezen voor politie. Een onderzoek onder mbo-studenten met een migratie - achtergrond in het veiligheidsdomein***
S. de Winter-Koçak, E. Klooster & M. Day, m.m.v. S. Mehlbaum, M. van Vugt & K. Leschonski, Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, 2018
95. ***Doe-het-zelf-surveillance. Een onderzoek naar de werking en effecten van WhatsApp-buurtgroepen***
S. Mehlbaum & R. van Steden, m.m.v. M. van Dijk, Vrije Universiteit Amsterdam, Mehlbaum Onderzoek, Amsterdam, 2018
96. ***Een klacht is een gratis advies***
G. Jacobs, T. Hak, G. Vanderveen, M. Flory, T. Thuis, S. Valkeman & M. Franken, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 2018
97. ***Voortgezet crimineel handelen tijdens detentie: je gaat het pas zien als je het doorhebt***
A. Verwest, W. Buysse, P. van Egmond, D. Hofstra, DSP-groep, Amsterdam, 2019
98. ***Zorg voor kinderen bij aanhouding van ouders; Best practices uit binnen- en buitenland***
J. Reef, N. Ormskerk, Universiteit Leiden, 2019
99. ***Aankoopfraude uit het buitenland***
J. Jansen, S. Westers, S. Twickler, W. Stol, NHL Stenden Hogeschool / Politieacademie
100. ***Grijs vakmanschap? Taakgerelateerd ongeoorloofd handelen binnen de politie***
R. Chr. van Halderen (diss. Avans Hogeschool), 2019
101. ***Niet meer doen! Een onderzoek naar de INDIGO-afdoening***
A. van Wijk, S. Dickie, J. van Esseveldt, Bureau Beke, Arnhem, 2019
102. ***De aanpak van cybercrime door regionale eenheden van de politie. Van intake van cybercrime naar opsporing en vervolging***
P. Boekhoorn, BBSO, Nijmegen, 2020
103. ***In- en doorstroom van nieuwkomers in beeld. Opgetekende lessen uit acht casussen rond de opvang van asielzoekers in Nederland.***
J. Kuppens, L. Klein Haneveld, R. Rijnink, H. Ferwerda, Arnhem 2020